

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

X. A

S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946:91
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

ANGÅENDE

REVISION AV DET MILITÄRA
RÄTTEGÅNGSVÄSENDET

AVGIVET DEN 17 DECEMBER 1946

S T O C K H O L M

1 9 4 6

Statens offentliga utredningar 1946

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående rundradion i Sverige. Dess aktuella behov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. Norstedt. 167 s. K.
2. Dödfödheten och tidig dödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetssminskningen och dess förhållande vid olika former av förlösningsvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. Av C. Gyllensvärd. Beckman. 115 s. S.
3. Betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningsslågstiftningen m. m. Hæggström. 99 s. Jo.
4. Betänkande med förslag angående uniformspliktens omfattning för viss personal vid försvarsväsendet. V. Petterson. 59 s. Fö.
5. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. V. Petterson. 351 s. S.
6. Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. Bilagor. Beckman. 153 s. S.
7. Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begränsa antalet kontraktsanställda manskap inom krigsmakten. Beckman. 136 s. Fö.
8. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till boställsordning för folkskolans lärare m. m. Marcus. 146 s. Fl.
9. 1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen. Hæggström. 62 s. E.
10. Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. Katalog- o. Tidskriftstryck. 217 s. K.
11. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. A. Allmän del. Idun. 341 s. E.
12. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del I. Beckman. 216 s. E.
13. Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. Marcus. 72 s. Fl.
14. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 4. Realskolan. Praktiska linjer. Idun. 193 s. E.
15. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 4. Skolpliktstidens skolformer. 2. Folkskolan. B. Förslag till undervisningsplaner. Idun. 253 s. E.
16. Betänkande angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. V. Petterson. 133 s. Jo.
17. Den familjevårdande socialpolitiken. Beckman. 132 s. S.
18. P M angående utvecklingsplanering på jordbrukets område. Marcus. 252 s. Jo.
19. Betänkande med förslag rörande den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation. Idun. 92 s. Fo.
20. Betänkande angående den centrala organisationen av det civila medicinal- och veterinärväsendet. Idun. 361 s. S.
21. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till arbetstagarers uppfinningar. Norstedt. 71 s. Ju.
22. Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings- och rådgivningsverksamhet för hantverk och småindustri samt bildande av företagarnämnder. Marcus. 144 s. H.
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och förslag angående moderskapsbidrag. Beckman. 115 s. S.
24. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. Förslag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlingsverksamhet för partiellt arbetsföra m. m. Katalog- o. Tidskriftstryck. 200 s. S.
25. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets försvar. Norstedt. 37 s. Ju.
26. Betänkande angående tjänstepensionsförsäkringens organisation. Marcus. 71 s. H.
27. Betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. vij, 378 s. Fl.
28. Bilagor till betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 95 s. Fl.
29. 1943 års jordbrukstaxeringsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering av inkomst av jordbrukfastighet samt lag om jordbruksbokföring. Marcus. 282 s. 3 bil. Fl.
30. Socialutbildningsakkunniga. 2. Utredning och förslag rörande statsetvetskapliga examina m. m. Hæggström. 127 s. E.
31. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 6. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostern och undervisning. Idun. 194 s. E.
32. Betänkande med förslag till förordning angående allmänt kyrkomöte m. m. Hæggström. 161 s. E.
33. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 1. Lagtext. Norstedt. iv, 150 s. H.
34. Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkringsrörelse m. m. 2. Motiv. Norstedt. vj, 441 s. H.
35. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden juli 1944—juni 1945. Idun. 476 s. Fo.
36. Parlamentariska undersökningskommissionen angående flyktingärenden och säkerhetsjämnst. 1. Betänkande angående flyktingars behandling. Beckman. 500 s. S.
37. Socialvårdskommitténs betänkande. 13. Förslag angående folkenpioneringens administrativa handhavande m. m. V. Petterson. 114 s. S.
38. Betänkande med förslag rörande officersutbildningen inom armén m. m. Hæggström. xv, 504 s. Fö.
39. Den svenska växtodlingens utvecklingstendenser samt dess inriktande efter kriget. Av Å. Åkerman. Idun. 106 s. Jo.
40. Betänkande angående hantverkets och småindustriens befrämjande. Marcus. 192 s. H.
41. Betänkande med förslag till skogsvårdslag m. m. Marcus. 430 s. Jo.
42. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitik. Del 1. Idun. 282 s. Jo.
43. Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för väg- och vattenbyggnadsväsendet. Sv. Tryckeri AB. (2), 105 s. K.
44. Sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation. Del 1. Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. V. Petterson. 390 s. Fl.
45. Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av ridskåstaveln m. m. Norstedt. 94 s. Fö.
46. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitik. Del 2. Idun. 606 s. Jo.
47. Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket. Av L. Nannesson. Idun. 84 s. Jo.
48. 1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. Marcus. 240 s. Fl.
49. Ärvdabalksakkunnigas förslag till föräldrabalk. Norstedt. 192 s. Ju.
50. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 2. Sv. Tryckeri AB. iv, 216 s. E.
51. Sakkunniga angående arbetsförmedlingens organisation. Del 2. Den offentliga arbetsförmedlingens framtida organisation. Motiv och förslag. V. Petterson. 189 s. Fl.
52. Socialvårdskommitténs betänkande. 14. Utredning och förslag angående älderdomshem m. m. Beckman. 88 s. S.
53. Betänkande om befolkningspolitikens organisation m. m. Beckman. 70 s. S.
54. Utredning angående reglering av den territoriella församlingsindelningen i Stockholm. Av E. Schalling. V. Petterson. 254 s. 1 karta. E.
55. Utredning rörande sexualundervisningen i högre skolor jämte förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i högre skolor. Hæggström. 103 s. 4 pl. E.
56. 1944 års skattesakkunniga. 2. Betänkande med förslag angående idrottssammanslutningars beskattning för inkomst. V. Petterson. 198 s. Fl.
57. Betänkande angående vissa organisations-, utbildnings- och tjänstförfrågor vid domstolarna. Norstedt. 330 s. Ju.
58. Betänkande med förslag rörande utbyggnad av civila flygplatser m. m. Idun. 153 s. 1 karta. K.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1946:91
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
ANGÅENDE
REVISION AV DET MILITÄRA
RÄTTEGÅNGSVÄSENDET

AVGIVET DEN 17 DECEMBER 1946

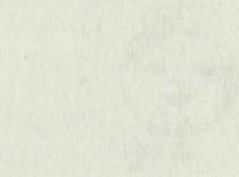

STOCKHOLM 1947

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
468897

STANDARDIZATION OF THE NATIONAL BUREAU OF STANDARDS

REVISION OF THE NATIONAL BUREAU OF STANDARDS
BATTERY STANDARD

1917

STANDARDIZATION OF THE NATIONAL BUREAU OF STANDARDS

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Den 22 juni 1945 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla en utredningsman att inom departementet verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid och vissa därmed sammanhängande spörsmål ävensom att utse högst åtta personer att på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med honom.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen den 30 juni 1945 såsom utredningsman rådmannen Erik Wilhelmsson och utsåg följande personer att på kallelse av utredningsmannen deltaga i överläggningar med honom, nämligen översten G. F. Brinck, ledamoten av riksdagens andra kammare C. P. Olsson, landsfogden K. G. Persson, hovrättsrådet, numera militieombudsmannen N. I. Regner, ledamoten av riksdagens andra kammare, borgmästaren A. O. E. Rylander, häradshövdingen E. G. H. Siljeström, ledamoten av riksdagens andra kammare O. E. Werner och advokaten H. O. E. Wiklund. Den 20 augusti 1945 förordnades amanuensen K.-E. Skarvall att vara sekreterare i utredningen.

Sammanträden med de till deltagande i överläggningar med utredningsmannen utsedda ha hållits den 25 och 26 oktober 1945, den 10—15 januari, den 21 och 22 mars, den 6, 7 och 9 maj, den 1—3 juli, den 25—28 oktober, den 18—23 november samt den 16 och 17 december 1946.

Till utredningen har för att beaktas vid dess arbete överlämnats en av riksdagens militieombudsman den 2 april 1946 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse angående reformering av utrednings- och förhörsväsendet rörande militära brott och förseelser.

Utredningen har härjämte tagit del av en av överbefälhavaren den 28 mars 1944 till chefen för försvarsdepartementet avlåten skrivelse angående krigslagstiftningen.

Med anledning av remiss har utredningen den 31 oktober 1946 avgivit yttrande över 1945 års hemvärnskommittés betänkande med förslag angående hemvärdet.

Utredningen får till fullgörande av sitt uppdrag härmed vördsamt överlämna betänkande angående revision av det militära rättegångsväsendet.

De personer, som utsetts att deltaga i överläggningar med utredningsmannen, ha i allt väsentligt anslutit sig till de riktlinjer för en reform på ifrågasvarande område som innefattas i betänkandet. Särskilda yttranden ha dock avgivits dels av Olsson, Rylander, Siljeström och Werner gemensamt och dels av Rylander.

Stockholm den 17 december 1946.

ERIK WILHELMSSON

K.-E. Skarvall.

Inledning.

Historik.

Den första mera systematiskt genomförda krigsdomstolsorganisationen tillkom i Sverige genom Gustaf II Adolfs år 1621 utfärdade krigsartiklar. Enligt dessa funnos dels underrätter, vid infanteriet regementsrätter och vid rytteriet ryttarerätter, och dels en överrätt. År 1683 utfärdades nya krigsartiklar, vilka väsentligen anslöto sig till den föregående lagstiftningen i ämnet. Två år senare tillkommo särskilda sjöartiklar för flottan, enligt vilka en särskild krigsdomstol, benämnd amiralitetsrätt, inrättades. Sistnämnda krigs- och sjöartiklar förblevo gällande intill dess år 1795 för hela krigsmakten gemensamma krigsartiklar utfärdades. Dessa ersattes år 1798 av nya krigsartiklar. Enligt sistnämnda artiklar skulle krigsrätt vara inrättad vid varje regemente eller kår av armén ävensom vid amiralitetet och vissa flottans eskadrar. Såsom överrätt fungerade en särskild krigshovrätt. I krigstid tillsattes särskilda överdomstolar. Efter tillkomsten av den allmänna strafflagen av år 1864 (SL) utfärdades år 1868 nya krigslagar nämligen, förutom en särskild strafflag för krigsmakten och en disciplinstadga, en särskild förordning om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Strafflagen och disciplinstadgan avlöstes av nya författningar år 1881 och disciplinstadgan förnyades ytterligare år 1899, varemot förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes med vissa ändringar förblev gällande till dess nuvarande krigslagstiftning trädde i kraft.

1868 års förordning tillkom utan riksdagens medverkan. Krigslagstiftningen tillhörde nämligen före år 1882 Konungens administrativa lagstiftning. I samband med införandet av allmän värnplikt blev genom ändring sistnämnda år i § 87 regeringsformen kriminallag för krigsmakten — däri inbegripet processlagstiftning med avseende å mål som skola bedömas enligt sådan lag — i förevarande hänseende likställd med allmän kriminallagstiftning.

Den 1 april 1901 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att företaga en revision av då gällande strafflag för krigsmakten och 1868 års förordning om krigsdomstolar och rättegången därstädes i syfte att bestämmelserna i dessa författningar skulle bli lämpade efter förhållandena vid en krigsmakt bestående av värnpliktiga. Tidigare samma år hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga en härordning, som innebar en väsentlig utsträckning av den allmänna värnplikten. Detta förslag hade föranlett åtskilliga motio-

ner i riksdagen, vari hemställdt om en revision av krigslagstiftningen. 1901 års kommitté avgav år 1905 förslag till strafflag för krigsmakten och till lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes. I proposition (nr 67) till 1908 års riksdag framlades, jämte kommitténs strafflagsförslag i delvis omarbetat skick, ett förslag till lag om ändring i vissa delar av 1868 års förordning. I sistnämnda förslag upptogos till behandling allenast sådana delar av kommitténs förslag, som direkt sammanhänge med strafflagsförslaget, men icke frågan om de militära domstolarnas organisation. Förslagen blevo emellertid icke av riksdagen antagna. Anledningen härtill synes huvudsakligen ha varit att den militära rättegångsordningen icke kommit under riksdagens bedömande i sammanhang med strafflagsförslaget. Sedan de av kommittén avgivna förslagen gjorts till föremål för förnyad omarbetning, blevo de genom proposition (nr 57) förelagda 1914 års senare riksdag. De genom propositionen framlagda förslagen blevo i huvudsak av riksdagen antagna. Strafflagen för krigsmakten (SLK) och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes (RLK) utfärdades den 23 oktober 1914 och trädde i kraft den 1 januari 1916. Den 17 december 1915 utfärdade Kungl. Maj:t en förordning om vad som bör iakttagas vid tillämpningen av vissa till krigslagstiftningen hörande bestämmelser (militär bestraffningsförordning), vilken likaledes trädde i kraft den 1 januari 1916.

RLK har vid ett flertal tillfällen blivit föremål för ändringar, som dock berört endast detaljer. Den 11 mars 1927 utfärdades lag med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet. Genom lag den 9 juni 1944 ha vissa militära befälhavare erhållit behörighet att med viss begränsning ålägga ersättningsskyldighet till kronan för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten.

I ett den 17 mars 1944 avgivet betänkande (SOU 1944: 9 och 10) har processlagberedningen framlagt förslag bland annat om ändringar i RLK med anledning av tillkomsten av nya rättegångsbalken (nya RB). Förslaget har i denna del varit föremål för granskning av lagrådet men har icke föranlett någon vidare statsmakternas åtgärd.

Revision av den militära strafflagstiftningen.

Efter tillkomsten av SLK ha alltsedan år 1922 i flera omgångar utredningar pågått i syfte att åstadkomma en genomgripande reform av den militära strafflagstiftningen. Utredningsarbetet, som senast ombesörjts av en år 1941 förordnad utredningsman, är numera avslutat och föreligger i ett den 16 november 1946 avgivet betänkande med förslag till strafflagstiftning för krigsmakten (SOU 1946: 83). Den verkställda utredningen benämnes i det följande SLK-utredningen.

Enligt SLK-utredningens förslag skall SLK upphävas och huvudsakligen ersättas av två nya kapitel i SL, nämligen 26 kap. om brott av krigsmän och 27 kap. med särskilda bestämmelser för krig m. m. Vissa militära be-

fattningshavare föreslås bliva underkastade ämbetsansvar, varigenom 25 kap. SL om ämbetsbrott blir tillämpligt å dem. SLK-utredningen föreslår vidare särskilda lagar om disciplinstraff för krigsmän och om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig. Den föreslagna lagstiftningen är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1949.

Med hänsyn till pågående arbete på en reform av lagstiftningen om brott mot staten och allmänheten, som likaledes är avsedd att genomföras den 1 januari 1949, har SLK-utredningen vid utarbetande av lagförslagen utgått från att SL har den lydelse, som angives i ett genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 maj 1946 till lagrådet remitterat förslag till lag om ändring i strafflagen. Detta förslag grundas å ett av straffrättskommittén den 30 november 1944 avgivet betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten (SOU 1944: 69). Ett utdrag av det remitterade förslaget återfinnes såsom bilaga till SLK-utredningens betänkande.

Den militära rättsskipningen enligt gällande bestämmelser.

I 1—7 kap. (1—36 §§) ävensom 15 kap. (83—90 §§) RLK meddelas bestämmelser rörande krigsdomstolarnas organisation och åklagare vid dessa domstolar. 9 kap. (39—49 §§) innehåller regler om vilka mål som höra till krigsdomstolarna ävensom bestämmelser angående de särskilda krigsdomstolarnas behörighet. I 8 kap. (37 och 38 §§) och 10—13 kap. (50—81 §§) regleras förfarandet i mål som tillhöra krigsdomstol. 14 kap. (82 §) innehåller bestämmelser angående verkställighet av utslag. I 16 och 17 kap. (91—103 §§) ha upptagits stadganden rörande tvångsmedel samt vissa allmänna föreskrifter. I 16—21 kap. (184—210 §§) SLK meddelas bestämmelser rörande befälhavares disciplinära myndighet. Sistnämnda bestämmelser äro, oaktat de influtit i SLK, huvudsakligen av processuell natur.

Underdomstolar vid krigsmakten äro under vanliga i fred rådande förhållanden krigsrätter med två civila och två militära ledamöter. Vid regemente eller därmed likställt truppförband (kår) av armén, kustartilleriet och flygvapnet skall finnas regementskrigsrätt samt vid envar av flottans stationer stationskrigsrätt. Beträffande andra avdelningar av krigsmakten än de nu nämnda är stadgat, att Konungen äger antingen inrätta särskild krigsrätt för en eller flera sådana avdelningar eller ock bestämma att dylik avdelning skall lyda under viss regements- eller stationskrigsrätt. För närvarande finnas fem särskilda krigsrätter, nämligen i Stockholm, Härnösand, Boden och Kiruna samt vid kustflottan. Bestämmelser om hänförande av särskilda avdelningar under regements- och stationskrigsrätter äro meddelade genom kungörelse (nr 812) den 25 september 1942.

De civila ledamöterna i nu nämnda krigsrätter utgöras av krigsdomare och auditör. Den förre, som är krigsrättens ordförande, skall förordnas av Konungen för viss tid eller i särskilda fall utnämnas till befattningen. Krigsdomare skall ha fullgjort vad som föreskrives för att nyttjas i domarämbete och i sådana värv ha ådagalagt insikt och erfarenhet. Till krigsdomare

skall företrädesvis utses ordinarie domare i allmän underrätt. Samtliga nuvarande krigsdomare äro förordnade till 1947 års utgång. Samme person må anställas såsom krigsdomare vid flera krigsrätter. Såsom ställföreträdare för krigsdomare må förordnas vice krigsdomare.

Enligt lagen är det förutsatt att auditör vid regements- och stationskrigsrätt skall utnåmnas av Konungen. Samtliga auditörsbefattningar äro emellertid tillsatta tillsvidare. Auditören kan liksom krigsdomaren anställas vid flera krigsrätter. Ställföreträdare för auditör, vice auditör, må förordnas, då så anses erforderligt. För behörighet att vara auditör eller vice auditör krävas samma kvalifikationer som för behörighet att utöva domarämbete.

De militära ledamöterna, vilka växla allt efter den tilltalades tjänstegrad, förordnas av vissa högre militära befälhavare för ett år i sänder eller av Konungen för visst mål, då detta rör åtal mot generalsperson eller flaggman. Vid åtal mot militär eller civilmilitär av officers grad eller tjänsteklass skola städse officerare tjänstgöra i krigsrätten; vid åtal mot underofficer eller någon av manskapet tjänstgöra en officer och en underofficer.

För visst fall är stadgat, att krigsrätten är domför, även om krigsdomaren ej är tillstädes i rätten. Detta gäller i mål och ärenden, vilka angå allenast fråga om ersättningsskyldighet för krigsmakten tillhörig egendom, som skadats eller förlorats. Vid handläggning av dylika mål och ärenden kan krigsrätten följaktligen utgöras av auditören, vilken därvid fungerar såsom ordförande, samt två militärer. De senare skola i sådana fall vara officerare av kaptens grad.

Den nu beskrivna organisationen av krigsrätterna är, såsom förut sagts, avsedd för fredstid. Då i händelse av krig eller krigsfara krigsmakten mobiliseras, följer därmed en förändring även i de militära domstolarnas organisation. I detta avseende göres enligt lagen skillnad mellan total och partiell mobilisering. I förra fallet, d. v. s. då hela krigsmakten ställts på krigsfot, upphöra samtliga förutnämnda krigsrätter och i deras ställe träda fältkrigsrätter i verksamhet. I senare fallet åter är det överlämnat åt Konungen att avgöra, huruvida fältkrigsrätter skola inrättas vid de avdelningar som mobiliseras. Fältkrigsrätterna skola bestå av tre ledamöter, varav en civil (fältkrigsdomare) och två militära. Fältkrigsdomaren skall i regel vara ordförande. Till fältkrigsdomare skall förordnas krigsdomare eller auditör — vilka enligt instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler den 30 juni 1942 äro skyldiga att mottaga sådant förordnande — eller ock, där sådan ej finnes att tillgå, annan person med kompetens för domarämbete.

Regements- och stationskrigsrätterna samt de särskilda krigsrätterna lyda under krigshovrätten, vilken är organiserad såsom en särskild avdelning av Svea hovrätt och utgöres av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, en annan ledamot i samma hovrätt, ett krigshovrättsråd och två militära ledamöter, de sistnämnda förordnade av Konungen för tre år i sänder. Krigshovrätten dömer över besvär, som där anföras mot krigsrätternas utslag samt mot befälhavares beslut i disciplinmål och beslut om åläggande av ersättningsskyldighet, och upptager därjämte såsom första

instans vissa mål, i huvudsak sådana som röra tjänstefel av ledamöter i krigsrätt eller av befälhavare vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten och vad därmed äger samband. Även efter inrättande av fältkrigsrätter vid samtliga eller vissa av krigsmaktens avdelningar kan krigshovrätten komma att fungera såsom krigsöverdomstol. Emellertid förutsätter lagen, att under krig särskild överdomstol kan bliva erforderlig för armé eller flotta eller annan del av krigsmakten. I sådant fall har Konungen att föranstalta om inrättande av överkrigsrätt, vilken skall övertaga krigshovrättens uppgifter med avseende å den del av krigsmakten, för vilken den inrättats. Överkrigsrätt skall utgöras av tre militära och två civila ledamöter, de senare benämnda överauditörer. Ordförande i överkrigsrätten är den till tjänstegraden främste militära ledamoten.

Beträffande handläggningen av krigsrättsmål i sista instans gäller enligt § 20 regeringsformen, att mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola i högsta domstolen företagas och avgöras samt att Konungen skall förordna tre militärpersoner av högre grad att såsom ledamöter deltaga i handläggningen. Enligt stadgande i § 22 skola, då i högsta domstolen förekommer mål som nyss nämnts, två av de av Konungen utsedda militära ledamöterna ha säte i domstolen. Dessa bestämmelser gälla såväl i fredstid som under krig.

Såsom åklagare vid de i fredstid verkande krigsrätterna äro anställda särskilda befattningshavare, krigsfiskaler, vilka förordnas av Konungen. Krigsfiskal skall antingen äga kompetens för domarämbete eller ha tjänstgjort såsom åklagare vid allmän underrätt och vid avlagt prov visat sig äga erforderlig kännedom om militära lagar och författningar. Såsom ersättare kunna förordnas vice krigsfiskaler. Särskild åklagare må för visst mål förordnas av justitiekanslern, då detta med hänsyn till målets beskaffenhet är erforderligt. Krigsfiskalernas uppgifter äro ej helt begränsade till de egentliga åklagarfunktionerna. Jämlikt instruktionen för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler åligger det sålunda de senare att bevaka kronans rätt och föra dess talan i sådana vid krigsrätt förekommande mål och ärenden, som angå förlorad eller skadad egendom tillhörande krigsmakten. Krigsfiskal vid fältkrigsrätt förordnas av befälhavaren för den avdelning där krigsrätten inrättats.

Vid krigshovrätten är såsom åklagare och kronans ombudsman i dithörande mål anställd en överkrigsfiskal, på vilken tillika ankommer att öva tillsyn över åklagartjänstens handhavande vid krigsrätterna.

De mål som höra till krigsdomstolarna äro i stort sett sådana som angå brott begångna i tjänst vid krigsmakten. Därtill komma i viss utsträckning mål rörande brott, vilka visserligen icke begåtts i tjänsten men likväl äga ett nära samband med denna. De brott som sålunda kunna ifrågakomma äro till största delen behandlade i SLK.

I viss utsträckning äro här avsedda brott sådana, som innefatta åsidosät-

tande av speciellt militära tjänsteplikter och icke äga direkt motsvarighet i SL. Hit höra exempelvis rymning och olovligt undanhållande, ohörsamhet mot förman, missbruk av förmanskap och försummelse under vakttjänst. Till militära brott i denna inskränkta betydelse — s. k. rent militära brott — höra även sådana handlingar som, ehuru de strängt taget falla eller kunna falla utom det egentliga tjänsteförhållandet, ansetts särskilt ägnade att undergräva disciplinen inom krigsmakten eller eljest stridande mot militär tukt och ordning, såsom hållande av sammankomst för rådplägning, varigenom brott mot krigslydnaden kan föranledas, och förargelseväckande beteende eller fyleri inom militära etablissement eller områden, som ej äro att hänföra till allmän plats. I SLK upptagas därjämte åtskilliga brott, vilka äro straffbelagda även i SL, såsom misshandel och ärekränkning. Då sådana brott begås av militär personal, ha de ansetts under vissa förhållanden, på grund av gärningsmannens tjänsteställning eller de speciellt militära intressen som genom förbrytelsena sättas på spel, erhålla en sådan särskild karaktär, att de böra straffas annorlunda än eljest. Jämte dessa s. k. militärt kvalificerade brott finnas slutligen i SLK omnämnda vissa brott, beträffande vilka strängare bestraffning än enligt SL icke befunnits motiverad av gärningsmannens egenskap av krigsman och vilka upptagits i lagen huvudsakligen av processuella skäl, nämligen för att tekniskt underlätta gränsdragningen mellan de allmänna domstolarnas och krigsdomstolarnas inbördes behörighet. I dessa fall har brottet omnämnts i SLK med förklaring, att det skall straffas efter allmän lag. I några fall har dock beträffande sistberörda slag av brott, jämte det hänvisning givits till straffbestämmelse i SL, föreskrivits att bötesstraff må ersättas med disciplinstraff.

Jämlikt RLK åligger det krigsdomstol att verkställa undersökning i mål och ärende i fall, då bestämmelse meddelats därom i särskild författning. På grund härav ankommer det i viss utsträckning på krigsrätt att till utredning upptaga ärenden angående förlust av eller skada å krigsmakten tillhörig egendom. Sådana undersökningsärenden kunna utvecklas till en rättegång i egentlig mening, nämligen om under handläggningen av ärendet krigsfiskal eller annan som är satt att bevaka kronans rätt framställer yrkande om ersättning.

Beträffande de militära målens anhängiggörande gäller för närvarande i huvudsak följande. I tjänstereglementet för krigsmakten stadgas en allmän skyldighet för militär befälhavare, som icke själv äger bestraffningsrätt, att hos vederbörande chef anmäla begångna förseelser som påkalla bestraffning. Även anmälan av enskild målsägande, som tillhör krigsmakten, skall göras i sådan ordning. Närmare utredning om förseelsen åvägabringas genom militärt förhör. Finner befälhavaren att målet ej är sådant att det kan avgöras i disciplinär ordning, skall det av befälhavaren remitteras till krigsrätten och handlingarna i målet överlämnas till krigsdomaren. Sedan denne efter samråd med befälhavaren bestämt tid och plats för krigsrättens sammanträde, skall befälhavaren kalla auditören och de militära ledamö-

terna till sammanträdet samt tillika med underrättelse härom överlämna handlingarna i målet till åklagaren. Det ankommer på denne att verkställa den ytterligare utredning som kan vara erforderlig. Sammanträde med krigsrätt skall utsättas att äga rum så snart lämpligen kan ske. Är tilltalad häktad eller intagen i förvararrest, skall krigsrätten sammanträda inom åtta dagar från det krigsdomaren mottagit anmälan om målet. Sammanträdet skall i regel hållas å ort där den avdelning av krigsmakten, vid vilken krigsrätten är inrättad, befinner sig.

I fråga om själva domstolsförfarandet gälla i allt väsentligt samma regler, som härutinnan jämlikt rättegångsbalken och dithörande författningar tillämpas vid de allmänna domstolarna. Även beträffande verkställighet av krigsdomstolarnas utslag skall i huvudsak allmän lag lända till efterrättelse. Föreskrifter i nu nämnda avseenden, vilka innebära komplettering eller avvikelser från allmänna regler, ha upptagits i RLK allenast i den mån detta varit påkallat med hänsyn till militära förhållanden eller den speciella domstolsorganisationen.

Såsom tidigare antytts tillkommer det i vissa mål militär befälhavare att ålägga disciplinstraff. Till sådana mål, disciplinmål, räknas mål angående överträdelser av vissa straffbestämmelser i SLK, då disciplinstraff ingår i straffskalan. Så är förhållandet med t. ex. rymning och olovligt undanhållande, vägran eller underlåtenhet att fullgöra förmans befallning, föregelseväckande beteende och fylleri samt i allmänhet vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten. Den militära rättsskipningen är följaktligen, vad angår första instansen, fördelad mellan krigsdomstolarna och de befälhavare, åt vilka bestraffningsrätt är anförtrodd. Bestraffningsrätt tillkommer såsom regel endast chefer för regementen och likställda förband eller högre befälhavare samt vid flottan fartygschefer m. fl. av minst regementsofficers grad. Vid utövande av bestraffningsrätten biträdes befälhavaren av auditören vid den krigsrätt, som har att upptaga mål från den ifrågavarande avdelningen av krigsmakten. Innan befälhavaren ålägger disciplinstraff, är han sålunda skyldig att inhämta yttrande av auditören rörande tillämpligt lagrum och vilket straff som bör åläggas. Auditören blir jämte befälhavaren ansvarig för straffbeslutet, därest han icke antecknat reservation till protokollet. Sedan befälhavaren ålagt bestraffning för ett i disciplinär ordning straffbart förfarande, kan därefter någon ansvarstalan vid domstol icke väckas av vare sig åklagare eller målsägande. Den dömde står däremot öppet att hos krigshovrätten anföra besvär emot beslutet. Ålagt disciplinstraff skall emellertid genast verkställas utan hinder av anförda besvär.

För mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning må i stället för disciplinär bestraffning användas olika i SLK bestämda former av tillrättavising. Rätt att meddela tillrättavising tillkommer bestraffningsberättigade befälhavare ävensom bataljons- och kompanichefer samt vissa andra befälhavare.

Genom den förut omnämnda lagen den 9 juni 1944 ha bestraffningsberättigade befälhavare erhållit befogenhet att ålägga ersättningskyldighet till kronan för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor. Innan fråga om ersättningskyldighet upptages till prövning, skall undersökning rörande förlusten eller skadan ske. Befälhavaren skall före åläggandet inhämta yttrande av vederbörande auditor rörande ersättningskyldigheten och ersättnings belopp. Finner befälhavaren att vad den ersättningskyldige har att gälda överstiger etthundra kronor, skall målet överlämnas till krigsdomstol. Ej heller må beslut om ersättningskyldighet av befälhavare meddelas, därest fråga tillika är om straffansvar och målet där- om överlämnas till krigsdomstol. Talan mot befälhavares beslut om åläggande av ersättningskyldighet föres hos krigshovrätten. Beslutet må icke verkställas förrän det vunnit laga kraft.

Framställningar och förslag rörande krigsdomstolarnas avskaffande.

Inledningsvis har omnämnts att, sedan Kungl. Maj:t till 1901 års riksdag framlagt förslag om antagande av ny härordning, åtskilliga motioner väcktes, vari hemställdes om en revision av då gällande krigslag. Med anledning av dessa motioner uttalade riksdagen i skrivelse den 1 juni 1901 (nr 121) till Kungl. Maj:t vissa synpunkter och önskemål, som enligt riksdagens mening borde beaktas vid den revision av krigslagarna, varom Kungl. Maj:t under tiden föranstaltat genom tillsättande av 1901 års kommitté. I skrivelsen berördes även frågan, huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas eller de mål, som handlades av dessa, skulle kunna utan skada överflyttas till de allmänna domstolarna, särskilt rådhusrätterna. Kommittén, till vilken skrivelsen överlämnades, behandlade i sitt betänkande denna fråga. På grunder, som kommittén närmare utvecklade, ansåg kommittén, att systemet med särskilda krigsdomstolar borde bibehållas.

I anledning av propositionen till 1914 års senare riksdag med förslag till ny krigslagstiftning väcktes av herrar Lindhagen och Persson i Norrköping motion (nr 200) i andra kammaren med hemställan, att riksdagen måtte antingen för sin del antaga en lagstiftning, byggd på grundsatsen om ifrågasvarande speciallagstiftnings väsentliga upphörande i fredstid och de militära brottens hänskjutande till bedömande enligt allmän strafflag och avdömande av de allmänna domstolarna, eller, om detta ej kunde då bifallas, avslå propositionen och hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till en sådan lagstiftning som av motionärerna förordats. I motionen upptogos till bemötande de av 1901 års kommitté anförda skälen mot krigsdomstolarnas avskaffande samt uppdrogos tillika vissa grundlinjer för en reform av sådan innebörd.

Lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 22), bland annat, att en så genomgripande förändring i fråga om de militära målens behandling i första instans som i motionen avsåges borde — därest den vid en närmare pröv-

ning kunde finnas nödig och nyttig — komma till stånd först i samband med den förestående reformen av den allmänna processlagstiftningen och de förändringar i de allmänna domstolarnas organisation, som därav måste bli en följd. Motionen avslogs av riksdagen, vilken såsom tidigare nämnts däremot i huvudsak antog de genom propositionen framlagda lagförslagen.

Frågan om krigslagstiftningens upphävande blev vid 1919 års riksdag ånyo föremål för behandling i anledning av motioner, i första kammaren (nr 71) av herr Lindhagen och i andra kammaren (nr 263) av herr Vennerström m. fl. I båda motionerna hade frågan sammankopplats med det jämväl motionsvis väckta spörsmålet om försvarsväsendets avveckling. Motionerna avslogos under hänvisning till den då i utsikt ställda försvarsrevisionen.

Vid 1920 års riksdag väcktes dels motion i första kammaren (nr 147) av herr Lindhagen om upphävande av krigsdomstolarna och dels motion i andra kammaren (nr 250) av herr Vennerström om upphävande av all krigslagstiftning.

Beträffande den förstnämnda frågan avlät riksdagen — i överensstämmelse med hemställan av första lagutskottet i utlåtande (nr 24) — skrivelse (nr 227) till Kungl. Maj:t med anhållan att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Kungl. Maj:t uppdrog samma år åt en kommitté — 1920 års krigslagstiftningskommitté — att verkställa utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunde avskaffas. Kommittén avlämnade under år 1922 betänkande med förslag till lag om handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden under fredstid jämte andra författningar (SOU 1922: 34).

Enligt kommitténs förslag skulle de allmänna underrätterna och hovrätterna döma i »militära brottmål», varmed avsågos mål vilka enligt gällande lag tillkommo krigsdomstolarna och för vilkas anhängiggörande och handläggning vid allmänna domstolar skulle gälla de särskilda reglerna i förslaget. Såsom huvudregel i fråga om forum innehöll förslaget, att militärt brottmål skulle upptagas vid underrätten i den ort, där den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast angick, hade sin av Konungen bestämda ordinarie förläggning. Undantag från denna regel kunde för vissa fall föreskrivas av Konungen, som jämväl ägde förordna, att underrätt skulle sammanträda annorstädes än på den ordinarie sammanträdesorten. Auditörerna skulle bibehållas såsom befälhavarnas biträden vid utövändet av den disciplinära bestraffningsrätten och skulle tillika handha åklagartjänsten vid underrätterna i militära mål.

Beträffande den militära sakkunskapen förutsattes, att denna skulle förebringas av parterna själva eller av åklagaren-auditören samt att jämväl domstolen eller dess ordförande skulle ex officio kunna inkalla sakkunnig att närvara under förhandlingarna i militära mål. Undersökningsärenden skulle upptagas av en nämnd bestående av auditören och två militära ledamöter.

Betänkandet remitterades till militära och civila myndigheter samt hovrätterna och krigshovrätten för yttrande. Samtliga avstyrkte kommitténs förslag. Detta blev sedermera ej föremål för vidare behandling.

Vid 1932 års riksdag väcktes dels lika lydande motioner, den ena (nr 192) i första kammaren av herr Möller m. fl. och den andra (nr 280) i andra kammaren av herr Hansson i Stockholm m. fl., dels ock en motion (nr 373) i andra kammaren av herr Andersson i Stockholm m. fl. I de förstnämnda motionerna hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast ville framlägga förslag om avskaffande av de militära domstolarna i fredstid ävensom förslag antingen om avskaffande av strafflagen för krigsmakten och dess ersättande med lämpliga bestämmelser i allmänna strafflagen eller ock om en fullständig omarbetning och kraftig humanisering av förstnämnda lag. I motionen nr 373 i andra kammaren föreslogs, att riksdagen måtte hemställa om utredning och förslag till 1933 års riksdag angående avskaffande av krigsrätterna och hänförande till civil domstol av sådana ärenden, som upptoges av krigsrätt.

I enlighet med hemställan av första lagutskottet i utlåtande (nr 15) i anledning av motionerna avlät riksdagen skrivelse (nr 68) med anhållan att Kungl. Maj:t ville föranstalta om undersökning dels huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde redan under nuvarande rättegångssystem ske, dels ock rörande sådan revision av strafflagen för krigsmakten, som kunde genomföras utan avvaktan på en allmän revision av den allmänna strafflagen, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

I anledning av denna skrivelse upptogs frågan om krigsdomstolarnas avskaffande till behandling inom justitiedepartementet. På grundval av därvid verkställd utredning framlades vid 1933 års riksdag proposition (nr 223) med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Enligt detta förslag skulle de i fredstid fungerande krigsdomstolarna upphöra och de allmänna domstolarna i egenskap av krigsdomstolar träda i deras ställe. Särskild krigsrätt skulle kunna inrättas men endast vid kustflottan. Militärt mål, som tillhörde underdomstol, skulle såsom regel upptagas av allmän underdomstol i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast angick. Avsikten var, att i första hand rådhusrätt skulle ifrågakomma som krigsdomstol. Militära ledamöter skulle icke finnas vare sig i underrätt eller i hovrätt. Särskild krigsrätt skulle bestå av tre civila domare. Vid handläggning av militärt mål inför underrätt ävensom vid muntligt förhör i hovrätt skulle befattningshavare vid krigsmakten, som därtill förordnades, äga vara tillstädes för att lämna de upplysningar, som kunde erfordras. När det befanns erfordrerligt, skulle även rätten eller dess ordförande kunna påkalla dylikt förordnande. Vid handläggning av undersökningsmål skulle rätten

kunna bestå av endast en lagfaren ledamot. I övrigt skulle vanliga regler om rättens sammansättning gälla; i häradsrätt skulle alltså nämnd äga säte i rätten. Auditörens åligganden såsom biträde åt befälhavaren vid handläggning av disciplinmål skulle enligt förordnande av Kungl. Maj:t ankomma på lagfaren befattningshavare vid allmän domstol. Allmän åklagare vid vederbörande underrätt skulle utföra åtal även i militära mål. Om militärt mål med hänsyn till sin beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt ej lämpligen kunde utsättas att förekomma vid allmän underrätts ordinarie sammanträde, skulle extra sammanträde för målets handläggning hållas. Bestämmelserna om befälhavares bestraffningsrätt i disciplinmål lämnades i förslaget orubade.

I sitt utlåtande hade lagrådet av hänsyn till konstitutionella betänkligheter funnit sig böra avstyrka, att det remitterade lagförslaget förelades riksdagen. Lagrådets erinran avsåg det förhållandet, att förslaget i lagtekniskt hänseende givits viss utformning som återverkade på tolkningen av grundlagsstadganden, vari uttrycket krigsdomstol användes. Jämväl i andra hänseenden gjorde lagrådet erinringar mot förslaget.

I utlåtande (nr 51) över propositionen jämte i anledning därav väckta motioner framställde första lagutskottet anmärkningar i olika hänseenden mot propositionen. Sålunda ansåg utskottet de av lagrådet i konstitutionellt avseende framförda betänkligheterna vara förtjänta av beaktande. Utskottet biträdde jämväl erinringar som lagrådet framställt mot förslaget därutinnan att innehållet av rättegångsreglerna för militära mål skulle hämtas från tre olika huvudkällor, nämligen den föreslagna lagen, krigsdomstolslagen och allmän straffprocesslag. Dessa lagrådets anmärkningar fann utskottet vara av sådan beskaffenhet att de i och för sig gjorde det synnerligen tveksamt, om det framlagda förslaget borde antagas. Vidare framhöll utskottet att, om förslagets genomförande skulle leda till en ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten, detta enligt utskottets mening skulle medföra en avsevärd försämring av rättsvården. Utskottet erinrade i detta sammanhang om anmärkningar som militieombudsmannen gjort angående bristfälligheten av det material, varpå befälhavaren hade att grunda sina avgöranden. Härjämte fann utskottet, att förslagets bestämmelser i viss mån kunde antagas komma att medföra ett försvagande av auditörsinstitutionen och därigenom äventyra den disciplinära bestraffningsrättens utövande under fullt betryggande former. Utskottets yttrande utmynnade i hemställan, att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns fogad en av herr Åkerman jämte fem andra ledamöter av utskottet avgiven reservation, vari hemställdes om bifall till propositionen.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren utan votering, medan andra kammaren med 83 röster mot 80 biföll reservationen. Frågan hade alltså förfallit vid 1933 års riksdag.

Vid samma riksdag hade i proposition (nr 226) framlagts förslag till sådan ändring i § 20 regeringsformen, att det militära inslaget i högsta dom-

stolen vid krigsrättsmåls handläggning skulle avskaffas. Sedan konstitutionsutskottet avstyrkt bifall till propositionen, stannade vid ärendets behandling i kamrarna dessa i skiljaktiga beslut, i det att första kammaren biföll utskottets hemställan, medan andra kammaren såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antog det genom propositionen framlagda förslaget.

År 1934 tillkallades inom justitiedepartementet sakkunniga för att verkställa utredning av frågan om sådana ändringar i grundlagarna, att spörsmålet om krigsdomstolarnas avskaffande kunde lösas oberoende av bestämmelser i grundlag om jurisdiktionen i militära mål. De sakkunniga uttalade såsom sin uppfattning, att dylika grundlagsändringar icke kunde anses vara förenade med konstitutionella betänkligheter. Det syntes dem tvärtom varken erforderligt eller lämpligt, att regleringen av den militära jurisdiktionen i de lägre instanserna skulle ha grundlags helgd.

På grundval av ett av nämnda sakkunniga uppgjort förslag framlade Kungl. Maj:t genom proposition (nr 98) till 1936 års riksdag förslag till ändrad lydelse av de paragrafer i grundlagen, i vilka krigsdomstolarna berördes. Till stöd för förslaget anförde föredragande departementschefen i propositionen, att genom förslagets antagande den fördelen skulle vinnas, att en reform av krigslagstiftningen kunde genomföras så snart utredningen därom blivit slutförd. Konstitutionsutskottet avstyrkte i utlåtande (nr 39) bifall till propositionen, därvid utskottet framhöll, att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande icke vore av så brådskande natur, att spörsmålet om de härför erforderliga ändringarna i grundlagarna borde göras till föremål för prövning, förrän ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas avskaffande förelades riksdagen. För ett uppskov med grundlagsfrågan talade enligt konstitutionsutskottets mening även att frågan om en humanisering av den militära strafflagstiftningen ännu väntade på sin lösning. — Konstitutionsutskottets hemställan om avslag å propositionen bifölls av riksdagen.

Vid 1945 års riksdag väcktes två likalydande motioner, nr 186 i första kammaren av herr Karl Johan Olsson och nr 175 i andra kammaren av herr Olsson i Mellerud, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid måtte upptagas till utredning i samband med utredningen om en revision av strafflagen för krigsmakten.

Första lagutskottet yttrade i sitt utlåtande (nr 24) över motionerna, att de skäl för krigsdomstolarnas avskaffande, som utskottet åberopat i sina utlåtanden i ämnet vid 1920 och 1932 års riksdagar, alltjämt torde äga giltighet och att de ej blivit motsagda av majoriteten inom riksdagen. Utskottet funne sig vid sådant förhållande sakna anledning att ånyo utveckla alla de skäl, som enligt utskottets mening talade för en sådan reform, och inskränkte sig till att endast framhålla vissa huvudsynpunkter. Enligt utskottets mening syntes dock en organisation med särskilda krigsdomstolar icke kunna undvaras under krig och därmed jämförliga förhållanden. Vid en överflyttning av krigsdomstolarnas rättsskipning å de allmänna domstolarna mötte

uppenbarligen vissa organisatoriska och praktiska spörsmål, som krävde beaktande ur såväl allmänna processuella som militära synpunkter. En viktig fråga, som syntes böra bliva föremål för undersökning, vore avvägningen mellan befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt och straffrättskipningen i egentlig mening. Liksom år 1920 och år 1932 funne utskottet ej anledning förorda, att den disciplinära bestraffningsrätten avskaffades. I detta sammanhang syntes emellertid även böra övervägas, huruvida de former, i vilka den disciplinära bestraffningsrätten utövades, kunde anses i allo lämpliga och betryggande ur rättssäkerhetssynpunkt. Utskottet berörde i sitt yttrande slutligen frågans samband med processreformen och revisionen av SLK. På grund av vad utskottet anfört hemställdes, att riksdagen i anledning av de väckta motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

Fem utskottsledamöter reserverade sig mot utskottets utlåtande. I en reservation av herrar Linnér, Siljeström och Ljungberg hemställdes på anförda skäl, att riksdagen i anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och i vad mån en överflyttning å de allmänna domstolarna av mål, som hörde till krigsdomstolarnas upptagande, kunde låta sig genomföra. I en av herrar Westman och Werner avgiven reservation hemställdes, att riksdagen måtte i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag dels om ändring i krigsdomstolarnas sammansättning, därvid frågan om ett visst lekmannainflytande ävensom en större domarekompetens hos domstolens militära bisittare jämväl syntes böra övervägas, dels ock huruvida och i vad mån vissa till krigsdomstol hörande mål lämpligen kunde överföras till avgörande vid allmän domstol.

Under frågans behandling i första kammaren yrkades dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels att kammaren skulle bifalla den av herrar Westman och Werner vid utlåtandet avgivna reservationen samt dels att riksdagen i anledning av motionerna skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös och objektiv utredning, om krigsdomstolarna skulle kunna avskaffas i fredstid, samt för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

I andra kammaren yrkades bifall till, förutom utskottets hemställan, den av herrar Westman och Werner avgivna reservationen.

I båda kamrarna bifölls vad utskottet hemställt. Med anledning härav avlät riksdagen den 14 april 1945 skrivelse, nr 134, till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, som därav kunde föranledas.

Utländsk rätt.

Intill åren omkring 1920 torde i samtliga europeiska länder ha funnits specialdomstolar för militära mål. Vid denna tid utfärdades emellertid i Norge, Danmark, Tyskland och Österrike lagar, varigenom krigsdomstolarna därstädes avskaffades och militärjurisdiktionen, i den mån den icke skulle utövas i disciplinär ordning, överläts å de allmänna domstolarna. I sistnämnda båda länder ha sedermera krigsrätter åter införts. I Tyskland skedde detta genom en lag den 12 maj 1933.

I Norge och Danmark gäller beträffande domstolsrättsskipningen under fred i militära mål i huvudsak följande.

I *Norge*, där krigsdomstolarna såvitt avser fredstid avskaffades från och med år 1923 genom lov om rettergangsmåten i militære straffesaker i fredstid av den 6 maj 1921, skola med vissa mindre avvikelser allmänna rättegångsregler tillämpas även i militära mål. Åtalsrätten tillkommer sålunda de allmänna åklagarna, men militära befälhavare kunna företaga vissa förberedande åtgärder och äro pliktiga att lämna biträde vid utredningen. Även allmänna forumregler gälla i militära mål. Såväl före som efter lagens tillkomst har antalet militära mål varit begränsat; under krigsåren 1914—1917 utgjorde det årliga antalet krigsrättsmål i genomsnitt 76.

I *Danmark* avskaffades de militära domstolarna genom lag den 4 oktober 1919 — Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet, sedermera benämnd Militær Retsplejelov. Enligt denna lag skola de civila domstolarna vid avgörande av militära mål ha sin vanliga sammansättning. Mål, i vilka sakkunskap rörande sjöförhållanden finnes vara av betydelse, kunna hänvisas till behandling vid Sø- og Handelsretten i Köpenhamn. I mål, där teknisk eller annan dylik särskild sakkunskap erfordras, kan domstolen tillkalla två sakkunniga meddomare. Dessa behöva icke vara militärer. I motiven till lagen har framhållits att, ehuru hinder icke föreläge att låta särskild militärteknisk sakkunskap representeras i rätten, rent militära synpunkter icke berättigade ett tillkallande av sådana meddomare. De allmänna åklagarna taga icke befattning med de militära målen. Beslutanderätt i fråga om anställande av åtal tillkommer vissa högre militära befälhavare, de s. k. rättegångscheferna (vid hären regementschefer och vissa motsvarande eller högre befattningshavare samt vid marinen chefer för fartygsavdelningar och självständiga fartyg samt vissa andra högre befälhavare). Förundersökningen ledes av rättsbildade befattningshavare, auditörer, vilka även utföra åtalet vid underrätt och landsrätt. Auditörernas verksamhet står under tillsyn av en generalauditör, som utför åtal i Højesteret och är juridisk rådgivare åt försvarsministern i frågor rörande den militära rättsskipningen. Militära mål äro främst mål angående sådana i den militära strafflagen upptagna brott som begåtts av krigsmakten tillhörande personer. Vidare skola i viss utsträckning i militärmåls ordning handläggas mål angående brott, som äro upptagna i annan lag än den militära strafflagen, nämligen gärningar som röra tjänsten eller begåtts på militärt område eller innefatta angrepp

mot person, som tjänstgör vid krigsmakten. Militära mål upptagas antingen vid domstol som är behörig enligt allmänna forumregler — den domstol inom vars domkrets brottet är begånget eller den misstänkte gripits eller bor eller uppehåller sig eller utredningen i saken antages bäst kunna ske — eller vid domstolen i den ort, där den avdelning som den misstänkte tillhör har sin förläggning eller uppehåller sig. För visst fall må militär domstol inrättas. Befälhavare på krigsfartyg, som befinner sig utanför danskt farvatten, äger nämligen tillsätta en särskild domstol, Domsret, om med avgörandet av ett mål icke kan anstå till efter fartygets hemkomst. Om verkställandet av straff, som ådömts av sådan domstol, icke utan skada för disciplinen eller annan väsentlig olägenhet kan uppskjutas till efter hemkomsten, må straffet verkställas ombord utan hinder av att den dömde avser att överklaga domen. Efter fartygets hemkomst kan talan mot domen fullföljas i vederbörande landsrätt.

I samband med utredningens förslag rörande den disciplinära bestraffningsrätten och den militära rättsvården under krig och därmed jämförliga förhållanden lämnas översikter över lagstiftningen på dessa områden i Norge, Danmark, Finland och Schweiz.

Utredningens förslag.

Utredningsuppdraget.

I sin förenämnda skrivelse nr 134 har 1945 års riksdag hemställt, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid samt för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, som därav kunde föranledas. I samband med Kungl. Maj:ts beslut den 22 juni 1945 med anledning av riksdagens nämnda hemställan lämnades i anförande till statsrådsprotokollet av dåvarande departementschefen vissa direktiv för utredningen. Efter erinran att de allmänna skälen för och emot avskaffandet av särskilda krigsdomstolar bland annat framlagts i 1920 års krigslagstiftningskommittés betänkande samt i propositionen nr 223 till 1933 års riksdag anförde departementschefen: Under beaktande av de förändringar, som processreformen medförde, och de erfarenheter, som vunnits under de senaste åren, borde verkningarna av en reform ånyo övervägas i anslutning till att förslag framlades, som visade huru ett överförande av de militära målen till de allmänna domstolarna bäst kunde genomföras. I den mån utredningen gäve anledning därtill borde även andra möjligheter att lösa frågan beaktas.

Beträffande huvudfrågan vid reformen eller domstolsbehandlingen i fredstid av militära mål har, med hänsyn till vad nu anmärkts angående uppdraget i denna del, utredningen inriktats på de organisatoriska och andra spörsmål, som ha samband med de militära målens överförande till de allmänna domstolarna. Någon anledning att därvid ingå på de synpunkter, som i tidigare sammanhang anförts för bibehållande av militära specialdomstolar, har icke funnits i vidare mån än dessa synpunkter ha betydelse jämväl för frågan huru målens överförande till de allmänna domstolarna bäst kan genomföras. Något övervägande om bibehållande i en eller annan form av särskilda krigsdomstolar i fredstid har följaktligen ansetts icke tillhöra utredningen med mindre undersökningen angående verkningarna av målens upptagande vid de allmänna domstolarna skulle giva anledning till avsteg i dylik riktning.

I enlighet med direktiven ha till behandling upptagits — förutom frågor som direkt sammanhånga med de militära målens överförande till de allmänna domstolarna — även de militära befälhavarnas judiciella uppgifter

samt rättsskipningen under krig och därmed jämförliga förhållanden. Vid utredningen angående de organisatoriska spörsmål, som ha samband med reformen, har enligt anvisning även kostnadsfrågan beaktats. Jämväl frågan i vad mån reformen kan påkalla grundlagsändringar har upptagits. För direktivens innehåll i vad de avse särskilda frågor redogöres i samband med behandlingen av dessa.

Utredningen har i överensstämmelse med direktiven begränsats till att avse principfrågor samt viktigare spörsmål av organisatorisk och annan art. Enligt bestämmande av nuvarande departementschefen skola på grundval av utredningens resultat utarbetas lagförslag, avsedda att kunna träda i kraft den 1 januari 1949 eller samtidigt med ny militär strafflagstiftning.

Omfattningen av arbetsuppgifterna för de allmänna domstolarna i militära mål.

Behandlingen av de frågor som ankomma på utredningen förutsätter kännedom om den ungefärliga omfattningen av de arbetsuppgifter, som genom krigsdomstolarnas avskaffande komma att åvila de allmänna domstolarna. Den officiella statistik, som föreligger angående omfattningen av de nuvarande krigsdomstolarnas verksamhet, giver icke utan vidare tillräcklig ledning för ett bedömande av de allmänna domstolarnas blivande arbetsuppgifter i militära mål. Härför ha erfordrats ingående undersökningar i olika hänseenden. Det har ansetts lämpligt att redan inledningsvis i ett sammanhang redogöra för dessa undersökningar.

Antalet mål och ärenden vid krigsdomstolarna har, sedan 1933 års proposition framlades, undergått en väsentlig stegring. I denna proposition räknades med att på krigsrätterna årligen belöpte i runt tal 1 150 slutligen avgjorda mål och ärenden. Denna beräkning var grundad på rättsstatistiska uppgifter för åren 1929—1931. I fråga om krigshovrätten anmärktes i propositionen, att vid denna domstol under ettvar av åren 1930 och 1931 genom slutligt utslag avgjorts 76 mål, varav resp. 73 och 71 besvärsmål samt återstoden mål vilka omedelbart anhängiggjorts.

Efter framläggandet av 1933 års proposition inträdde förändringar i krigsrätternas arbetsbörda belysas av följande uppställning, i vilken redovisas vid dessa domstolar ettvar av åren 1929—1944 handlagda mål och ärenden:

1929	1 169	1937	978
1930	1 128	1938	1 236
1931	1 247	1939	2 276
1932	1 314	1940	7 212
1933	922	1941	9 505
1934	1 025	1942	14 355
1935	946	1943	16 896
1936	983	1944	13 751

Antalet mål hos krigshovrätten har undergått en stegring i ungefärligen samma omfattning som vid krigsrätterna. År 1932 utgjorde målantalet 108, 1933 86, 1934 85, 1935 83, 1936 63, 1937 71, 1938 69, 1939 83, 1940 301, 1941 535, 1942 803, 1943 945 och 1944 771.

Den ökning av arbetsbördan för krigsdomstolarna, som inträtt efter år 1937, har sammanhängt med olika omständigheter. Delvis har den haft sin grund i den efterhand skedda utbyggnaden av försvaret och förlängningen av de värnpliktigas utbildningstid. Fredstjänstgöringens längd var för huvuddelen av de värnpliktiga före ikraftträdandet av 1936 års värnpliktslag 140 dagar. Genom denna lag ökades tiden till 175 dagar, och genom 1941 års värnpliktslag utsträcktes den till 450 dagar. Främst sammanhänger dock krigsdomstolarnas ökade arbetsbörd med den under det senaste världskriget anbefallda förstärkta försvarsberedskapen. Å andra sidan har en minskning av antalet handlagda ersättningsmål inträtt efter tillkomsten av lagen den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningskyldighet.

Nyss berörda omständigheter, vilka inverkat på krigsdomstolarnas arbetsbörd, ha nödvändiggjort särskilda beräkningar då det gällt att bedöma omfattningen av de arbetsuppgifter, som vid krigsdomstolarnas upphörande komma att överföras till de allmänna domstolarna. Särskilda beräkningar ha jämväl föranletts av att utredningen föreslår vissa anordningar av beskaffenhet att inverka på omfattningen av de blivande arbetsuppgifterna för domstolarna i militära mål. Enligt förslaget skola ändrade regler gälla angående talan mot befälhavares beslut i disciplinmål och i mål angående ersättningskyldighet. I stället för vid krigshovrätten skall nämligen enligt förslaget talan mot sådana beslut föras vid vederbörande underrätt. Beträffande beslut i disciplinmål skall talerätt tillkomma icke blott den lagförde utan jämväl åklagaren. Vidare skall befälhavarens beslut om åläggande av disciplinär bestraffning icke längre verkställas utan hinder av att det överklagas. Den i dessa hänseenden föreslagna ordningen har nödvändiggjort en beräkning efter särskilda grunder av det antal mål, som kan antagas efter klagan komma att upptagas av allmän underrätt. Enligt utredningens förslag skall icke vidare förekomma något särskilt till domstol förlagt undersökningsförfarande, motsvarande den handläggning av undersökningsärenden som jämlikt 39 § sista stycket RLK nu ankommer på krigsrätterna. Detta innebär, att de allmänna domstolarna komma att till handläggning upptaga frågor om ersättningskyldighet endast i fall då redan verkställd utredning föranleder anställande av talan om ersättning. Vid beräkningarna har därför bortsetts från sådana av krigsrätterna behandlade undersökningsärenden, vari ersättningstalan icke förts.

Till en början redogöres här närmare för de undersökningar som gällt antalet militära mål vid de allmänna underrätterna.

Vad först angår mål angående ansvarstalan, som av underrätterna komma att omedelbart upptagas, ha undersökningarna

grundats på antalet av krigsrätt genom slutligt utslag avgjorda mål under dels åren 1935—1938, dels åren 1942—1944 och dels senare halvåret 1945. Uppgifter å målantalet åren 1935—1938 ha med viss komplettering erhållits från den officiella statistiken. Däremot har denna icke kunnat begagnas vad angår senare år, enär det icke varit möjligt att från densamma utsöndra sådana mål som sammanhängt med beredskapen. En inom justitiedepartementet upprättad särskild statistik över krigsrätternas verksamhet åren 1942—1944 har emellertid möjliggjort en sådan uppdelning av målen såvitt avser dessa år. Sistnämnda statistik har grundats på uppgifter som infordrats av de vid krigsrätterna anställda auditörerna. Ett sammandrag av denna statistik återfinnes såsom bilaga till Kungl. Maj:ts proposition, nr 181, till 1946 års riksdag angående anslag till Krigsrätterna: Avlöningar, m. m. Uppgifterna avseende senare halvåret 1945 ha lämnats av auditörerna direkt till utredningen. Vid beräkningarna ha särskilda årsmedeltal uträknats på grundval av dels målantalet 1935—1938 dels ock antalet mål 1942—1944. De erhållna båda medeltalen ha därefter sammanställts med målantalet under senare halvåret 1945, varigenom ett för samtliga år gemensamt årsmedeltal erhållits.

Rörande förfarandet vid beräkningarna må följande anmärkas. Det ur den officiella statistiken erhållna årsmedeltalet under 1935—1938 vid krigsrätt slutligt avgjorda brottmål har förhöjts i ungefärlig proportion till förlängningen av de värnpliktigas fredstjänstgöring. Härvid ha även förändringar i de militära förbandens styrkeförhållanden beaktats, i det att det sålunda förhöjda årsmedeltalet omräknats under hänsynstagande till antalet tjänstgörande fast anställda och fredstjänstgörande värnpliktiga år 1946. Genomförda eller beslutade ändringar i den militära organisationen ha jämväl beaktats. I fråga om nytillkomna förband ha därvid i större eller mindre utsträckning till grund för beräkningarna måst läggas det genomsnittliga målantalet vid andra förband av samma slag. Av de brottmål, som redovisats i den för utredningen tillgängliga statistiken avseende åren 1942—1944, ha såvitt möjligt avskilts sådana mål som sammanhängt med beredskapen. Avskiljandet har skett med ledning av en av uppgiftslämnarna gjord uppdelning av målen i dels sådana, som angått fast anställda tjänstgörande vid ordinarie fredsforband eller värnpliktiga fullgörande tjänstgöring motsvarande fredsutbildning, och dels övriga mål. Vid beräkningarna har bortsetts från sistnämnda grupp av mål, vilka angått beredskapstjänstgörande fast anställda och värnpliktiga. Även vid beräkningarna av årsmedeltalet för 1942—1944 har hänsyn tagits till därefter inträdda ändringar i den militära organisationen och till förändringar i styrkeförhållandena. Vad slutligen angår målantalet under senare halvåret 1945 — begränsningen till detta halvår har skett av hänsyn till att den förstärkta beredskapen upphörde vid halvårsskiftet 1945 — ha mål, som sammanhängt med beredskapen eller dennas avveckling, avskilts med ledning av uppgifter som lämnats av auditörerna. Enär målantalet avsåg allenast ett halvt år har detsamma fördubblats, innan det slutliga medeltalet uträknats.

Enligt de sålunda gjorda beräkningarna skulle det årliga antal omedelbart upptagna militära brottmål, som under normala fredsförhållanden komma att avgöras av allmän underrätt, uppgå till i medeltal 2 474.

För att möjliggöra ett bedömande av antalet brottmål, som av allmänna underrätter komma att upptagas efter klagan, har en beräkning gjorts av det antal disciplinmål, som kan antagas komma att under normala fredliga förhållanden årligen avgöras av befälhavare. Beräkningen har skett på grundval av antalet sådana mål under dels åren 1936—1938 och dels senare halvåret 1945. Härvid har enligt samma principer som ovan angivits beträffande beräkningen av antalet omedelbart upptagna domstolsmål hänsyn tagits till förlängningen av de värnpliktigas fredstjänstgöring samt förändringar i den militära organisationen och styrkeförhållandena. Enligt den verkställda beräkningen skulle antalet disciplinmål komma att årligen uppgå till i medeltal 7 752. Verkställd undersökning har givit vid handen att besvär i disciplinmål hos krigshovrätten anförts år 1937 i 0,48 och år 1942 i 0,31 procent av de under respektive år av befälhavare avgjorda disciplinmålen; sistnämnda antal utgjorde nämligen 1937 2 296 och 1942 16 952 samt antalet anförda besvär 11 resp. 66. Till jämförelse kan nämnas, att under åren 1937 och 1938 till de allmänna hovrätterna inkomna besvär i kriminella mål motsvarade 2,6 procent av totala antalet i häradsrätter, rådhusrätter och polisdomstolar under åren avgjorda sådana mål. För åren 1941 och 1942 var procenttalet 1,5. Om av dessa mål endast medräknas dels sådana, som angått brott mot allmänna strafflagen — utom förargelseväckande beteende och fylleri —, strafflagen för krigsmakten eller tryckfrihetsförordningen, samt dels mål rörande andra brott, där den lagförde varit häktad, blir den på angivet sätt beräknade fullföljdsfrekvensen till de allmänna hovrätterna 9 resp. 7,1 procent. Fullföljdsfrekvensen i övriga mål, huvudsakligen mål angående ordningsförseelser, blir 1,9 resp. 0,8 procent. Den nuvarande jämförelsevis ringa överklagningsfrekvensen i disciplinmål sammanhänger uppenbarligen med att av befälhavare ådömt straff omedelbart verkställas oavsett huruvida beslutet överklagas. Med hänsyn till den i sistnämnda hänseende av utredningen föreslagna ändringen torde det vara anledning att utgå från att antalet överklagade disciplinmål kommer att stiga. Enär disciplinmålen övervägande röra förseelser, som närmast torde kunna jämföras med ordningsförseelser, har det antagits att klagan kommer att föras i 5 procent av målen. Antalet ansvarsmål, som efter klagan kommer att upptagas vid allmän underrätt, skulle enligt denna uppskattning genomsnittligt utgöra 388 om året.

Vad härefter angår mål angående ersättningstalan har såsom nämnts tillkomsten av 1944 års lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet medfört en väsentlig minskning av antalet vid krigsrätt handlagda ersättningsmål. Enär inhämtade upplysningar givit anledning antaga att lagen först under förra hälften av år 1945 kommit att tillämpas i avsedd utsträckning, ha från auditörerna infordrade uppgifter angående målantalet begränsats till att avse senare hälften av sist-

nämnda år. På grundval av de erhållna uppgifterna har det beräknats, att antalet omedelbart upptagna ersättningsmål under normala fredsförhållanden kommer att utgöra i medeltal 415 om året. Den av omständigheterna framtvingade begränsningen av den tidrymd, som lagts till grund för beräkningarna, gör givetvis dessa mindre tillförlitliga än beräkningarna av antalet ansvarsmål. Det har också visat sig, att ersättningsmålen från olika jämförbara förband väsentligt växlat i antal. Det är antagligt, att skillnaderna i målantals åtminstone i viss mån komma att utjämnas under loppet av ett flertal år. Enligt uppgifter som infordrats från vederbörande militära myndigheter uppgick antalet av befälhavare under senare halvåret 1945 meddelade beslut om åläggande av ersättningsskyldighet till omkring 3 900. Av dessa beslut rörde 2 305 fredstjänstgörande och de övriga beredskapsinkallade eller avvecklingspersonal. Under tiden den 1 augusti 1945—den 31 januari 1946 anfördes hos krigshovrätten besvär över 82 av befälhavare meddelade beslut om ersättningsskyldighet, motsvarande 2,1 procent av samtliga beslut. Med hänsyn till föreliggande omständigheter har det antagits att efter en omläggning av förfarandet i enlighet med vad förut angivits fullföljdsfrekvensen kommer att uppgå till 3 procent. För år räknat skulle på grundval av halvårssiffran 2 305 med nyss angivna beräkningsgrund antalet efter klagan upptagna mål angående ersättningstalan utgöra i medeltal 138.

Enligt de redovisade beräkningarna skulle efter krigsdomstolarnas avskaffande med den av utredningen föreslagna ordningen av de allmänna underrätterna årligen avgöras 2 862 mål angående ansvarstalan och 553 rörande ersättningstalan, varav 388 resp. 138 mål upptagna efter klagan. Målens fördelning å krigsmaktens olika avdelningar framgår av en härvid fogad tablå, *bilaga A*. I denna ha i allmänhet mål från avdelningar, vid vilka krigsrätt icke finnes inrättad, redovisats gemensamt med målen från det förband, under vars krigsrätt avdelningen lyder.

På grundval av beräkningarna av antalet militära mål vid de allmänna underrätterna har en uppskattning gjorts av det antal ansvars- och ersättningsmål, som kan antagas komma att från underrätt fullföljas till hovrätterna.

Vad angår ansvarsmålen har för beräkning av den antagliga fullföljdsfrekvensen undersökning gjorts av förhållandet mellan å ena sidan antalet vid krigsrätt avgjorda brottmål, i vilka besvär anförts hos krigshovrätten dels åren 1935—1938 och dels tiden den 1 augusti 1945—den 31 januari 1946 och å andra sidan antalet under dels förstnämnda tid och dels senare halvåret 1945 av krigsrätt avgjorda brottmål. Undersökningen har givit vid handen att den på dylikt sätt beräknade fullföljdsfrekvensen varit i genomsnitt 8,9 procent av det antal brottmål, som avgjorts av krigsrätt. Med anledning av viss tilltänkt ändring i nuvarande bestämmelser rörande verkställandet av disciplinstraff, som ådömts av domstol, torde det kunna

antagas, att fullföljdsfrekvensen i ansvarsmål kommer att bli något högre än 8,9 procent. Med hänsyn härtill har för ansvarsmålen räknats med en till 10 procent förhöjd fullföljdsfrekvens. Enligt en sådan beräkningsgrund skulle antalet hos hovrätt fullföljda ansvarsmål komma att årligen utgöra 286.

För utrönande av den antagliga fullföljdsfrekvensen i ersättningsmål har jämförelse anställts mellan antalet av krigsrätt handlagda sådana mål, i vilka besvär anförts hos krigshovrätten under tiden den 1 augusti 1945—den 31 januari 1946, och antalet av krigsrätt under senare halvåret 1945 avgjorda ersättningsmål. Enligt undersökningen utgör en på sådant sätt beräknad fullföljdsfrekvens 12,4 procent av antalet av krigsrätt avdömda ersättningsmål. Med tillämpning av detta procenttal skulle antalet ersättningsmål, som bli fullföljda till hovrätt, komma att uppgå till 69 om året.

Det årliga antalet militära mål, som komma att fullföljas till hovrätt, skulle således enligt de redovisade beräkningarna bli 355, varav 286 ansvarsmål och 69 ersättningsmål.

Enligt utredningens förslag skola i vissa fall militära mål upptagas av hovrätt såsom första instans. Dessa mål ha emellertid en synnerligen ringa frekvens och äro därför ur förevarande synpunkt utan betydelse.

Vid beräkningarna av målantalet har såsom den lämnade redogörelsen utvisar hänsyn tagits till olika härvid inverkan omständigheter. Även i en del andra hänseenden än förut berörts kunna av utredningen föreslagna avvikelser från den nuvarande ordningen antagas komma att inverka på målantalet. I dessa fall har det dock icke varit möjligt att vid beräkningarna taga hänsyn härtill.

Utredningen föreslår sålunda en något förändrad gränsdragning mellan mål, som skola handläggas i militärmåls ordning, och andra mål. Avvikelserna från gällande bestämmelser kunna antagas komma att något minska antalet militära ansvarsmål. Enär avvikelserna huvudsakligen röra vissa slag av brott, som förekomma endast i jämförelsevis ringa utsträckning, torde det icke kunna bli fråga om någon minskning, som nämnvärt påverkar resultatet av beräkningarna.

Vidare föreslår utredningen olika anordningar i syfte att i disciplinmål åstadkomma ett ändamålsenligare utredningsförfarande än det för närvarande gällande. Jämväl dessa anordningar kunna antagas komma att minska antalet till domstol hänskjutna ansvarsmål.

De militära domstolsmålen torde ytterligare komma att i någon mån minska i antal till följd av vissa av utredningen föreslagna åtgärder i ändamål att såvitt möjligt förhindra att till domstol överlämnas disciplinmål, i vilka avgörandet bör ankomma på vederbörande befälhavare. Vid en undersökning av protokollen i samtliga mål, som under sista halvåret 1945 avgjorts av krigsrätterna vid fyra olika förband, ha kunnat iakttagas exempel på att vederbörande befälhavare till krigsrätt hänskjutit mål utan att hinder

torde ha förelegat för målets avgörande i disciplinär ordning. Vid två av de krigsrätter, som undersökningen avsåg, avgjordes under nämnda halvår 36 resp. 27 ansvarsmål, och av dessa hade 15 resp. 12 uppenbarligen kunnat avdömas av befälhavaren. Å andra sidan gav undersökningen av protokollen från de båda övriga krigsrätterna, där antalet avgjorda ansvarsmål utgjorde 137 resp. 15, icke belägg för att vederbörande befälhavare i någon anmärkningsvärd mån underlåtit att begagna sin bestraffningsrätt.

Även om det icke varit möjligt att närmare uppskatta den minskning av antalet domstolsmål, som kan antagas bli en följd av utredningens nu berörda förslag beträffande behandlingen av disciplinmålen, torde i allt fall vad ovan anmärkts innefatta viss garanti för att målantalet icke blivit för lågt beräknat.

Till belysande av beskaffenheten av de vid krigsrätterna handlagda brottmålen har med anlitande av den officiella statistiken en procentuell beräkning gjorts av de olika i större utsträckning förekommande brottstyperna. Beräkningarna ha sammanställts i en härvid såsom *bilaga B* fogad tablå. Härav framgår att huvuddelen av brotten utgöres av rymning och olovligt undanhållande, lydnadsbrott, misshandel och förolämpning samt ouppsåtliga allmänna tjänstebrott. Tidigare har omnämnts, att utredningen föreslår vissa mindre jämkningar i gränsdragningen mellan militära och andra mål. Dessa jämkningar torde emellertid kunna antagas endast obetydligt inverka på den fördelning av de militära målen å olika brottstyper, som framgår av *bilaga B*.

Den militära rättsvården i fredstid.

Domstolarna.

Vid en reform avseende ett överförande till de allmänna domstolarna av de mål, som nu upptagas av krigsdomstolarna, möter i första hand spørsmålet huruvida en sådan reform i något avseende påkallar särbestämmelser i fråga om domstolarnas organisation. Härvid synes inledningsvis böra upptagas frågan huruvida militär sakkunskap, i den mån sådan erfordras, skall tillföras domstolarna genom någon anordning, som berör själva domstolsorganisationen. Härnäst följer en undersökning huruvida de av reformen föranledda nya arbetsuppgifterna kräva sådan särskild anpassningsförmåga hos domstolarna att med hänsyn härtill avvikelser från den vanliga organisationen i ett eller annat avseende äro påkallade. I förevarande sammanhang upptages även frågan vilka allmänna domstolar som lämpligen böra tagas i anspråk för rättsskipningen i militära mål.

Vad till en början angår den ordning, i vilken militär sakkunskap skall tillföras domstolarna, har i samband med tidigare reformförslag såsom skäl för krigsdomstolarnas bibehållande framför allt åberopats att de icke kunde undvaras med hänsyn till de krav på militära insikter och militär

sakkunskap, som måste ställas på de domstolar vilka hade att döma i militära mål. Härvid har icke endast avsetts, att den särskilda fackkunskap, som kan vara erforderlig i frågor av militärteknisk eller eljest speciell natur, borde vara representerad i domstolen utan att medverkan av militära domare även krävdes för att i allmänhet militära synpunkter skulle bliva tillbörligt beaktade, särskilt med hänsyn till den vikt detta hade för ett effektivt upprätthållande av disciplinen inom krigsmakten. Det har även gjorts gällande, att medverkan av militära ledamöter i målen skulle vara av värde då det gällde att tillföra domstolen personkännedom.

Såsom allmän grundsats gäller att, då en viss i rättegång uppkommen fråga för sin utredning kräver speciell sakkunskap, även denna del av bevisningen bör införas i rättegången enligt reglerna om bevisning och icke genom medverkan av sakkunnig, som erhåller säte i rätten. Särskilda bestämmelser äro också meddelade angående bevis genom sakkunnig. Någon anledning till avvikelse från nämnda grundsats lär icke finnas då det gäller militära mål. Den enligt bilaga B verkställda undersökningen angående de militära målens fördelning å olika brottstyper torde för övrigt berättiga till det antagandet att, såsom även vid tidigare utredningar förutsatts, behov av särskild militär sakkunskap skall göra sig gällande endast i ett begränsat antal fall. I annat sammanhang upptages frågan huruvida särskilda anordningar äro påkallade för att i militära mål för domstolen och parterna underlätta möjligheten att i förekommande fall utan omgång anlita sakkunnig.

Lika litet kan det ifrågakomma att genom insättande av yrkesmilitärer i domstolen bereda inflytande åt militära synpunkter i allmänhet vid målens avgörande. Föreligger behov av utredning angående viss omständighet, som från disciplinär synpunkt bör särskilt beaktas vid målets prövning, bör även en dylik omständighet framläggas i rättegången enligt de regler, som eljest äro att tillämpa beträffande målets utredande. Detsamma gäller givetvis vad som anförts därom att det skulle vara till fördel om domstolen inom sin egen krets ägde tillgång till personkännedom. Att domstolen skulle förskaffa sig sådan kunskap genom upplysningar av någon inom rätten kan uppenbarligen icke vara en godtagbar anordning, allra minst om så sker utan att den som beröres av upplysningarna erhåller tillfälle att yttra sig med anledning av desamma. Beredes honom tillfälle härtil med påföljd att yttrandet inriktas på kritik av upplysningar, som härröra från en ledamot av rätten, måste detta vara ägnat att betänkligt äventyra domstolens auktoritet.

I det följande behandlas till en början övriga inledningsvis antydda frågor, som beröra domstolarna i första instans.

Enligt 1933 års förenämnda proposition förutsattes, att 22 rådhusrätter och 6 häradsrätter skulle tagas i anspråk för handläggning av militära mål. Härjämte skulle vid kustflottan kunna inrättas särskild krigsrätt, bestående av tre lagfarna civila ledamöter. Militärt mål skulle upptagas av underrätten i den ordinarie förläggningsorten för den avdelning av krigsmakten, till vilken tilltalad hörde eller som målet närmast angick. Där ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det krävde, skulle dock Kungl. Maj:t beträffan-

de viss avdelning eller viss personal äga förordna, att behörig domstol skulle vara annan allmän underrätt än nyss sagts eller särskild krigsrätt. En vid propositionen fogad plan för målens överförande till de allmänna domstolarna var uppgjord med utgångspunkt från att, i den mån tillfälle fanns att välja mellan rådhusrätt och häradsrätt, rådhusrätterna i allmänhet i första hand borde ifrågakomma såsom i någon mån mera lämpade än häradsrätterna. Det hade, framhölls i propositionen, allmänt vitsordats, att rådhusrätterna — därvid avsågs dock i allmänhet endast rådhusrätt med minst tre lagfarna ledamöter — med hänsyn till organisation och arbetssätt vore lämpade för den ifrågavarande uppgiften. De hade täta sammanträden och kunde däremellan vid behov anordna extra sammanträden och hade således möjlighet att i erforderlig grad tillgodose de krav på rörlighet hos domstolen och snabbt ingripande, som för de militära målens del tillagts särskild betydelse. Beträffande häradsrätternas lämplighet för handläggning av militära mål uttalades däremot under förarbetet till 1933 års proposition i ett flertal remissyttranden betänkligheter i olika hänseenden. Sålunda anförde militieombudsmannen, att enligt hans åsikt de militära rättegångsmålen lämpligen kunde utan avbidan å en allmän rättegångsreform överflyttas till handläggning av de allmänna domstolarna men att därvid endast rådhusrätter och icke i något fall häradsrätt borde ifrågakomma. Även två av lagrådets ledamöter ansågo, att häradsrätterna ej alls borde komma i fråga. Enligt dessa ledamöters mening borde i de fall, då domsrätten i militära mål enligt förslaget skulle ankomma å häradsrätt och ej lämpligen kunde överlämnas till rådhusrätt, domsrätten i stället tilldelas särskild krigsrätt, varför möjlighet borde förefinnas att utöver vad förslaget medgäve inrätta sådan domstol.

I direktiven för förevarande utredning framhålles, att med hänsyn till bland annat behovet av snabbhet rådhusrätterna i första hand syntes böra ifrågakomma såsom domstolar för militära mål och detta även beträffande förband, som kunde vara förlagda utanför respektive städer samt att för de fall, då med hänsyn till avståndet mellan förläggningsorten och närmaste stad med rådhusrätt denna ordning icke kunde genomföras, det borde undersökas om icke särskilda regler påkallades rörande häradsrättens sammanläggning.

Efter år 1933 ha väsentliga ändringar inträtt i de förhållanden, som ha betydelse för genomförande av den ifrågavarande reformen. I första hand har detta sin grund i tillkomsten av den nya rättegångsordningen. Här nedan följer därför närmast en översikt över vissa genom nya RB tillkomna ändringar, som i detta sammanhang särskilt tilldraga sig intresse. Det må här förutskickas att, även vid en tillämpning av den i direktiven ifrågasatta ordningen att i första hand anlita rådhusrätter för handläggning av militära mål, med hänsyn till under senare år skedd nyuppsättning av förband och ändrade förläggningförhållanden det i allt fall är uppenbart, att häradsrätter måste tagas i anspråk för ändamålet i långt större utsträckning än som år 1933 föreslogs.

De till den allmänna rättegångsordningen hörande bestämmelser, som i detta sammanhang komma i betraktande, ha närmast avseende å under-rätternas sammansättning och ordningen för deras sammanträden. Vad till en början angår rådhusrätterna är enligt 1 kap. 11 § nya RB rådhusrätt vid huvudförhandling domför med tre ledamöter, vilka samtliga skola vara lagfarna. Möjlighet har dock beretts att utöka antalet lagfarna ledamöter till fyra. Detta har skett till förebyggande av att rådhusrätt vid handläggning av större mål eller vid måls utsättande till fortsatt huvudförhandling på grund av förfall för någon ledamot förlorar sin domförhet. I överensstämmelse med den nu nämnda huvudregeln för rådhusrätts domförhet har förutsatts, att de rådhusrätter, i vilka antalet lagfarna ledamöter är mindre än tre, i samband med processreformen skola bringas att upphöra. För sådant ändamål ha, på sätt närmare angives i det följande, ändringar vidtagits i lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt hänseende.

Från huvudregeln om rådhusrätts domförhet med tre eller högst fyra lagfarna ledamöter äro i vissa hänseenden undantag stadgade. Sålunda skall vid huvudförhandling i mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd, i vilken skola sitta minst sju och högst nio. I en del fall är rådhusrätt domför med endast en lagfaren ledamot, bland annat vid huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnes.

Enligt 6 kap. 3 § nuvarande RB gäller, att rådhusrätt skall sammanträda var måndag eller, om helgdag då inträffar, nästa söckendag därefter samt att, om flera sammanträden erfordras, sådana skola hållas på tillsägelse av rättsens ordförande. Särskilt i de större rådhusrätterna med deras uppdelning i två eller flera avdelningar hållas enligt arbetsordningarna sammanträden regelbundet även å andra veckodagar än måndagar. Enligt 1 kap. 13 § nya RB skall rådhusrätt för huvudförhandling varje vecka hålla en eller flera allmänna rättegångsdagar samt eljest sammanträda så ofta det för arbetet kräves. Det har förutsatts, att i de arbetsordningar, som av Kungl. Maj:t fastställas för de särskilda rådhusrätterna, skola upptagas bestämmelser om antalet av och tiden för de allmänna rättegångsdagarna, därvid hänsyn även skall kunna tagas till det växlande behovet under olika delar av året.

Vad angår häradsrätterna stadgas i 1 kap. 4 § nya RB, att häradshövding dömer med nämnd, i vilken skola sitta minst sju och högst nio. För närvarande är antalet nämndemän minst sju och högst tolv. Från den nämnda huvudregeln i nya RB om häradsrätts domförhet stadgas undantag bland annat såtillvida att häradsrätt vid huvudförhandling och syn å stället är domför med allenast tre i nämnden, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnes (1 kap. 5 §).

Enligt 1 kap. 3 § nya RB skall i domsaga, om göromålen kräva det, som

biträdande domare finnas en eller flera tingsdomare. I 1 kap. 17 § förutsättes, att bestämmelser beträffande tillsättande av tingsdomare och övriga befattningshavare, som erfordras för domsagas skötsel, meddelas i administrativ ordning. Några sådana till den nya rättegångsordningen anslutna bestämmelser föreligga ännu icke.

Beträffande häradsrätts sammanträden gäller för närvarande i huvudsak följande. Enligt lag den 8 mars 1935 med vissa bestämmelser om härads ting skall häradsrätt under de lagtima tingen — vårtinget och hösttinget — hålla allmänna sammanträden till ett antal av antingen 24 under vårtinget och 16 under hösttinget eller 12 under vårtinget och 8 under hösttinget eller 6 under vårtinget och 4 under hösttinget eller ock 3 under vårtinget och 2 under hösttinget. Jämlikt lag den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden skall i tingslag, där Konungen med hänsyn till ortsförhållandena så prövar nödigt, under eller mellan de lagtima tingen, dock ej å eller i omedelbart samband med allmän rättegångsdag, hållas sammanträde för handläggning allenast av mål och ärenden av viss angiven enklare beskaffenhet, och häradsrätten är då domför med, förutom ordföranden, endast tre nämndemän närvarande i rätten. Bland de mål, som kunna upptagas å sammanträde med tremansnämnd, äro mål angående ansvar för förseelse, som i lag eller författning ej är belagd med svårare straff än böter, högst 500 kronor, dock ej mål av beskaffenhet att talan däri kan föras av målsägande. Med stöd av förenämnda lagar har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 18 oktober 1935 för de särskilda domsagorna bland annat fastställt årliga antalet allmänna sammanträden och sammanträden med tremansnämnd ävensom tidsindelning för sammanträdenas hållande. Enligt 4 kap. 1 § nu gällande RB skall i mån av behov särskilt ting hållas för handläggning av mål angående grova missgärningar, vilket stadgande fått betydelse i fråga om rannsaking med häktade.

Enligt nya RB, som icke bibehåller den nuvarande uppdelningen i vårting och höstting och med benämningen ting avser häradsrättens regelbundet återkommande sammanträden, skall i fråga om anordnande av sammanträden med häradsrätt gälla i huvudsak följande (1 kap. 7—9 §§). Allmänna ting, d. v. s. sammanträden för huvudförhandling med nämnd, skola hållas årligen å bestämda tider och å den eller de orter, som äro tingsställe för tingslaget. Med undantag för tiden under häradsrättens ferier skall allmänt ting hållas å tingsställe varje vecka, om ej annat föranledes av arbetet i domsagan, antalet tingslag eller andra omständigheter. Består domsagan av flera tingslag, fördelas tingen mellan dem. För huvudförhandling i mål, vari häradsrätt är domför med tre i nämnden, skola, om det erfordras, ting hållas å bestämda tider och orter. Sådant ting må hållas å annan ort än tingsstället. Om tingsställen och tingsordning bestämmer Konungen. Då det för arbetets jämna gång eller eljest finnes erforderligt, äger häradsrättens för huvudförhandling med nämnd utsätta särskilt sammanträde samt bestämma tid och ställe för sammanträdet. För annan handläggning skall häradsrätten hålla sammanträde så ofta det för arbetet kräves.

De ändrade bestämmelser, som på sätt ovan angivits enligt den nya rättegångsordningen skola gälla i fråga om häradsrätts sammanträden, bereda otvivelaktigt tillfälle till en mera smidig anpassning vid handläggning av militära mål. I någon mån kan givetvis även minskningen av det maximala antalet nämndemän i häradsrätten från tolv till nio verka i samma riktning. Nya RB:s bestämmelser om sammanträdesordning för rådhusrätterna lämna i och för sig enahanda möjlighet som de nuvarande reglerna att för handläggning av militära mål anordna sammanträden så ofta det finnes påkallat. Att enligt de nya reglerna rådhusrätt i vissa mindre mål skall vara domför med endast en lagfaren ledamot möjliggör att även för vissa militära mål av mera bagatellartad beskaffenhet anlita denna förenklade domstolstyp, liksom för behandling av sådana mål häradsrätt med tremansnämnd kan tagas i anspråk. En omständighet, som måste vara ägnad att tynga rådhusrätternas verksamhet vid behandling av militära mål, är givetvis den medverkan av nämnd, som vid en tillämpning av nya RB:s regler kommer att erfordras även i en del av dessa mål. I vad mån denna anordning kan medföra sådana praktiska olägenheter att särbestämmelser krävas i fråga om de militära målen blir, liksom då det gäller medverkan av fulltalig nämnd i häradsrätterna, i icke oväsentlig grad beroende av huruvida för de militära målen särskilda föreskrifter äro påkallade i fråga om platsen för domstolens sammanträden och tiden för målens upptagande till behandling. En undersökning härutinnan torde bliva av betydelse även med hänsyn till den inverkan, som den blivande omläggningen av själva rättegångsförfarandet i visst hänseende kan komma att få för såväl rådhusrätternas som häradsrätternas del. Vad nu åsyftas har avseende å rättegångar i allmänhet. Det torde vara att räkna med att de nya bestämmelserna om rättegångens uppdelande i förberedelse och huvudförhandling och den därav följande mera individuella behandlingen av varje särskilt mål skola medföra en utökning av den totala tid, som åtgår för själva förhandlingarna inför rätten och i anslutning därtill hållna överläggningar. Enligt den nya ordningen få icke utan synnerliga skäl till huvudförhandling å samma dag utsättas flera mål än att de kunna beräknas bliva slutförda under en till sex timmar begränsad sessionstid och, om ej alla mål hinna behandlas under dagen eller ett måls handläggning kräver mera än en dag, skall sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd. I jämförelse med det tidigare uppskovssystemet med dess anhopning av mål å vissa regelbundet återkommande rättegångsdagar måste självfallet den vidtagna ändringen begränsa domstolens möjlighet att för handläggning av mål, som kräva mera skyndsamt behandling, disponera tiden mellan de ordinarie sammanträdesdagarna. Även om, såsom under förarbetet till nya RB framhållits, de nya reglerna för förfarandet kunna antagas i vissa avseenden även leda till arbetsbesparing och med hänsyn därtill någon ökning av den sammanlagda arbetsbördan för domstolarna icke kommer att inträda, torde i allt fall nu anmärkta förhållanden föranleda, att den från andra rättsförhandlingar lediga tid, som kommer att

stå till buds för handläggning av militära mål, blir åtminstone i någon mån mera begränsad än vid tillämpning av den tidigare ordningen.

En undersökning av huruvida för de militära målen förefinnes behov av särbestämmelser angående platsen för domstolens sammanträden och tiden för målens upptagande förutsätter ett närmare ingående på hithörande bestämmelser i gällande krigslagstiftning.

Vad först angår frågan om platsen för domstolens sammanträden gäller enligt 15 § andra stycket RLK att, där ej särskilda omständigheter föranleda till annat, krigsrätten bör kallas att sammanträda å ort där den avdelning av krigsmakten, vid vilken krigsrätten är inrättad, befinner sig. Detta stadgande är med någon omformulering hämtat från det förslag, som framlades av 1901 års krigslagstiftningskommitté. Enligt detta förslag skulle krigsrätterna icke inrättas vid krigsmaktens särskilda avdelningar utan utgöras av för flera avdelningar gemensamma distriktskrigsrätter, som av kommittén ifrågasattes skola inskränkas till nio för riket i dess helhet. Det var i samband med denna anordning som kommittén föreslog införande av ett stadgande, enligt vilket krigsrätten skulle, där ej särskilda omständigheter föranledde till annat, kallas att sammanträda å den ort där det truppförband, till vilket den tilltalade hörde eller som målet eljest angick, befann sig. Kommittén framhöll, att med detta stadgande avsågs att undvika de olägenheter, som vore förbundna med sammanförandet av ett flertal å skilda orter förlagda truppförband till en gemensam jurisdiktion, samt att stadgandet innebure att krigsrätterna gjordes så att säga ambulatoriska.

Det må anmärkas, att med de bestämmelser rörande krigsdomstolarnas organisation och verksamhet, som gällde före 1914 års krigslagstiftning, frågan om platsen för krigsrättens sammanträde icke krävde någon särskild reglering. Det var en given sak, att krigsrätten, då bestående av fyra militära ledamöter och en auditor, i regel sammanträdde i förbandets egen förläggning.

I propositionen till 1914 års riksdag beröres icke frågan om platsen för krigsrättens sammanträde i vidare mån än att däri anmärkes, att denna fråga reglerats i överensstämmelse med det av 1901 års kommitté avgivna förslaget samt att, då flera truppförband vore förlagda å samma plats, det icke sällan kunde medföra väsentliga lättnader i arbetet, särskilt för krigsdomaren och auditören, om krigsrätterna vid dessa truppförband kunde sammanträda i en för dem gemensam lokal.

I ett under förarbetet till 1933 års proposition inom justitiedepartementet utarbetat lagutkast, som remitterades till ett flertal myndigheter, fanns icke någon bestämmelse om å vilken plats rådhusrätt eller häradsrätt skulle sammanträda vid upptagande av militära mål i vidare mån än att ordföranden skulle i samråd med befälhavaren bestämma tid och plats för sammanträdet. I åtskilliga av de yttranden över lagutkastet, som avgåvos av militära myndigheter, framhölls med skärpa angelägenheten av att domstolen hölle sina sammanträden i vederbörande förbands etablissemant.

Även militieombudsmannen framhöll önskvärdheten av garantier för att domstolen komme att i erforderlig utsträckning avhålla sina sammanträden i kasern samt anmärkte, att vikten av att så skedde vore så stor att i en blivande lag ett stadgande i detta ämne borde finnas av ungefär enahanda innehåll som förenämnda bestämmelse i 15 § andra stycket RLK. I det lagförslag, som förelades riksdagen, stadgades i förevarande hänseende: »Bör mål, som tillhör allmän underrätts upptagande, med hänsyn till målets beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt, lämpligen ej utsättas att förekomma vid ordinarie sammanträde, skall extra sammanträde för målets handläggning hållas. Sådant sammanträde skall, om ej särskilda omständigheter till annat föranleda eller Konungen i fråga om viss domstol annorlunda förordnar, utsättas att äga rum, med rådhusrätt å den ort där rätten i allmänhet sitter, och med häradsrätt å den ort där den avdelning av krigsmakten som målet angår befinner sig.»

Till stöd för kravet på domstolssammanträdenas förläggande till vederbörande truppförbands etablissement har i första hand framhållits, att från militär synpunkt svårigheter skulle uppstå genom de avbrott i tjänstgöringen, som måste göras för att bereda parter, sakkunniga och vittnen tillfälle att inställa sig vid domstolen. Denna synpunkt har i tidigare sammanhang andragits såsom ett av skälen mot att överhuvud överflytta den militära rättsskipningen till de allmänna domstolarna.

Den nu lämnade redogörelsen giver vid handen, att föreskriften om att krigsrätt i regel skall sammanträda å den ort där det militära förbandet befinner sig icke tillkommit såsom resultat av särskilda övertväganden angående angelägenheten av att domstolen såvitt möjligt förflyttar sig till den tilltalades tjänstgöringsplats. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att militieombudsmannen vid ett tillfälle föranstaltat om åtal mot en krigsdomare för att denne i mål mot åtalade, tillhörande förband som enligt särskilda förordnanden underställts krigsrätten, utsatt krigsrättens sammanträden å ort, där dessa förband voro förlagda, och icke i enlighet med nyssnämnda stadgande å det ordinarie förbandets förläggningssort. Såsom särskilt skäl för åtalet framhöll militieombudsmannen, att genom krigsdomarens ifrågavarande förfarande betydande kostnader åsamkats statsverket. Åtalet ogiljades med motivering att krigsdomaren med hänsyn till i målet upplysta förhållanden icke kunde anses ha saknat fog för sin ifrågavarande åtgärd (NJA 1920: 59).

I nu förevarande fråga erinrades i 1933 års proposition (nr 223 s. 51), att avbrott i den militära tjänstgöringen redan enligt den dåvarande ordningen förorsakades av krigsrättsförhandlingarna och detta vare sig rättens sammanträde vore förlagt till truppförbandets etablissement eller, på sätt i viss utsträckning vore fallet, den för utredningen erforderliga personalen nödgades förflytta sig till krigsrättens ordinarie sammanträdesort. Om det iakttoges, att överflyttningen av de militära målen skedde till den i vederbörande truppförbands ordinarie förläggningssort eller närmast därintill befintliga domstolen, vore det därför icke att räkna med någon avsevärd skillnad

i tidsförlust på grund av en personalförflyttning till domstolssammanträdena.

Det nu återgivna uttalandet i 1933 års proposition torde ha fullt fog för sig. Har förbundet sin förläggning å eller i omedelbar närhet av domstolens ordinarie sammanträdesort, bör alltså av hänsyn till de militära tjänstgöringsförhållandena knappast kunna uppställas krav på att domstolen sammanträder i det militära etablissementet. Därest icke andra skäl påkalla en sådan anordning, synes följaktligen i sådana fall hinder icke böra möta att bestämma platsen för domstolens sammanträde med beaktande fullt ut av de olägenheter, som i ena eller andra avseendet kunna vara förbundna med att domstolen förflyttar sig från sin vanliga sammanträdeslokal. För de fall åter där vederbörande förband icke är förlagt å eller i omedelbar närhet av domstolens ordinarie sammanträdesort måste avgörandet bliva beroende av en avvägning mellan å ena sidan de olägenheter från militär synpunkt, som en personalförflyttning från förbundet till domstolen kan innebära, och å andra sidan de svårigheter, som för domstolens del kunna möta för sammanträdet avhållande å den militära förläggningen. Det torde härvid vara givet att, om endast en eller några få förbundet tillhörande personer ha att inställa sig vid sammanträdet, den olägenhet, som kan vara förbunden med därav föranlett avbrott i den militära tjänstgöringen, icke kan motväga de olägenheter och kostnader, som äro förenade med att domstolen förflyttar sig till förbundet. I särskilt hög grad framträder detta om domstolen utgöres av fullsutten häradsrätt eller rådhusrätt med nämnd, i båda fallen bestående av minst åtta ledamöter. Det torde kunna antagas, att vid en avvägning i enlighet med vad nu angivits tillbörligt hänsynstagande till militära tjänstgöringsförhållanden endast undantagsvis skall påkalla att domstolen förflyttar sig till det militära etablissementet.

En ytterligare synpunkt som anförts mot att militärpersoner skulle åläggas inställa sig inför allmän domstol å dess vanliga sammanträdeslokal ligger på ett annat plan än det nyss berörda spörsmålet av väsentligen praktisk natur. Även den nu åsyftade synpunkten har i tidigare sammanhang ofta framförts såsom ett av argumenten för krigsdomstolarnas bibehållande. Sålunda har, bland annat av 1901 års krigslagstiftningskommitté, framhållits att de värnpliktiga, som icke efter fritt val inträtt i militärtjänsten, då det gällde däri begångna, ofta obetydliga förseelser ej borde utsättas för att svara inför allmän domstol i samma ordning som andra åtalade och därigenom ådraga sig den uppmärksamhet från allmänhet och pressen, som vore förbunden med en inställelse vid allmänna domstolsförhandlingar.

Beträffande den nu berörda synpunkten anføres av 1920 års krigslagstiftningskommitté bland annat (SOU 1922: 34 s. 77):

Vad vår militära process anginge vore den i princip lika offentlig som processen vid de allmänna domstolarna, ehuru väl på grund av de faktiska förhållandena rättgångarna på ett kasernetablissement icke tilldroge sig den uppmärksamhet från allmänhetens sida som brottmålsprocesserna i de allmänna domstolarnas sessions-salar. Offentligheten, som vore en bärande princip i fråga om förfarandet vid alla våra underrätter, bleve därför i fråga om krigsrätterna i allmänhet blott en död

bokstav. För övrigt syntes det väl vara riktigast, att militära brottmål, som icke vore av den ringa beskaffenhet, att de kunde avgöras i disciplinär väg, bleve behandlade såsom andra brottmål i de allmänna domstolslokalerna med den offentlighet en dylik procedur medförde. Någon anledning syntes ej föreligga att beträffande sådana brott ställa militärerna i annan ställning än övriga medborgare. För de militära brottmålen avgörande måste det givetvis också vara fördelaktigare, om desamma handledes och avdömdes i de vanliga domstolslokalerna med deras tillgång på prejudikatsamlingar och juridisk litteratur samt domstolsarkiv.

I 1933 års proposition framhålles i nu förevarande fråga i huvudsak följande (nr 223 s. 45).

Det vore påtagligt, att de uttalanden, som ginge ut på att de värnpliktiga av humanitära skäl ej borde utsättas för att svara inför allmän domstol, i själva verket åsyftade, att likheten inför lagen borde undvikas och specialdomstolar för sådant ändamål bibehållas. I ännu högre grad gällde detta de uttalanden som gjorts därom att det vore olämpligt och för disciplinen skadligt att militärt befäl nödgades för förseelse i tjänsten för rannsaking och dom inställa sig inför allmän domstol. Dylika synpunkter kunde icke vinna beaktande vid bedömande av den föreliggande frågan. Om brottet vore sådant, att det ej kunde avgöras i disciplinär väg utan måste av domstol utredas och bedömas, kunde säkerligen ej på sådana skäl grundas ett krav på någon annan och bättre ställning för militärerna inför lag och rättsskipning än den som vore övriga medborgare beredd. Att vad de värnpliktiga anginge de icke frivilligt inträtt i militärtjänsten vore härvid intet skäl. Detsamma skulle då kunna sägas om andra medborgerliga förpliktelser gentemot staten, om vilka medborgarna i allmänhet icke av egen drift ansökt. Även från praktisk synpunkt syntes de ifrågasvarande skälen vara föga bärande. Bortsett från den missuppfattning rörande arten av de å de allmänna domstolarnas uppropslistor förekommande målen varom de vittnade, framginge av bestämmelserna i det föreliggande lagförslaget, att de militära målen vid de domstolar där sådana i någon större utsträckning skulle förekomma vore avsedda att även kunna handläggas vid särskilda därför avsedda sammanträden och liksom nu förläggas till vederbörande militära etablissemang. För övrigt vore redan enligt gällande rätt krigsrättsförhandlingarna i princip offentliga och även om allmänheten nu endast sällan begagnade sin rätt att bevista dem, funnes intet som borgade för att detta förhållande även framdeles skulle bestå. Det vore i ett annat sammanhang som de åberopade humanitära synpunkterna förtjänade beaktande. På dem, bland andra, grundade sig delvis den disciplinära bestraffningsrätt, som tillkomme vederbörande befälhavare. Den noggrannhet i tjänsteplikters fullgörande, som militärtjänsten och disciplinens upprätthållande förutsatte, hade ansetts kräva ingripande med bestraffning i ett flertal fall, där detta i civil tjänst kanske ej skulle ha ifrågakommit. Den enligt tjänstgöringsreglementena varje överordnad ålagda förpliktelsen att anmäla varje tjänsteförseelse, som komme till hans kännedom, vore ett tydligt uttryck för denna stränghet. Det låge i sakens natur, att under dylika förhållanden åtskilliga brott och förseelser måste förekomma, som ej vore till sin art likställda med dem, varmed domstolarna i allmänhet hade att taga befattning. De vore närmast jämställda med de tjänsteförseelser, för vilkas bedömande särskilda bestämmelser i de civila verkens instruktioner givits, och hade i några av de avgivna yttrandena benämnts skolförseelser. Säkerligen kunde med fog sägas, att de omnämnda humanitära synpunkterna förbjöde ett hänskjutande till domstol av dylika förseelser. För beivrande av dessa vore befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt närmast avsedd. Befälhavaren hade sålunda att i viss angiven ordning i första hand pröva huruvida förseelsen kunde försonas med disciplinstraff eller ej. Endast i sistnämnda fall hänskötes målet till domstol. Lagens ståndpunkt syntes följaktligen kunna sägas vara den, att befälhavarens nämnda prövning skulle

utgöra kriteriet på om förseelsen vore att hänföra till skolförseelse. Det vore uppenbart, att vid denna prövning någon gång kunde inträffa, att förseelse, som befälhavaren ansett ej kunna beivras allenast med disciplinstraff, sedermera då den komme till domstols prövning likväl befunnes kunna därmed försonas. Därmed vore dock ingalunda sagt, att en felbedömning i det hänseende varom nu vore fråga från befälhavarens sida förelegat av beskaffenhet att därigenom till domstolen hänskjutits vad rätteligen vore att anse såsom en skolförseelse. Icke alla förseelser, som kunde försonas med disciplinstraff, vore av dylikt slag. Dessutom kunde i här avsedda mål liksom i mål inför allmän domstol förekomma, att handlingens karaktär av ringa förseelse först efter utredning inför domstolen bleve klarlagd. Det syntes icke kunna påstås, att därigenom orättvisa tillskyndats den tilltalade i vidare mån än sådan alltid måste anses föreligga i fall, då någon blivit oskyldigt misstänkt eller misstänkt för svårare brott än han begått.

Såsom framgår av de nu återgivna uttalandena har det i tidigare sammanhang framförda kravet på att militärpersoner icke skulle i vanlig ordning åläggas inställelse inför allmän domstol bedömts olika alltefter beskaffenheten av det brott, som skall bliva föremål för beivran. Sålunda har detta krav, såsom det synes med all rätt, tillerkänts berättigande endast såvitt gäller sådana ringare förseelser — »skolförseelser» — som kunna och böra bliva föremål för beivran i disciplinär ordning. I annan del av förevarande utredning komma att förordas anordningar i syfte dels att åstadkomma ett förbättrat utredningsförfarande i disciplinmål och därigenom bereda vederbörande befälhavare ökad möjlighet att utnyttja den bestraffningsrätt, som tillkommer honom, och dels att tillförbinda befälhavaren att i den mån så kan ske också begagna sin bestraffningsrätt. Givetvis kan det dock icke heller framdeles helt undgås att till följd av utredningsmaterialets otillräcklighet såsom grundval för åläggande av bestraffning i disciplinär ordning till domstols prövning komma att hänskutas även mål angående ringare förseelser. Detta följer redan därav att vid utredningen i målen befälhavaren icke har tillgång till sådana processuella befogenheter, som tillkomma domstol, exempelvis avhörande av vittnen under edsansvar. Ett hänskjutande till domstol kan således fortfarande komma att ske jämväl i fall där det på förhand står klart att, även om de mot den tilltalade riktade påståendena till fullo bliva styrkta inför domstolen, vad han låtit komma sig till last i allt fall måste bedömas såsom en ringa förseelse, som icke kan förskylla svårare påföljd än disciplinstraff. Med hänsyn särskilt till dylika fall torde de synpunkter, som anförts för en särbehandling av de militära målen, icke böra lämnas obeaktade. Att fördenskull fordra att domstolen skall sammanträda i det militära etablissemanget kan dock icke vara av förhållandena påkallat. De nyssnämnda synpunkterna torde i allt väsentligt kunna tillbörligen beaktas genom bestämmelser syftande till att militära mål, som handläggas vid sammanträde i domstolens ordinarie lokal, icke bliva upptagna till handläggning i omedelbart samband med andra mål. Detta lär kunna ernås genom en föreskrift, att militära mål, som förekomma till handläggning å dag till vilken jämväl andra mål utsatts, skola uppföras å särskild uppslagslista och, om detta icke föranleder särskild olägenhet, ut-

sättas att förekomma antingen före eller efter det samtliga övriga mål blivit handlagda. Då en sådan ordning icke innebär något avsteg från vare sig offentlighetsprincipen eller någon annan för det allmänna rättegångsförfarandet antagen grundsats torde den av praktiska skäl böra gälla militära mål överlag.

Genom det ovan anförda torde ha påvisats, att tillbörligt hänsynstagande till de militära tjänstgöringsförhållandena endast undantagsvis kan påkalla, att domstolarna för handläggning av militära mål sammanträda i vederbörande truppförbands etablissement, ävensom att de förutnämnda humanitära synpunkterna kunna på annat sätt tillgodoses. Detta utesluter dock icke, att det många gånger kan visa sig lämpligt att förlägga domstolens sammanträde till det militära etablissementet, exempelvis vid tillfällen då domstolen har att å en och samma dag upptaga ett flertal militära mål eller eljest en mera betydande tillströmning av militärer i domslokalerna är att förvänta. Särskilt synes vad nu framhållits komma att få tillämpning i fall då en och samma domstol blir gemensam för flera förband och således förekomsten av militära mål vid domstolen blir mera allmän. I sådana fall torde det ligga nära till hands att, även om förbanden äro förlagda å domstolens ordinarie sammanträdesort eller i dess omedelbara närhet, domstolen sammanträder i något av de militära etablissementen och således där handlägger mål från samtliga förbanden. En sådan ordning torde merendels utan olägenhet kunna tillämpas även då tilltalad, som tillhör annat förband än det i vars kasern sammanträdet hålles, är häktad eller arresterad. I regel lär hans förpassande från den ena kasernen till den andra kunna ske utan någon insyn från allmänhetens sida, särskilt om biltransport anlitas. Med den föreslagna ordningen att vid domstolsförhandlingarna särskilja militära mål och andra mål lär det även merendels vara möjligt att utan onödig insyn från allmänheten till domstolens ordinarie sammanträdeslokal införpassa häktad eller arresterad från förband, som icke är förlagt å eller i omedelbar närhet av sammanträdesorten. Än lättare torde så kunna ske om tillfälle finnes att förlägga sammanträdet till annat kasernetablissement i närheten av den vanliga domslokalen.

Kravet på snabbt ingripande från domstolens sida vid upptagande av militära mål har kommit till uttryck i flera bestämmelser i gällande krigslagstiftning. I 15 § första stycket RLK föreskrives, att krigsrättens första sammanträde för behandling av dit hänskjutet mål skall utsättas att äga rum så snart lämpligen kan ske och att rannsaking med häktad eller i förvarsarrest intagen person skall hållas sist inom åtta dagar från den dag, då krigsdomaren erhållit underrättelse om åtalet. I instruktionen för krigsdomare m. fl., § 2, föreskrives att krigsdomaren vid bestämmande av tid för sammanträde skall taga hänsyn till tjänstgöringsförhållandena vid vederbörande förband samt att, då det för krigslydnadens upprätthållande eller av annan orsak finnes vara av synnerlig vikt att krigsrätten ofördröjligen sammanträder för behandling av något dit hänskjutet

mål, sammanträdet skall utsättas att äga rum så fort ske kan och senast inom fyra dagar efter det framställningen om hållande av krigsrätt inkom till krigsdomaren. Är denne förhindrad att inom nämnda tid deltaga i sammanträde med krigsrätten, skall han överlämna åt vice krigsdomaren att inträda i hans ställe. Det må anmärkas att, då 1914 års riksdag vid behandlingen av förslaget till RLK förordade införande av bestämmelsen i 7 § tredje stycket om tillsättande av vice krigsdomare, behovet av sådana befattningar motiverades med att det vore av särskild vikt att avgörandet av till krigsrätt hänskjutna disciplinmål icke fördröjdes på grund av hinder för den ordinarie krigsdomaren. På föranledande av riksdagen tillkom även stadgandet i 97 § RLK om befogenhet för befälhavare, som hänskjutit disciplinmål till krigsrätt, att förordna om den tilltalades hållande i förvarsarrest till dess krigsrätten sammanträder under förutsättning att förseelsen är av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att den tilltalade icke lämnas på fri fot. Det var även på föranledande av riksdagen som i 82 § RLK infördes bestämmelse därom att disciplinstraff, som ådömes av krigsrätt, må verkställas utan hinder av anförda besvär. Vidare återfinnes i 189 § SLK vissa bestämmelser, som syfta till att tillgodose kravet på snabbhet vid beivrande av militära förseelser. Sålunda stadgas där, såsom undantag från huvudregeln att disciplinstraff av sträng arrest icke får åläggas av befälhavare, att detta är tillåtet dels vid mobiliserad avdelning och å fartyg på sjötåg, dels även i andra fall då krigsrätt icke kan sammanträda för behandling av dit hänskjutet mål inom fyra dagar efter det befälhavaren med framhållande av målets brådskande beskaffenhet påkallat krigsrättens sammanträde och befälhavaren på grund av särskilda omständigheter finner det vara för krigslydnadens upprätthållande av synnerlig vikt att den felande utan uppskov blir bestraffad.

Enligt det lagförslag, som genom 1933 års proposition förelades riksdagen, skulle underrätts första sammanträde för handläggning av militärt mål utsättas att äga rum så snart lämpligen kunde ske. Tiden för sammanträdet skulle bestämmas av rättens ordförande i samråd med befälhavaren. Såsom förut antytts skulle, om målet med hänsyn till dess beskaffenhet och domstolens arbete i övrigt lämpligen ej borde utsättas att förekomma vid ordinarie sammanträde, extra sammanträde för målets handläggning hållas. Enligt uttalande i propositionen innebar sistnämnda bestämmelse, att domstolen skulle vara skyldig hålla extra sammanträde för handläggning av militärt mål, som överlämnades till domstolen mellan de ordinarie sammanträdena å sådan tid att dröjsmål med målets behandling skulle uppstå om det utsattes till ordinarie sammanträde. I propositionen framhölls, att därvid dock icke avsåges kortare dröjsmål och att bestämmelsen naturligen finge särskild betydelse för häradsrätt. I fråga om rannsaking med häktad och den som tagits i förvarsarrest skulle fortfarande gälla det förenämnda stadgandet i 15 § första stycket RLK.

Frågan blir här närmast huruvida vid de militära målens överförande till de allmänna domstolarna under de ändrade betingelser, som den nya rätts-

gångsordningen innebär, behov föreligger av särskilda bestämmelser i nu förevarande hänseende.

Enligt 45 kap. 14 § nya RB skall i brottmål rätten så snart ske kan bestämma tid för huvudförhandling. Dessförinnan skall i regel förundersökning — d. v. s. den på polismyndighet och åklagaren ankommande utredningen — ha ägt rum och åtal blivit av åklagaren väckt genom ansökning om stämning. Därest infordrande av bevisuppgift eller annan förberedande åtgärd ej erfordras, fastställes tiden för huvudförhandlingen vid stämningens utfärdande. Om den tilltalade är anhållen eller häktad, skall enligt nyss angivna lagrum huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om ej på grund av särskild omständighet — såsom fullständigande av förundersökningen, bevisupptagning eller annan förberedande åtgärd — längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande. I övrigt gäller icke någon särskild tidsfrist för utsättande av huvudförhandling. I motiven till nya RB uttalas, att det låge i sakens natur att huvudförhandling skulle utsättas att äga rum så snart ske kunde med iakttagande av att parter och andra erhöles skälig tid att inställa sig vid rätten och, då så erfordrades, förbereda sig till förhandlingen, samt att i allmänhet huvudförhandling i brottmål torde komma att utsättas i domsaga till sådan dag å allmänt ting och i stad till sådan allmän rättegångsdag, då brottmål av den art, varom fråga vore, brukade handläggas. I 24 kap. 12 och 13 §§ nya RB äro särskilda tidsfrister stadgade, inom vilka då någon anhållits såsom misstänkt för brott dels anhållningsmyndigheten — undersökningsledaren eller åklagaren — skall hos rätten göra framställning om den anhållnes häktande och dels rätten har att hålla särskild förhandling i häktningsfrågan. I sistnämnda hänseende gäller att, då till domstolen inkommit framställning om den anhållnes häktande, domstolen skall så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej domstolen finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Såsom förut antytts äger enligt 97 § RLK befälhavare, som hänskjutit disciplinmål till krigsrätt, förordna om den tilltalades hållande i förvarsarrest till dess krigsrätten sammanträder under förutsättning att förseelsen är av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att den tilltalade icke lämnas på fri fot. I annat sammanhang föreslås, att motsvarighet till denna bestämmelse bibehålles efter de militära målens överförande till de allmänna domstolarna och att, då åtal väckes i mål vari förordnats om den tilltalades hållande i förvarsarrest, i fråga om den tid, inom vilken huvudförhandling skall hållas, skall gälla vad i 45 kap. 14 § nya RB är föreskrivet om häktad. Enligt vad ovan angivits innebär detta, att huvudförhandling i regel skall hållas inom en vecka från den dag då åtalet väcktes. Då fråga är om svårare disciplinöverträdelser torde de nu åsyftade bestämmelserna innefatta tillräckliga garantier för att disciplinens

upprätthållande icke behöver bliva äventyrad under den tid, som åtgår för målets beredande till domstolsbehandling, ävensom att målet med den skyndsamhet, som i sådana fall är av omständigheterna påkallad, blir upptaget av domstolen. Disciplinförseelser, som icke äro av sådan svårhetsgrad att förvarrarrest kan ifrågakomma, torde liksom för närvarande till övervägande del komma att bestraffas av vederbörande befälhavare. Betydelsen av särbestämmelser för de militära målen i det avseende varom nu är fråga lär därför väsentligen komma att inskränka sig till sådana fall av lindrigare disciplinöverträdelser, som av en eller annan anledning icke bliva föremål för beivran i disciplinär ordning. Även i dessa fall kan det givetvis för krigstuktens upprätthållande vara av vikt, att domstolsbehandlingen sker utan dröjsmål. Det krav på skyndsamt behandling av militära mål, som sålunda i viss utsträckning gör sig gällande, torde dock icke påkalla bibehållande av någon motsvarighet till förut omnämnda föreskrift i krigsdomarinstruktionen, som ålägger krigsdomare att, då det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att krigsrätten ofördröjligen sammanträder, utsätta sammanträdet att äga rum senast inom fyra dagar. Såsom i instruktionen förutsatts kunna jämväl andra omständigheter än omsorgen om disciplinens upprätthållande giva anledning till att upptagandet av ett militärt mål bör påskyndas, såsom förestående hemförlovning av manskap från vederbörande förband eller förbandets deltagande i övningar å annan plats. Särskilt med hänsyn till att enligt den nya rättegångsordningen icke blott rådhusrätter utan även häradsrätter skola regelbundet hålla allmänt sammanträde för huvudförhandling varje vecka torde de speciella förhållanden, som från angivna synpunkter kunna föreligga beträffande militära mål, bliva tillräckligt beaktade genom en föreskrift av innehåll att, sedan åtal väckts i militärt mål, som med hänsyn till disciplinens upprätthållande eller annan omständighet kräver skyndsamt behandling, särskilt sammanträde för huvudförhandling skall i mån av behov utsättas. Kan målet utsättas till nästföljande eller eljest näraliggande allmänt sammanträde, blir således i regel något extra sammanträde icke erforderligt och behovet därav skall i andra fall prövas med hänsyn till föreliggande omständigheter. För att rätten skall erhålla kännedom om de omständigheter, som kunna vara av betydelse i förevarande hänseende, bör vidare stadgas, att utsättande av militärt mål till huvudförhandling skall ske efter samråd med vederbörande befälhavare.

I fråga om den i 24 kap. 13 § nya RB stadgade tid, inom vilken domstolen har att sammanträda för särskild behandling av framställt häktningsyrkande, torde någon anledning till särbestämmelse för de militära målen icke förefinnas. I annat sammanhang kommer att upptagas frågan huruvida de i 12 § samma kapitel stadgade tidsfristerna för anhållningsmyndigheten att till domstolen avlåta framställning om den anhållnes häktande böra utan avvikelse gälla även i militära mål.

Den undersökning, för vilken ovan redogjorts, har givit till resultat att hänsynstagande till militära förhållanden endast undantagsvis kan påkalla

att de allmänna domstolarna vid handläggning av militära mål sammanträda på annan plats än i den vanliga domslokalen eller, om domstolen utan olägenhet för egen del finner det lämpligare, i något närliggande kasern-etablissemang. Den särskilda föreskrift, som funnits böra förordas i fråga om sammanträdesordningen vid upptagande av militära mål, medger att även sådana mål merendels handläggas vid domstolarnas allmänna sammanträden. Från dessa utgångspunkter blir kravet på särskild anpassningsförmåga hos domstolarna vid upptagande av militära mål mindre framträdande, och resultatet av den nu gjorda undersökningen få sålunda även betydelse för bedömandet av det i direktiven ifrågasatta behovet av särbestämmelser beträffande domstolarnas sammansättning.

Vad angår rådhusrätterna torde visserligen såsom förut framhållits den nya ordningen, enligt vilken i vissa mål nämnd skall medverka även i dessa domstolar, vara ägnad att verka tyngande på rådhusrätternas arbete. Med de utgångspunkter för bedömandet som nyss angivits lär emellertid kunna antagas, att det i regel icke skall möta större svårigheter att även i brådskande fall få nämnden samlad för handläggning av militära mål än då fråga är om andra mål. I den mån svårigheter i nu berörda hänseende kunna inställa sig, lär detta i första hand komma att ha sin grund däri att domstolens tid är upptagen av andra redan utsatta rättsförhandlingar. Icke heller torde det vara förbundet med någon nämnvärd olägenhet att på sätt förutsatts rådhusrätt med nämnd där så finnes påkallat sammanträder i en inom staden eller dess omedelbara närhet belägen kasern. Därvid förutsättes givetvis, att lämplig lokal ställes till förfogande i militäretablissemang. I fall då rådhusrätt med nämnd undantagsvis kan behöva förflytta sig någon längre väg från den ordinarie sammanträdesplatsen måste givetvis såväl från kostnadssynpunkter som eljest vissa olägenheter vara förenade därmed. Av den tablå över den av utredningen föreslagna jurisdiktionsindelningen, vilken såsom bilaga C finnes fogad vid betänkandet och närmare behandlas i det följande, framgår emellertid att endast i några få fall förband, som hänförs till rådhusrätt, ha sin förläggning annorstädes än i staden eller dess omedelbara närhet. Härtill kommer, att enligt vad som förutsatts icke heller i dessa fall rådhusrätten skulle annat än i sällan förekommande situationer behöva förflytta sig till förbandets förläggning.

På grundval av statistiskt material, avseende åren 1937 och 1942, ha beräkningar verkställts för bedömande av frekvensen av sådana militära mål, vid vilkas handläggning inför rådhusrätt enligt den nya ordningen skulle erfordras medverkan av nämnd. Härvid har hänsyn även tagits till SLK-utredningens förslag om revision av militärstraffrätten. Enligt dessa beräkningar skulle antalet militära mål, vari nämnd skall medverka i rådhusrätt, bliva knappt tio procent av hela antalet militära ansvarsmål.

Av det nu anförda torde framgå, att handläggningen av militära mål inför rådhusrätt med nämnd icke kan antagas komma att föranleda praktiska olägenheter av beskaffenhet att påkalla avvikelse från den ordning, som enligt nya RB i detta avseende skall gälla beträffande vanliga brottmål.

Såsom förut nämnts är rådhusrätt domför med endast en lagfaren domare vid huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnes. Denna speciella domförhetsregel torde med fördel kunna utsträckas att avse även mål rörande ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än disciplinstraff. Det må i detta sammanhang nämnas, att SLK-utredningen föreslår avskaffande av straffformerna sträng arrest och skärpt arrest, att förslaget upptager två olika former av disciplinstraff, nämligen arrest, närmast motsvarande den nuvarande vaktarresten, och disciplinbot, utgörande en form av penningstraff, samt att maximum för arreststraffet föreslås skola höjas från vaktarrestens nuvarande maximum, femton dagar, till tjugu dagar. Därest sådan förlängning av arreststraffet genomföres, synes icke kunna möta någon betänklighet mot att låta en domstol, bestående av endast en ledamot, ådöma arreststraff upp till det föreslagna maximum, så mycket mindre som enligt överväganden i annan del av förevarande utredning sådan befogenhet funnits böra i disciplinmål tilläggas den militäre befälhavaren.

En utvidgning på sätt nu föreslagits av den behörighet, som enligt nya RB tillkommer rådhusrätt med endast en ledamot tillstådes i rätten, torde medföra en väsentlig arbetsbesparing för rådhusrätterna vid handläggning av militära mål. Enligt statistiska beräkningar — vilka även här avsett åren 1937 och 1942 och verkställda med beaktande av den föreslagna revideringen av militärstraffrätten — skulle nämligen med en sålunda utvidgad behörighetsregel antalet militära mål, vari rådhusrätterna bliva domföra med endast en ledamot, komma att uppgå till omkring trettiofem procent av totala antalet militära brottmål.

I enlighet med vad ovan angivits skulle alltså rådhusrätterna vid huvudförhandling i militära brottmål komma att ha följande olika sammansättningar, nämligen i mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver: en lagfaren ledamot och nämnd; i mål rörande allenast ansvar för brott, varå ej kan följa svårare straff än disciplinstraff eller böter och där anledning ej förekommer att målsägande finnes: en lagfaren ledamot; och i andra fall: tre lagfarna ledamöter.

Vad angår häradsrätterna blir i första hand fråga om utvidgad tillämpning i militära mål av den förut omnämnda speciella regel, enligt vilken häradsrätt är domför med endast tre i nämnden vid huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå ej kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnes. Det torde i anslutning till vad som föreslagits beträffande behörigheten för enmansdomare i rådhusrätt utan vidare vara givet, att den speciella domförhetsregeln för häradsrätterna bör utsträckas att gälla även mål rörande ansvar för brott, varå ej kan följa svårare straff än disciplinstraff. Detta innebär, att enligt de statistiska beräkningarna häradsrätterna skulle i omkring trettiofem procent av de militära brottmålen komma att fungera i den nämnda enklare sammansättningen. Vid en jämkning av

domförhetsreglerna för häradsrätt endast i enlighet med vad nu angivits skulle således i återstående omkring sextiofem procent av de militära brottmålen erfordras fulltalig nämnd.

Givet är, att i fall då en häradsrätt får att upptaga ett större antal militära mål det kan komma att innebära en icke obetydlig arbetsökning för nämnden att fulltalig deltaga vid handläggning av mera än hälften av dessa mål. I åtskilliga fall blir det tvivelsutan även här fråga om mål rörande mera obetydliga förseelser, för vilka domstolen icke finner anledning utmätta svårare straff än disciplinstraff och som komma under domstolens behandling på den grund att den militäre befälhavaren med hänsyn till bristande bevisning eller eljest funnit sig ej kunna begagna sin disciplinära bestraffningsrätt. Det är givetvis ett önskemål, att nämndemännens tid icke mera än nödvändigt skall tagas i anspråk för deltagande i mål av dylik art.

Vad här närmast gäller är således huruvida genom ytterligare jämkning i domförhetsreglerna häradsrätt med fulltalig nämnd kan frigöras från befattningsmed nu åsyftade mål av mera bagatellartad beskaffenhet. Därvid är att beakta, att vid utformningen av de särskilda domförhetsregler, enligt vilka såväl häradsrätter som rådhusrätter kunna i förenklad sammansättning upptaga bötesmål, fasthållits vid att strafflatituden icke skall inrymma svårare straff än böter. Beträffande de militära mål, om vilka här är fråga, ingår även svårare straff än disciplinstraff i strafflatituden, och det är först efter prövning av omständigheterna i det särskilda fallet som målet kan betecknas såsom bagatellmål. Ett särskilt skäl kan dock föreligga att i nu berörda hänseende göra skillnad mellan vanliga mål och militära mål. Då det gäller militära mål har beträffande flertalet brottskategorier vederbörande befälhavare tillagts befogenhet att ålägga disciplinstraff även i fall då svårare straffart ingår i latituden. Till synes borde det därför i princip knappast kunna riktas någon invändning mot att en häradsrätt med tremansnämnd tillägges samma befogenhet som befälhavaren eller att tillämpa den blandade straffskalan under förutsättning att påföljden finnes kunna stanna vid disciplinstraff.

Det torde emellertid visa sig att genomförandet av en sådan anordning skulle möta betydande praktiska svårigheter. Därest i mål, som upptagits vid tremansting, befinnes att straffet icke bör stanna vid disciplinstraff eller tvekan härom uppkommer, måste målet för fortsatt behandling överlämnas till fulltalig rätt. Ett sådant förfarande är väl förenligt med nuvarande rättegångsordning och skall enligt gällande bestämmelser tillämpas då vid tremansting upptaget mål icke kan bringas till slut vid första rättegångstillfället. Vid en handläggning enligt den nya processordningen skulle ett sådant förfarande medföra komplikationer. De principer, som ligga till grund för den nya ordningen, ha föranlett bestämmelse därom att, om uppskov blir erforderligt och icke samtliga vid det senare rättegångstillfället tjänstgörande ledamöterna i rätten även övervarit den tidigare handläggningen, målet vid det senare rättegångstillfället måste utsättas till ny huvudförhandling, därvid med vissa modifikationer hela den tidigare handläggningen skall uppre-

pas. Detta medför att, om militära mål skola upptagas och prövas vid tremansning i enlighet med vad ovan angivits, en förprövning av målet torde bliva erforderlig för utrönande av om det är antagligt, att straffet skall stanna vid disciplinstraff eller om strängare straff är att förvänta. Om målen icke på detta sätt redan i förväg uppdelas, kan den ifrågasatta anordningen antagas komma att föranleda mera omgång och besvär än om målen överlag upptoges vid fulltalig häradsrätt.

De antydda svårigheterna giva sig tillkänna då det blir fråga om att anordna en sådan förprövning av målen som nyss nämnts. Behandling vid domstol av militära mål kommer enligt utredningens förslag att liksom för närvarande huvudsakligen äga rum i följande fall, nämligen om med hänsyn till brottets beskaffenhet eller eljest disciplinär bestraffningsrätt överhuvud ej tillkommer militär befälhavare; om befälhavaren i fall då han äger bestraffningsrätt finner att påföljden ej bör stanna vid disciplinstraff; och om för utövande av befälhavarens bestraffningsrätt erforderlig utredning icke kunnat åstadkommas. I de först angivna båda fallen torde icke annat än undantagsvis bliva fråga om mål av sådan beskaffenhet att anledning föreligger att bereda tillgång till en förenklad domstolsorganisation, i alla händelser icke enbart för dessa fall. I det återstående fallet eller då målets hänskjutande till behandling vid domstol föranletts av att erforderlig utredning icke kunnat åstadkommas angående brottsrekvisiten eller graden av vederbörandes skuld brister den förberedande utredningen just i de avseenden, som enligt vad nyss angivits skulle bliva föremål för bedömande vid förprövningen. Det måste följaktligen här förutsättas, att utredningen i regel icke är tjänlig såsom grundval för en förhandsprövning huruvida påföljden kommer att stanna vid disciplinstraff. Även om det, oavsett bristerna i utredningen, i en del fall skulle framstå såsom tämligen givet att förseelsen icke förskyller svårare straff än disciplinstraff, torde vanskligheten av att anordna en på ett sådant antagande grundad förprövning ligga i öppen dag.

Även eljest torde invändningar kunna resas mot att begränsa domstolens prövning till åläggande av det lindrigaste bland flera i en latitud upptagna straff. Det måste onekligen förefalla mindre tillfredsställande att domstolen, sedan den inlåtit sig på sakprövning, kan nödgas såsom ett led i denna prövning konstatera sin bristande behörighet att slutföra prövningen. Ej heller kan det vara tillfredsställande, att domstolen i och med att den skjuter ett mål ifrån sig till fulltalig rätt därigenom redan före det slutliga avgörandet också tillkännagiver en — om än preliminär — ståndpunkt i straffmättningsfrågan. Kanske bör det icke heller alldeles bortses från att ett sådant system som det ifrågasatta kan vara ägnat att i något fall skenbart giva stöd åt den föreställningen att domstolen då den i förenklad sammansättning ådömt endast disciplinstraff därvid påverkats av önskan att utan omgång föra målet till slut.

En tänkbar möjlighet vore att häradsrätt med tremansnämnd tillades befogenhet att ådöma icke blott disciplinstraff utan med viss begränsning även svårare straff, exempelvis fängelse i högst tre månader. Med ett sådant sys-

tem skulle visserligen den även då erforderliga förprovningen av målen i någon mån underlättas. Däremot torde i övrigt samma invändningar kvarstå som mot den nyss diskuterade anordningen, varjämte tillkomma även andra betänkligheter, som icke här torde behöva beröras. Ytterligare en möjlighet skulle vara att häradsrätt med tremansnämnd erhöle befogenhet att upptaga och utan inskränkning pröva mål rörande vissa särskilt angivna brott av mindre svårhetsgrad, även om å brottet kan följa svårare straff än disciplinstraff. En sådan utvidgning av en icke fulltalig domstols kompetens synes dock utan närmare motivering kunna lämnas ur räkningen.

I enlighet med vad nu angivits skulle alltså häradsrätterna vid behandling av militära ansvarsmål komma att ha lika sammansättning som vid handläggning av andra brottmål med endast den modifikationen att vid tremansting skulle kunna upptagas icke endast bötesmål utan även mål rörande ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än disciplinstraff.

Det må i detta sammanhang anmärkas, att behovet av en förenklad domstolsorganisation för militära bagatellmål kan antagas komma att i mindre grad göra sig gällande med hänsyn till de särskilda anordningar, som av utredningen i det följande förordas i ändamål att åstadkomma ett ökat utnyttjande av den disciplinära bestraffningsrätt, som tillkommer de militära befälhavarna. Härigenom skulle nämligen domstolarna i motsvarande mån bliva befriade från befattning med sådana mera bagatellartade brottsfall, för vilka den disciplinära bestraffningsrätten i första hand är avsedd.

Såsom framgår av annan del av betänkandet äro några särbestämmelser icke avsedda i fråga om rådhusrätters och häradsrätters sammansättning vid handläggning av militära mål, vari icke föres talan om ansvar och som således enligt den nya ordningen äro att hänföra till tvistemål.

Det torde, såsom i direktiven för utredningen framhålles, vara uppenbart, att spörsmålet om vilken domstol som skall vara behörig att upptaga ett militärt mål icke gärna kan regleras på samma sätt som beträffande vanliga brottmål eller i princip efter platsen för brottets begående.

I denna fråga anfördes i 1933 års proposition bland annat (nr 223 s. 60):

De nuvarande underrätterna vid krigsmakten vore anknutna till de särskilda truppförbanden. Regementskrigsrätt skulle sålunda finnas vid varje regemente och därmed likställt truppförband samt stationskrigsrätt vid envar av örlogsstationerna. I den mån därigenom avdelning av krigsmakten icke vore försedd med krigsrätt eller om personal från olika truppförband eller stationer sammandragits till gemensam tjänstgöring eller avdelning vore förlagd å annan ort än huvudstyrkan eller utom stationen finge vid sådan avdelning särskild krigsrätt inrättas. Såsom allmän regel gällde att mål, som tillhörde krigsdomstol, skulle upptagas av krigsrätten vid den avdelning av krigsmakten, som den tilltalade tillhörde eller som målet närmast anginge. Vanliga forumregler gällde således icke i fråga om militära mål. Därest ej särskilda bestämmelser i sådant hänseende meddelades, skulle vid ett avskaffande av krigsrätterna de allmänna bestämmelserna om forum i brottmål vinna tillämpning. Detta kunde dock icke anses lämpligt. De särskilda truppförbanden och avdelningarna syntes fortfarande böra anknytas till vissa bestämda domstolar. Personal tillhörande samma förband eller avdelning syntes ej lämpligen böra skickas till olika

domstolar, allteftersom brottet med hänsyn till tillfälliga förflyttningar under pågående militära övningar blivit begånget inom den ena eller andra domstolens domvärjo. Även hänsynen till den ställning de militära befälhavarna intoge till rättskipningen i militära mål, särskilt vid utövandet av den dem tillerkända disciplinära bestraffningsrätten, syntes kräva att icke mål rörande personer vid samma avdelning vid olika tillfällen eller samtidigt hänsköttes till olika domstolar. Det syntes även såvitt möjligt böra undvikas, att allmän domstol, som eljest i allmänhet ej kunde förväntas komma att handlägga militära mål, plötsligt vid något tillfälle, då under militärövning, förlagd inom dess domvärjo, brott eller förseelse av militär natur beginges, skulle komma att få handlägga något enstaka och kanske även invecklat militärt mål. En koncentration av de militära målen till ett relativt fåtal av de allmänna domstolarna syntes ur rättsskipningens synpunkt vara att föredraga.

I enlighet med detta uttalande stadgades i det genom propositionen framlagda lagförslaget såsom allmän regel, att militärt mål, som tillhörde underrätt, skulle upptagas av underrätten i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, till vilken den tilltalade hörde eller som målet närmast angick, eller, om han samtidigt tillhörde olika avdelningar, den vid vilken han tjänstgjorde. Såsom komplement till denna allmänna regel upptogs i lagförslaget en bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att, därest ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det krävde, beträffande viss avdelning eller personal förordna att annan underrätt än nyss sagts skulle vara behörig domstol. Detta stadgande motiverades med att, på sätt förut angivits, rådhusrätt ansågs i allmänhet böra i första hand ifrågakomma för handläggning av militära mål i den mån tillfälle fanns att välja mellan rådhusrätt och häradsrätt.

Det torde på skäl som anfördes i 1933 års proposition vara uppenbart, att de militära målens överförande till de allmänna domstolarna påkallar en särskild ordning för bestämmande av forum i sådana mål samt att i enlighet med 1933 års förslag såsom grundläggande regel i sådant avseende bör gälla att mål från visst förband skall upptagas av domstolen i förbandets ordinarie förläggningssort. Frågan om den närmare utformningen av denna regel upptages i annat sammanhang.

Det skäl — rådhusrätternas företråde framför häradsrätterna såsom forum för militära mål — som år 1933 åberopades för att tillägga Kungl. Maj:t befogenhet att meddela från huvudregeln avvikande bestämmelser torde numera icke äga samma giltighet som då. Härvidlag må bland annat hänvisas till den förut berörda genom nya RB tillkomna omläggningen av häradsrätternas sammanträdesordning. Såsom en omständighet att kunna ställa rådhusrätterna före vid valet av domstolstyp kvarstår visserligen att rådhusrätterna i flertalet militära mål komma att bestå av färre antal ledamöter än häradsrätterna. I någon mån torde dock denna omständighet förlora i betydelse med hänsyn till att de allmänna domstolarna även vid handläggning av militära mål förutsatts skola med hänsynstagande i första hand till egna arbetsförhållanden kunna i regel sammanträda i sin vanliga domslokal och att endast mera undantagsvis särskilt sammanträde skall behöva utsättas för behandling av militärt mål. I varje fall lär med hänsyn till numera föreliggan-

de faktiska situationer — särskilt de militära förläggningsplatsernas belägenhet i förhållande till de domstolar som kunna ifrågakomma — den nu berörda frågan om rådhusrätternas företråde framför häradsrätterna endast i ringa mån bliva av praktisk betydelse. Emellertid torde från andra synpunkter alltjämt bliva erforderligt att, på sätt skedde i 1933 års lagförslag, tillägga Kungl. Maj:t befogenhet att förordna att mål från visst förband skola upptagas av annan domstol än den enligt huvudregeln behöriga.

Den synpunkt, som härvid i första hand gör sig gällande, är önskvärheten av att de militära målen icke bliva utspridda på allt för många domstolar utan i den mån så lämpligen kan ske koncentreras till ett mera begränsat antal domstolar, vilka sålunda komma att förvärva särskild förtroget med mål av dylik art. Anordningar i sådant syfte ligga nära till hands särskilt i fall då mål från förband, förlagda i varandras närhet, skulle enligt huvudregeln upptagas av skilda domstolar. Ett sammanförande i sådana fall av militära mål till en domstol får dock givetvis icke leda till en för denna domstol besvärande arbetsanhopning. I en del fall äro till krigsmakten hörande anstalter, såsom vissa militära verkstäder, intendenturförråd och s. k. mobiliseringscentraler, där endast fåtalig personal tjänstgör, förlagda till platser, som icke eljest tagits i anspråk för militära förläggningar. I dessa och liknande fall är frekvensen av militära mål mycket obetydlig och den enligt huvudregeln behöriga domstolen skulle därför endast vid enstaka tillfällen komma att befatta sig med sådana mål. I regel torde därför i dylika fall i stället lämpligen böra anlitas annan domstol, som även eljest upptager militära mål, även om denna domstol icke skulle vara belägen i mera omedelbar närhet av den ifrågavarande militära anstalten.

Även hänsynstagande till kommunikationsförhållanden och andra dylika omständigheter kan giva anledning till avvikelser från den primära forumregeln. Sålunda skulle i en del fall en förflyttning från vederbörande förbands förläggningsort till den enligt huvudregeln behöriga domstolen vara förenad med betydligt större omgång och tidsspilla än anlitan av tillgängliga förbindelser mellan förläggningsorten och annan domstol.

Med beaktande av ovan anförda synpunkter har uppgjorts bifogade plan, *bilaga C*, som utvisar huru de militära målen lämpligen synts böra fördelas å olika domstolar. Enligt denna plan skulle för handläggning av sådana mål tagas i anspråk 45 underdomstolar, därav 29 rådhusrätter och 16 häradsrätter. I 25 av dessa fall kommer vederbörande domstol att uteslutande få upptaga mål, som enligt den primära forumregeln tillhöra domstolen, eller således endast mål från förband inom den egna domkretsen, varemot i återstående 20 fall domstolen skulle genom förordnande av Kungl. Maj:t i större eller mindre utsträckning tillföras mål även från förband eller militär anstalt utom domstolens domvärjo. I en icke ringa del av sistnämnda fall är det emellertid fråga om förband eller anstalter, från vilka på sätt förut angivits endast är att påräkna ett obetydligt antal mål. Vid fördelningsplanens uppgörande har hänsyn tagits till beslutade men ännu icke genomförda förflyttningar av förband till ny förläggningsort. Likaså ha beaktats beslutade

inkorporeringar av landsbygd med angränsande stad. Däremot har hänsyn icke kunnat tagas till ifrågasatta domsagoregleringar, varom beslut ännu icke föreligger.

I fråga om de riktlinjer, efter vilka fördelningen av målen skett i de särskilda fallen, torde i allt väsentligt kunna hänvisas till vad ovan anförts. Endast i några fall torde vidare kommentarer erfordras.

Enligt den primära forumregeln skulle Stockholms rådhusrätt ha att upptaga mål från staber och till krigsmakten hörande skolor, verk och inrättningar inom staden, livegementet till häst, Stockholms örlogsstation och till staden förlagd lokalstyrka ur flottan. Till rådhusrätten ha även hänförts, förutom vissa armén tillhörande skolor utom staden, marina avdelningar och flygförband med förläggningar i trakten av Stockholm. Sålunda skola enligt planen vid rådhusrätten upptagas mål från Vaxholms kustartilleriregemente med förläggning i Vaxholm, sjökrigsskolan med förläggning i Täby, marinens underofficersskola i Västerhaninge, Hårsfjärdens örlogsdepå och kustflottan eller del därav under tid då denna har basering inom Ostkustens marin-distrikt. Det har syntts lämpligt, att till en och samma domstol, som därjämte är forum för civila sjörättsmål, på detta sätt sammanföra mål från samtliga marina avdelningar inom och i trakten av staden. Visserligen torde i fråga om Vaxholms kustartilleriregemente den nu anförda synpunkten icke ha fullt ut samma giltighet som i andra hithörande fall. Här tillkommer emellertid ytterligare en omständighet, som talar för att detta förband hänföres till Stockholms rådhusrätt, eller att den i detta fall enligt huvudregeln behöriga domstolen, Södra Roslags domsagas häradsrätt, eljest skulle utsättas för allt för stor arbetsbelastning med hänsyn till antalet av de mål, som beräknas bliva tillförda denna domstol från andra inom dess domvärjo förlagda förband. Vidare skulle enligt planen vid Stockholms rådhusrätt upptagas mål från flygflottiljerna i Barkarby, Hägernäs och Tullinge. En koncentration till en domstol av dessa mål har ansetts påkallad för tillgodoseende av önskemålet om en såvitt möjligt enhetlig rättstillämpning vid bedömande av de speciella spörsmål, som ofta torde föreligga i mål från flygförbanden.

Av Skövde tingslags häradsrätt, vars domkrets omfattar Skövde stad, skola enligt planen upptagas mål från staber, förband och anstalter, förlagda dels inom staden och dels huvudsakligen i Karlsborg. Enligt den primära forumregeln behörig domstol för avdelningarna i Karlsborg skulle vara Vadsbo södra tingslags häradsrätt med tingsställe i Moholm och kansli i Mariestad. Att målen från dessa avdelningar ansetts böra i stället hänvisas till Skövde tingslags häradsrätt har väsentligen sin grund däri att Karlsborg i kommunikationshänseende närmast har anknytning till Skövde. Det totala antal mål, som sistnämnda domstol får att upptaga, blir visserligen på detta sätt jämförelsevis betydande. Med hänsyn till de olägenheter, som skulle vara förbundna med att i förevarande fall tillämpa huvudregeln, ha dock övervägande skäl ansetts tala för en anordning i enlighet med det förslag, som innefattas i planen. Förslagets genomförande synes kunna aktualisera en

domsagoreglering, varigenom en del av Vadsbo domsaga med Karlsborg överföres till Skövde domsaga.

Enligt planen skall rådhusrätten i Visby vara forum för mål från samtliga på Gotland förlagda avdelningar av krigsmakten. Detta innebär, att rådhusrätten blir forum för — förutom förläggningarna inom staden — Gotlands kustartilleriförsvar med Gotlands kustartillerikår i Fårösund. En sådan anordning har ansetts påkallad främst med hänsyn till kommunikationsförhållandena men även såsom ägnad att främja en i möjligaste mån enhetlig behandling av de militära målen.

I en del fall, där tillfälle funnits att välja mellan rådhusrätt och häradsrätt, har fråga uppkommit, huruvida på förut angivet skäl rådhusrätten i första hand borde anlitas. Det har här gällt förband förlagda inom häradsrätts domvärjo men i mer eller mindre omedelbar närhet av stad med rådhusrätt, såsom Södermanlands flygflottilj i trakten av Nyköping och Häl-singe flygflottilj i trakten av Söderhamn. I dessa fall har emellertid av särskild anledning någon avvikelse från huvudregeln ansetts icke böra ske. Såsom framgår av annan del av betänkandet förordar utredningen dels att till auditörsbefattningar i första hand skola ifrågakomma ledamöter av allmän domstol och dels att auditör icke skall vid behandling inför domstol av mål från hans förband äga tjänstgöra såsom ledamot i domstolen i fall där han i egenskap av rådgivare åt befälhavaren tidigare tagit befattning med målet. Det har i de nu ifrågavarande fallen ansetts angeläget att hålla möjlighet öppen att vid auditörsbefattningarnas besättande anlita ledamöter i de närbelägna rådhusrätterna, vilket icke skulle kunna ske, om med frångående av huvudregeln målen hänvisades till dessa domstolar.

I några fall finnes militär förläggning i stad, vars rådhusrätt har färre antal lagfarna ledamöter än tre, nämligen i Enköping, Kristinehamn, Nora, Norrtälje, Växjö och Ängelholm. Förut har anmärkts, hurusom vid tillkomsten av nya RB förutsattes, att de rådhusrätter, i vilka antalet lagfarna ledamöter är mindre än tre, i samband med processreformen skola bringas att upphöra och att för sådant ändamål ändringar vidtagits i lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt hänseende. Dessa ändringar innebära i huvudsak, att Konungen äger beträffande stad, där domstols- och magistratsgöromålen ej bereda sysselsättning åt, förutom borgmästaren, minst två lagfarna ledamöter i rådhusrätten, meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga. För sådant förordnande behöver ej såsom tidigare avvaktas att borgmästartjänsten blir ledig och någon åtskillnad göres ej vidare mellan residensstäder och andra städer. Övergången till den nya ordningen torde emellertid komma att ske successivt. I den av riksdagen antagna men ännu ej promulgerade lagen om införande av nya RB har nämligen upptagits bestämmelse därom att rådhusrätt, i vilken antalet lagfarna ledamöter är mindre än tre, må utan hinder därav bibehållas i sin hittillsvarande sammansättning, till dess Konungen annat förordnar. Den 29 juni 1945 har Kungl. Maj:t beslutat, att utredning om landsrättsförläggning skall verkställas beträffande tre av de

ovannämnda städerna, nämligen Nora, Norrtälje och Ängelholm. Med hänsyn härtill har vid fördelningsplanens uppgörande räknats med att rådhusrätterna i sistnämnda tre städer skola ha upphört vid tiden för krigsdomstolsreformens genomförande. Beträffande de i Enköping och Kristinehamn förlagda förbanden innehåller däremot planen alternativa förslag upptagande såväl rådhusrätt som häradsrätt. Därest i någon av dessa städer rådhusrätten kommer att fortbestå efter utökning av antalet lagfarna ledamöter till minst tre, bör med tillämpning av huvudregeln rådhusrätten bli forum för mål från förband inom staden. Om däremot i något av dessa fall rådhusrätten skulle med färre antal lagfarna ledamöter än tre komma att bestå endast under någon övergångstid, synes lämpligen redan från början häradsrätt i angränsande domsaga böra anlitas. Det har förutsatts, att rådhusrätten i Växjö efter utökning av antalet lagfarna ledamöter kommer att bestå jämväl efter processreformens genomförande.

I fördelningsplanen ha i en del fall särskilt omnämnts skolor, verk och inrättningar. Det bör beaktas, att här endast är fråga om anstalter som utan att ingå i visst förband likväl tillhöra krigsmakten. Då det gäller militär personal som tjänstgör vid anstalter utom krigsmakten — vare sig dessa tillhöra försvarsväsendet i vidsträckt bemärkelse eller äro rent civila — torde en särskild forumregel erfordras. I SLK-utredningens betänkande (s. 123) anvisas riktlinjer för bestämmandet av begreppet krigsmakten, som där avgränsas främst i anslutning till kungörelsen den 22 januari 1943 angående krigsmaktens indelning i fred och rikets militärterritoriella indelning. I fördelningsplanen användes uttrycket krigsmakten i samma bemärkelse, som angives av SLK-utredningen. I enlighet härmed bli exempelvis att till krigsmakten hänföra i högkvarteret ingående centrala förvaltningsmyndigheter — arméförvaltningen m. fl. — jämte under dessa myndigheter lydande anstalter. Till krigsmakten skulle sålunda vara att räkna tygstationer, signalverkstäder och arméns centrala intendenturanstalter såsom lydande under arméförvaltningen men däremot icke under försvarets fabriksstyrelse, som ej ingår i högkvarteret, lydande ammunitionsfabriker och verkstäder. Den nyss antydda särskilda forumregeln för militära mål rörande personal, som tjänstgör utom krigsmakten, synes lämpligen böra innebära, att i sådana fall målet skall upptagas av antingen den domstol, som är forum för det förband den lagförde tillhör, eller ock den i förhållande till hans tjänstgöringsplats närmast befintliga domstol, som eljest upptager militära mål.

I en särskild härvid fogad uppställning, *bilaga D*, angives det totala antal militära mål, som vid en tillämpning av fördelningsplanen beräknats skola ankomma på envar av de i planen upptagna domstolarna.

Frågan huruvida och i vad mån den ifrågavarande reformen kräver förstärkning av vederbörande underdomstols personalorganisation upptages närmare i annat sammanhang.

Den härnäst följande frågan blir vilka domstolar i andra instans som skola anlitas för rättsskipningen i militära mål. Genom att allmänna un-

derrätter bliva forum i första instans för militära mål kommer — om ej särbestämmelser meddelas — envar av de sex hovrätter, som skola finnas enligt den nya ordningen, att även i militära mål bliva överdomstol i förhållande till de hovrätten underlydande domstolar, som upptaga sådana mål.

På grundval av de statistiska undersökningar, för vilka förut redogjorts, har sammanlagda antalet i andra instans fullföljda militära mål beräknats komma att årligen utgöra i medeltal 355. Om dessa mål enligt vanlig ordning fördelas å de sex hovrätterna, skulle dessa få att årligen upptaga följande antal mål, nämligen Svea hovrätt 139, Göta hovrätt 50, hovrätten över Skåne och Blekinge 73, hovrätten för Västra Sverige 38, hovrätten för Nedre Norrland 27 och hovrätten för Övre Norrland 28.

Av 1920 års krigslagstiftningskommitté upptogs frågan huruvida anledning förelåg att koncentrera de militära målen till en av hovrätterna. Kommittén avvisade en sådan anordning och anförde därvid följande (SOU 1922: 34 s. 101):

Enligt kommitténs förslag skulle hovrätt vara överdomstol i militära brottmål. Till främjande av rättsskipningens enhet kunde det ifrågasättas att hänskjuta dessa mål till en av hovrätterna och detta så mycket hellre som hovrätt i många fall vore sista instans. Då för det dåvarande krigshovrätten endast vore en vid Svea hovrätt särskilt bildad avdelning, borde i så fall denna hovrätt i första hand komma i fråga. Emellertid syntes det kommittén som om tillräckligt bärande skäl icke kunde åberopas för att beträffande dessa mål göra någon ändring i de vanliga reglerna för målens fördelning mellan hovrätterna. Samma skäl, som skulle kunna åberopas för krigsrättsmålens sammanförande till en hovrätt, skulle även kunna med ungefär samma fog motivera en motsvarande åtgärd beträffande åtskilliga andra grupper av mål, då de militära brottmålen icke kunde anses vara av mera säregen typ än många andra brottmål. Härtill komme att, om endast en av hovrätterna skulle bliva forum för militära brottmål, följdriktigheten syntes fordra, att även denna hovrätt handlade alla åtal för fel i bland annat domarämbetets utövning beträffande dessa mål. Detta skulle å andra sidan medföra den inkonsekvensen, att en allmän underdomstol skulle för fel i domarämbetetets utövning svara inför två olika hovrätter, beroende på om felet avsåg handläggning av ett vanligt brottmål eller ett militärt brottmål. Att detta vore mindre lämpligt syntes uppenbart. Den specialisering av de militära brottmålen i hovrätt, som kunde vara nödig, kunde erhållas genom att dessa mål handlades å viss division inom hovrätten.

Även enligt det genom 1933 års proposition framlagda lagförslaget skulle militära mål i andra instans upptagas av samtliga de allmänna hovrätterna.

Ökningen av antalet hovrätter från nuvarande fyra till sex föranleder visserligen att de militära målen i andra instans bliva uppdelade på ett större antal domstolar än som skulle ha blivit förhållandet enligt gällande ordning. Likväl torde efter tillkomsten av nya RB än mindre än tidigare kunna ifrågakomma att koncentrera de militära målen till en eller vissa av hovrätterna. En sådan koncentration av målen skulle icke låta förena sig med den nya ordningen, enligt vilken målens handläggning även i hovrätten i regel skall ske vid muntlig förhandling, till vilken parterna ha skyldighet att inställa sig.

I annat sammanhang kommer att upptagas frågan om behovet av viss förenkling i förfarandet inför hovrätt vid behandling av militära mål röran-

de enklare förseelser. I avseende å hovrättens sammansättning vid behandling av militära mål kunna däremot några avvikelser från eljest gällande regler uppenbarligen icke ifrågakomma. I vad mån för hovrätternas del uppkommer behov av personalförstärkning blir föremål för undersökning i annan del av betänkandet.

Enligt 2 kap. 5 § nya RB skall hovrätt sammanträda å ort, där den har sitt säte, men sammanträde må även, om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort. I samma lagrum stadgas vidare, att sammanträde skall hållas så ofta det för arbetet kräves samt att hovrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, skall årligen å bestämda tider hålla hovrätts-ting utom förläggningorten å viss eller vissa orter inom domkretsen för huvudförhandling i mål från den delen av domkretsen. I de hänseenden, varom bestämmelser sålunda meddelats, torde såvitt gäller fredstid några kom- pletterande föreskrifter i fråga om militära mål icke vara påkallade.

Enligt §§ 20 och 22 regeringsformen skola vid behandlingen i högsta domstolen av mål, som dit fullföljas från krigsdomstolarna, deltaga två av Konungen utsedda militärpersoner av högre grad. En given följd av krigs- rättsmåls överförande till de allmänna domstolarna i första och andra in- stans i deras vanliga sammansättning blir att även den militära representa- tionen i högsta domstolen bör upphöra.

Åklagarorganisationen.

Såsom åklagare vid de nuvarande krigsrätterna äro på sätt inledningsvis antytts anställda särskilda befattningshavare, krigsfiskaler, vilka i fredstid förordnas av Kungl. Maj:t. Krigsfiskal skall antingen äga kompetens för domarämbete eller ock ha tjänstgjort såsom åklagare vid all- män underrätt och därjämte vid avlagt prov visat sig äga erforderlig känne- dom om militära lagar och författningar. Såsom ersättare kunna förordnas vice krigsfiskaler. Särskild åklagare må för visst mål förordnas av justitie- kanslern, då detta med hänsyn till målets beskaffenhet är erforderligt. Se- dan handlingarna i ett till krigsrätt hänskjutet mål överlämnats till krigs- fiskalen, åligger det denne att verkställa den ytterligare utredning som före målets handläggning vid domstolen kan vara erforderlig. Krigsfiskal är även skyldig att, om med hänsyn till målets beskaffenhet så finnes lämpligt, på anmodan av vederbörande befälhavare medverka vid den förberedande ut- redningen. Krigsfiskalens uppgifter äro ej helt begränsade till de egentliga åklagarfunktionerna. Sålunda åligger det krigsfiskal att bevaka kronans rätt och föra dess talan i sådana vid krigsrätten förekommande mål och ären- den som angå förlorad eller skadad egendom tillhörande krigsmakten. Är fråga om åtal vid krigsrätt mot officer av regementsofficers eller högre grad, skall talan i målet föras av överkrigsfiskalen vid den krigsöverdomstol var- under krigsrätten lyder; dock äger överkrigsfiskalen uppdraga åt vederbö- rande krigsfiskal att inför krigsrätten utföra överkrigsfiskalens talan i målet.

Vid krigshovrätten tjänstgör överkrigsfiskalen såsom åklagare och kronans

ombudsman i dithörande mål. På överkrigsfiskalen ankommer tillika att öva tillsyn över åklagartjänsternas handhavande vid krigsrätterna samt, på grund av bestämmelser i arbetsordningen för Svea hovrätt med krigshovrätten, fullgöra vissa åligganden av det slag som eljest äro förenade med sekreterar-, advokatfiskals- och fiskalstjänsterna i de allmänna hovrätterna.

Den allmänna åklagarorganisationen utgöres av justitiekanslern, överåklagare (landsfogdar) samt distriktsåklagare (stadsfiskaler och landsfiskaler).

Justitiekanslern är under Kungl. Maj:t högste åklagare och har i denna egenskap ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet i riket. Han är chef för landsfogdarna i deras egenskap av överåklagare i länen ävensom för stadsfiskalerna i Stockholm.

Landsfogde har i egenskap av överåklagare ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet inom länet. I avseende å den egentliga åklagarverksamheten gäller, att en fördelning av åklagaruppgifterna är verkställd mellan landsfogde och distriktsåklagare på det sätt, att landsfogde är pliktig åtala vissa i instruktionen för landsfogdarna angivna brott, medan distriktsåklagare har att föra åklagartalan i vad angår övriga brott. Skulle i visst mål, däri fråga är om ansvar för sådant brott, som skall åtalas av landsfogde, åklagaruppgiften uppenbarligen vara att anse såsom mindre krävande, äger landsfogde emellertid förordna därtill behörig landsfogdeassistent eller ock vederbörande distriktsåklagare att på eget ansvar fullgöra vad på landsfogden ankommer. Sådant förordnande kan jämväl i andra fall av landsfogde efter justitiekanslersämbetets bestämmande meddelas landsfogdeassistent som nyss sagts eller viss distriktsåklagare i bestämt mål eller tills vidare i fråga om vissa slag av mål. Å andra sidan äger landsfogde, då mål kräver mera omfattande utredning eller eljest omständigheterna sådant påkalla, anhängiggöra och utföra åtal jämväl för brott, som eljest skolat tillhöra distriktsåklagares kompetensområde. Under enahanda förhållanden äger landsfogde även övertaga utförandet av åtal, som anhängiggjorts av distriktsåklagare. Rörande landsfogdes befattning med förundersökning i brottmål gäller, att landsfogde skall följa förundersökningen angående de brott, vilka skola åtalas av honom, samt därvid lämna de anvisningar och vidtaga de åtgärder som för åtalets utförande kunna vara erforderliga.

För behörighet att erhålla landsfogdetjänst fordras att ha avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov ävensom att ha fullgjort viss tjänstgöring dels vid domstol och dels i olika grenar av åklagar- och polisverksamhet samt att ha undergått viss teoretisk polisutbildning.

Distriktsåklagarorganisationen har fått sin utformning genom den år 1941 beslutade distriktsåklagarreformen. Enligt denna, som ännu icke är fullt genomförd, skola inemot hälften av rikets städer bilda egna åklagardistrikt, medan övriga städer skola ingå i landsfiskalsdistriktsorganisationen. I den mån icke städer bilda egna åklagardistrikt sammanfalla åklagardistriktet och landsfiskalsdistriktet. Åklagare är, i landsfiskalsdistrikt vederbörande landsfiskal och i stad, som utgör åklagardistrikt, stadsfiskal.

För behörighet att erhålla landsfiskalstjänst fordras enligt år 1941 tillkomna bestämmelser att ha avlagt antingen distriktsåklagarexamen eller för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov samt att ha med godkända betyg genomgått polischefskurs. Med distriktsåklagarexamen jämställes dock enligt äldre bestämmelser avlagd landsfiskalsexamen. Distriktsåklagarexamen avlägges inom Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga avdelning efter en studietid av normalt fyra terminer. För tillträde till distriktsåklagarkurs fordras studentexamen och viss godkänd provtjänstgöring i landsfiskalsdistrikt och hos länsstyrelse.

För behörighet till stadsfiskalstjänst gälla — därest icke beträffande stadsfiskal i viss stad särskilda behörighetsvillkor föreskrivits — samma fordringar som för landsfiskalstjänst. För stadsfiskalsbefattningarna i Linköping, Västerås, Jönköping, Karlstad och Halmstad fordras landsfogdekompetens. Särbestämmelser i behörighetsavseende ha vidare meddelats för stadsfiskalsbefattningarna i bland andra följande städer, nämligen Växjö, Kalmar, Hälsingborg, Ystad, Göteborg, Skövde, Kristinehamn, Umeå och Luleå. Såsom behörighetsvillkor har uppställts, att sökande skall ha avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov ävensom, därest ej justitiekanslersämbetet på grund av andra meriter hos sökanden finner skäl medgiva undantag, att ha fullgjort den tjänstgöring och undergått den utbildning som fordras för landsfogdetjänst. För stadsfiskalstjänsterna i Örebro, Borås och Uppsala ha några särbestämmelser i behörighetshänseende icke meddelats, men dessa tjänster äro för närvarande förenade med polismästarebefattningarna därstädes, för vilka fordras kompetens såsom för rådmantjänst i vederbörande stad.

För åklagarorganisationen i Stockholm gälla vissa särskilda bestämmelser. Åklagare därstädes äro en förste stadsfiskal, 4 stadsfiskaler, en biträdande stadsfiskal, 2 extra ordinarie stadsfiskaler, 5 extra stadsfiskaler samt en amanuens. Förste stadsfiskalen är under justitiekanslern och överståthållarämbetet chef för övriga stadsfiskaler i Stockholm. För behörighet till befattning såsom stadsfiskal i Stockholm fordras antingen landsfogdekompetens eller förutom föreskrivna kunskapsprov för utövande av domarämbete viss tjänstgöring i domstol och å åklagarbefattning.

I Göteborg finnas tre ordinarie och en extra ordinarie stadsfiskal samt i Malmö en ordinarie och en biträdande stadsfiskal. I Norrköping är kriminalpolisintendenten tillika biträdande stadsfiskal.

I två län — Malmöhus och Västernorrlands län — finnes anställd en biträdande landsfogde. Hos landsfogdarna i Stockholms, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län tjänstgöra rättsbildade biträden, landsfogdeassistenter. Härjämte finnes ett antal ambulerande extra landsfogdeassistenter. Landsfogdeassistent, som fullgjort viss praktisk tjänstgöring inom polis- och åklagarväsendet, kan förordnas att på eget ansvar fullgöra på landsfogde ankommande uppgifter.

Åtskilliga landsfiskaler biträdas i sin verksamhet av landsfiskalsassistenter. Om förhållandena i visst distrikt så kräva, äger länsstyrelse i samråd

med justitiekanslersämbetet förordna att landsfiskalsassistent skall beträffande vissa ärenden eller viss verksamhetsgren på eget ansvar fullgöra vad som eljest ankommer på landsfiskalen. Vid de utredningar, som ankomma på landsfiskaler och stadsfiskaler i deras egenskap av åklagare, ha de tillgång till polispersonal dels inom den lokala polisorganisationen och dels under vissa förutsättningar från vederbörande kriminalstatspolisavdelning.

I Stockholm, Göteborg, Malmö, Hälsingborg, Gävle, Karlskrona och Sundsvall är åklagarväsendets organisation skild från polisorganisationen. Enligt särskilda bestämmelser äger dock även i dessa städer viss samverkan rum mellan åklagare och polisorganisationerna i fråga om brottmålsutredningar. I övriga städer föreligger däremot samorganisation mellan åklagarväsendet och polisväsendet antingen på det sätt att åklagar- och polischefsbefattningarna äro förenade hos samme befattningshavare eller ock så att åklagaren fullgör sådana uppgifter vid polisväsendet som ankomma på poliskommissarie. I Norrköping är stadsfiskalen föreståndare för kriminalpolisavdelningen.

Vid den nu lämnade redogörelsen har bortsetts från att i vissa fall såsom åklagare tjänstgöra polismän med åtalsrätt. Denna anordning får icke i något fall betydelse vid förevarande utredning och kommer för övrigt att helt avvecklas i och med distriktsåklagarreformens slutliga genomförande.

Åklagarväsendets organisation har i nya RB i allt väsentligt bibehållits oförändrad. Justitiekanslern skall sålunda under Kungl. Maj:t vara högste åklagare och i denna egenskap ha ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet i riket. Under justitiekanslern skola landsfogdarna, envar inom sitt verksamhetsområde, ha ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet. Allmän åklagare skall vara, vid underrätt landsfogde eller distriktsåklagare, vid hovrätt justitiekanslern i mål, som skola upptagas omedelbart av hovrätten, och i annat mål landsfogde eller distriktsåklagare samt vid högsta domstolen justitiekanslern. Om talan fullföljes till högsta domstolen allenast av enskild part, skall åklagartalan där, efter justitiekanslerns förordnande, kunna föras av lägre åklagare. Även den särskilda åklagarorganisationen i Stockholm skall bibehållas.

Under år 1944 har av 1939 års polisutredning avgivits betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer (SOU 1944: 53 och 54). Förslaget har hittills icke föranlett någon åtgärd.

Härefter föreligger till behandling frågan om åklagaruppgifterna i militära mål efter krigsdomstolarnas upphörande.

Enligt 1920 års krigslagstiftningskommittés förslag skulle auditörerna förutom att de bibehöllos vid sin uppgift såsom rådgivare åt befälhavaren i disciplinmål även tjänstgöra såsom åklagare vid underrätterna i militära mål. I 1933 års proposition föreslogs, att krigsfiskals åligganden skulle ankomma på allmän åklagare vid vederbörande underrätt och att denne även skulle därstädes utföra den talan, som enligt gällande ordning ankommer

på överkrigsfiskalen. Endast vid den särskilda krigsrätt, som enligt propositionen skulle kunna inrättas vid kustflottan, skulle särskild åklagare förordnas. I propositionen anmärktes till en början att, då enligt densamma auditörer skulle utses bland befattningshavare vid de allmänna domstolarna, det redan på grund härav vore uteslutet att anlita auditörerna även såsom åklagare och att det dessutom syntes olämpligt att befälhavaren i sin dömande verksamhet skulle såsom rådgivare anlita en befattningshavare i åklagarställning. Frågan bleve då, anfördes vidare i propositionen, om systemet med särskilda åklagare i de militära målen skulle bibehållas eller åklagarfunktionen övertagas av åklagare vid de allmänna domstolarna. Mot sistnämnda anordning hade framhållits dels att åklagarna vid de allmänna domstolarna icke skulle besitta erforderlig kompetens för här ifrågavarande uppgift och dels, vad därmed ägde samband, att särskilda insikter rörande militära förhållanden skulle erfordras för dess fullgörande. De för den militära rättegången gällande processreglerna vore emellertid i allt väsentligt överensstämmande med motsvarande regler för brottmålsprocessen vid de allmänna domstolarna. I fråga om själva processföringen syntes därför någon tvekan icke kunna råda därom att de allmänna åklagarna vore lika kompetenta för sin uppgift i militära som i andra mål. I fråga om prövningen av brottslighet och straffbarhet vore det visserligen sant att strafflagen för krigsmakten innehölle en del specialbestämmelser och att kännedom om nämnda lags särskilda straffbestämmelser måste krävas av åklagaren. Emellertid vore det ojämförligt största antalet av de militära målen av ensartad och enkel beskaffenhet. I den mån målen vore mera invecklade eller skulle komma att visa sig kräva särskilda insikter i militärtekniska ting vore detta ej något för de militära målen särskilt utmärkande. De allmänna åklagarna vore i sin vanliga verksamhet ofta nödsakade att sätta sig in i andra lika invecklade och svåra förhållanden, som kunde omfattas av allmänna strafflagen eller specialförfattningarnas bestämmelser. Det kunde för övrigt förtjäna framhållas, att ett stort antal av de dåvarande krigsfiskalerna vore hämtade ur de allmänna åklagarnas krets, och det vore även att beakta, att de militära målen komme att koncentreras till ett fåtal domstolar och sålunda även till ett begränsat antal åklagare.

I direktiven för förevarande utredning anføres, att beträffande åklagarväsendet framför allt borde undersökas huruvida behov allttjämt förelåge av särskilda krigsfiskaler eller om åklagaruppgifterna kunde övertagas av de allmänna åklagarna. Vidare framhålles, att det i detta hänseende möjligen kunde befinnas önskvärt att icke överallt ha ensartad organisation.

Vid de militära målens överförande till de allmänna domstolarna måste det utan vidare framstå såsom mest ändamålsenligt att även de allmänna åklagarna anlitas för handhavandet av åklagaruppgifterna i dessa mål. Vad i 1933 års proposition framhållits angående förutsättningarna för att de allmänna åklagarna skola finnas väl skickade att även fullgöra funktionen såsom åklagare i militära mål torde numera gälla i än högre grad än då. Såsom förut omnämnts ha sedan dess behörighetsvillkoren för distriktsåklagartjäns-

terna väsentligt skärpts. Vidare ha på senare tid åklagarna allt mera fått tillgång till biträde av kvalificerad personal vid utredningar i målen. I detta sammanhang bör även beaktas, att den militärstraffrättsliga lagstiftningen efter den förestående revideringen kommer att bliva betydligt mindre omfattande och invecklad än för närvarande. Inrättandet av särskilda befattningar för åklagaruppgifterna i militära mål bör följaktligen kunna sättas i fråga endast om och i den mån de ökade arbetsuppgifterna skulle på något håll medföra en oläglig utvidgning av den allmänna åklagarorganisationen.

I fråga om arbetsuppgifternas fördelning å den allmänna åklagarorganisationen synes, i anslutning till 1933 års förslag, lämpligen såsom huvudregel böra gälla, att åklagare i militärt mål skall vara allmän åklagare vid den underrätt, som har att upptaga målet. Där exempelvis rådhusrätt har att handlägga mål från förband, som är förlagt inom domsagas område, blir med tillämpning av denna regel stadsfiskalen och icke landsfiskal i domsagan åklagare i mål från förbandet. En sådan anordning torde ur flera synpunkter vara den mest ändamålsenliga. De olägenheter, som för en åklagare inom domsagan skulle vara förenade med inställelser inför en annan domstol än den, vid vilken han har sin vanliga verksamhet förlagd, torde betydligt överväga det i någon mån ökade besvär, som kan bliva en följd av att åklagaren i staden i en del fall får taga befattning med utredningar på den plats där förbandet är förlagt. Om vid en domstol finnas flera åklagare med skilda distrikt torde åklagaruppgifterna i allmänhet böra fullgöras av den åklagare, inom vars distrikt vederbörande förband har sin förläggning. Undantag från denna regel bör dock kunna göras såtillvida att, där en domstol har att upptaga mål från flera inom skilda åklagardistrikt förlagda förband, enligt bestämmande av Kungl. Maj:t åklagaruppgifterna sammanföras och läggas å en av åklagarna inom dessa distrikt.

Såsom förut nämnts äro i fråga om vanliga brottmål åklagaruppgifterna fördelade mellan vederbörande distriktsåklagare och landsfogden i länet. Beträffande principerna för denna gränsdragning uttalas i proposition (nr 185) till 1935 års riksdag angående omorganisation av landsfogdebefattningarna, att landsfogdens verksamhet som överåklagare huvudsakligen borde vara inriktad på ledning och övervakning av distriktsåklagarnas arbete. I de fall då åklagaruppgifterna vore av beskaffenhet att böra anförtros en särskilt kvalificerad åklagare borde emellertid åtalets utförande ankomma på landsfogden. Landsfogdens åklagarverksamhet, framhålles vidare, borde icke göras så omfattande att hans övriga ämbetsåligganden därigenom eftersattes samt distriktsåklagarnas intresse för tjänsten minskades och deras auktoritet lede skada. Vid gränsdragningen syntes till landsfogden böra läggas i första hand sådana i allmänna strafflagen upptagna grövre brott, som utan hänsyn till försvårande omständigheter kunde förskylla straffarbete i fyra år eller därutöver, ävensom vissa medelsvåra brott, vilkas beivrande i regel fordrade särskilda kvalifikationer hos åklagaren, såsom ämbetsbrott, eller som tillhörde samma brottstyp som de förut omförmälda grövre brotten. Brott mot 20 kap. strafflagen — stöldbrott — borde emellertid, även om de förskyllde

straffarbete i fyra år, förbehållas distriktsåklagaren. I instruktionen för landsfogdarna den 24 april 1936 har med vissa sedermera tillkomna smärre jämkningar skyldigheten för landsfogde att utföra åtal avgränsats i anslutning till de sålunda angivna riktlinjerna.

Anledning synes icke föreligga att beträffande de militära målen frångå principen om åklagarfunktionens uppdelande mellan distriktsåklagare och landsfogde. Med visst undantag, som i det följande närmare beröres, torde även i fråga om dessa mål härvidlag kunna tillämpas de grundsatser, som gälla för de vanliga brottmålen. Även om, såvitt gäller dessa, processreformen eller förestående ändringar i strafflagstiftningen skulle komma att föranleda mindre förskjutningar i gränsdragningen torde i allt fall med nyss antydda undantag ensartade bestämmelser kunna gälla för militära mål och vanliga brottmål. Med utgångspunkt från den nuvarande ordningen bör det sålunda ankomma på landsfogde att utföra åtal i fråga om brott, varå kan följa straffarbete i fyra år eller därutöver, ävensom, då särskilda omständigheter föranleda därtill, beträffande brott av samma typ som dessa grövre brott. I enlighet härmed torde lämpligen skyldigheten att utföra åtal böra läggas å landsfogden beträffande följande brott i det föreslagna 26 kap. SL om brott av krigsmän, nämligen grovt lydnadsbrott (2 §), myteri (3 §), grov ohörsamhet mot vakt (4 §), missbruk av förmanskap (5 §), obehörig befälsutövning (6 §), våld eller hot om våld mot krigsman i eller för hans tjänst (7 §), uppvigling (10 §) samt förberedelse till myteri eller underlåtenhet att avslöja sådant brott (19 §). Detsamma bör — i fall där allmän underrätt i krigstid är forum för militära mål — gälla beträffande rymning och förberedelse till rymning under krig och underlåtenhet att avslöja sådant brott (12 och 19 §§) samt övergivande av post under krig (13 §) ävensom flertalet av de brott, som upptagits i det föreslagna 27 kap. SL med särskilda bestämmelser för krig m. m., nämligen brott efter 1, 2, 3, 5, 8, 9, 10, 11 och 12 §§.

Enligt landsfogdeinstruktionen skola såsom nyss nämnts ämbetsbrott, d. v. s. brott mot 25 kap. SL, åtalas av landsfogde. Då det gäller militära tjänstebrott äro förhållandena icke jämförbara. I det förut omförmälda, till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen upptagas i 25 kap. om ämbetsbrott förutom allmänt uppsåtligt ämbetsbrott (tjänstemissbruk, 1 §) och annat allmänt sådant brott (tjänstefel, 4 §) endast två speciella ämbetsbrott, nämligen tagande av muta (2 §) och brott mot tystnadsplikt (3 §). Enligt SLK-utredningens förslag (26 kap. 22 §) skola endast officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt de som inneha motsvarande tjänsteställning vara underkastade ämbetsansvar, d. v. s. bestraffas med tillämpning av bestämmelserna i 25 kap. I fråga om andra personalkategorier — fast anställt manskap och värnpliktiga av lägre än furirs grad m. fl. — är såsom motsvarighet till de nämnda generella tjänstebrottsbestämmelserna i 25 kap. 1 och 4 §§ ansvar stadgat i 26 kap. 17 § för tjänstesvek och i 18 § samma kapitel för tjänstefel. Härjämte skola såväl befattningshavare med ämbetsansvar som övriga personalkategorier vara under-

kastade de särskilda straffbestämmelser, som enligt 26 och 27 kap. eljest skola gälla för krigsmän. Även sistnämnda bestämmelser avse till övervägande del brott, som innefatta åsidosättande av särskilda militära tjänsteplikter och således sakligt sett utgöra speciella tjänstebrott. Om åtalplikten för landsfogde skulle begränsas till sådana militära tjänstebrott, som skola beivras med tillämpning av 25 kap. SL, skulle således icke blott skillnad göras mellan tjänstebrott begångna av krigsmän i viss befälsställning och dylika brott förövade av andra krigsmän, utan även tjänstebrott, som begåtts av krigsmän tillhörande en och samma kategori, i åtalshänseende komma att behandlas olika. En sådan gränsdragning mellan landsfogdes och distriktsåklagares kompetensområde bör uppenbarligen icke ifrågakomma. Likaså måste det vara uteslutet att under åtal av landsfogde lägga samtliga militära brott, som innefatta åsidosättande av tjänsteplikt. Därigenom skulle huvudparten av de militära målen, av vilka endast en jämförelsevis ringa del torde kräva särskilda kvalifikationer för åklagaruppgifternas fullgörande, komma att undandragas distriktsåklagarnas åtalsbefogenhet. Varken med hänsyn till beskaffenheten av de brottstyper varom här är fråga eller eljest torde det vara påkallat att för avskiljande av de mål, i vilka åtalet regelmässigt bör ankomma på landsfogde, anlita någon annan och ytterligare bedömningsgrund än hänsynstagande på sätt förut angivits till det straff, som kan följa å brottet.

Vid en uppdelning av åtalsskyldigheten mellan distriktsåklagare och landsfogde i enlighet med vad nu angivits skulle, då det gäller militära mål, landsfogde i fredstid få att åtala huvudsakligen endast de ovan uppräknade i 26 kap. SL upptagna brotten. Enligt vad föreliggande statistiskt material giver vid handen förekomma sådana brott i så ringa omfattning att åtalsskyldighetens uppdragande åt landsfogden i dessa fall lika litet kan innebära någon nämnvärd arbetsökning för denne som därigenom praktiskt sett någon arbetslättning beredes distriktsåklagaren. Det synes nämligen kunna antagas, att de militära landsfogdemålen komma att utgöra mindre än fem procent av hela antalet på domstol ankommande militära brottmål.

I en härvid fogad tablå, *bilaga E*, angivas de olika distriktsåklagare, som med tillämpning av förut berörda regler skulle få befattning med militära mål under förutsättning att dessa överlag anförtros den allmänna åklagarorganisationen. Tablåen innehåller även vissa uppgifter till ledning för bedömande av omfattningen av de arbetsuppgifter, som skulle komma att åligga envar av dessa distriktsåklagare. Liksom för närvarande komma åklagaruppgifterna huvudsakligen att avse mål, som bliva föremål för prövning vid domstol. I kolumn 7 i tablåen upptages beräknat medeltal domstolsmål per år. Beträffande ansvarsmålen, som särskilt redovisas i kolumn 5, må här anmärkas, att utredningen i olika hänseenden föreslår modifikationer i den nuvarande ordningen, enligt vilken den förberedande utredningen i första hand ankommer på militär myndighet. Sålunda skall då fråga är om brott av sådan beskaffenhet att bestraffning i disciplinär ordning under alla förhållanden är utesluten målet omedelbart överlämnas till åklagaren. Jämväl

i fall då gärningen tillhör sådan brottstyp, som kan bli föremål för beivran i disciplinär ordning men där med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet påföljden kan antagas icke komma att stanna vid disciplinstraff, skall redan från början eller i varje fall så snart anledning till sådant antagande uppkommit målet hänskjutas till åklagaren. Vidare skall i fall då brottet innefattar personlig kränkning målet under alla förhållanden för utredning överlämnas till åklagaren om den förfördelade så påkallar. Därav följer icke att domstolsbehandling blir nödvändig; om tillfredsställande utredning kan åstadkommas och påföljden finnes böra stanna vid disciplinstraff, avdömes målet av befälhavaren. I samtliga nu åsyftade fall ersättes den militära utredningen av förundersökning enligt reglerna i nya RB. Detta innebär en utvidgning av åklagaruppgifterna i jämförelse med vad nu gäller. Med hänsyn till vad förut anmärkts angående den beräknade ringa frekvensen av mål, vari åtalets utförande skulle ankomma på landsfogde, har det icke ansetts påkallat att från de i tablån redovisade ansvarsmålen avskilja nu åsyftade mål. I fråga om sådana mål vari ersättning yrkas utan samband med förd ansvarstalan — dessa mål redovisas särskilt i kolumn 6 — skall den förberedande utredningen ankomma på militär myndighet, men det skall åligga åklagaren att innan talan av honom anhängiggöres ombesörja erforderlig komplettering av den militära utredningen. Nyss har omnämnts ett särskilt fall där åklagaren kan få att befatta sig med utredning i ansvarsmål, som avdömas av vederbörande befälhavare. Enligt utredningens förslag kan så bli förhållandet även i andra fall, nämligen då vederbörande befälhavare med hänsyn till svårigheter att genom militär myndighet åstadkomma nöjaktig utredning påkallar att åklagaren övertager eller tager del i utredningen. Antalet disciplinmål, i vilka åklagaren skulle komma att medverka vid utredningen, har uppskattats till tio procent av hela antalet disciplinmål, som beräknats bli avdömda av vederbörande befälhavare, och redovisas i kolumn 3. Vidare skall det enligt utredningens förslag åligga åklagaren att, då anledning därtill finnes föreligga, hos vederbörande underrätt genom stämning påkalla omprövning av befälhavares beslut i disciplinmål. För sådant ändamål skall åklagaren ha att taga del av akterna i samtliga sådana mål. Med hänsyn härtill har i kolumn 4 upptagits beräknat antal av befälhavare avgjorda disciplinmål.

Vid en tillämpning av den nu ifrågavarande tablån skulle underåklagare i 45 åklagardistrikt — därav 31 från landsfiskalsdistriktsorganisationen fristående stadsåklagardistrikt och 14 landsfiskalsdistrikt — ha att taga befattning med militära mål, som således skulle bli fördelade på åklagardistrikt till antalet motsvarande de underrätter, som föreslagits skola tagas i anspråk för handläggning av sådana mål. Av tablån framgår, att det beräknade årliga antalet domstolsmål är begränsat, i 28 av de ifrågavarande distrikten till mindre än 50 och i 7 av distrikten till mindre än 100, och att i det övervägande flertalet av dessa 35 distrikt årliga antalet disciplinmål, som avgöres av vederbörande befälhavare, icke uppgår till dubbla antalet domstolsmål. Icke mindre än 8 av de övriga 10 distrikt, i vilka det beräknade år-

liga antalet domstolsmål kommer att överstiga 100, utgöras av särskilda stadsåklagardistrikt med en omfattande eller i varje fall jämförelsevis omfattande åklagar- och polisorganisation.

Givetvis är det icke möjligt att inom säkra gränser angiva omfattningen av de nya arbetsuppgifter, som i den militära rättsskipningen kommer att åligga åklagarna. Den gjorda undersökningen lär emellertid under alla förhållanden utgöra tillräckligt underlag för ett bestämt uttalande att det icke i något fall är påkallat att för handhavande av de ifrågavarande åklagaruppgifterna bibehålla från den allmänna åklagarorganisationen skilda befattningar.

Såsom närmare framgår av redogörelsen för kostnadsberäkningarna har utredningen ansett sig kunna utgå från att i de 35 åklagardistrikt, i vilka det beräknade årliga antalet domstolsmål icke uppgår till 100, arbetsökningen i allmänhet icke skall behöva föranleda någon förstärkning av personalorganisationen i distriktet och att, där förstärkning kan erfordras, denna i regel skall kunna inskränkas till någon mindre betydande utökning av den polispersonal, som står till åklagarens förfogande för biträde vid utredningar i målen, eller av kanslipersonalen. I fråga om en del av de återstående 10 distrikten torde det däremot visa sig erforderligt att även förstärka själva den personal, som är utrustad med åtalsbefogenhet sålunda att i ettvar av ifrågavarande distrikt tillsättes ytterligare en befattningshavare med åtalsbefogenhet.

Militära brottmål.

Den förberedande utredningen.

Den föregående redogörelsen har närmast avsett frågan huruvida krigsrättsmålens överförande till de allmänna domstolarna föranleder några från den vanliga ordningen avvikande organisatoriska anordningar i avseende å de allmänna domstolarna och åklagarväsendet. Av det förut anförda har framgått att, även om så icke är förhållandet, det i allt fall i flera hänseenden fortfarande erfordras särbestämmelser beträffande behandlingen av sådana mål, som för närvarande handläggas av krigsdomstolarna. Till en början blir fråga huruvida särskilda bestämmelser erfordras beträffande den förberedande utredningen i de mål, som från krigsdomstolarna överföras till de allmänna domstolarna. Liksom i det föregående benämnas nu åsyftade mål i fortsättningen militära mål. Spörsmålet huruvida begreppet militära mål bör undergå någon jämkning i förhållande till de nuvarande krigsrättsmålen upptages särskilt i det följande.

Enligt gällande bestämmelser äro de inledande åtgärderna för brotts beivrande i stort sett desamma vare sig brottet skall åtalas vid krigsrätt eller bestraffas disciplinärt av militär befälhavare. I båda fallen skall anmälan om brottet göras hos vederbörande befälhavare och förberedande utredning verkställas genom militär myndighet. Till en del är denna ordning betingad

därav att i första hand ett avskiljande måste ske av de mål, som skola avdömas av befälhavaren i den för disciplinmål stadgade ordningen. Att ett mål är att hänföra till disciplinmål innebär nämligen icke att detsamma är uteslutande förbehållet befälhavarens disciplinära straffmyndighet. Under vissa förutsättningar — om vilkas förhandenvaro upplysning ofta erhålles först genom den förberedande utredningen — har sålunda den bestraffningsberättigade befälhavaren att hänskjuta av honom upptagna disciplinmål till krigsrätt. Enligt 204 § SLK skall så ske om brottet finnes böra förskylla svårare påföljd än disciplinstraff eller om erforderlig utredning angående brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunnat åstadkommas, i vilket sistnämnda fall befälhavaren dock må låta målet förfalla, om saken prövas vara av synnerligen ringa vikt och målsäganden ej påfordrar åtal vid krigsdomstol.

Av vad nu anmärkts framgår att — ehuru här närmast är fråga om den förberedande utredningen i mål som upptagas till behandling vid domstol — en undersökning i denna fråga måste komma att i viss mån avse även disciplinmål, i vilka efter verkställd utredning befälhavaren finner sig kunna utöva sin bestraffningsrätt.

Gällande bestämmelser angående den förberedande utredningen äro i någon mån olika allteftersom fråga är om mål, som kunna bliva föremål för avgörande antingen i disciplinär ordning eller vid domstolsbehandling, eller mål vilkas prövning uteslutande ankommer på domstol.

Enligt 202 § SLK skall, om man vill angiva någon för förseelse som är av beskaffenhet att straff kan åläggas i disciplinär ordning, anmälan göras hos den till bestraffningsrättens utövning behörige befälhavaren. Härmed avses den i sådant hänseende närmast behörige befälhavaren. Har genom sådan anmälan eller eljest kommit till befälhavarens kännedom att förseelse blivit begången, skall utredning ske genom förhör, som hålles antingen av den bestraffningsberättigade befälhavaren själv eller, då bestraffningsrätten innehaves av vissa högre befälhavare — regementschefer m. fl. — av annan person som av befälhavaren därtill förordnats i allmänhet eller för särskilt fall. Vid förhöret bör, där så kan ske, någon av den tilltalades överordnade eller någon med honom likställd vara tillstädes. Målsägande skall, om han det begär, höras i saken och tillfälle skall lämnas den tilltalade att förklara sig och jämväl i övrigt skall iakttagas vad för utredning av förseelsens beskaffenhet och prövning av den tilltalades straffbarhet är erforderligt. Vad vid förhöret huvudsakligen förekommit skall i korthet antecknas, där ej i krig hinder därför möter. Till dessa bestämmelser i 202 § SLK ansluta sig åtskilliga i administrativ ordning utfärdade föreskrifter. Sålunda stadgas i militära bestraffningsförordningen § 1 att, om målsägande som tillhör krigsmakten vill angiva begånget brott till bestraffning, angivelsen bör göras genom den felandes kompanichef eller motsvarande befälhavare samt att, därest så finnes påkallat, denne bör inhämta de upplysningar rörande brottet och den angivnes person, som av honom kunna införskaffas, och därom avgiva skriftlig rapport, som bifogas angivelsen då denna i vanlig tjänsteväg befordras till den bestraff-

ningsberättigade befälhavaren. Angivelsen bör i allmänhet göras skriftligen men kan göras även muntligen, i vilket fall det åligger den befälhavare, som mottagit angivelsen, att låta skriftligen uppteckna vad som anmälts och låta handlingen undertecknas av angivaren. I § 4 samma förordning stadgas att, då den bestraffningsberättigade befälhavaren förordnar annan att hålla i 202 § SLK föreskrivet förhör, han i allmänhet bör därtill utse vederbörande bataljonschef eller annan regementsofficer eller civilmilitär person av motsvarande tjänsteklass samt att den, som förordnas att hålla förhöret, i varje fall skall inneha högre tjänsteställning än den eller de, med vilka förhöret skall hållas.

Då fråga är om brott, som uteslutande tillhör krigsdomstols behandling, skall jämlikt 50 § RLK anmälan om brottet göras hos den befälhavare, som äger föranstalta om krigsrättens sammankallande för målets behandling. I regel är detta samme befälhavare, som i disciplinmål äger bestraffningsrätt gentemot den angivne. Även i fråga om sådan anmälan skola tillämpas nyssnämnda bestämmelser i § 1 bestraffningsförordningen. Då anmälan gjorts eller befälhavaren eljest erhåller kännedom om sådant under allmänt åtal lydande brott, varom nu är fråga, åligger det jämlikt 51 § RLK befälhavaren att hänskjuta målet till krigsrätt. Jämlikt § 10 bestraffningsförordningen skall innan så sker befälhavaren föranstalta om att utredning verkställes rörande brottet och de närmare omständigheterna därvid, vilket särskilt bör ske i sådana fall då fara föreligger att tillgängliga bevismedel eljest skulle gå förlorade. Vid förhör som hållas för åstadkommande av sådan utredning skola de i bestraffningsförordningen meddelade bestämmelserna om förhör i disciplinmål lända till efterrättelse. I samma författningsrum föreskrives vidare att, då på grund av målets beskaffenhet så prövas lämpligt, krigsfiskalen bör lämnas tillfälle att medverka vid utredningen samt att leda eller taga del i förhör, som därvid förekommer.

Den befogenhet som enligt vad ovan angivits tillagts befälhavare med bestraffningsrätt att sätta annan i sitt ställe såsom förhørsledare anlitas i stor utsträckning. Sålunda torde endast undantagsvis förekomma att regementschef själv håller förhör. I allmänhet uppdrager han åt vederbörande bataljonschef eller motsvarande befattningshavare att fullgöra detta åliggande. Såsom protokollförare vid förhöret tjänstgör vanligen en yngre officer eller underofficer. Föreskriften i § 1 bestraffningsförordningen om införskaffande i förväg av upplysningar rörande brottet och den angivnes person har i stor utsträckning så tillämpats att kompanichefer och motsvarande befälhavare hålla s. k. förberedande förhör, syftande till att redan i detta skede åstadkomma såvitt möjligt fullständig utredning i målen. Detta har haft till följd att förhören inför den högre befattningshavare, som fått sig anförtrodd uppgiften såsom förhørsledare, ofta komma att inskränkas till upptagande av förklaringar av den angivne och andra i målet hörda personer att de vidhålla sina vid det förberedande förhöret lämnade uppgifter.

I skilda sammanhang ha förslag väckts om reformering av det militära utredningsförfarandet.

I framställning till Kungl. Maj:t den 4 juni 1932 har sålunda militieombudsmannen påtalat vissa brister i det nuvarande systemet samt föreslagit åtgärder i anledning härav (ämbetsberättelsen 1933 s. 104). I nämnda framställning anfördes bland annat följande: Erfarenheten hade visat, att de protokoll som fördes vid de så kallade majorsförhören, särskilt i fråga om mera invecklade mål, ofta vore otillfredsställande. Förhören sköttes och protokollfördes alltför mekaniskt och onyanserat, och förhørsledaren syntes i många fall icke i tillräcklig mån ha sinne för vilka uppgifter, som vore av värde ur utredningssynpunkt. Förhørsprotokollen gäve därför ej sällan en ofullständig bild av omständigheterna vid den påtalade handlingens begående och motiven för densamma. En ändring i dessa förhållanden syntes erforderlig. Ledningen av utredningen borde i vart fall beträffande svårare och mera invecklade förseelser anförtros åt personer med utbildning för dylika utredningsuppgifter. För dessa fall borde anlitas vederbörande auditör eller krigsfiskal. Så borde ock eljest kunna ske i fall då det av särskilda skäl funnes lämpligt. Fördenskull syntes böra stadgas, att befälhavare under angivna förutsättningar borde, där hinder icke mötte, förordna vederbörande auditör att hålla förhör i målet eller, om anledning förekomme till antagande att målet kunde komma att överlämnas till krigsdomstol, till förhørsledare förordna vederbörande krigsfiskal.

Med anledning av militieombudsmannens skrivelse verkställdes inom justitiedepartementet viss ytterligare utredning. I en därefter upprättad promemoria anmärktes, att med den av militieombudsmannen föreslagna anordningen gränsen mellan auditörens och krigsfiskalens uppgifter syntes bliva alltför svagt markerad. I stället borde föreskrivas att, om befälhavare som ägde bestraffningsrätt i disciplinmål över den tilltalade icke funne skäl att själv hålla förhör i målet, han borde uppdraga åt krigsfiskalen att hålla förhöret därest förseelsen syntes vara av svårare eller mera svårutredd beskaffenhet eller det eljest av särskilda skäl funnes lämpligt. I ett av numera justitierådet R. Gyllenswärd den 30 september 1935 avgivet utlåtande i ämnet (justitiedepartementets promemorior 1936: 2) förordade denne en lösning efter de riktlinjer, som angivits i den tidigare promemorian. I utlåtandet berördes även frågan, hur förhållandet ställde sig för det fall att genom krigsdomstolarnas avskaffande krigsfiskalerna ej längre bleve att tillgå, varvid framhölls att, därest åklagarfunktionen övertoges av de allmänna åklagarna vid vederbörande allmänna domstolar, det syntes lämpligt, att även den funktion, varom här vore fråga, lades i allmänna åklagarnas händer.

De verkställda utredningarna ledde ej till någon författningsändring.

Frågan om organisationen av det militära utredningsförfarandet upptogs därefter av processlagberedningen i dess förenämnda, den 17 mars 1944 avgivna förslag till ändringar i SLK och RLK.

Beträffande krigsdomstolarna framhöll beredningen att den icke ansett sig böra till prövning upptaga frågan om dessa domstolars eventuella avskaffande utan utgått från att desamma skulle bibehållas. Det underströks dock att den nya rättegångsordningen icke utgjorde något hinder för att framdeles

ändringar vidtoges i detta avseende, i den mån skäl därtill framträdde. Beredningen anförde vidare (SOU 1944: 10 s. 322): Införandet av fri bevisprövning och nya regler för förfarandet vid de allmänna domstolarna föranledde en motsvarande omläggning av rättegången vid krigsdomstolarna. Förfarandet borde alltså även vid dessa domstolar vila på grundsatserna om rättegångens muntlighet, omedelbarhet och koncentration, och rättegången borde i enlighet med förhandlingsprincipen anordnas såsom en förhandling mellan parterna å ömse sidor. Tydligt vore emellertid, att de säregna förhållandena på detta område krävde beaktande och att som följd härav en särskild reglering i vissa avseenden kunde vara påkallad. Den militära rättegångslagen uppställde redan nu såsom huvudregel, att vad om rättegång vid allmän domstol vore föreskrivet skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse, om ej annat vore stadgat. Med bibehållande av denna regel erfordrades för övergången till den nya processordningen endast att de avvikelser angäves, vilka borde gälla såvitt anginge rättegången vid krigsdomstolarna. Liksom för närvarande komme härvid främst i betraktande de anordningar, som avsåge rättegångens förberedande och inledande.

Beredningen framhåller härafter, att den nuvarande ordningen, enligt vilken den förberedande utredningen i målen ombesörjdes av militär myndighet, vare sig fråga vore om åtal vid domstol eller bestraffning i disciplinär ordning, enklast beredde utväg för avskiljande av de mål, som borde behandlas såsom disciplinmål. Ett sådant avskiljande, anmärkes vidare, torde i vissa fall vara möjligt först sedan viss utredning om brottet verkställts. Enligt beredningens mening låge det därför närmast till hands, att denna utredning alltjämt ankomme på militär myndighet. I överensstämmelse härmed föreslog beredningen att, liksom för närvarande, den förberedande utredningen i regel skulle ombesörjas av militär myndighet såväl i disciplinmål som i mål, vilkas prövning utslutande tillkomme domstol, varvid beträffande förhörförfarandet skulle tillämpas enahanda regler, som nu gälla enligt 202 § SLK.

Beträffande förfarandet i mål som komma under behandling vid domstol — här åsyftas såväl egentliga domstolsmål som disciplinmål i vilka befälhavaren funnit domstolsbehandling erforderlig — anförde processlagberedningen följande (SOU 1944: 10 s. 323): Sedan utredningen inför de militära myndigheterna slutförts, skulle enligt gällande lag befälhavaren, om han funnit saken tillhöra krigsrätts prövning, hänskjuta målet till krigsrätt. Tidpunkten för rättens sammanträde bestämdes utan åklagarens hörande. Då åklagaren i regel icke före sammanträdet utsättande tagit någon befattning med målet, medförde denna anordning den olägenheten, att målet komme att företagas vid rätten även om åklagarens utredning icke slutförts och han alltså ej varit i tillfälle att taga ståndpunkt till åtalsfrågan. Åtminstone i mera invecklade mål kunde den förberedande utredning som nu förkomme icke anses till fyllest. I den mån utredningen ej kunde kompletteras omedelbart inför rätten, bleve alltså uppskov nödvändigt. Det vore enligt beredningens uppfattning erforderligt att vid övergång till den nya processordningen afhjälpa dessa olägenheter. Om åklagaren icke funne skäl till åtal föreligga,

borde uppenbart huvudförhandling icke hållas. Det måste även tillses, att förhandlingens koncentration icke äventyrades till följd av bristande förberedelse. Det sagda ledde till att, såsom i den allmänna processen, det borde ankomma på åklagaren att fatta beslut i åtalsfrågan och svara för att den förberedande utredningen bleve fullständig. För detta ändamål borde befälhavaren, då han funnit saken tillhöra krigsrätt, i stället för att såsom nu hänskjuta målet till krigsrätt, överlämna handlingarna till åklagaren, som hade att sörja för erforderlig komplettering av utredningen och meddela beslut i åtalsfrågan.

I anslutning till vad sålunda anförts föreslog beredningen sådan ändrad lydelse av 204 § SLK att, om vederbörande befälhavare av någon av de i lagrummet angivna anledningarna funne sig ej kunna själv avdöma av honom upptaget disciplinmål, han hade att överlämna målet icke såsom för närvarande direkt till domstolen utan till åklagaren. Beredningen framhöll (SOU 1944: 10 s. 377) att, då det kunde antagas att disciplinmål av svårare eller mera svårutredd beskaffenhet i allmänhet komme att i enlighet härmed överlämnas till åklagaren, tillräcklig anledning icke syntes föreligga att föreslå någon skyldighet för åklagaren eller auditören att i disciplinmål medverka vid förhör enligt 202 § SLK. Mot införande av skyldighet i sådant avseende talade även att målens avgörande därigenom kunde fördröjas. Tidigare framställda önskemål om åtgärder för erhållande av bättre utredningar i disciplinmål blevo av beredningen beaktade i så måtto att i dess förslag upptogs en bestämmelse, varigenom bereddes rätt för den tilltalade att i vissa fall höras personligen inför den dömande befälhavaren.

Enligt beredningens förslag till ändringar i RLK skulle i sådana mål, som uteslutande vore förbehållna domstols prövning, anmälan om brottet göras hos den befälhavare, som i disciplinmål närmast ägde utöva bestraffningsrätt över den misstänkte. I vissa fall skulle dock anmälan kunna göras hos vederbörande åklagare, nämligen om den misstänkte ej lydde under befälhavare, som ägde utöva bestraffningsrätt över honom, eller om brottet vore av beskaffenhet att krigsöverdomstol omedelbart borde döma däröver (50 §). Sedan föreskriven militär utredning verkställts skulle, där brottet hörde under allmänt åtal och befälhavaren funnit att fråga om ansvar för brottet ej skulle behandlas i den för disciplinmål stadgade ordningen, målet hänskjutas till åklagaren (51 §).

I fråga om den förberedande utredningen i mål, som tillhöra domstols upptagande, förklarar beredningen, att det syntes önskvärt att medverkan av åklagaren vid utredningarna inför de militära myndigheterna komme till stånd i väsentligt större utsträckning än för närvarande skedde med tillämpning av föreskriften i § 10 bestraffningsförordningen. Därmed skulle, anfördes vidare, öppnas utväg för åklagaren att tillse att utredningarna redan från början bleve tillfredsställande. Beredningen förordade därför att i administrativ ordning föreskreves skyldighet för befälhavaren att, då omständigheterna föranledde att målet kunde komma att hänskjutas till åklagaren, lämna denne tillfälle att taga del i förhöret. Denna form för utredningens

bedrivande synes av beredningen ha avsetts endast för det stadium av utredningen, då det ännu ej klart framgått att målet icke kunde behandlas i den för disciplinmål stadgade ordningen.

Beträffande åklagarens befattning med mål, som enligt de föreslagna reglerna blivit hänskjutna till honom, skulle enligt beredningens förslag gälla följande. Därest vid militärt förhör — eventuellt hållet under medverkan av åklagaren — skett sådan fullständig utredning om brottet, som enligt 23 kap. 2 § nya RB skall åvägabringas vid förundersökning, kunde åtal väckas utan att förundersökning ägt rum (54 § andra stycket); militärt förhör trädde härvid i stället för förundersökning. I motiven till detta stadgande (SOU 1944: 10 s. 351) framhöll beredningen att, därest förundersökning alltid skulle verkställas innan åtal väcktes, detta i många fall skulle leda till dubbelarbete, då utredning i allmänhet redan verkställts inför de militära myndigheterna. På grund härav och då det borde undvikas såväl att åklagaren i onödan betungades som ock att målets handläggning fördröjdes, syntes kunna överlämnas åt åklagaren att efter omständigheterna avgöra, om förundersökning vore erforderlig för åtalsbeslut och målets förberedande till huvudförhandling.

Vid granskningen av processlagberedningens ifrågavarande förslag förklarade lagrådet, att i huvudsak någon erinran icke vore att framställa mot beredningens förslag till bestämmelser om utredning i målen samt att lagrådet även vore ense med beredningen om önskvärdheten av att ökad medverkan erhöles från åklagarens sida vid brottsutredningen i mål där omständigheterna föranledde till antagande att saken ej komme att behandlas i disciplinär ordning. Enligt lagrådets mening vore det dock önskvärt, att åklagaren i större utsträckning än ifrågasatts själv övertog utredningen. Det låge nämligen i sakens natur, att förundersökningen — som i nya rättegångsbalken noga reglerades och under vilken den misstänkte ägde rätt till biträde av försvarare — gäve större säkerhet för utredningens tillförlitlighet än det mera summariska majorsförhöret. Till följd härav syntes utredningen i mål av allvarligare beskaffenhet redan från början böra ske i form av förundersökning. En lämpligare fördelning av utredningsuppgifterna skulle därigenom ock komma till stånd; envar finge hand om den uppgift, vartill han vore bäst skickad och jämväl satt att handhava. I samband med de närmare föreskrifter som härutinnan avsåges skola meddelas i administrativ ordning borde sålunda åt hithörande spörsmål ägnas fortsatt uppmärksamhet. Det företräde som förundersökningen efter vad nu sagts syntes böra intaga borde ock om möjligt på något sätt komma till uttryck i själva lagen.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 april 1946 har militieombudsmannen åter upptagit frågan om en reformering av det militära utredningsförfarandet samt anvisat vissa riktlinjer härför. Denna skrivelse har såsom förut nämnts överlämnats till utredningen för att tagas i övervägande vid dess arbete. I skrivelsen göres — med stöd av vad som förekommit i åtskilliga i ämbetsberättelserna refererade ärenden — en ingående granskning av det

nuvarande förfarandet. I samband därmed anför militieombudsmannen bland annat: Den nu rådande ordningen att utredningen av militära mål skedde genom det militära befälets egen försorg erbjöde vissa påtagliga fördelar. Utredningen kunde ske snabbt och utan att den dagliga tjänsten onödigt stördes. Den militära sakkunskap, som kunde erfordras för utredningens verkställande, komme oftast att vara representerad genom förhørsledaren. Denne kunde i regel antagas äga en viss personlig kännedom om dem som skulle höras. För den misstänkte kunde det vara en fördel att saken så att säga stannade inom förbandet; icke minst gällde detta om misstanken sedan visade sig vara ogrundad. Erfarenheten visade emellertid att utredningen i militära mål icke sällan vore bristfällig. I huvudsak kunde bristerna föras tillbaka på förhørsverksamhetens organisation. De militära cheferna saknade utbildning för hållande av polisförhör och erhöles i regel icke någon nämnvärd erfarenhet på detta område, inom vilket deras egentliga arbetsuppgifter ej fölle. Den militära verksamheten kunde också sägas vara byggd på principer, som icke alltid vore förenliga med goda förhörsmetoder. Den militära befälsauktoriteten och disciplinsynpunkterna kunde lätt komma i konflikt med den förhördes rätt att försvara sig. En god förhörsmetod vore att förhørsledaren i viss mån anpassade sig efter den hörde; för den som vore van vid befälsförelse kunde det vara svårt att underordna sig ett sådant krav. Icke så sällan rörde de militära förhören konflikter mellan befäl och manskap. Dessa förhör måste regelmässigt anförtros åt någon befälsperson, alltså någon kollega till de i tvisten inblandade. Det saknades ej exempel på att i sådana situationer förhørsledaren, fastän formellt ojävig, låtit sig påverka av en missriktad kåranda.

I fråga om riktlinjerna för en reformering av det militära utredningsväsendet anmärker militieombudsmannen till en början, att processlagberedningens förslag till ändrade bestämmelser härutinnan icke i erforderlig omfattning tillgodosåge de önskemål, som av militieombudsmannen framställdes i 1932 års skrivelse. Den erfarenhet, som ämbetet under de senaste tio åren haft av militära brottsutredningar, hade för ämbetet än mera bekräftat den av ämbetet tidigare uttalade uppfattningen. De brister, varmed det militära förhørs- och utredningsförfarandet alltjämt vore behäftat, syntes delvis kunna undanröjas därigenom att civil myndighet i en eller annan form bereddes ökat inflytande på de militära brottsutredningarna. Vid en prövning av frågan huru bristerna i det nuvarande utredningsväsendet skulle kunna avhjälpas syntes det vara nödvändigt att göra en viss skillnad icke endast mellan svårare och lindrigare lagöverträdelser utan även mellan enklare och mera komplicerade utredningar. När utredningen gällde ett brott eller en så svår förseelse att den borde bedömas av domstol, kunde den i allmänhet anses vara av så krävande art att den borde anförtros åt personal, som vore anställd och utbildad för sådana uppgifter. Även beträffande förseelser, som i och för sig vore obetydliga och som vore av beskaffenhet att kunna behandlas såsom disciplinmål, kunde emellertid utredningsarbetet vara krävande och fordra tillgång till tekniska hjälpmedel, som endast funnes tillgängliga

hos dem som ägnade sig åt brottsutredningar. Det syntes icke de lege ferenda vara riktigt att endast med hänsyn till utredningens omfattning eller svårighetsgrad i dylika fall hänskjuta målet till krigsrätt. I tjänstereglementet för krigsmakten föreskrevs skyldighet för chef, som icke själv ägde bestraffningsrätt, att omedelbart anmäla underlydandes fel eller försummelse, som ansåges fordra bestraffning. Det övertvägande antalet vid militärförbanden förekommande bestraffningsärenden grundades å tjänsterapporter, som i enlighet härmed avgåvos rörande underlydandes förhållanden i eller utom tjänsten. De utredningar, som föränleddes av dylika tjänsterapporter vore i regel, där förseelsen erkänts av den anmälde, av synnerligen enkel beskaffenhet. Utan större olägenhet syntes man i allmänhet kunna i dessa fall nöja sig med en rent militär utredning. Dock borde givetvis i sådana fall, där det från början funnes uppenbart att saken ej kunde handläggas såsom disciplinmål, ärendet omedelbart av befälhavaren överlämnas till åklagaren för förundersökning. Bestredes förseelsen av den tilltalade syntes målet enligt den nya processordningen väl i allmänhet komma att gå till åklagaren för förundersökning och eventuellt därefter till domstol. Givetvis kunde det emellanåt förekomma att en förseelse av lindrig beskaffenhet — varmed militieombudsmannen avsåge förseelser som kunde bestraffas i disciplinär ordning — vore så svårutredd att den lämpligen borde anförtros åt personal, som hade större vana vid mera komplicerade brottsutredningar. Med disciplinär bestraffningsrätt utrustad befälhavare borde därför kunna i dylika fall för utredning hänskjuta saken till åklagaren. Det borde därvid ej tillkomma befälhavaren att efter eget gottfinnande avgöra huruvida så skulle ske eller ej utan det borde åläggas honom som en skyldighet att, där saken förefölle svårutredd, överlämna till åklagaren att ombesörja utredningen. Någon rätt för befälhavaren att i allmänhet på åklagaren övervältra utredningar i ärenden som föränletts av tjänsterapporter och som kunde avgöras i disciplinär ordning borde av praktiska och organisatoriska skäl ej medgivas.

Förhållandena kunde, anför militieombudsmannen vidare, stundom vara sådana att man först sedan utredningen avslutats kunde avgöra om bestraffningsbeslut kunde meddelas i disciplinär ordning eller om målet måste prövas av domstol. Om man utginge från att i disciplinär ordning borde avgöras samtliga mål i vilka något lagligt hinder härför ej föreläge, syntes några större svårigheter ej behöva uppkomma beträffande frågan huru åklagaren, sedan utredningen av honom avslutats, borde förfara med målet. Enligt processlagberedningens förslag hade i sådana fall där utredningen omhändertagits av åklagaren någon möjlighet icke beretts för vederbörande befälhavare att i disciplinär ordning ådöma disciplinstraff. Detta kunde dock knappast anses rationellt. Den utredning, som kunde utan anlitan av domstol erhållas, borde dock, där förutsättning för ådömande av bestraffning i disciplinär ordning eljest föreläge, kunna lika väl som av domstolen utnyttjas av vederbörande befälhavare. Där utredningen gäve vid handen att målet kunde avgöras i disciplinär ordning borde det därför åligga åklagaren att för avgörande i sådan ordning överlämna handlingarna till vederbörande

befälhavare. Visade utredningen att målet måste hänskjutas till domstol bleve det åklagarens sak att utfärda stämning och befälhavaren saknade möjlighet att vidare öva inflytande på handläggningen av målet.

För vissa fall föreslås i skrivelsen särskilda bestämmelser om utredning genom civil myndighet. Militieombudsmannen anför i detta hänseende följande.

Tvivelsutan tillkomme endast en ringa del av de vid de militära förbanden förekommande ansvarsmålen i annan ordning än genom tjänsterapport, som av överordnad avgåves mot underlydande. Till dessa mera sparsamt förekommande mål hörde angivelser av målsäganden och annan. Starka skäl talade enligt militieombudsmannens mening för att dessa ärenden icke behandlades i samma ordning som inkomna tjänsterapporter.

Det syntes böra uppmärksammas att ifrågasvarande ärenden ofta rörde påstådda övergrepp av officerare eller underofficerare mot underlydande. Den behandling som dylika ärenden enligt den nu rådande ordningen ej sällan underkastades kunde icke anses tillfredsställande. Anmälaren skulle sålunda, om hans anmälan avsåge någon som vore underställd kompanichef, vända sig till kompanichefen, varpå denne inhämtade de första upplysningarna om förseelsen och den felandes person. Detta förfaringssätt syntes strida mot grundreglerna för förhör med misstänkta. Enligt dessa regler borde förhørsledaren först skaffa sig så fullständiga upplysningar som möjligt i saken för att därefter förhöra den misstänkte utan att denne ännu hade klart för sig vad förhørsledaren kände till eller vilken bevisning som funnes. Den misstänktes berättelse borde vara fristående och spontan och icke tillrättalagd efter de uppgifter anmälaren lämnat eller den bevisning som funnes. Vid de militära förhören syntes utgångsläget ofta vara ett helt annat. Om en anmälan komme in till kompaniexpeditionen, avseende någon av kompaniets officerare eller underofficerare, vore att räkna med att den anmälde omedelbart finge på ett eller annat sätt kännedom om dess innehåll. Långt före det något förhör kunde hållas kunde han fatta ståndpunkt till anmälares uppgifter och förbereda sitt försvar vid förhöret. Han hade också möjligheter att påverka vittnena och till och med anmälaren själv. Det vore verklighetsfrämmande att påstå att dessa möjligheter ej någonsin begagnades.

I fråga om anmälan för sådana övergrepp som här avsåges syntes rättssäkerheten kräva, att anmälan finge göras på sådant sätt att utredningen icke försvårades, samt att utredningen anförtroddes åt personer vilka i förhållande till de hörda vore fullt obundna och opartiska. Dessa krav syntes kunna tillgodoses genom en föreskrift att angivelse finge göras till åklagaren. Något hinder borde ej heller föreligga att utan avseende å gällande föreskrifter om tjänsteväg ingiva anmälan direkt till vederbörande med disciplinär bestraffningsrätt utrustade befälhavare eller högre chef. Vederbörande militära befälhavare som mottagit dylik angivelse borde omedelbart överlämna den till åklagaren för förundersökning. Åklagaren syntes beträffande ifrågasvarande ärenden böra förfara i enlighet med vad som föreslagits med avseende å utredningar föranledda av tjänsterapporter. När vederbörliga förutsättningar härför förelåge borde sålunda jämväl dessa ärenden kunna, på grundval av åklagarens utredning, av befälhavaren avgöras i disciplinär ordning.

Den som angående brott och förseelser vid de militära förbanden avgåve sådan tjänsterapport, varom tidigare talats, intoge i allmänhet icke i förhållande till den anmälde ställning av målsägande. Så kunde dock givetvis understundom vara fallet, där den rapporterade förseelsen t. ex. innefattade en personlig kränkning som av den felande förövats mot rapportgivaren. Det kunde ifrågasättas om ej tjänsterapporter angående förseelser, beträffande vilka funnes målsägande, borde erhålla samma behandling som, enligt vad av det anförda framginge, i allmänhet borde tillkomma angivelser.

Slutligen ifrågasättes i skrivelsen att vederbörande befälhavare skulle be redas tillgång till biträde i förhørsverksamheten genom för ändamålet särskilt utbildade juridiska assistenter. Härom anför militieombudsmannen följande.

Vid den organisation av det militära utredningsväsendet, vartill militieombudsmannen i förevarande framställning angivit vissa riktlinjer, skulle militär personal komma att även i fortsättningen i betydande omfattning dels självständigt (under vederbörande befälhavare) och dels såsom biträde åt åklagaren vid förbandet vara verksam för utredning av brott och förseelser. Det vore därför av stort intresse att möjligast effektiva åtgärder vidtoges för att bibringa militär personal viss grundläggande utbildning i hithörande fråga.

Det kunde i detta sammanhang nämnas, att en regementschef i ett hos militieombudsmannen anhängigt ärende såsom en allvarlig brist i organisationen påtalat, att det i en fältregementsstab icke inginge en juridisk assistent med uppgift att biträda regementschefen vid handläggningen av bestraffningsärenden. Det sålunda givna uppslaget hade militieombudsmannen ansett böra uppmärksammas. En betydande del av regementschefens och även lägre chefers sysslande med utredningar i bestraffningsärenden syntes kunna avlastas å en för sådana uppgifter särskilt utbildad juridisk assistent. I varje regemente och motsvarande högre förband skulle då ingå en sådan assistent. Dennes särskilda utbildning skulle hänföra sig till krigslagstiftningen samt grunderna för förhör i brottmål. Till sådan utbildning skulle uttagas värnpliktiga som redan börjat ägna sig åt juridiska studier. Sannolikt skulle det visa sig nödvändigt att, efter mönstret av vad som nu gällde beträffande medicine studerande, uppskjuta huvuddelen av deras värnpliktstjänstgöring tills juridisk examen avlagts. Assistenten borde erhålla officers tjänsteställning.

Den juridiske assistenten, som skulle intaga ställning av förbandschefens biträde för utredningar i disciplinmål, syntes regelmässigt kunna anförtros förhör med värnpliktiga samt även förhör med fast anställt manskap. Det vore tveksamt om hållandet av förhör med underofficerare kunde lämpligen åläggas honom. Det kunde antagas, att en underofficer mången gång genom sin livserfarenhet och sina kunskaper lätt skulle kunna känna en sådan överlägsenhet inför förhørsledaren att dennes arbete försvårades. I synnerhet om vederbörande nekade eller eljest avsiktligt försvårade utredningen kunde förhørsledaren få svårt att komma till rätta med honom. Att sätta den juridiske assistenten till att förhöra officerare syntes vara uteslutet redan med hänsyn till den militära traditionen att förhørsledare skulle ha högre tjänsteställning än den förhörde.

I den mån man icke kunde anlita särskilda för utredningsarbete utbildade personer syntes det icke återstå annan möjlighet än att befälhavaren, på samma sätt som nu tillämpades, själv hölle förhör eller såsom förhørsledare förordnade honom underställda officerare.

Vid de överväganden varom här är fråga möter i första hand spørsmålet huruvida såsom grundläggande regel alltjämt bör gälla att den förberedande utredningen skall ankomma på militär myndighet.

Det torde vara obestridligt att, såsom militieombudsmannen framhållit i förenämnda till utredningen överlämnade skrivelse, i det övervägande antalet vid militärförbanden förekommande bestraffningsärenden livfråga är om mera bagatellartade förseelser, som genom tjänsterapporter blivit anmälda för beivran, och att i dessa fall i regel rent militär utredning utan olägenhet kan anlitas. Likaså torde det, såsom militieombudsmannen även framhållit,

vara uppenbart att en sådan ordning innebär vissa påtagliga fördelar, bland annat såtillvida att utredningen kan ske snabbt och utan att den dagliga tjänsten störes. I den mån framställda anmärkningar gått ut på att det militära utredningsförfarandet borde ersättas med utredning genom civil åklagarmyndighet ha anmärkningarna avsett att enligt den rådande ordningen den militäre förhørsledaren har att taga befattning även med verkliga brottsutredningar eller att i vissa särskilda fall en utredning genom civil myndighet kan anses mera betryggande än det militära utredningsförfarandet. Av vad nu anförts torde framgå att — även om den nuvarande ordningen, enligt vilken den förberedande utredningen i alla fall skall ankomma på militär myndighet, i väsentliga avseenden bör frångås — starka praktiska skäl tala för att det militära utredningsförfarandet bör i regel bibehållas i sådana mål, vilka kunna av den militäre befälhavaren avdömas i disciplinär ordning. I detta sammanhang blir även fråga om sådana fall där det icke är möjligt att utan tillgång till viss utredning avgöra huruvida målet kan avdömas i disciplinär ordning eller prövningen bör ankomma på domstol. För sådana fall kräves ett bestämmande av huruvida utredningen i militära mål i första hand skall ankomma på militärt organ eller civil åklagarmyndighet. Det är uppenbart, att det förstnämnda alternativet bereder möjlighet att med minsta omgång avskilja de mål, vari bestraffningsrätt skall utövas av befälhavaren, och någon vägande erinran torde icke kunna riktas mot att i dessa mindre ofta förekommande fall utredningen i första hand anförtros åt militär myndighet.

Av det nu anförda framgår, att åtminstone i vissa fall militär utredning skall kunna förekomma även i domstolsmål såsom en första inledande åtgärd i förfarandet. Med hänsyn härtill har redan i denna del av framställningen ansetts böra upptagas frågan om formerna för det militära utredningsförfarandet, detta så mycket mera som avgörandena i denna fråga kunna bli av viss betydelse vid prövningen av i vad mån utredningen i militära mål bör ankomma på civil myndighet.

Utformningen av reglerna för det militära förhørsförfarandet blir i viss mån beroende av huruvida vid sådana utredningar skola, på sätt militieombudsmannen ifrågasatt, anlitas för ändamålet särskilt utbildade juridiska assistenter. Huru denna fråga än löses lär man ha att utgå från att biträde av assistent icke blir att tillgå i alla förekommande fall. De grundläggande bestämmelserna torde därför böra utformas med utgångspunkt från sådana fall där utredningen helt ankommer på det militära befälet.

Med hänsyn till de arbetsuppgifter i övrigt, som åligga regementschefer och befälhavare i motsvarande ställning, torde det visa sig nödvändigt att bibehålla den nuvarande befogenheten för bestraffningsberättigad befälhavare att i allmänhet eller för visst fall uppdraga åt annan att fullgöra åliggandet såsom förhørsledare.¹ Såsom förut nämnts är denna befogenhet för

¹ Fråga om rätt för tilltalad att i vissa fall inställa sig personligen inför den bestraffningsberättigade befälhavaren upptages i den del av framställningen, som behandlar den disciplinära bestraffningsrätten.

närvarande förbehållen regementschefer och vissa andra med bestraffningsrätt utrustade högre befälhavare. Enligt utredningens förslag skall bestraffningsrätt icke tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad. Vid sådant förhållande torde befogenheten att uppdraga förhørsledningen åt annan kunna gälla utan inskränkning. För närvarande är föreskrivet att, då bestraffningsberättigad befälhavare förordnar annan att hålla förhör, han i allmänhet därtill bör utse vederbörande bataljonschef eller annan regementsofficer eller civilmilitär befattningshavare av motsvarande tjänsteklass samt att den som utses i varje fall skall inneha högre tjänsteställning än den, med vilken förhöret skall hållas. Dessa bestämmelser torde icke giva anledning till erinran i vidare mån än att förhørsledningen icke i något fall bör få överlåtas å någon, som innehar lägre än kompanichefs eller likställd befattning, samt att såsom ställföreträdande förhørsledare i första hand bör anvisas bataljonschef och icke såsom för närvarande »vederbörande bataljonschef». Med den sistnämnda anmärkningen avses att det merendels torde vara till fördel att såsom förhørsledare för regementet i dess helhet fungerar en och samme person och att därtill då kan utses den av bataljonscheferna, som finnes bäst skickad för uppdraget. Såsom protokollförare bör lämpligen tjänstgöra en i regementsstaben placerad underofficer med åliggande att — vare sig förhørsledningen är samlad i en hand eller uppdelad på olika befattningshavare — biträda vid samtliga förekommande förhör.

Förut har framhållits, hurusom de s. k. majorsförhören ofta komma att inskränkas till upptagande av förklaringar av den angivne och andra i saken hörda personer att de vidhålla av dem vid förberedande förhör inför kompanichefen lämnade uppgifter. Denna metod torde alltemellanåt haft till följd att vid det förberedande förhöret förelupna missförstånd och andra felaktigheter i protokollet icke uppmärksamrats och tillrättalagts vid det senare förhöret. Förhörets uppdelande i ett förberedande och ett slutligt förhör torde även eljest föga överensstämma med rationella förhörsmetoder. Kompanichefens eller motsvarande befälhavares befattning med utredningen torde därför böra inskränkas till att han efter mottagandet av angivelsen i en skriftlig rapport sammanfattar de upplysningar i saken, som utan anställande av förhör äro för honom tillgängliga.

Såsom förut nämnts lämnas i 202 § SLK och därtill anslutna stadganden i bestraffningsförordningen vissa anvisningar i fråga om det militära utredningsförfarandet. För det huvudsakliga innehållet i dessa föreskrifter har förut redogjorts (s. 63). Såvitt gäller protokollföringen vid förhören innehålla anvisningarna — förutom vissa formella föreskrifter rörande protokollets uppställande — i stort sett icke mer än att vad vid förhöret förekommit skall i korthet antecknas. Enligt vad erfarenheten givit vid handen torde behov föreligga av mera ändamålsenliga anvisningar beträffande protokollföringen. Det har med fog anmärkts, att protokollföringen för närvarande skedde alltför mekaniskt och onyanserat och att protokollen med den korta och knappa rapportstil som utmärkte dem ej sällan gåve en ofullständig bild av omständigheterna vid den påtalade gärningen och motiven

för densamma. Det torde icke vara ogörligt att genom mera utförliga och lämpligt avfattade anvisningar få till stånd en ändring härutinnan. Dylika anvisningar synas i den mån så kan ske lämpligen böra inarbetas i formulär, innehållande stommar till förhørsprotokoll. I sådan form torde anvisningarna bäst kunna tjäna till ledning även för uppläggnings av själva förhöret. Det torde kunna antagas, att vad nyss föreslagits angående förhørsverksamhetens centralisering skall icke oväsentligt underlätta sådana tillrättlägganden varom nu är fråga. I övrigt torde de nuvarande bestämmelserna icke i sak giva anledning till annan erinran än att anställande av förhör med målsägande uppenbarligen icke bör, såsom för närvarande föreskrives, vara beroende av att målsäganden påkallar att bli hörd.

Militieombudsmannen framhåller, att det vore av stort intresse att möjligast effektiva åtgärder vidtoges för att bibringa militär personal viss grundläggande utbildning i frågor, som sammanhänge med den militära utredningsverksamheten, och ifrågasätter i detta sammanhang att regementschefers och även lägre chefers befattning med utredningar i bestraffningsärenden skulle i betydande utsträckning avlastas å för sådana uppgifter särskilt utbildade juridiska assistenter. I varje regemente och motsvarande högre förband skulle ingå en sådan assistent. Dennes särskilda utbildning skulle hänföra sig till krigslagstiftningen samt grunderna för förhör i brottmål, och till sådan utbildning skulle uttagas värnpliktiga, som redan börjat ägna sig åt juridiska studier. Sannolikt skulle det visa sig nödvändigt att, efter mönstret av vad som gällde beträffande medicine studerande, uppskjuta huvuddelen av deras värnpliktstjänstgöring tills juridisk examen avlagts. Assistenten, som borde erhålla officers tjänsteställning, skulle närmast vara förbandschefens biträde för utredningar i disciplinmål och åt honom skulle regelmässigt anförtros förhör med värnpliktiga och fast anställt manskap.

Utredningen har undersökt möjligheterna att genomföra den av militieombudsmannen sålunda ifrågasatta anordningen. I ett till utredningen avgivet yttrande har chefen för försvarsstaben, efter hörande av försvarsgrenscheferna, funnit sig av organisatoriska skäl icke kunna tillstyrka förslaget. Försvarsstabschefen framhåller att, om i varje regemente och motsvarande högre förband skulle i fredstid ingå en assistent och facktjänstgöringstiden antoges bli ett halvt år, detta skulle innebära att i fred årligen 140 värnpliktiga måste uttagas för ändamålet. Vid genomförd organisation stode 26 åldersklasser till förfogande och antalet till assistenter uttagna värnpliktiga komme således att uppgå till över 3 600. Då mobiliseringsbehovet inskränkte sig till omkring 200, krävdes sålunda för fredstjänstgöringen ett avsevärt större antal än som erfordrades i krigsorganisationen. Till följd av personalminskningen inom åldersklasserna förelåge redan stora svårigheter att fylla krigsorganisationens behov av värnpliktiga. Med hänsyn härtill gjordes inom försvarsgrenarna allt för att begränsa antalet värnpliktiga i icke stridande befattningar. Visserligen avsåges att assistenterna skulle erhålla även militär utbildning. Huru denna än samordnades med facktjänstgöringen, innebure dock den ifrågasatta anordningen att viss

fredstjänstgöring utnyttjades för ändamål, som icke direkt gagnade krigsorganisationen.

I det av chefen för armén till försvarsstabschefen avgivna yttrandet ha angivits olika alternativ för assistenternas militära utbildning samt fackutbildning och facktjänstgöring. Enligt ett av dessa alternativ skulle, med en till sammanlagt 180 dagar begränsad militärutbildning och fackutbildning, facktjänstgöringen komma att omfatta 360 dagar. Vid en tillämpning av detta alternativ beträffande krigsmakten i dess helhet skulle det för fredstid erforderliga antalet assistenter nedbringas till hälften av det som anges i försvarsstabschefens yttrande.

Även om det för fredstid erforderliga antalet assistenter skulle kunna nedbringas i enlighet med det sist angivna alternativet, är det uppenbarligen med hänsyn till personalåtgången icke möjligt att genomföra en dylik för fredstid avsedd organisation. Då krigsbehovet beräknats inskränka sig till omkring 200 assistentbeställningar, för vilkas besättande skulle anlitas värnpliktiga tillhörande 26 åldersklasser, är det givet att en endast för krigsbehov avsedd assistentorganisation icke kan få nämnvärd betydelse för den militära rättsvården i fredstid. Att uteslutande för krigsbehov genomföra en dylik organisation torde, såsom framgår av annan del av betänkandet, icke vara av omständigheterna påkallat.

Vad härefter angår frågan i vad mån utredningen i militära mål bör ankomma på åklagaren framgår av det förut anförda hurusom denna fråga blivit föremål för överväganden dels i processlagberedningens år 1944 framlagda förslag till ändringar i nuvarande krigslagstiftning samt vid lagrådets granskning av detta förslag och dels i militieombudsmannens omförmälda till utredningen överlämnade skrivelse. Processlagberedningen förordade, att den nuvarande ordningen med militär utredning i alla förekommande fall skulle bibehållas med endast den modifieringen att tillfälle borde beredas åklagaren att taga del i utredningen i mål, som kunde förväntas bli hänskjutna till denne för fortsatt behandling vid domstol. Lagrådet fann icke anledning till erinran mot att den nuvarande ordningen i huvudsak bibehölles men ansåg det önskvärt att i mål av allvarigare beskaffenhet åklagaren redan från början själv övertog utredningen, som i sådana fall borde verkställas i form av förundersökning. I militieombudsmannens skrivelse anvisas riktlinjer för en reform av det militära utredningsförfarandet, som innebära att utredningen skulle helt övertagas av åklagaren i betydligt större utsträckning än lagrådet ifrågasatt.

Vid de överväganden utredningen ägnat förevarande fråga har utgångsläget i visst hänseende varit ett annat än vid frågans behandling i nyss angivna sammanhang, nämligen såtillvida att utredningen utgått från att åklagaruppgifterna i militära mål skola ankomma på den allmänna åklagarorganisationen och icke såsom nu på särskilda från denna organisation fristående befattningshavare. Härmed torde betingelserna för en ökad medverkan av åklagarna vid utredningen i militära mål bli gynnsammare än för närvarande. Därvid kommer framför allt i betraktande att de allmänna

åklagarna merendels äro i tillfälle att vid förekommande utredningar utan omgång anlita biträde av dem underställd personal; detta är icke förhållandet beträffande krigsfiskalerna.

Det torde i detta sammanhang böra erinras om de bestämmelser, som enligt nya RB i huvudsak skola gälla för förundersökning i brottmål. Förundersökning skall i regel äga rum beträffande alla brott, som höra under allmänt åtal, och har till ändamål dels att bilda den materiella grundvalen för åklagarens åtalsbeslut och dels att utgöra en förberedelse för huvudförhandlingen i målet. Vid förundersökningen skall sålunda i första hand utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl för åtal mot honom föreligga. Vidare skall för att möjliggöra en concentration av huvudförhandlingen målet under förundersökningen så beredas, att bevisningen kan vid huvudförhandlingen förebringas i ett sammanhang. Förundersökningen inledes av polismyndighet eller åklagaren, vilken sistnämnde äger meddela polismyndigheten anvisningar rörande undersökningens bedrivande och själv skall övertaga ledningen därav, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet eller det eljest av särskilda skäl finnes påkallat. Den misstänkte äger att under förundersökningen anlita biträde av försvarare och kan själv utse sådan. I vissa fall skall offentlig försvarare förordnas för honom, varom undersökningsledaren har att göra anmälan hos rätten. Jämväl i övrigt ha i olika hänseenden meddelats föreskrifter till betryggande av att utredningen sker på ett objektivt och opartiskt sätt. Ett ingripande från rättens sida i förundersökningen kan äga rum på framställning av såväl undersökningsledaren som den misstänkte, bland annat såtillvida att redan under förundersökningen bevisning upptages vid rätten eller på begäran av undersökningsledaren sakkunnig utses. Om tillräckliga skäl för åtal ändock föreligga, erfordras ej förundersökning enligt de nu angivna reglerna beträffande brott, varå icke kan följa svårare straff än böter.

Vad till en början angår militära mål, där fråga är om brott som överhuvud taget icke kunna beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen, synes svårligen kunna påvisas något skäl varför dessa uteslutande till domstol hörande mål skulle bliva föremål för förberedande behandling enligt andra regler än som gälla för vanliga mål. Den omständigheten att vissa för militära mål gällande speciella regler — i första hand särskilda forumbestämmelser — skola tillämpas i fråga om den till domstol förlagda rättegången kan uppenbarligen icke i och för sig utgöra någon anledning att icke anlita den för domstolsmål vanliga och därtill mest betryggande formen för målets förberedande, även om här i vissa fall kan vara fråga om brott, som icke tillhöra mera svårartade brottstyper. Icke heller torde här föreligga några särskilda skäl, som tala för att militär myndighet bör anlitas vid utredningen. Sålunda lär det icke, såsom då det gäller disciplinmålen, för en dylik ordning kunna åberopas att därigenom utredningens snabbhet skulle främjas och den dagliga tjänsten vid förbandet mindre störas. Det skulle här under alla förhållanden ankomma på åklagaren att i sista hand taga

ställning till utredningen och föranstalta om erforderliga kompletteringar, vilket helt visst skulle i kanske de flesta fall föranleda större omgång än om åklagaren redan från början fått utredningen om hand. Den militära fackkunskap, som i speciella fall kan erfordras för utredningens verkställande och som vid utredning genom militär myndighet skulle kunna vara att tillgå hos förhørsledaren själv, torde i de fall varom här är fråga böra införas i målet enligt vanliga regler om bevisning genom sakkunnig. Vad nu anförts föranleder att, då på grund av anmälan eller eljest bestraffningsberättigad befälhavare erhåller kännedom om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar för brottet icke kan behandlas i den för disciplinmål stadgade ordningen, det bör åligga befälhavaren att omedelbart hänskjuta målet till åklagaren för verkställande av i lag föreskriven förundersökning.

Liksom i fråga om brott, som kan beivras i disciplinär ordning, torde även då det gäller brott, vars prövning uteslutande ankommer på domstol, anmälan om brottet böra göras hos den befälhavare, som i disciplinmål äger bestraffningsrätt över den felande. Om denne icke lyder under bestraffningsberättigad befälhavare, bör anmälan göras direkt hos åklagaren.

Då fråga är om brott, som kan bli föremål för beivran i disciplinär ordning, blir det merendels beroende av brottets svårhetsgrad i det särskilda fallet huruvida målet skall avdömas av befälhavaren eller komma under behandling vid domstol. I det övervägande antalet här ifrågavarande fall inrymmer nämligen strafflatituden förutom disciplinstraff även svårare straffart. På sätt förut angivits skulle, i fall där brottet är av så lindrig beskaffenhet att beivran kan ske i disciplinär ordning, utredningen alltjämt i regel ankomma på militär myndighet. Om brottet däremot är av sådan svårhetsgrad att påföljden kan antagas icke komma att stanna vid disciplinstraff och målet alltså kräver behandling vid domstol, torde det lika litet som i fråga om mål, vilkas prövning uteslutande tillhör domstol, kunna påvisas något skäl för att den utredning, som skall utgöra en förberedelse till huvudförhandlingen vid domstolen, skall verkställas enligt andra regler än som gälla för vanliga brottmål. I rättssäkerhetens intresse synes i dessa fall, då det uteslutande är fråga om brott som kunna antagas förskylla vanligt frihetsstraff, vara om möjligt än mera angeläget att den förberedande utredningen verkställas med iakttagande av de föreskrifter den nya rättegångsordningen uppställer för förundersökning i brottmål. En annan sak är att i sådana fall, där det icke är möjligt att utan tillgång till viss utredning avgöra huruvida målet kan avdömas i disciplinär ordning eller prövningen bör ankomma på domstol, utredningen i målet skall enligt vad som föreslagits i första hand ankomma på militär myndighet. Det är avsett att, om och så snart i dylika fall utredningen giver anledning till antagande att målet måste upptagas av domstol, utredningen omedelbart skall övertagas av åklagaren.

Genom bestämmelser i den av SLK-utredningen föreslagna lagen om disciplinstraff för krigsmän har möjlighet beretts att i vissa fall ådöma böter i stället för disciplinstraff. Enligt dessa bestämmelser skall, ehuru endast undantagsvis, bötesstraff kunna användas i stället för disciplinstraff jämväl i

fråga om brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål. Det kan sålunda inträffa, att i ett av vederbörande befälhavare upptaget disciplinmål denne finner omständigheterna vara sådana att straffet bör bestämmas till böter i stället för disciplinstraff, och befälhavaren, vilken icke själv äger ådöma böter, har då att överlämna målet till åklagaren. I sådana fall torde, även om det redan från början kan antagas att bötesstraff bör komma till användning i stället för disciplinstraff, praktiska skäl påkalla att målet hänskjutes till åklagaren först sedan den militära utredningen slutförts och befälhavaren blivit i tillfälle att slutgiltigt fatta ståndpunkt i frågan om valet mellan disciplinstraff och bötesstraff. Varken från rättssäkerhetens synpunkt eller eljest synas några betänkligheter kunna möta mot en sådan ordning.

I enlighet med vad nu angivits torde böra föreskrivas att, då på grund av anmälan eller eljest bestraffningsberättigad befälhavare erhåller kännedom om brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål men anledning finnes till antagande att straffet icke kommer att stanna vid disciplinstraff eller böter eller ock anledning till sådant antagande uppkommer efter det utredning genom militär myndighet påbörjats, befälhavaren omedelbart skall hänskjuta målet till åklagaren för verkställande av erforderlig förundersökning. Genom administrativ föreskrift bör det åläggas förhållare, som icke själv äger bestraffningsrätt, att då omständighet framkommit, som föranleder målets hänskjutande till åklagaren, härom ofördröjligen underrätta den bestraffningsberättigade befälhavaren.

Vid en prövning av frågan i vad mån utredningen i militära mål bör överlåtas å åklagaren torde, såsom militieombudsmannen framhållit, skillnad böra göras icke endast mellan svårare och lindrigare lagöverträdelser utan även mellan mera komplicerade och enklare utredningar. Även då fråga är om lindrigare förseelser, som kunna beivras i disciplinär ordning, kan givetvis på grund av särskilda omständigheter utredningen vara så komplicerad att den icke kan tillfredsställande ombesörjas med mindre uppgiften anförtros någon med särskild utbildning och erfarenhet i fråga om brottsutredningar. Enligt gällande bestämmelser skall, därest erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunnat vinnas, målet hänskjutas till krigsrätt. Liksom i andra fall då enligt nuvarande bestämmelser befälhavaren har att överlämna mål till handläggning vid krigsrätt föranleder övergången till den nya rättegångsordningen att även i nu ifrågasvarande fall målet skall hänskjutas icke direkt till domstolen utan till åklagaren, som i första hand har att verkställa den ytterligare utredning, som erfordras för bedömande av huruvida anledning till åtal föreligger. Åklagaren kommer således under alla förhållanden att få befatta sig med den i dessa fall ofullständiga utredningen. Om redan i ett tidigare skede befinnes att utredningen är förenad med sådana svårigheter att den icke kan tillfredsställande utföras av militär myndighet, bör uppenbarligen, så snart så visar sig vara förhållandet, befälhavaren äga påkalla att åklagaren övertager utredningen eller, om så icke anses erforderligt, i varje fall medverkar därvid

genom att lämna råd och anvisningar för utredningens fortsatta bedrivande eller genom att ombesörja viss del därav. Någon rätt för befälhavaren att utan sådan särskild anledning som nu angivits på åklagaren övervältra utredningar i mål, som kunna avgöras i disciplinär ordning, bör självfallet icke medgivnas. I enlighet med vad nu anförts synes böra stadgas att, då i mål som kan handläggas i den för disciplinmål stadgade ordningen nöjaktig utredning kan förutses ej kunna åstadkommas på föranstaltande av militär myndighet, målet skall hänskjutas till åklagaren eller tillfälle beredas denne att taga del i utredningen. Om utredningen helt övertages av åklagaren torde den även i nu åsyftade fall böra verkställas med iakttagande av de regler, som i nya RB meddelas rörande förundersökning.

I de fall då enligt vad ovan angivits disciplinmål hänskjutas till åklagaren på grund därav att påföljden antagits icke komma att stanna vid disciplinstraff måste det alltemellanåt kunna inträffa att i fall då fullständig utredning förebragts åklagaren med stöd av vad därvid framkommit finner anledning antaga att förseelsen icke skall medföra svårare påföljd än disciplinstraff och att målet alltså skall kunna avgöras i disciplinär ordning. Så kan givetvis även bliva förhållandet i fråga om mål, som överlämnats till åklagaren av den anledningen att nöjaktig utredning icke ansetts kunna åstadkommas på föranstaltande av militär myndighet. För att i möjligaste mån begränsa de allmänna domstolarnas befattning med mål av mera bagatellartad beskaffenhet är det givetvis angeläget att, där lagligt hinder därför ej möter, bestraffning ålägges i disciplinär ordning. Ändamålsenligheten synes därför kräva att i nu åsyftade fall målet icke av åklagaren i första hand drages under domstols prövning. I stället bör tillfälle beredas vederbörande befälhavare att på grundval av den av åklagaren åstadkomna utredningen pröva huruvida förutsättningar föreligga för användande av den disciplinära bestraffningsrätten. Det bör följaktligen stadgas skyldighet för åklagaren att, där utredningen giver vid handen att målet kan avgöras i disciplinär ordning, för prövning härav överlämna handlingarna till vederbörande befälhavare. Såsom förut antytts kan enligt de regler, som enligt nya RB gälla angående förundersökning i brottmål, inträffa att rätten redan i detta skede tager viss befattning med målet. Med hänsyn härtill synes den nu förordade bestämmelsen om målets återremitterande från åklagaren till befälhavaren böra modifieras såtillvida att sådan åtgärd uteslutes i fall där för förordnande av offentlig försvarare, prövning av framställt yrkande om häktning eller eljest målet redan i samband med förundersökningen förevarit vid domstol. Därest efter återremiss till befälhavaren denne för sin del icke finner förutsättningar föreligga för målets avgörande i disciplinär ordning, bör givetvis befälhavaren äga att ånyo hänskjuta målet till åklagaren för anställande av åtal vid domstol.

Av militieombudsmannen har anmärkts, att det militära utredningsförfarandet icke innebure betryggande garantier för en tillfredsställande behandling av sådana vid militärförbanden förekommande ansvarsfall, som föränleddes icke av vanliga tjänsterapporter utan av angivelse från målsägande.

Militieombudsmannen framhåller, att ifrågavarande ärenden ofta rörde påstådda övergrepp av officerare eller underofficerare mot underlydande samt att mot behandlingen av dylika ärenden i första hand kunde riktas den anmärkningen att enligt den rådande ordningen målsägandens anmälan skulle, om den avsåge någon som vore underställd kompanichef, ingivas till denne och även bliva föremål för förberedande handläggning av kompanichefen såtillvida att denne skulle inhämta de första upplysningarna om förseelsen och den felandes person. Med en sådan ordning vore det att räkna med att den anmälde omedelbart finge kännedom om anmälan innehåll och att denne, långt innan något förhör hölles, kunde fatta ståndpunkt till anmälares uppgifter och förbereda sitt försvar. Han hade också möjlighet att påverka vittnen och till och med anmälares själv. Enligt militieombudsmannens åsikt vore det verklighetsfrämmande att påstå att dessa möjligheter ej någonsin begagnades. Rättssäkerheten syntes kräva, att i nu åsyftade fall anmälan finge ske på sådant sätt att icke utredningen försvårades och att utredningen anförtroddes åt personer, vilka i förhållande till de hörda vore fullt obundna och opartiska. Anmälan borde därför få göras till åklagaren eller utan iakttagande av tjänsteväg direkt till den bestraffningsberättigade befälhavaren med skyldighet för denne att omedelbart överlämna angivelsen till åklagaren för förundersökning. På grundval av åklagarens utredning finge bedömas, huruvida målet borde komma under behandling vid domstol eller av befälhavaren avgöras i disciplinär ordning. Militieombudsmannen framhåller vidare, att även då det gällde tjänsterapporter, som av överordnade avgåves mot underlydande, rapportgivaren kunde intaga ställning av målsägande i förhållande till den anmälde; detta vore fallet då förseelsen innefattade en personlig kränkning mot rapportgivaren. Det kunde ifrågasättas, tillägger militieombudsmannen, om ej tjänsterapporter angående förseelser, beträffande vilka målsägande funnes, borde erhålla samma behandling som föreslagits beträffande angivelser om övergrepp mot underordnade.

Enligt utredningens åsikt måste åtminstone då det gäller de av militieombudsmannen närmast åsyftade fallen — påstådda övergrepp av officerare eller underofficerare mot underlydande — såsom ett oeftergivligt krav uppställas att möjlighet beredes anmälares att få saken handlagd i annan ordning än den nu tillämpade. Skäl torde även föreligga att, såsom militieombudsmannen ock ifrågasatt, jämväl i andra fall bereda möjlighet härtill. Den av militieombudsmannen framförda kritiken mot den nuvarande ordningen är uppenbarligen — om än i mindre grad — tillämplig jämväl då den som anmäls för övergrepp mot underlydande innehar lägre tjänsteställning än officer eller underofficer, och det synes knappast kunna vara föremål för någon tvekan att de ifrågavarande särbestämmelserna böra gälla även i sådana fall. De särskilda i militieombudsmannens kritik berörda omständigheter, som påkalla en särbehandling av ärenden rörande överordnads övergrepp mot underordnad, torde visserligen icke på samma sätt göra sig gällande i fall där överordnad i tjänsterapport anmäler av underordnad begången förseelse, varigenom rapportgivaren blivit personligen kränkt.

Övervägande skäl torde dock tala för att även i dessa fall anmälaren skall kunna påkalla sakens behandling i särskild ordning. Det torde härvid endast behöva framhållas, att eljest skulle uppkomma en knappast försvarlig olikställighet såtillvida att av den kränktes ställning i det särskilda fallet bleve beroende huruvida tillfälle skulle beredas honom att få saken handlagd i en ordning, som ansetts mera betryggande än den vanligen förekommande.

I enlighet med vad nu angivits synas de ifrågavarande bestämmelserna böra avse fall där av krigsman begånget brott tillkommit under sådana omständigheter att annan krigsman är målsägande beträffande brottet. I avslutning till de av militieombudsmannen anvisade riktlinjerna torde bestämmelserna böra innehålla, att anmälan om brottet må göras hos åklagaren eller utan iakttagande av tjänsteväg hos vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare; att då befälhavare som nu nämnts mottagit sådan anmälan det åligger denne att omedelbart överlämna densamma till åklagaren; samt att det i nu avsedda fall ankommer på åklagaren att verkställa förundersökning med iakttagande av i nya RB härom meddelade föreskrifter. Det kan givetvis inträffa att i fall, då anmälan gjorts direkt hos åklagaren, den bestraffningsberättigade befälhavaren redan upptagit saken till handläggning. Då befälhavaren icke bör taga vidare befatning därmed efter det anmälan gjorts hos åklagaren, bör vidare föreskrivas, att åklagaren har att omedelbart underätta befälhavaren om sådan hos åklagaren gjord anmälan varom nu är fråga samt att, om saken i något avseende redan blivit föremål för åtgärd i disciplinär ordning, befälhavaren har att hänskjuta målet till åklagaren. I enlighet med tidigare föreslagna regler bör det åligga åklagaren att, om denne efter slutförd utredning finner den felande böra förskylla ansvar, efter omständigheterna antingen anställa åtal vid domstol eller för disciplinär bestraffning överlämna handlingarna i målet till vederbörande befälhavare.

I samtliga fall där enligt de nu föreslagna reglerna mål hänskjutits till åklagaren skulle det ankomma på denne att föranstalta om erforderlig förundersökning med iakttagande av de bestämmelser, som i nya RB meddelas rörande förundersökning. Till undvikande av onödigt dubbelarbete torde det utan olägenhet kunna överlämnas åt åklagaren att efter omständigheterna bedöma huruvida och i vad mån med hänsyn till redan verkställd militär utredning förundersökningen kan begränsas. I enlighet härmed synes böra föreskrivas att, om vid föregående militärt förhör åstadkommits så fullständig utredning om brottet, som enligt bestämmelse i nya RB (23 kap. 2 §) skall åvägabringas vid förundersökning, åtal må väckas utan att förundersökning ägt rum.

Häktning och andra allmänna tvångsmedel.

Enligt 91 § RLK skall i fråga om häktning av den som hör till krigsmakten ävensom beträffande beslag, skingringsförbud samt hus- och kroppsranssakan lända till efterrättelse vad därom är stadgat i allmän lag med iakttagande av vissa i RLK upptagna kompletterande bestämmelser. Sålunda gälla

enligt 92 och 93 §§ särskilda föreskrifter angående häktning med anledning av utevarobrott. Enligt 94 § tillägges vissa befälhavare såvitt angår brott, för vilket underlydande är misstänkt, samma befogenhet att förordna om häktning eller annat tvångsmedel, som enligt allmän lag tillkommer Konungens befallningshavande. Samtliga dessa stadganden hänföra sig icke blott till rättegången vid krigsdomstol utan även till det disciplinära förfarandet inför befälhavaren.

I nya RB upptagas bestämmelser om häktning och anhållande i 24 kap. och om andra tvångsmedel i 25—28 kap. I fråga om häktning gäller i huvudsak följande. Om någon på sannolika skäl är misstänkt för brott, varå straffarbete kan följa, må han häktas, därest med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning eller ock anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Om brottet är ringare än nu nämnts men därå kan följa fängelse och den misstänkte ej har stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras att han avviker. Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart att anledning därtill saknas. Om det kan antagas, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, får i regel häktning icke ske. Enligt nya RB må beslut om häktning meddelas allenast av rätten eller å rättens vägnar av särskilt förordnad häktningsdomare. Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan å beslut därom anhållas. Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar. Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Anhållningsmyndigheten skall, om den anhållne ej frigives, sist dagen efter den då beslut om anhållande meddelades eller, där sådant beslut meddelats i hans frånvaro, då han inställdes till förhör, till rätten avlåta framställning om hans häktande. Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå; dock skall den avlåtas så snart ske kan och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Om ej framställning göres enligt vad nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas. Då sådan framställning inkommit, skall rätten så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Om huvudförhandling utsättes att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Övriga enligt nya RB förekommande tvångsmedel äro reseförbud, kvarstad och skingringsförbud, beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och

kroppsbesiktning. Om kvarstad och skingsringsförbud kan endast rätten förordna, varemot andra nu nämnda tvångsmedel kunna anlitas även av undersökningsledare och åklagare.

Såvitt gäller rättens eller åklagarens befattning med tvångsmedel torde icke erfordras några särbestämmelser för de militära målen. Då på sätt förut angivits den förberedande utredningen i militära mål fortfarande skulle i viss omfattning ankomma på militär myndighet, lär däremot alljämt vara påkallat att tillägga bestraffningsberättigad befälhavare befogenhet att förordna om tvångsmedel. En viss inskränkning i förhållande till gällande rätt torde därvid vara given. Såsom nyss anmärkts tillkommer det enligt nya RB endast domstol att förordna om häktning och icke såsom nu jämväl åklagare och vissa polismyndigheter. Följaktligen bör icke heller militär befälhavare vidare äga besluta om häktning. Däremot torde det vara av förhållandena påkallat att han skall äga förordna om anhållande av underlydande. I anledning av brott, för vilket underlydande är misstänkt, bör befälhavaren även kunna förordna om annat tvångsmedel, i den mån befogenhet härutinnan ej enligt nya RB skall tillkomma enbart rätten. Befälhavare bör alltså i dessa avseenden vara jämställd med åklagare. En reglering av hithörande frågor i enlighet med vad nu angivits överensstämmer med vad av processlagberedningen förordats i dess förenämnda förslag till ändringar i RLK.

På sätt ovan angivits skall, då undersökningsledare eller åklagare förordnat om anhållande, frågan om åtgärdens befogenhet underställas rättens prövning. Sålunda skall, om den anhållne ej frigives, åklagaren inom viss föreskriven tid hos rätten göra framställning om hans häktande. Såsom processlagberedningen framhåller i sitt nyssnämnda förslag bör givetvis motsvarande bestämmelse gälla även i fall då befälhavaren förordnat om anhållande. Enär det icke lämpligen kan åläggas befälhavaren att ombesörja sakens fullföljande till domstol, bör på sätt beredningen föreslagit i stället föreskrivas skyldighet för befälhavare, som förordnat om anhållande, att omedelbart göra anmälan därom hos vederbörande åklagare för vidtagande av de åtgärder, som enligt nya RB i motsvarande fall ankomma på åklagaren. Därmed kommer det att åligga åklagaren att ombesörja den ytterligare utredning, som kan finnas erforderlig för prövning av häktningsfrågan. Fullgörandet av detta åliggande förutsätter uppenbarligen att åklagaren helt övertager utredningen i målet. Det bör följaktligen stadgas skyldighet för befälhavare, som förordnat om anhållande, att icke endast omedelbart göra anmälan härom hos åklagaren utan samtidigt därmed till åklagaren hänskjuta målet i dess helhet. På åklagaren ankommer därefter dels att, om han finner skäl härtill, hos rätten framställa begäran om den anhållnes häktande och dels att fatta beslut i själva åtalsfrågan. Den tid, som står åklagaren till buds för framställande av häktningsyrkande, bör såsom processlagberedningen föreslagit i nu avsedda fall bliva att räkna från den dag då anmälan om anhållandet inkom till åklagaren. Därest åklagaren gör framställning om häktning, kommer på sätt förut angivits (s. 80) målet att i fort-

sättningen uteslutande tillhöra domstols prövning. Om åklagaren däremot icke finner anledning framställa yrkande om häktning, har — efter den anhållnes frigivande — åklagaren att efter omständigheterna antingen anställa åtal vid domstol eller för målets prövning i disciplinär ordning återremittera målet till befälhavaren. Enligt processlagberedningens förslag skulle bestämmelsen om skyldighet för befälhavaren att hos åklagaren anmäla meddelat beslut om anhållande icke äga tillämpning i disciplinmål, varmed beredningen synes ha avsett mål, som av befälhavaren avgöras utan medverkan av domstol. För sådana mål skulle enligt beredningens förslag i stället gälla särskild bestämmelse därom att, om anhållande skett, målet skulle, där ej synnerligt hinder mötte, av befälhavaren avgöras sist inom en vecka. Förut har framhållits, hurusom i disciplinmål befälhavarens prövning av saken i första hand innefattar ett avgörande av huruvida förutsättningar föreligga för målets avgörande i disciplinär ordning. Intill dess slutligt beslut meddelas i ett av befälhavaren upptaget disciplinmål står det således alltjämt öppet huruvida målet blir avdömt av befälhavaren eller kommer att bli föremål för behandling vid domstol. Med den av processlagberedningen föreslagna ordningen skulle således kunna inträffa att, sedan befälhavaren i disciplinmål beslutat om anhållande utan skyldighet att därom göra anmälan hos åklagaren, befälhavarens slutliga beslut i målet blir att prövningen av ansvarsfrågan överlämnas till domstol. I sådana fall kommer anmälan till åklagaren om anhållandet att ske först genom målets hänskjutande till denne, och tiden för framställande av häktningssyrkande blir att räkna först från den dag då målet hänsköts till åklagaren. Det torde icke kunna anses tillfredsställande att på detta sätt möjlighet beredes till avsevärd förlängning av den tid, under vilken anhållandet kan bestå. Men den av utredningen föreslagna ordningen, enligt vilken av befälhavare meddelat beslut om anhållande konstituerar skyldighet för denne att hänskjuta målet i dess helhet till åklagaren, undvikes nu anmärkta olägenhet och särskilda bestämmelser om anhållande i disciplinmål bli icke erforderliga.

Även då det gäller andra tvångsmedel än anhållande äro enligt föreskrifter i nya RB undersökningsledares och åklagares åtgärder underkastade kontroll från rättens sida bland annat såtillvida att den som drabbats av åtgärden i vissa fall äger påkalla rättens prövning därav. Sådan framställning skall, där ej synnerligt hinder möter, av rätten upptagas till särskild behandling sist å fjärde dagen, om ej huvudförhandling hålles inom en vecka. De nu åsyftade bestämmelserna böra givetvis, i anslutning till vad som föreslagits skola gälla i fråga om domstols prövning av beslut om anhållande, erhålla tillämpning även i fall då tvångsmedlet kommit till användning genom förordnande av vederbörande militäre befälhavare. Icke heller i dessa fall kan det lämpligen åläggas befälhavaren att fullgöra de uppgifter, som vid sakens behandling inför domstolen eljest ankomma på åklagaren. Vad nu anmärkts torde böra föranleda en bestämmelse av innehåll att, om befälhavare förordnat om användande av annat tvångsmedel än anhållande och fråga om befogenheten av åtgärden kommer under behandling vid domstol,

det skall åligga befälhavaren att omedelbart hänskjuta målet i dess helhet till åklagaren. I dessa fall kommer enligt vad förut angivits (s. 80) målet att i fortsättningen uteslutande tillhöra domstols prövning. Den nu föreslagna bestämmelsen bör givetvis kompletteras med en föreskrift därom att, då i nu avsedda fall domstol upptager fråga om tvångsmedel, underrättelse härom ofördröjligen skall lämnas vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare.

Processlagberedningen framhåller, att med hänsyn till de särskilda förhållanden, som förelåge i militära mål, de tider, som i nya RB föreskrivas för åtgärd av rätten eller åklagaren i avseende å tvångsmedel, i vissa fall finge anses väl knappt tillmätta. I anslutning härtill föreslår beredningen att om den tid, inom vilken åtgärden skall vidtagas, enligt nya RB understiger en vecka i stället skall gälla en tid av en vecka. En sådan bestämmelse innebär, bland annat, en utsträckning av den tid, inom vilken anhållningsmyndighet har att till rätten avlåta framställning om häktning. Även den tid, inom vilken domstolen har att utsätta särskild förhandling i häktningsfrågan, skulle komma att förlängas. Det torde kunna antagas att, då beredningen härvid hänvisar till föreliggande särskilda förhållanden, därmed bland annat avsetts att beredningen hade att utgå från att åklagaruppgifterna i militära mål skulle fortfarande ankomma på särskilda från den allmänna åklagarorganisationen fristående befattningshavare, som icke odelat ägnade sig åt åklagarsysslan och icke heller på samma sätt som de allmänna åklagarna vid utredningarna hade tillgång till biträdande personal. Utgångsläget är nu ett annat, då enligt utredningens förslag åklagaruppgifterna i militära mål skola ankomma på den allmänna åklagarorganisationen. Då det gäller brott, som begåtts inom en militär förläggning, torde vidare icke utan fog kunna antagas att det för åklagaren ofta skall vara förenat med mindre omgång än eljest att framskaffa erforderlig utredning, bland annat såtillvida att i sådana fall de personer som skola kallas till förhör merendels finnas omedelbart tillgängliga vid förbandet. Enligt utredningens åsikt är följaktligen i nuvarande läge en sådan särbestämmelse som den nyss omförmälda icke av omständigheterna påkallad.

Såsom förut antytts gälla enligt 92 och 93 §§ RLK särskilda bestämmelser angående häktning med anledning av utevarobrott. Enligt förstnämnda lagrum skall sålunda häktning alltid ske, då någon av manskabet, som är tjänstgöringsskyldig vid avdelning av krigsmakten som för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot, gör sig skyldig till rymning eller sådant undanhållande som skall straffas såsom rymning. Har någon av manskabet eljest begått rymningsbrott eller gjort sig skyldig till olovligt undanhållande under sådana omständigheter, att han bör straffas såsom rymmare, må han tagas i häkte; i detta fall är häktning alltså ej obligatorisk. Om officer eller underofficer begått rymningsbrott eller gjort sig skyldig till olovligt undanhållande under sådana omständigheter, att straff för rymning bör inträda, skall enligt 93 § häktning alltid ske. För att rymning skall föreligga förutsättes avsikt hos gärningsmannen att undan-

draga sig krigstjänsten. Enligt 53 § SLK skall utan att sådan avsikt förefinnes olovligt undanhållande anses såsom rymning, om undanhållandet varat utöver viss tid, olika för olika fall.

I sitt förut omförmälda betänkande framhåller processlagberedningen att, då en föreskrift om obligatorisk häktning vid olovligt undanhållande, som skulle anses såsom rymning, ej låte sig väl förena med eljest stadgade häktningsgrunder, häktning icke enligt beredningens förslag i något fall gjorts ovillkorlig vid olovligt undanhållande. Vad anginge rymning syntes tillräcklig anledning icke föreligga att för officerare eller underofficerare bibehålla strängare regler än för manskap. Enligt beredningens mening borde sålunda för samtliga kategorier häktning vara ovillkorlig endast vid rymning från avdelning av krigsmakten, som för annat ändamål än övning ställdes eller vore ställd på krigsfot. Huruvida häktning i övriga fall borde ske, vore att bedöma med ledning av föreskrifterna i 24 kap. nya RB.

Även i SLK-utredningens förslag göres i fråga om utevarobrotten skillnad mellan olovligt undanhållande och rymning, men gränsdragningen sker efter andra grunder än för närvarande. Sålunda är icke särskilt rymningsuppsåt skiljemärke mellan rymning och olovligt undanhållande och förslaget bibehåller icke heller det nuvarande systemet med i lag angivna tidsfrister, vilkas överskridande automatiskt medför att undanhållande bedömes såsom rymning. Gränsdragningen sker i stället sålunda att, om undanhållandet med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, rymning anses föreligga, varemot i andra fall olovligt undanhållande är för handen. Endast rymning, vartill någon gör sig skyldig under beredskapstillstånd eller krig, kan medföra straffarbete.

Såsom framgår av det ovan anförda är enligt gällande bestämmelser under fredstid häktning obligatorisk endast i fall då officer eller underofficer gör sig skyldig till rymning eller olovligt undanhållande under sådana omständigheter att han skall straffas såsom rymmare. På sätt processlagberedningen funnit torde anledning icke föreligga att i detta hänseende bibehålla strängare regler för officerare och underofficerare än för manskap. Huruvida för beredskapstillstånd och krig särskild föreskrift om obligatorisk häktning bör i visst fall gälla blir föremål för övervägande i annat sammanhang.

I processlagberedningens ifrågavarande förslag till ändringar i vissa delar av RLK har i 91 § andra stycket upptagits en bestämmelse av innehåll att, om officer, underofficer eller någon av manskapet, som icke är tjänstgöringsskyldig vid mobiliserad avdelning, begått rymningsbrott eller gjort sig skyldig till olovligt undanhållande under sådana omständigheter att det skall anses som rymning, han må i häkte tagas. Denna bestämmelse motsvarar vad för närvarande enligt 92 § tredje stycket gäller beträffande manskap. Av 1901 års krigslagstiftningskommittés motiv framgår att det avsetts att vid tillämpningen av sistnämnda stadgande häktningsmyndigheten icke skulle

vara bunden av föreskrifterna i allmän lag angående förutsättningarna för häktning. Det måste förutsättas, att detsamma gäller även nyssberörda av processlagberedningen förordade stadgande och att således i beredningens uttalande, att i andra fall än vid rymning från mobiliserad avdelning häktningensfrågan vore att bedöma med ledning av föreskrifterna i 24 kap. nya RB, icke får inläggas att dessa föreskrifter skulle vara för häktningsmyndigheten bindande.

Såsom särskilt skäl för en utvidgning av häktningsgrunderna i fråga om militära brott lär knappast kunna hänvisas till annat än att då det gäller sådana brott det mera än eljest skulle föreligga fara för att den brottslige avviker för att undandraga sig lagföring och straff. Till förebyggande av den fara för krigslydnaden och ordningen inom krigsmakten, som i vissa situationer kan vara förenad med att den felande lämnas på fri fot, finnes på sätt närmare framgår av det följande om så är behövt tillgång till särskilda militära tvångsmedel, nämligen olika slag av förvarsarrest. Vad angår flyktfaran torde denna kunna antagas icke oväsentligt elimineras av omständigheter, som i regel icke ha någon motsvarighet i civila förhållanden. Härvid kommer främst i betraktande det förhållandet att ett avvikande ur militärtjänsten i syfte att undgå lagföring ådrager vederbörande straffansvar för olovligt undanhållande eller rymning. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att enligt SLK-utredningens förslag straffet för olovligt undanhållande, som i vanliga fall icke kan bli svårare än disciplinstraff, kan bestämmas till fängelse, om den lagförde tidigare begått sådant brott. Ett avvikande i syfte att undgå lagföring för olovligt undanhållande kan således medföra, att vid en senare lagföring det gemensamma straffet för de båda utevarobrotten blir fängelse. I fråga om värnpliktiga föreligger ytterligare ett avhållande moment i det att den, som blivit fälld till straff för rymning eller olovligt undanhållande, under särskilda förutsättningar icke såsom fullgjord tjänstgöring äger tillgodoräkna sig den tid hans tjänstgöring varit avbruten och i vissa fall ej heller den tid han dessförinnan tjänstgjort. I enlighet med vad nu anförts torde, i varje fall då det gäller fredstid, i fråga om militära brott icke böra gälla andra häktningsgrunder än de i nya RB stadgade. Därav följer, att i blivande lagstiftning icke bör upptagas någon motsvarighet till det av processlagberedningen förordade, i 91 § andra stycket i dess förslag förekommande stadgandet.

I nya RB meddelas särskilda bestämmelser om förvaring av den som anhållits eller häktats. Sålunda stadgas i 24 kap. 11 §, att den som är anhållen skall hållas i förvar men eljest ej må underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet. Ytterligare bestämmelser om förvaring av anhållen meddelas i 19 § 29 punkten förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande.

Det förutsättes (nya RB 1 kap. 16 §), att allmänt häkte skall kunna användas för förvaring av anhållen. Då det gäller anhållande i militära mål

bör även militärhäkte kunna tagas i anspråk för förvaring av den anhållne, om därvid iakttagas de föreskrifter, som enligt vad nyss angivits gälla beträffande förvaringen. Någon uttrycklig föreskrift om att under nu angiven förutsättning militärhäkte må användas torde, lika litet som då det gäller förvaring i allmänt häkte, vara erforderlig.

Enligt 24 kap. 22 § nya RB gäller beträffande förvaring av häktad, att den häktade skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning angående brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, förvaras å annan plats, må dock på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren rätten förordna, att med överförandet skall tills vidare anstå. Rätten, undersökningsledaren eller åklagaren äger jämväl besluta, att den häktade, sedan han överförts till allmänt häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet. Ytterligare föreskrifter om förvaring av häktad meddelas bland annat i nyssnämnda förordning den 16 februari 1864 19 § 21—28 punkterna.

Då det gäller häktning i militära mål torde några särbestämmelser rörande förvaringen av den häktade icke vara påkallade i vidare mån än att liksom för närvarande möjlighet bör beredas att för ändamålet anlita militärhäkte. I sådant avseende synes lämpligen böra föreskrivas, att krigsman, vilken häktats med anledning av brott, som skall prövas i den för militära mål stadgade ordningen, må förvaras i militärhäkte där sådant finnes tillgängligt. Enligt 95 § RLK gäller för närvarande, att militärhäkte kan anlitas för förvaring av häktad, som är anställd vid krigsmakten eller fullgör tjänstgöringsskyldighet såsom värnpliktig eller häktats med anledning av uteblivande från honom i sådan egenskap åliggande tjänstgöring. Det nu föreslagna stadgandet har avseende å krigsmän. I anslutning till SLK-utredningens förslag användes därvid begreppet krigsman i en annan och vidare bemärkelse än för närvarande.¹ Med hänsyn härtill blir den nu anmärkta skiljaktigheten i avfattningen av de ifrågavarande bestämmelserna i stort sett utan praktisk betydelse. Enligt 95 § RLK är användandet av militärhäkte icke begränsat till fall då häktning skett med anledning av brott, som skall beivras med tillämpning av den militära rättegångsordningen. Det kan enligt utredningens mening icke anses befogat att låta den föreslagna bestämmelsen gälla andra fall än då häktningen skett i mål, som skola handläggas i militärmåls ordning.

Särskilda militära tvångsmedel.

Enligt RLK har såsom förut antytts befogenhet tillagts det militära befälet att i vissa situationer anlita ett särskilt tvångsmedel, försvarsarrest. I lagen skiljes mellan försvarsarrest, som av envar förman kan användas gentemot underlydande, och försvarsarrest, som endast med bestraffningsrätt i disciplinmål utrustad befälhavare kan anlita. Den form av frihetsberövande,

¹ För innebörden av begreppet krigsman enligt SLK-utredningens förslag redogöres närmare i annat sammanhang (s. 113).

som förvarsarresten innebär, är i båda fallen densamma, men i övrigt föreliggande skiljaktigheter såväl beträffande förutsättningarna för förvarsarrestens användande som eljest.

Bestämmelser angående förstnämnda slag av förvarsarrest äro meddelade i 96 § RLK. Enligt detta lagrum är förman berättigad att, då underlydande under tjänstgöring gör sig skyldig till fel, varigenom krigslydnaden eller ordningen inom krigsmakten äventyras, och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillsäga den felande förvarsarrest. Rätt att tillsäga förvarsarrest, då det för ordningens upprätthållande finnes nödigt, tillkommer även förman i avseende å underlydande, som utom tjänsten stör allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten. Enahanda rätt tillkommer även annan överordnad än förman i avseende å underordnad, såvida den överordnade är av officers eller underofficers grad. Tillsägelse av förvarsarrest som nu avses är allenast ett förständigande att i arrest avbida vad den, som över den felande äger bestraffningsrätt i disciplinmål, i laga ordning beslutar. Enligt 99 § RLK skall, om den som tillsagt förvarsarrest ej själv är i utövning av bestraffningsrätt i disciplinmål över den arresterade, rapport om arresteringen genast och sist inom tjugufyra timmar afgivas till den befälhavare, som äger bestraffningsrätten; och åligger det denne att så fort ske kan meddela beslut i ärendet.

Med förman förstås enligt gällande bestämmelser krigsman, som inom samma regemente eller annan till armén hörande avdelning, där styrkan icke överstiger ett regementes storlek, eller inom flottan, kustartilleriet eller flygvapnet innehar högre tjänstegrad än annan krigsman. Därjämte är envar inom krigsmakten förman för den, över vilken han enligt tjänstereglemente eller särskilt förordnande innehar ständigt eller tillfällig befälsrätt. Den för vilken annan är förman är underlydande i förhållande till denne. Krigsman, som innehar högre tjänstegrad än annan krigsman, är överordnad i förhållande till denne. Såsom närmare beröres i det följande har enligt SLK-utredningens förslag förmans- och underlydandebegreppen erhållit en i viss mån annan innebörd än den nu angivna.

Av 1901 års krigslagstiftningskommitté framhålles, att de föreskrivna villkoren för förvarsarrestens användande innebure att sådan arrest finge såsom en uteslutande preventiv åtgärd anlitas endast när det befundes nödigt till förekommande av andra förseelser vare sig av den felande själv eller av andra eller till förebyggande av skada i ena eller andra avseendet. Kommittén anmärker vidare, att användandet av förvarsarrest icke i och för sig hade något ovillkorligt samband med den disciplinära bestraffningsrätten. Tillsägande av förvarsarrest har i enlighet härmed icke heller ansetts förutsätta någon prövning, att förseelsen är av beskaffenhet att kunna beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen. Användandet av förvarsarrest kan sålunda vara berättigat även om prövningen av ansvarsfrågan uteslutande ankommer på domstol.

Tydligt är, att ett för militära förhållanden avpassat särskilt tvångsmedel av sådant slag som den nuvarande förvarsarresten enligt 96 § icke kan

undvaras. Förutsättningarna för användandet av sådan förvarsarrest synas lämpligen kunna bestämmas i enlighet med vad nu gäller. Viss omredigering blir dock erforderlig med anledning av den i SLK-utredningens förslag gjorda jämkningen av förmans- och underlydandebegreppen. Jämknigen innebär, att dessa begrepp anknutits uteslutande till förhandenvaro av befälsrätt. Förslaget stadgar sålunda i detta hänseende, att krigsman, som har befälsrätt över annan krigsman, är dennes förman och att krigsman, över vilken annan krigsman har befälsrätt, är underlydande i förhållande till denne. Vid den härav föranledda omredigeringen av det nu ifrågavarande stadgandet bör beaktas, att enligt bestämmelse i tjänstereglementet för krigsmakten i uniform klädd officer, underofficer, underbefäl av manskapet av furirs eller högre grad och med vissa undantag civilmilitär tjänsteman av officers eller underofficers tjänsteklass skall, då någon med lägre tjänsteställning förgår sig mot allmän ordning eller ordningen inom krigsmakten, taga befäl över honom samt meddela föreskrift eller vidtaga åtgärd, som förseelsen påkallar. I nu angivna fall blir alltså enligt SLK-utredningens förslag den överordnade, även om han icke innehar chefskap över den felande, förman i förhållande till denne och den felande underlydande i förhållande till den överordnade. Med hänsyn härtill torde ändamålet med förvarsarresten bliva i allt väsentligt tillgodosett även om befogenhet att tillsäga förvarsarrest tillägges endast förman gentemot underlydande. Såsom framgår av vad förut anförts bör förvarsarrest kunna komma till användning icke endast med anledning av förseelser, som kunna beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen, utan även då prövningen av ansvarsfrågan uteslutande tillhör domstol. Det torde sålunda vara givet, att förvarsarrest skall kunna användas vid exempelvis ett sådant brott som myteri (26 kap. 3 § SL, som avses att ersätta nuvarande bestämmelser i SLK om uppror och upplopp av krigsmän). Enligt det nuvarande stadgandet i 96 § innebär tillsägelse av förvarsarrest ett förständigande att i arrest avbida vad den, som över den felande äger bestraffningsrätt i disciplinmål, i laga ordning beslutar. I förtydligande syfte bör i stället föreskrivas att, om ej genom särskilt beslut av den bestraffningsberättigade befälhavaren den omhändertagne försättes på fri fot, förvarsarresten skall bestå, där omhändertagandet skett med anledning av brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål, till dess befälhavaren meddelar slutligt beslut i målet, och i andra fall till dess målet överlämnas till vederbörande åklagare. I anslutning härtill bör ytterligare stadgas att, om den bestraffningsberättigade befälhavaren icke själv förordnat om förvarsarresten, det åligger honom att så snart ske kan taga under omprövning huruvida förvarsarresten skall bestå samt att förvarsarrest av förevarande slag icke må bestå längre än till och med fjärde dagen från den dag förordnande om arresten meddelades eller anmälan därom gjordes hos den bestraffningsberättigade befälhavaren.

Jämlikt 97 § RLK äger befälhavare, vilken på grund av stadgandet i 204 § SLK hänskjutit åtal mot honom underlydande person till krigsrätts behandling, ändå att skäl till häktning icke föreligger, förordna att den tillta-

lade skall hållas i förvarrarrest till dess krigsrätten sammanträder. Sådant förordnande må dock icke meddelas i annat fall än då förseelsen är av svårare beskaffenhet och det för krigslydnadens upprätthållande finnes vara av synnerlig vikt att den tilltalade icke lämnas på fri fot. Enligt 15 § RLK gäller att, när någon med tillämpning av 97 § tagits i förvarrarrest, krigsrätten skall sammanträda sist inom åtta dagar från den dag, då krigsdomaren erhållit underrättelse om åtalet.

Det bör beaktas, att för tillsägande av förvarrarrest enligt 97 § gälla strängare villkor än för förvarrarrest enligt 96 §. För tillämpning av förstnämnda lagrum fordras sålunda att förseelsen är av svårare beskaffenhet och att det för krigslydnadens upprätthållande är av synnerlig vikt att den tilltalade ej lämnas på fri fot. Med hänsyn härtill förutsättes för att förvarrarrest enligt 96 § skall kunna övergå till förvarrarrest varom nu är fråga att efter ny prövning särskilt beslut härom meddelas av vederbörande befälhavare. Givetvis föreligger icke något hinder att använda förvarrarrest enligt 97 § utan att dessförinnan förvarrarrest enligt 96 § kommit till användning. Vid en tillämpning efter ordalagen innebär hänvisningen till 204 § SLK, vari angivas de olika fall då disciplinmål skall av vederbörande befälhavare hänskjutas till krigsrätt, att förvarrarrest enligt 97 § icke skulle kunna begagnas då brottet är av beskaffenhet att prövningen av ansvarsfrågan uteslutande tillhör domstol.

I blivande lagstiftning torde icke heller kunna undvaras motsvarighet till förvarrarrest av det slag, som regleras i 97 § RLK. Vad för närvarande gäller i fråga om förutsättningarna för användande av sådan förvarrarrest torde icke giva anledning till erinran. Med den nya ordningen överensstämmer att behörighet att förordna om förvarrarrest enligt 97 § alltjämt skall tillkomma endast befälhavare, som äger bestraffningsrätt över den felande. Sådant förvarrarrest bör likaväl som förvarrarrest enligt 96 § kunna användas icke blott då det gäller brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinär ordning utan även i fråga om brott, vars prövning uteslutande ankommer på domstol. Enligt de nuvarande bestämmelserna kan förvarrarrest varom nu är fråga användas i fall då befälhavare hänskjutit mål till krigsrätt. De nya bestämmelserna böra givetvis i stället avse fall då mål hänskjutits till åklagaren. Det bör åläggas befälhavare att, då förordnande om förvarrarrest meddelats, ofördröjligen härom underrätta åklagaren. En sådan föreskrift innebär att, om såsom i regel torde bliva fallet förordnandet meddelas i samband med målets hänskjutande till åklagaren, handlingarna i målet skola åtföljas av särskild anmälan om åtgärden. I stället för den nuvarande bestämmelsen att den omhändertagne skall kvarbli i arrest till dess krigsrätten sammanträder bör föreskrivas att, om ej genom särskilt beslut av befälhavaren den omhändertagne försättes på fri fot, förvarrarresten skall bestå till dess rätten sammanträder för huvudförhandling i målet. Det bör givetvis åligga befälhavaren att, om han finner förutsättningar för förvarrarrestens bestånd ej längre vara för handen, omedelbart meddela beslut om den omhändertagnes frigivande. Enligt 45 kap. 14 § nya RB gäller, att

huvudförhandling i mål angående häktad eller anhållen i regel skall hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes. Detta stadgande bör, på sätt processlagberedningen föreslagit, erhålla tillämpning även då befälhavare förordnat om förvarsarrest varom nu är fråga. Vidare bör, likaledes i enlighet med beredningens förslag, föreskrivas att, om åklagaren ej väckt åtal inom en vecka från den dag då förordnande om förvarsarrest anmälts, åklagaren omedelbart därom skall underrätta befälhavaren, som då har att förordna om den omhändertagnes frigivning. Lika med sådan underrättelse från åklagaren bör anses målets återremitterande från åklagaren till befälhavaren för prövning i disciplinär ordning. Har åklagaren för sin del ansett förseelsen kunna försonas med disciplinstraff, torde regelmässigt kunna förutsättas att omständigheterna icke påkalla den omhändertagnes kvarhållande i förvarsarrest.

Enligt 98 § RLK skall den som fått sig tillsagd förvarsarrest, om han är officer eller underofficer, vistas i eget rum eller i tält eller, där så finnes nödigt, hållas under bevakning i låst ljust rum eller i tält och, om han tillhör manskapet, hållas under bevakning i sådant rum eller tält. Den arresterade får ej deltaga i tjänstgöring.

Det kan icke anses tillfredsställande att ordningen för verkställandet av ålagd förvarsarrest göres beroende av den felandes tjänstegrad. De nuvarande bestämmelserna torde lämpligen böra ersättas med en föreskrift att den omhändertagne skall hållas i förvar med iakttagande av de bestämmelser, som äro meddelade angående förvaring av den som är anhållen. Av vad förut anförts framgår, att det med en sådan föreskrift får anses medgivet att för förvaringen använda militärhäkte.

Den nuvarande benämningen förvarsarrest synes böra ersättas med annan benämning, som icke kan giva anledning till den missuppfattningen att det frihetsberövande varom här är fråga icke blott utgör ett tvångsmedel utan även såsom den vanliga arresten har karaktär av bestraffning. Benämningen militärförvar eller annat uttryck som uteslutande anknyter till åtgärdens egenskap av tvångsmedel torde vara att föredraga.

Slutligen gäller enligt 100 § RLK att, om underordnad som är överlastad av starka drycker anträffas inom vederbörande förläggningssort eller å allmän plats utanför förläggningssorten, han må, när hans behöriga vårdande icke annorledes låter sig verkställa, på befallning av förman eller av annan överordnad av officers eller underofficers grad tagas i förvar och insättas i militärhäkte till dess han återvunnit sina sinnens bruk.

Enligt SLK-utredningens förslag straffbelägges i 26 kap. 15 § SL fylleri, vartill krigsman gör sig skyldig inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten. Förevarande utredning föreslår, att straff i disciplinär ordning skall kunna åläggas för fylleri dels i fall då nyssnämnda lagrum är tillämpligt och dels då förseelsen i andra fall begås av krigsman, som är iklädd militär tjänstedräkt. Blir domstolsbehandling erforderlig, skall i dessa fall åtalet handläggas i den för militära mål stadgade ordningen.

Det nu ifrågavarande stadgandet om krigsmans tagande i förvar för

fylleri synes böra inskränkas till sådana fall där ansvarsfrågan skall i enlighet med vad nu angivits prövas av befälhavaren eller eljest i särskild ordning. Vidare torde såsom behörig att förordna om tvångsmedlet böra angivas endast förman och icke såsom nu jämväl annan överordnad av officers och underofficers grad. Att denna omredigering i stort sett ej innebär någon ändring i sak framgår av vad förut anförts beträffande motsvarande omredigering av bestämmelserna i 96 §. Enligt stadgandets nuvarande avfattning skall den som tagits i förvar insättas i militärhäkte. Det torde icke vara anledning föreskriva att förvaringen ovillkorligen skall ske i militärhäkte.

Åtalets anställande.

En övergång till den nya processordningen förutsätter såsom redan förut angivits att militära mål, som skola bliva föremål för behandling vid domstol, icke såsom nu av vederbörande militäre befälhavare hänskjutas direkt till domstolen utan i stället överlämnas till åklagaren, varefter det ankommer på denne dels att i mån av behov ombesörja utredning i målet och dels att meddela beslut i åtalsfrågan.

Liksom för närvarande föreligger enligt de nya reglerna skyldighet för vederbörande åklagare att tala å brott, som hör under allmänt åtal. I vissa fall kan emellertid av åklagaren meddelat strafföreläggande träda i stället för åtal, och för vissa undantagsfall stadgas rätt för åklagaren att eftergiva åtalet.

Enligt 45 kap. nya RB gäller såsom huvudregel att allmänt åtal skall väckas genom stämning å den som skall tilltalas. I olikhet med gällande rätt erfordras stämning även då den tilltalade själv är tillstädes vid rätten eller är häktad. Utan stämning kan åtal väckas endast för förseelse i rättegången och under vissa förutsättningar för brott, som någon begår inför rätten vid dess sammanträde.

Åtalets väckande genom stämning utgör förutsättning för att den koncentration av målens behandling, som den nya rättegångsordningen eftersträvar, skall kunna ernås. De nya principerna kräva att även i militära mål rättegången inledes genom stämning och några avvikelser från vad härutinnan gäller i den allmänna brottmålsprocessen torde icke vara påkallade.

Om efter slutförd utredning i ett till åklagaren överlämnat disciplinmål denne finner anledning antaga att målet kan avgöras i disciplinär ordning, skall det enligt utredningens förslag åligga åklagaren att i första hand återremittera målet till vederbörande befälhavare. I militieombudsmannens förenämnda till utredningen överlämnade skrivelse framhålles, att i sådana fall befälhavarens uppfattning angående målet kan tänkas av olika anledningar komma att avvika från åklagarens bedömning. Befälhavaren kunde sålunda finna, att den ifrågavarande handlingen icke vore straffbar eller att brottet icke vore styrkt eller att det borde medföra svårare straff än befälhavaren ägde ålägg. I dylika fall, uttalar militieombudsmannen, syntes ärendet böra

av befälhavaren med angivande av skälet härtill återställas till åklagaren, som hade att utfärda stämning till domstol eller eventuellt, därest nya omständigheter framkommit, resolvera att åtal ej skulle äga rum.

Enligt utredningens förslag skall ändring i befälhavarens beslut i disciplinmål kunna påkallas icke såsom nu endast av den lagförde utan även av åklagaren. Detta gäller icke endast beslut varigenom disciplinstraff ålagts utan även då den lagförde genom beslutet fritagits från ansvar. Åklagarens ändringsyrkande skall framställas genom stämning i vanlig ordning till domstol. Genom denna ändring i gällande bestämmelser kommer det av militieombudsmannen berörda spörsmålet i ett annat läge. Det är uppenbart att, då möjlighet beredes åklagaren att i alla förekommande fall påkalla omprövning av befälhavarens beslut i disciplinmål, det icke föreligger anledning att i fråga om mål, som från åklagaren återremitterats till befälhavaren, begränsa dennes prövningsrätt på annat sätt än som eljest gäller. Om befälhavaren finner den ifrågavarande gärningen icke vara straffbar, bör således befälhavaren resolvera att vad i målet förekommit icke föranleder vidare åtgärd. Finner befälhavaren att den föreliggande utredningen icke är tillfyllest för ansvarsfrågans prövning eller att förseelsen bör medföra annat straff än befälhavaren äger ålägga, har han att åter överlämna målet till åklagaren för åtgärd av denne i enlighet med vad som angives i militieombudsmannens skrivelse.

Såsom förut antytts kan i vissa fall strafföreläggande träda i stället för allmänt åtal, varom bestämmelser meddelas i 48 kap. nya RB. För brott, varå allenast böter kunna följa, äger sålunda åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Strafföreläggande får dock ej avse dagsböter utöver tjugu och kan ej användas då fråga är om normerade böter. Om strafföreläggandet ej omedelbart godkännes, skall det delgivas den misstänkte på sätt om stämning i brottmål är stadgat med tillkännagivande att han har att inom viss av åklagaren utsatt tid återställa föreläggandet försett med godkännande vid påföljd att åtal eljest må äga rum. Av den misstänkte godkänt strafföreläggande, som avser böter omedelbart i penningar till högre belopp än ett-hundra kronor, skall underställas prövning av den domstol, som är behörig att upptaga åtal för brottet. Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, skall gälla som dom, vilken vunnit laga kraft.

Enligt den av SLK-utredningen föreslagna lagen om disciplinstraff för krigsmän skall, utom för brott mot bestämmelse vari disciplinstraff är utsatt, sådant straff regelmässigt ådömas i stället för böter såsom straff för brott av krigsman mot 25—27 kap. SL samt för annat av krigsman förövat brott av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål. I fråga om annat av krigsman begånget brott av beskaffenhet att mål därom skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen må i stället för böter ådömas disciplinstraff, därest sådant straff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art.

Det kan uppenbarligen icke ifrågakomma att utvidga nya RB:s bestämmelser om strafföreläggande sålunda att åklagaren tillägges befogenhet att i till honom hänskjutna militära mål meddela strafföreläggande i fråga om disciplinstraff. Vid tillämpning av SLK-utredningens förslag kommer på sätt framgår av det nyss anförda ett åläggande av bötesstraff för brott, som skall beivras i den för militära mål stadgade ordningen, även att innefatta ett fastställande av att disciplinstraff icke skall användas i stället för böter. Därav torde följa, att det icke heller bör ankomma på åklagaren att i militära mål tillämpa strafföreläggande i fråga om böter. Detta föranleder, i överensstämmelse med processlagberedningens förslag, särskild föreskrift att vad i nya RB stadgas om strafföreläggande icke skall äga tillämpning i militära mål. I vissa undantagsfall synes emellertid hinder ej böra möta mot användande av strafföreläggande även i sådana mål. Enligt den föreslagna lagen om disciplinstraff skall bland annat i fall där någon, som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, finnes förskylla arrest i stället dömas till böter, om ej särskilda skäl föranleda till annat. I nu åsyftade fall, där enligt utredningens förslag disciplinär bestraffningsrätt i regel icke är för handen, kan således endast undantagsvis uppkomma fråga om val mellan bötesstraff och arrest. Praktiska hänsyn torde påkalla att i dessa fall bötesstraff skall kunna åläggas genom strafföreläggande av åklagaren. När befälhavare icke äger själv ådöma böter, skall i de undantagsfall, då fråga uppkommer om ådömande av bötesstraff i ett av befälhavaren upptaget disciplinmål, målet hänskjutas till åklagaren. Enligt utredningens förslag skall, då befälhavare hänskjuter disciplinmål till åklagaren, detta ske genom skriftlig resolution med angivande av anledningen till att befälhavaren finner sig icke kunna utöva sin bestraffningsrätt. I fall varom nu är fråga skall alltså i resolutionen angivas att befälhavaren ansett bötesstraff böra komma till användning. Det synes icke kunna möta någon betänklighet mot att i sådana fall åklagaren meddelar strafföreläggande i fråga om det tilltänkta bötesstraffet. I enlighet med vad nu angivits bör förbudet mot användande av strafföreläggande i militära mål icke gälla i fall där den lagförde ej fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller, då fråga är om mål som av befälhavaren hänskjutits till åklagaren, befälhavaren i resolutionen angivit att målets överlämnande till åklagaren har sin grund däri att befälhavaren ansett bötesstraff böra tillämpas.

Eftergift av åtal.

Enligt 20 kap. 7 § första stycket 1 nya RB må allmänt åtal eftergivras, om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt. Vidare kan enligt första stycket 2 i samma lagrum eftergift av åtal ske i visst fall vid sammanträffande av brott, då i fråga om något av brotten en lagföring skulle ur straffsynpunkt vara utan nämnvärd betydelse. I processlagberedningens förenämnda betänkande har upptagits frågan om tillämpning i militära mål

av den nyssnämnda för bötesmål gällande eftergiftsregeln, varvid disciplinstraff skulle jämföras med böter. Beredningen framhåller, att i yttranden, som avgivits över ett av beredningen upprättat preliminärt utkast, betänkligheter framförts häremot. Sålunda hade krigshovrätten framhållit, att i fråga om förseelser mot strafflagen för krigsmakten endast sällan torde kunna sägas vara uppenbart, att den misstänktes lagföring ej vore påkallad ur allmän synpunkt. Överbefälhavaren ävensom föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer hade uttalat, att eftergift i allt fall ej borde medgivas med mindre detta tillstyrkts av vederbörande befälhavare. I anslutning härtill anför beredningen (SOU 1944: 10 s. 352): Vid bedömning av detta spörsmål vore att beakta, att befälhavaren vid lindrigare förseelser ägde låta bero vid sådana tillrättavisningar, varom förväntades i sista kapitlet strafflagen för krigsmakten. I övrigt ägde han i åtskilliga fall själv ådöma disciplinstraff. Även då erforderlig utredning ej kunnat ske i den för disciplinmål stadgade ordningen, ägde befälhavaren, såsom framginge av 204 § strafflagen för krigsmakten, låta saken förfalla, om denna prövades vara av synnerligen ringa vikt och målsäganden ej påfordrade dess fullföljande. Med hänsyn till de utvägar, som sålunda stode till buds, syntes ej erforderligt att medgiva befogenhet för åklagaren att eftergiva åtal i andra fall än som avsåges i 20 kap. 7 § första stycket 2 nya RB.

Lagrådet hade icke någon erinran mot processlagberedningens förslag i nu angivna hänseende.

De skäl, som av beredningen anförts för att eftergiftsregeln i 20 kap. 7 § första stycket 1 icke skall tillämpas i krigsrättsmål, ha närmast avseende å förseelser, som kunna beivras i disciplinär ordning men på grund av något i det särskilda fallet föreliggande hinder härför måste bli föremål för åtal vid domstol. Emellertid kan enligt den nuvarande ordningen förekomma fall där det ankommer på krigsrätt att till prövning upptaga fråga om ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter (exempelvis då åtalet grundas å 98 § SLK och 22 kap. 7 § SL). I dessa fall är en handläggning av målet i disciplinär ordning utesluten, och de av beredningen påvisade utvägarna för befälhavaren att beakta omständigheter, som kunna tala för ett nedläggande av ansvarsfrågan, stå således här icke till buds. Även med de regler, som av utredningen föreslås, kunna fall förekomma där det uteslutande tillhör domstol att pröva fråga om ansvar för brott, som ej kunna förskylla svårare straff än böter. Det bör härvid jämväl beaktas, att enligt SLK-utredningens förslag till lag om disciplinstraff för krigsmän under viss förutsättning disciplinstraff må ådömas i stället för böter i mål, som skall vid domstol handläggas i den för militära mål stadgade ordningen.

Med hänsyn till vad nu framhållits synes den av processlagberedningen föreslagna bestämmelsen om undantag från tillämpning av reglerna om eftergift av åtal böra givas det innehåll att vad i nya RB är stadgat om eftergift av åtal i fall, som avses i 20 kap. 7 § första stycket 1, icke skall äga tillämpning i disciplinmål, som av vederbörande befälhavare hänskjutits till åklagaren. Av skäl som förut angivits bör däremot undantaget från den ifråga-

varande eftergiftsregeln icke gälla mål, vilkas prövning uteslutande tillhör domstol. Då disciplinstraff icke torde i och för sig kunna anses svårare än böter, lär det nyss omnämnda stadgandet i den föreslagna lagen om disciplinstraff icke kunna betaga åklagaren befogenhet att eftergiva åtal i fall då i tillämplig straffbestämmelse endast bötesstraff är utsatt.

I detta sammanhang är vidare att beakta, att enligt lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga allmänt åtal må — under de närmare förutsättningar som angivas i lagen — eftergivnas därest brottet begåtts av någon som därvid ej fyllt aderton år. Lagen avser emellertid (1 § andra stycket) allenast åtal, som skolat upptagas av allmän underrätt eller polisdomstol. Åtalseftergift skall följaktligen icke ifrågakomma, när mål mot någon som före aderton års ålder förövat brott hänskjutes till krigsrätt.

Vid granskningen av processlagberedningens omförmälda förslag anmärkte lagrådet, att den omständigheten att åtalseftergift icke kunde äga rum, när i nu angivna fall åtal skulle ske vid krigsdomstol, i någon mån strede mot den grundprincip, å vilken såväl den särskilda lagen om åtalseftergift som vissa bestämmelser om åtalseftergift i lagarna om ungdomsfängelse och tvångsuppfostran vilade, nämligen att lagföring och straff skulle, då fråga vore om unga lagöverträdare, såvitt möjligt ersättas med andra reaktionsformer, som vore bättre ägnade att tillrättaföra den unge. Sistnämnda bestämmelser ävensom föreskrifter av motsvarande innehåll i barnvårdslagen och alkoholistlagen ha genom numera tillkommen lagstiftning gjorts tillämpliga även i fall då åtal skall upptagas vid krigsdomstol. Genom krigsrättsmålens överförande till de allmänna domstolarna blir, om annat icke föreskrives, den särskilda lagen om åtalseftergift utan vidare tillämplig även i mål, som för närvarande tillhöra krigsdomstolarna. En sådan följd av reformen överensstämmer med vad i nu angivna hänseende bör gälla. Med hänsyn till utredningens förslag om bibehållande i viss utsträckning av särskilda krigsrätter under beredskapstillstånd och krig erfordras likväl en ändring av sistnämnda lag, vilken eljest icke skulle bliva tillämplig i mål, som tillhör krigsrätts upptagande.

Forumregler.

I 19 kap. nya RB meddelas bestämmelser om laga domstol i brottmål. Enligt 1 § skall liksom för närvarande såsom allmän regel gälla, att brottmål upptages av domstolen i den ort, där brottet förövades. I samma lagrum stadgas vidare, att åtal för brott även må upptagas av den domstol, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Allmänt tvistemålsforum är domstolen i den ort, där svaranden har sitt hemvist.

I 2 § upptagas bestämmelser om forum för sådana fall då brott, som förövat å ort utom riket eller å utländskt fartyg, skall åtalas vid svensk domstol.

Enligt 3 § må åtal mot flera gärningsmän för samma brott, om åtalet sker samtidigt, väckas vid den rätt där någon av dem har att svara. Väckas åtalen å olika tider, må vid den rätt, som upptagit åtal mot någon av gärningsmännen, åtal väckas även mot den eller de övriga. Åtal för delaktighet i brott må väckas vid den rätt, som upptagit åtal mot gärningsmannen. I det förut omnämnda till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen ha upptagits nya bestämmelser om fleras medverkan till brott.¹ I det av straffrättskommittén avgivna betänkande, som ligger till grund för detta lagförslag, anmärkes att reglerna i 19 kap. 3 § nya RB syntes vara förenliga med förslagets bestämmelser om fleras medverkan till brott, om än en jämkning av förstnämnda regler till bättre överensstämmelse med förslaget vore önskvärd.

Enligt 4 § må talan om ansvar för falskt åtal eller falsk angivelse, vara åtal följt, väckas vid den rätt, där brottet åtalats.

I 5 § meddelas bestämmelser om forum för brott, som förövas inför domstol. Envar domstol äger sålunda döma över förseelse, som förövas i där pågående rättegång. Med förseelse i rättegången avses förseelser, som enligt stadganden i nya RB kunna föranleda straff. Om någon förövar annat brott inför domstol vid dess sammanträde, äger samma rätt döma däröver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och andra omständigheter finnes lämpligt.

Enligt 6 § må, om någon förövat flera brott, åtal för samtliga brotten upptagas av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för något av dem, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

I 7, 8, 10 och 11 §§ meddelas bestämmelser rörande förfarandet vid tillämpningen av de tidigare omnämnda forumreglerna. I 9 § stadgas bland annat att, om i lag eller författning är föreskrivet att åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt eller av annan allmän underrätt än den, där den misstänkte enligt 1 eller 2 § har att svara, åtalet icke må på grund av vad i 19 kap. stadgas upptagas av annan domstol. I 12 § föreskrives slutligen, att vad i 19 kap. stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.

Frågan huruvida de militära målens överförande till de allmänna domstolarna påkallar en särskild ordning för bestämmande av forum i sådana mål har i huvudsak redan behandlats (s. 46). Enligt vad därvid föreslagits skulle i stället för den allmänna regeln i 19 kap. 1 § nya RB att brottmål skall upptagas av domstolen i den ort, där brottet förövats, för de militära målen i princip gälla, att mål från visst förband skall upptagas av domstolen i förbandets ordinarie förläggningssort. I enlighet härmed torde såsom allmän regel böra stadgas, att militärt brottmål, som tillhör underdomstol, skall upptagas av allmän underrätt i den ordinarie förläggningssorten för den avdelning av krigsmakten, till vilken den lagförde hör eller där han tjänstgör eller som målet närmast angår eller, om han tjänstgör utom krigsmakten,

¹ Här om närmare s. 121.

av den i förhållande till hans tjänstgöringsplats närmaste allmänna underrätt, som eljest upptager militära mål. Såsom förut angivits bör det tillkomma Kungl. Maj:t att, därest ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen det kräver, beträffande viss avdelning av krigsmakten eller viss till krigsmakten hörande personal förordna att annan underrätt än nyss nämnda skall vara behörig domstol. Det må i detta sammanhang anmärkas, att enligt lag den 26 mars 1943 (nr 126) åtal för förbrytelser i tjänsten av sådana vapenfria värnpliktiga, som tjänstgöra utom krigsmakten, skola upptagas av rådhusrätt. Enligt SLK-utredningens förslag hänföras i olikhet med vad nu är fallet även sådana värnpliktiga till krigsmän och skola således vara underkastade straffbestämmelserna i det föreslagna 26 kap. SL. Vid sådant förhållande torde icke finnas anledning att beträffande ifrågavarande personalkategori tillämpa annan forumregel än den nyss föreslagna. Vapenfri värnpliktig, som tjänstgör utom krigsmakten, skulle således regelmässigt komma att svara vid närmaste allmänna underrätt, som upptager militära mål.

Även för militära mål torde förefinnas behov av en supplerande forumregel. Sålunda synes lämpligen böra stadgas att, därest det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt, åtal i militärt mål må upptagas även av rätten i den ort, där brottet förövats, eller av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet. Möjligheten att upptaga målet vid tvistemålsforum torde få praktisk betydelse framför allt i sådana fall då den lagförde vid tiden för åtalets anställande icke längre är i militärtjänst. Särskilt om brottet är erkänt eller målets prövning eljest icke kräver någon mera ingående utredning inför domstolen, lär målet ofta utan olägenhet kunna upptagas av domstolen i den lagfördes hemort och därigenom onödig omgång undvikas.

Med den för militära mål föreslagna primära forumregeln lär utrymme icke finnas för tillämpning av den särskilda forumregel, som enligt 19 kap. 2 § gäller för vanliga brottmål. Däremot förefinnes uppenbarligen även i militära mål behov av sådana särskilda forumregler, som upptagits i 3—6 §§, och det synes icke vara påkallat att i något avseende meddela från dessa regler avvikande föreskrifter.

Enligt den nuvarande ordningen skall utan avseende å den lagfördes tjänsteställning åtal i militära mål upptagas av krigsdomstol i första instans. Endast i följande fall ankommer det på krigsöverdomstol att omedelbart döma i sådana mål, nämligen då åtal väckes mot officer för fel eller försummelse vid fullgörande av de tjänsteplikter, som enligt RLK ålagts vissa befälhavare i avseende å det militära rättegångsväsendet, eller vid förande av straffregister; då åtalet gäller fel eller försummelse i domarämbetet av ledamot i krigsrätt; då åtalet avser fel eller försummelse vid handläggning av disciplinmål, vid verkställighet av disciplinstraff eller vid utövning av befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet eller då åtal i övrigt är av beskaffenhet att enligt allmän lag eller särskild författning hovrätt omedelbart dömer över likartat mål (46 § RLK).

Före tillkomsten av 1914 års krigslagstiftning skulle krigsöverdomstol omedelbart döma i alla till krigsdomstol hörande mål, som rörde av officerare begångna brott. Rannsakingen i sådana mål kunde emellertid i regel av krigsöverdomstolen överlämnas åt krigsrätt. Av 1901 års krigslagstiftningskommitté framhölls, att den med hänsyn till forum privilegierade ställningen för officerare syntes delvis ha tillkommit av disciplinära skäl och av den anledningen att den dåvarande militära underrätten med tillhörande åklagarorganisation ej ansetts skickad att handlägga de i allmänhet mera grannliga och invecklade målen rörande officerares tjänsteförseelser. Med de förändringar, som av kommittén föreslagits såväl beträffande krigsrätternas sammansättning som med avseende å åklagarmyndigheten vid krigsdomstolarna, kunde enligt kommitténs mening någon berättigad anmärkning icke framställas mot kommitténs förslag att med vissa undantag överflytta officers forum till krigsrätt. Detta uttalande syntes kommittén äga lika giltighet vare sig man betraktade saken enbart ur lagskipningens synpunkt eller ur synpunkten av officers anspråk att för ämbetsfel dömas av en i förhållande till hans tjänsteställning sammansatt domstol. Det kan i anslutning härtill anmärkas, att enligt kommitténs förslag de militära krigsrättsledamöternas grad bestämdes med större hänsynstagande än tidigare till den lagfördes tjänsteställning.

Enligt 2 kap. 2 § första stycket nya RB tillkommer det hovrätt att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av underrättsdomare eller annan ämbets- eller tjänsteman, mot vilken åtal för sådant brott enligt lag eller författning skall väckas i hovrätt. I instruktioner för ämbetsmyndigheterna äro bestämmelser av sådant innehåll meddelade beträffande åtskilliga ämbets- och tjänstemän i högre befattningar. Ett överförande till de allmänna domstolarna av rättsskipningen i militära mål torde föra med sig att det med fog kan uppställas krav på att i nu förevarande hänseende likställighet införes mellan militära och civila befattningshavare.

Då det gäller att bestämma i vilka fall militära mål böra upptagas av hovrätt såsom första domstol uppkommer i första hand frågan huruvida hänsyn härvid bör tagas utslutande till den lagfördes militära grad eller om avgörande betydelse bör tillmätas den omständigheten att den lagförde tjänstgör i viss högre befattning. Även om en avgränsning utslutande med hänsynstagande till graden skulle medföra vissa praktiska fördelar, torde övervägande skäl tala mot en sådan lösning. Främst kan sålunda invändas att det ofta förekommer att befattningshavare, som bekläda likvärdiga tjänster, inneha olika grader. En i möjligaste mån tillfredsställande lösning synes kunna ernås genom att dels i lag bestämmas att befattningshavare, som bestrider regementschefs eller högre beställning, skall för brott, som begås i sådan tjänst, svara inför hovrätt såsom första domstol och dels Kungl. Maj:t meddelar enahanda föreskrift i fråga om andra befattningar vid krigsmakten, som med hänsyn till beskaffenheten av därmed förenade tjänsteåligganden anses böra i nu angivna hänseende vara likställda med nyssnämnda befattningar.

Såsom framgår av det förut anförda skall för närvarande prövningen av åtal för fel eller försummelser i avseende å de judiciella uppgifter, som åligga militärbefälet, ankomma på krigsöverdomstol såsom första domstol. Med hänsyn till den reglering av förhållandet mellan disciplinärförfarandet och den på vederbörande underrätt ankommande rättsskipningen i militära mål, som innefattas i utredningens förslag, synes det lämpligen icke böra ifrågakomma att underrätt till prövning upptager frågor om fel eller försummelser av den bestraffningsberättigade befälhavaren i denna hans egen-skap. Omedelbart av hovrätt bör därför upptagas åtal på grund av fel eller försummelser i avseende å fullgörandet av tjänsteplikter, som vid utövning av den disciplinära bestraffningsrätten eller eljest enligt lag eller författning ålagts bestraffningsberättigad befälhavare. Det må anmärkas, att enligt utredningens förslag bestraffningsrätt icke skall tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad. Vid sådant förhållande torde redan på grund av vad ovan föreslagits i fråga om hovrätt såsom första domstol för högre befattningshavare flertalet bestraffningsberättigade befälhavare komma att omedelbart svara inför hovrätt jämväl för sådana tjänstefel varom nu är fråga.

Bestämmelsen i 46 § RLK att krigsöverdomstol skall omedelbart döma i mål, som äro av beskaffenhet att enligt allmän lag eller särskild författning hovrätt omedelbart dömer över likartat mål, kommer sedan rättsskipningen i militära mål överförs å de allmänna domstolarna att bliva ersatt av motsvarande bestämmelser i 2 kap. 2 § nya RB. Såsom förut nämnts skall det enligt första stycket i detta lagrum tillkomma hovrätt att som första domstol upptaga mål om ansvar på grund av ämbetsbrott av — förutom underrättsdomare — annan ämbets- eller tjänsteman, mot vilken åtal för sådant brott enligt lag eller författning skall väckas i hovrätt. Därest i enlighet med vad ovan förordats i lag föreskrives att inför hovrätt såsom första domstol skola svara dels befattningshavare, som bestrida regementschefs eller högre beställning, och dels bestraffningsberättigade befälhavare för fel eller försummelser i denna egen-skap, torde kunna förutsättas att Kungl. Maj:t skall finna sig förhindrad att, såvitt gäller befattningshavare i militära beställningar, i administrativ ordning utvidga dessa forumregler i vidare mån än ovan angivits. I detta sammanhang bör emellertid beaktas, att enligt Kungl. Maj:ts instruktioner för vissa till krigsmakten hörande centrala förvaltningsmyndigheter åtskilliga där tjänstgörande befattningshavare skola för fel eller försummelser i tjänsten åtalas vid Svea hovrätt. I en del fall gäller detta innehavare av befattningar, vilka enligt instruktionerna skola uppehållas av militär eller civilmilitär personal. Då fråga är om sådana befattningar hör befogenheten för Kungl. Maj:t att bestämma om åtals upptagande i hovrätt icke röna inverkan av de särskilda forumregler, som av utredningen föreslagits beträffande befattningshavare i militära beställningar. Lämpligheten av administrativa särbestämmelser bör således i dessa fall kunna bedömas enligt de grunder, som tillämpas i fråga om befattningshavare i civila verk.

Förfarandet vid domstolen.

Genom krigsrättsmålens överförande till de allmänna domstolarna kommer, därest annat icke föreskrives, även själva domstolsförfarandet i militära mål att följa de regler, som enligt den nya rättegångsordningen skola gälla i sådant avseende. Av tidigare behandlade delar av förslaget framgår, att behovet av särbestämmelser för de militära målen mindre gäller själva domstolsbehandlingen än de anordningar, som avse rättegångens förberedande och inledande. Till en del ha de frågor, som beröra domstolsförfarandet, behandlats i den föregående framställningen.

Vad angår förfarandet i underrätt må till en början erinras, huru som i tidigare sammanhang av utredningen föreslagits viss särbestämmelse i anslutning till reglerna i nya RB om ordningen för domstolarnas sammanträden. Enligt denna bestämmelse skulle såsom komplement till dessa regler gälla att, sedan åtal väckts i militärt mål, som med hänsyn till disciplinens upprätthållande eller annan omständighet kräver skyndsam behandling, särskilt sammanträde för huvudförhandling i mån av behov skall utsättas. Härjämte har föreslagits, att utsättande av militärt mål till huvudförhandling skall ske efter samråd med vederbörande befälhavare (s. 41).

Vidare föreslås i fråga om ordningen för förhandlingarna vid domstolen att militära mål, som förekomma till handläggning å dag, till vilken jämväl andra mål utsatts, skola uppföras å särskild uppslagslista och, om detta icke föranleder särskild olägenhet, utsättas att förekomma antingen före eller efter det samtliga övriga mål blivit handlagda (s. 37).

Enligt nya RB gäller såsom allmän regel, att delgivning i rättegång skall ske genom rättens försorg. Om part begär att få ombesörja delgivning, må det anförtros honom, om rätten finner det kunna ske utan olägenhet. Har åklagare själv utfärdat stämning skall delgivning därav ske genom hans försorg. Åklagaren äger även ombesörja delgivning av kallelse eller föreläggande, som utfärdas av honom. Delgivning genom rättens försorg skall ske genom posten, om ej rätten finner den böra verkställas på annat sätt (33 kap. 4 och 5 §§).

Särskild bestämmelse torde böra meddelas därom att i militära mål rätten eller åklagaren skall äga hos vederbörande befälhavare påkalla delgivning med den som fullgör tjänstgöring vid krigsmakten. På sätt av processlagberedningen förordats i dess förenämnda förslag till ändringar i RLK bör vidare stadgas, att kallelse å part eller annan må ske genom befälhavarens skriftliga order. Då underlåtenhet att efterkomma sålunda given order är särskilt straffbelagd följer, såsom beredningen framhållit, av föreskriften i 9 kap. 8 § andra stycket nya RB, att föreläggande för part eller annan att komma tillstädes vid vite ej får meddelas i fall då kallelse skett genom befälhavarens order.

Enligt bestämmelser i nya RB äger rätten i vissa fall förordna att part eller vittne skall hämtas till rätten. För militära mål bör föreskrivas att, om rätten beslutat att någon skall hämtas till rätten, det skall åligga vederbö-

rande befälhavare att på anmodan ombesörja beslutets verkställande, där den som skall hämtas fullgör tjänstgöring vid krigsmakten.

I 21 kap. nya RB meddelas bestämmelser om rätt för den som misstänkes för brott att själv anlita eller åt sig få förordnad försvarare. Rätt att erhålla biträde av försvarare tillkommer såsom förut nämnts den misstänkte icke blott, då han ställts under åtal, utan även under förundersökningen, så snart denna fortskridit så långt, att den kan anses riktad mot honom såsom skäligen misstänkt för brottet. I fråga om förordnande av offentlig försvarare stadgas i 3 § nämnda kapitel att, om den misstänkte ej utsett försvarare eller av honom utsedd försvarare avvisas och på grund av sakens beskaffenhet eller eljest hans rätt finnes icke kunna utan biträde tillvaratagas, offentlig försvarare skall förordnas för honom. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare förordnas. Förordnande meddelas av rätten.

Enligt 80 § RLK gälla särskilda bestämmelser om förordnande av rättegångsbiträde i mål, som tillhöra krigsdomstols behandling. Rätt att påkalla förordnande av biträde tillkommer enligt dessa bestämmelser dels den som är häktad och dels den som, utan att vara häktad, är tilltalad för brott, varå straffarbete eller förlust av ämbete eller tjänst efter lag kan följa. I sistnämnda hänseende innefatta de ifrågasvarande stadgandena en särskild förmån jämväl i förhållande till nu gällande allmänna bestämmelser. Vid föredragning av förslaget till 1914 års krigslagstiftning anförde departementschefen härom (prop. nr 57 s. 210): Enligt departementschefens mening hade statsmakterna en alldeles särskild skyldighet att tillse att personer, som ställdes under tilltal vid krigsdomstolarna, erhöle den hjälp i rättegången, som erfordrades för ett tillbörligt tillvaratagande av deras intressen, så att de omständigheter, som kunde tala till svarandens förmån, icke lämnades obeaktade på grund av hans okunnighet eller ovana vid rättsliga förhandlingar. Flertalet av dem, som tilltalades vid krigsdomstol, vore nämligen värnpliktiga. Dessa hade icke av egen fri vilja kommit att tillhöra krigsmakten utan fullgjorde genom sin krigstjänst en i lag stadgad skyldighet mot det allmänna. Staten borde därför låta sig angeläget vara att tillvarataga de värnpliktigas intresse i de fall, då dessa själva saknade förmåga att göra det på ett tillfredsställande sätt, och krigstjänsten borde icke för dem medföra andra olägenheter eller annan tunga än som följde av förhållandenas egen natur. Det borde även beaktas, att de värnpliktiga till följd av ungdom och oerfarenhet i särskild grad saknade förmåga att själva tillvarataga sina intressen i rättegången liksom att de i regel icke vore i den ekonomiska ställning att de själva kunde bestrida de utgifter, som erfordrades för anskaffande av rättegångsbiträde. Av 1901 års kommitté föreslagen bestämmelse att det skulle åligga vederbörande befälhavare att tillse att vid krigsdomstol tilltalad person icke av sin tjänstgöring hindrades att själv skaffa sig biträde i rättegång syntes därför icke vara tillfyllest. Emellertid ansåge departementschefen det icke kunna ifrågasättas att utsträcka tillämpningen av eljest gällande bestämmelser om förordnande av rättegångsbiträde längre än att de omfattade de

fall då någon ställdes under tilltal för brott, som enligt lag kunde bestraffas med straffarbete eller förlust av ämbete eller tjänst. Att låta bestämmelsen komma till tillämpning även i andra fall skulle nämligen i anseende till det stora antal av jämförelsevis enkla mål, som då skulle falla under densamma, möta stora praktiska svårigheter.

Det synes befogat att i militära mål låta även icke anhållna eller häktade fortfarande i viss utsträckning komma i åtnjutande av förmånen att kunna påkalla förordnande av försvarare. Härvid bör icke inverka att även utan sådan utsträckning av tilltalads rätt till biträde under vissa förutsättningar möjlighet skulle stå till buds att utverka förordnande av rättegångsbiträde med tillämpning av lagen om fri rättegång. Rätten att i nu åsyftade fall erhålla försvarare bör bedömas uteslutande ur processuella synpunkter och icke vara beroende av de villkor, som i sistnämnda lag uppställas för erhållande av fri rättshjälp. I anslutning till gällande bestämmelser torde sålunda i fråga om mål, som skola handläggas i den för militära mål stadgade ordningen, böra särskilt föreskrivas att offentlig försvarare skall förordnas på begäran av den som, utan att vara anhållen eller häktad, misstänkes för brott, varå straffarbete kan följa. Med de nya bestämmelser, som enligt det remitterade förslaget till lag om ändring i strafflagen skola gälla beträffande användning av ämbetsstraff, torde däremot icke såsom för närvarande rätten att erhålla biträde kunna utan vidare utsträckas även till fall där brottet kan förskylla avsättning. Enligt 25 kap. 7 § i förslaget skall, om ämbetsman dömes till straffarbete för brott, för vilket han ej förskyllt ämbetsstraff enligt bestämmelserna i nämnda kapitel, även dömas till avsättning; om icke särskilda skäl föranleda därtill må han dock bibehållas i tjänsten och i sådant fall kan i stället dömas till suspension. Om han förskyller fängelse eller böter, skall dömas till avsättning, om han genom brottet visat sig uppenbarligen icke vara skickad att inneha tjänsten, eller till suspension, om han eljest i avsevärd mån skadat det anseende som innehavaren av befattningen bör äga. Den av SLK-utredningen föreslagna lagen om disciplinstraff för krigsmän bereder möjlighet att utbyta bötesstraff mot disciplinstraff i mål, som skola handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. Enligt de föreslagna bestämmelserna skulle således utrymme komma att finnas för tillämpning av ämbetsstraffen avsättning och suspension i alla militära mål, där åtalet gäller någon som är underkastad ämbetsansvar. Vid sådant förhållande torde av praktiska skäl icke kunna ifrågakomma att bibehålla den nuvarande bestämmelsen om rätt för den lagförde att påkalla förordnande av försvarare så snart brottet kan förskylla avsättning. Bestämmelsen synes därför lämpligen böra inskränkas till att avse sådana fall där fråga är om ämbetsbrott, varå — utan att straffarbete ingår i latituden — avsättning kan följa. Det bör i detta sammanhang beaktas, att enligt SLK-utredningens förslag icke endast officerare och underofficerare och likställda utan även annat befäl av lägst furirs grad samt de som inneha motsvarande tjänsteställning skola vara underkastade ämbetsansvar och således kunna drabbas av ämbetsstraff.

Det torde vidare för de militära målens del böra särskilt föreskrivas att, om den som är i tjänstgöring vid krigsmakten vill påkalla domstols förordnande av offentlig försvarare, han skall äga göra anmälan därom hos sin befälhavare, å vilken det därefter skall ankomma att hos domstolen göra framställning om sådant förordnande. Givetvis bör framställning även kunna göras omedelbart hos rätten.

Vidare synes lämpligen, i anslutning till nuvarande bestämmelse i 79 § RLK, böra stadgas skyldighet för vederbörande befälhavare att tillse att den, som hör till krigsmakten och står under hans befäl, ej utan tvingande skäl av sin tjänstgöring vid krigsmakten hindras att förskaffa sig erforderligt biträde.

Såsom förut angivits (s. 27) bör militär fackkunskap, i den mån sådan erfordras, införas i rättegången enligt vanliga regler om bevisning. I detta sammanhang återstår frågan huruvida särskilda anordningar äro påkallade för att i militära mål för domstolen och parterna underlätta möjligheten att i förekommande fall utan omgång anlita sakkunnig.

Bestämmelser om anlåtande av sakkunnig äro meddelade i 40 kap. nya RB. Enligt dessa bestämmelser gäller bland annat följande. Om det för prövning av fråga, vars bedömande kräver särskild fackkunskap, finnes nödigt att anlita sakkunnig, äger rätten över frågan inhämta yttrande av myndighet eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i ämnet, eller ock uppdraga åt en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att avgiva yttrande. Såsom sakkunnig får icke anlitas den som till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad. Innan sakkunnig utses, bör tillfälle lämnas parterna att yttra sig i frågan. Ena sig parterna om sakkunnig, skall denne anlitas, om han finnes lämplig och hinder ej möter därför. Rätten äger dock jämte honom utse annan. Om utlåtande av myndighet, tjänsteman eller annan skall gälla vad därom är stadgat. Annan sakkunnig skall, om rätten ej förordnar annat, avgiva skriftligt utlåtande. Sakkunnig, som höres muntligen skall, innan han avgiver sin utsaga, avlägga viss föreskriven ed. Har utlåtande avgivits av myndighet, tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande, skall ersättning utgå allenast i den mån särskild föreskrift därom är meddelad.

De allmänna bestämmelser, som sålunda gälla för anlåtande av sakkunnig, torde utan olägenhet kunna tillämpas även i militära mål. Det förutsättes härvid såsom givet, att utlåtande av militär sakkunnig i regel avgives muntligen eller således vid inställelse inför rätten. Förordnande för den sakkunnige kan då av domstolen meddelas i parternas närvaro, och föreskriften om att, innan sakkunnig utses, tillfälle bör lämnas parterna att yttra sig i frågan behöver således icke föranleda någon omgång. Genom föreskrift i administrativ ordning bör det åläggas såväl militära som andra befattningshavare vid krigsmakten att tillhandagå med yttrande såsom sakkunnig i militära mål. Därmed följer då också skyldighet att fullgöra erhållet uppdrag utan särskild ersättning.

I yttranden i samband med 1933 års proposition har av militära myndigheter gjorts gällande att, därest militära ledamöter icke vidare skulle finnas i rätten, det vore synnerligen angeläget att under alla förhållanden en militär befattningshavare med erforderliga kvalifikationer funnes tillstädes vid domstolen med rätt och skyldighet att framföra de synpunkter, som han funne vara av vikt för målets rätta bedömande. Ehuru detta krav, framhålles i propositionen, delvis syntes bottna i en föga berättigad misstro mot domstolens förmåga att själv i det särskilda fallet bedöma behovet av upplysningar rörande speciella militära förhållanden, hade departementschefen dock ej funnit anledning motsätta sig en anordning, varigenom tillfälle bereddes militär myndighet att städe inför domstol avgiva utlåtande i mål, som rörde krigsmakten. Däremot kunde det icke anses erforderligt att, såsom påyrkats, ytterligare föreskriva att militär befattningshavare alltid skulle vara tillstädes vid handläggning av militärt mål. I enlighet härmed upptogs i lagförslaget ett stadgande av innehåll, att befattningshavare vid krigsmakten, som därtill förordnades, skulle äga vara tillstädes vid handläggning av militärt mål för att däri lämna upplysningar samt att sådant förordnande finge påkallas jämväl av rätten eller dess ordförande.

Det torde icke överensstämma med grunderna för den allmänna rättegångsordningen att bereda annan än part eller partsrepresentant rätt att utan anmodan därom yttra sig i rättegången. Någon anledning att i militära mål tillämpa en annan ordning i detta avseende lär icke förefinnas. Följaktligen bör det icke ifrågakomma att i sådana mål tillägga militär befattningshavare, som icke är part eller enligt vanliga regler anlitas såsom sakkunnig eller vittne, befogenhet att efter eget beprövande yttra sig i rättegången. Vad nu anmärkts bör givetvis icke hindra att, om vederbörande befälhavare finner anledning antaga att tillgång till militär sakkunskap kan bli av betydelse i visst mål, han även utan särskild framställning därom tillser att sakkunnig militär befattningshavare ställes till förfogande. I enlighet med principerna för den nya rättegångsordningen böra i sådana fall upplysningar från den sakkunnige i första hand tillhandahållas redan under förundersökningen.

I 45 kap. 3 § nya RB meddelas bestämmelser om sammanförande av flera åtal till handläggning i en rättegång. Enligt dessa bestämmelser skola i en rättegång handläggas åtal, som väckas antingen mot en och samme person för flera brott eller mot flera tilltalade, som tagit del i samma brott. Även i andra fall må flera åtal handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. För att gemensam handläggning skall kunna äga rum fordras dels att åtalen väckts vid samma domstol och att denna är behörig och dels att för åtalen samma rättegångsform är tillämplig. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen är i nya RB genom särskilda forumregler — vilka avses skola gälla även i militära mål — sörjt för att i de först omnämnda fallen åtalen kunna där så finnes lämpligt upptagas vid samma domstol. De för de militära målen föreslagna särskilda forumreglerna bereda även eljest i viss utsträckning möjlighet att vid en och samma domstol an-

hängiggöra med varandra sammanhängande åtal mot flera tilltalade. I samtliga nu åsyftade fall kan det givetvis inträffa att endast något av åtalen skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen medan det eller de övriga skola handläggas i vanlig ordning. Den för gemensam handläggning av åtalen stadgade förutsättningen att samma rättegångsform skall vara tillämplig torde icke utgöra hinder för målens sammanförande i en rättegång. Uppenbarligen måste i sådana fall de särbestämmelser, som föreslagits skola gälla beträffande själva domstolsbehandlingen av militära mål, exempelvis föreskrifterna om särskild uppslagslista samt utsättande i brådsökande fall av särskilt sammanträde för huvudförhandling, efter sammanslagningen tillämpas i rättegången i dess helhet, varemot andra för militära mål meddelade särbestämmelser, såsom reglerna för eftergift av åtal, användande av disciplinstraff i stället för bötesstraff m. m., givetvis bliva tillämpliga endast beträffande tilltalad, mot vilken åtal skall väckas i militärmåls ordning.

I 6 kap. nya RB meddelas bestämmelser om domstols protokoll. Jämlikt 1 § sista stycket må i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter som meddelas av Konungen, därest målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och den tilltalade erkänt gärningen. I 30 kap. 6 § stadgas att, likaledes enligt bestämmelser som meddelas av Konungen, under nyssnämnda förutsättningar dom i målet må utfärdas i förenklad form. För militära mål bör föreskrivas, att i nu angivna hänseenden disciplinstraff skall anses likställt med böter.

Vidare torde, i anslutning till vad för närvarande gäller, böra föreskrivas att utskrift av dom och slutligt beslut i militärt mål skall ofördröjligen tillställas den tilltalades befälhavare eller, om den tilltalade tjänstgör utom krigsmakten, den myndighet, under vilken han lyder. Med hänsyn till de särskilda förhållanden som föreligga i fråga om militära mål synes det böra åläggas domstolen att i sådana mål tillställa även den tilltalade en utskrift av domen eller beslutet. Det må anmärkas, att enligt de nya reglerna avkunnandet av dom eller slutligt beslut icke alltid sker vid huvudförhandlingen i parternas närvaro.

I detta sammanhang må även upptagas frågan om verkställighet av disciplinstraff som ådömts av underrätt. Om någon genom krigsrätts utslag blivit fälld till disciplinstraff må enligt stadgande i 82 § RLK straffet utan hinder av anförda besvär genast befordras till verkställighet. I 207 § SLK föreskrives, att disciplinstraff som blivit ålagt av befälhavare skall, där så kan ske, genast verkställas. I fråga om av befälhavare ådömt arreststraff har, såsom av det följande närmare framgår, utredningen av hänsyn till rättssäkerheten ansett att tillfälle bör beredas den lagförde att före verkställigheten påkalla omprövning av befälhavarens beslut. Enligt förslaget skall därför arreststraff som ålagts av befälhavare icke verkställas i fall då den dömde vid domstol fullföljer talan mot beslutet. Med hänsyn till vad i detta avseende föreslås och då ett uppskjutande av verkställigheten under längre tid ur disciplinär synpunkt icke kan anses tillfredsställande, synes möjlig-

het böra föreligga att omedelbart verkställa av domstol ådömt arreststraff. Från rättssäkerhetens synpunkt torde en sådan anordning icke behöva ingiva några betänkligheter, särskilt om det lägges i domstolens hand att avgöra huruvida straffet skall omedelbart verkställas eller ej. I anslutning till vad nu anförts synes böra föreskrivas, att arreststraff som ådömts av domstol skall, därest domstolen ej annorlunda förordnar, verkställas utan hinder därav att domen ej äger laga kraft. I fråga om den av SLK-utredningen föreslagna straffformen disciplinbot torde såsom närmare angives i det följande, icke i några fall betänkligheter kunna möta mot omedelbar verkställighet av sådant straff.

Vad härefter angår förfarandet i hovrätt må anmärkas, att processlagberedningen i sitt förenämnda förslag till ändringar i RLK i fråga om förfarandet i krigshovrätten förordat vissa avvikelser från de regler, som enligt nya RB gälla för huvudförhandling i hovrätt. Beredningen anför härutinnan bland annat (SOU 1944: 10 s. 327): Då för hela landet i regel funnes endast en krigsöverdomstol, syntes det vara erforderligt att i större utsträckning än nya RB förutsatte medgiva att avgörandet i målen finge ske utan huvudförhandling. Enligt 51 kap. 21 § nämnda balk gällde i sådant hänseende bland annat att huvudförhandling alltid erfordrades om den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff. Även då anledning förekomme att först i hovrätten ådöma sådant straff, vore huvudförhandling obligatorisk. Tydligt vore, att huvudförhandling i krigsöverdomstol ej borde erfordras, då fråga vore allenast om disciplinstraff. Härutöver syntes böra medgivas att avgörande utan huvudförhandling i regel finge ske om den tilltalade av krigsrätten dömts till fängelse, ej överstigande sex månader, eller sådant straff eljest ansåges kunna ifrågakomma i krigsöverdomstolen. Sedan mobilisering ägt rum, syntes ytterligare undantag vara påkallade.

Såsom i det nu återgivna uttalandet framhålles har beredningen vid prövningen av förevarande fråga utgått från att handläggningen av de militära målen skulle i fredstid ankomma på krigshovrätten såsom enda domstol. Sedan de allmänna hovrätterna övertagit rättsskipningen i militära mål i andra instans, torde såvitt gäller fredstid icke finnas anledning till avvikelser från de åsyftade reglerna i 51 kap. 21 § nya RB i den utsträckning beredningen under angivna förutsättning föreslagit. I andra stycket av nämnda lagrum stadgas, att med visst undantag mål må avgöras utan huvudförhandling, om den tilltalade av underrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller fällts till vite och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts. Det torde icke böra ifrågakomma att i fredstid för de militära målen utvidga dessa regler i vidare mån än att med de angivna fallen, där huvudförhandling icke erfordras, jämföras det fall att den tilltalade av underrätten dömts till disciplinstraff. Motsvarande bestämmelser böra gälla i fråga om militärt mål, som omedelbart upptages av hovrätt.

De särbestämmelser som i fråga om förfarandet i underrätt föreslagits beträffande delgivning, hämtning till rätten, förordnande av offentlig för-

svarare, skyldighet för befattningshavare vid krigsmakten att tillhandagå med yttrande såsom sakkunnig samt skyldighet för domstolen att tillställa vederbörande befälhavare och den dömde utskrift av dom och slutligt beslut ha avseende å rättegången i militära mål i allmänhet och böra därför äga motsvarande tillämpning vid handläggningen i hovrätt av sådana mål. Även den särskilda ordning som föreslagits i fråga om verkställighet av ådömt arreststraff blir att tillämpa beträffande arreststraff, som ådömts av hovrätt.

I 53 kap. nya RB meddelas bestämmelser beträffande mål, som upptagas omedelbart av hovrätt. Enligt dessa bestämmelser skola i vissa angivna hänseenden tillämpas enahanda regler som gälla beträffande underrättsförfarandet. I den mån i dylika hänseenden föreslagits särskilda bestämmelser för underrättsförfarandet i militära mål böra dessa erhålla tillämpning även i fråga om förfarandet i hovrätt.

Avgränsningen av militära mål.

Av det förut anförda framgår, att i olika hänseenden särbestämmelser fortfarande äro erforderliga i fråga om mål, som genom krigsdomstolarnas avskaffande överföras till de allmänna domstolarna. I det följande upptages frågan om den närmare avgränsningen av de mål rörande ansvarstalan, i vilka de föreslagna särbestämmelserna skola bliva tillämpliga.

De nuvarande krigsdomstolarnas behörighet att upptaga ansvarsmål regleras i 9 kap. (39—49 §§) RLK. Enligt 39 § första stycket 1:o skall vid krigsdomstol åtal utföras emot dem, som lyda under SLK eller eljest äro underkastade straff efter samma lag, för brott som i SLK omförmäles såsom straffbart.

Under SLK lyda i fredstid dels krigsmän, vartill huvudsakligen hänföras krigsmaktens militära befäl och manskap — förutom personal på aktiv stat, reservanställd personal och värnpliktiga — ävensom hemvärnsmän och krigsfrivilliga, samt dels vid krigsmakten anställda civilmilitära befattningshavare, såsom ingenjörer, läkare, veterinärer, meteorologer, tyghantverkare och förrådstjänstemän. Reservpersonal, värnpliktiga, hemvärnsmän och krigsfrivilliga lyda under SLK endast under tid, då de fullgöra dem åliggande tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, samt värnpliktiga härjämte då de under färd till eller från sin tjänstgöringsort stå under militärbefäl. Nu nämnda kategorier äro även under tid, då tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten icke fullgöres, underkastade ansvar enligt vissa särskilt angivna lagrum. Krigsfånge ävensom utländsk man, som vid krig mellan främmande makter, därunder Sverige är neutralt, här i riket internerats, skall utan att anses såsom krigsman vara underkastad straff efter SLK, där brottets beskaffenhet det medgiver.

I SLK upptagna straffbestämmelser avseende fredstid återfinnas i 5—9 kap. Förstnämnda kapitel (48—61 §§) avhandlar rymning och olovligt undanhållande samt därmed närstående brott. I 59 § stadgas straff för krigs-

man, som genom stympning eller annorledes gör sig oduglig till tjänstgöring eller som genom att föregiva sjukdom eller genom annat svikligt förfarande söker undandraga sig tjänstgöringsskyldighet. I 6 kap. (62—75 §§) behandlas främst uppror, upplopp och olovliga sammankomster. Enligt 72 § straffas den som, medan förordnande om indragning av skrift jämlikt § 4 mom. 12 eller 13 tryckfrihetsförordningen eller lagen angående indragning av vissa skrifter är gällande, med vetskap om förordnandet utsprider eller låter utsprida skriften vid trupp eller å flottans fartyg. 7 kap. (76—97 §§) innehåller i de fyra första paragraferna straffbestämmelser för ohörsamhet mot förman eller överordnad och i en senare paragraf (88 §) ohörsamhet mot vaktpost. Vidare behandlas i kapitlet våld eller annan misshandel och förolämpning. Bestämmelserna om dessa brott äro fördelade på ej mindre än tolv paragrafer (80—86 §§, 89—91 §§ samt 93 och 94 §§), och fördelningen har bland annat skett med hänsyn till om brottet förövats mot förman eller annan överordnad, vaktpost, underordnad eller med gärningsmannen likställd, om det begåtts i eller för den förorättades tjänst eller utom tjänsten samt, såvitt angår brott mot överordnad utom tjänsten, om denne därvid var iförd militär tjänstedrätt eller icke. Den som utan skälig anledning för klagan mot förman över förnärmelse i tjänsten straffas enligt 87 §. I 92 § är upptagen en straffbestämmelse för förman, som genom missbruk av sin myndighet söker hindra underlydande att föra klagan över förnärmelse i tjänsten. Ytterligare finnas i kapitlet straffbestämmelser rörande vissa ordningsföreseelser, nämligen i 95 § störande av gudstjänst vid samlad trupp och åstadkommande av förargelse inför krigsdomstol och i 96 § fylleri, förargelseväckande beteende eller annat bristande i anständigt uppförande under tjänstgöring eller eljest i fält, vid färd under militärbefäl eller inom område, som tillhör krigsmakten eller avses för dess behov, eller inom förlägnings- eller stationsort eller å annan ort, då den brottslige var iförd uniform, samt i 96 a § deltagande i demonstrationståg av någon som är klädd i uniform. Bestämmelserna i 8 kap. (98—101 §§) omfatta skadegörelse- och förmögenhetsbrott, som röra krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom eller som under tjänstgöring eller eljest i fält, vid färd under militärbefäl eller inom område, som tillhör krigsmakten eller är avsedd för dess behov, begås mot någon som lyder under SLK. 98 § innefattar väsentligen endast föreskrift, att brott som i 19, 20, 21 eller 22 kap. SL sägs skall bestraffas enligt allmän lag. I 99 § stadgas straff för vållande till fara för eldskada eller explosiv förödelse å egendom, som tillhör krigsmakten eller är avsedd för dess behov. Enligt 100 § straffas såsom persedelföreseelse ringa skadegörelse- eller förmögenhetsbrott avseende till begagnande utlämnad utrednings- eller beklädnadspersedel. Vad i 98 och 100 §§ är stadgat skall enligt 101 § äga tillämpning jämväl å värnpliktiga, reservpersonal samt hemvärnspersonal och andra frivilliga under tid då de icke lyda under SLK, där någon av dem begår brott som i nämnda paragrafer sägs beträffande åt honom till förvaring anförtrodd egendom. I 9 kap. (110—132 §§) avhandlas ytterligare fall av överträdelse eller åsidosättande av tjänsteplikt: dels upp-

tagas i 110—128 §§ vissa speciella tjänstebrott, såsom obehörig befälsutövning (113 §), övergivande av post (123 och 124 §§) och underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt (128 §), och dels meddelas i 129 samt 130 och 132 §§ straffbestämmelser för uppsåtliga respektive ouppsåtliga generella tjänstebrott. Bestämmelsen i 129 § äger i regel icke tillämpning å förbrytelser, varå annan straffbestämmelse i SLK är tillämplig. Utgör däremot brott i tjänsten som avses i 129 § tillika en förbrytelse mot allmän lag, blir förbrytelsen att bestraffa enligt såväl nyssnämnda paragraf som tillämpligt lagrum i SL. Straffbestämmelserna i 130 och 132 §§ skola icke tillämpas, om i SLK eller annan lag särskilt straff stadgas för det tjänstefel, vartill den felande gjort sig skyldig.

Enligt 39 § första stycket 2:o RLK höra vidare till krigsdomstol mål angående åtal för fel eller förbrytelse i ämbete eller tjänst vid krigsmakten jämväl i de fall, då den brottslige ej lyder under SLK eller brottet däri icke omförmäles såsom straffbart. Ämbets- och tjänstemän, som icke lyda under SLK, äro främst befattningshavare i sådan ställning vid verk, som tillhöra krigsmakten, vid krigsdomstolarna tjänstgörande domare och åklagare samt lärare vid militära läroanstalter. Ehuru ansvaret skall bestämmas efter allmän lag, skall åtal för fel eller försummelse i tjänsten av sådan personal tillhöra krigsdomstols upptagande. På grund av det andra i förevarande lagrum givna stadgandet avseende åtal för fel eller förbrytelse i ämbete eller tjänst vid krigsmakten, då den brottslige väl lyder under SLK men brottet däri ej omförmäles såsom straffbart, skall exempelvis vid krigsdomstol upptagas åtal mot en krigsman, som gör sig skyldig till något av de i 25 kap. SL angivna brott, för vilka tillämplig straffbestämmelse icke finnes i SLK.

I krigsdomstolarnas behörighet enligt de båda hittills berörda momenten av 39 § första stycket RLK göres enligt samma paragrafs fjärde stycke den inskränkningen, att kammarrätten och domkapitlen skola vara bibehållna vid dem tillkommande domsrätt.

39 § första stycket 4:o utvidgar krigsdomstolarnas behörighet att upptaga åtal mot krigsfånge eller internerad att även avse allmänt brott, som begås medan den tilltalade hålles under militärbevakning, ävensom brott, som av krigsfånge förövas utom riket, även om han ej hålles under dylik bevakning.

På grund av huvudstadgandet i 39 § första stycket 1:o skall den, som lyder under SLK eller eljest är underkastad straff enligt samma lag, åtalas vid krigsdomstol för delaktighet i brott, som skall åtalas vid krigsdomstol, om SLK är tillämplig å den åtalade delaktigheten. Enligt 39 § första stycket 5:o skall samma regel gälla, även om SLK icke är tillämplig å delaktigheten, men stadgandet är begränsat till att avse delaktighet av den som lyder under SLK. Om en civil person är delaktig i ett vid krigsdomstol åtalat brott, äger krigsdomstolen rannsaka men icke döma den civile (48 § första stycket RLK). Därest någon, som lyder under SLK eller eljest är underkastad straff efter samma lag, är delaktig i en vid allmän domstol åtalad förbrytelse, skall denna domstol såväl rannsaka som döma den delaktige, även om straffet för honom skall bestämmas efter krigslag (48 § tredje stycket).

Enligt 39 § första stycket 7:o) skola besvär över bland annat befälhavares beslut, varigenom disciplinstraff ålagts någon eller beslagtagen egendom förklarats förverkad, tillhöra krigsdomstols upptagande.

Mål om förvandling av böter skall enligt 39 § tredje stycket upptagas av allmän domstol, även om den bötfälde lyder under SLK eller eljest är underkastad straff efter samma lag.

Jämlikt 39 § femte stycket äger krigsdomstol i dithörande mål döma även i fråga om skadestånd, rättegångskostnad m. m., som av huvudsaken flyter, även då nämnda frågor ej avgöras samtidigt med huvudsaken.

Åtal för förolämpning inför krigsdomstol hör enligt huvudregeln under krigsdomstols prövning, om den skyldige lyder under SLK och brottet tillika faller under någon av de i nämnda lag upptagna straffbestämmelserna för förolämpning. Enligt 39 § sjätte stycket är krigsdomstol dessutom behörig att döma då en där tilltalad person, som icke lyder under SLK, gör sig skyldig till förolämpning inför rätten ävensom då gärningsmannen väl lyder under SLK men nämnda lag icke är tillämplig å förolämpningen, vilket inträffar då den förolämpade icke lyder under krigslag. Har förolämpningen blivit begången mot någon som icke i egenskap av ämbets- eller tjänsteman är närvarande vid rätten, äger dock denne förbehålla sig att föra talan vid allmän domstol.

För fastställande av vilka mål som skola handläggas i militärmåls ordning erfordras kännedom om det huvudsakliga innehållet i SLK-utredningens förslag till militär strafflagstiftning.

Vid bestämmandet av tillämplighetsområdet för de föreslagna nya straffbestämmelserna har SLK-utredningen frångått den kategoriuppdelning, som SLK gör mellan å ena sidan krigsmän och å andra sidan dem som utan att vara krigsmän lyda under lagen. Såsom gemensam beteckning å dem som skola vara underkastade bestämmelserna använder förslaget termen krigsmän, vilken fått en vidare innebörd än enligt SLK. Enligt 26 kap. 21 § SL hänföres till krigsmän de som äro anställda vid krigsmakten såsom officerare, underofficerare eller manskap, värnpliktiga och de som tillhöra hemvärnet, samtliga dock allenast under tid då de äro tjänstgöringsskyldiga i sådan egenskap. I övrigt skola de, som eljest äro anställda vid krigsmakten eller förbundit sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, under tid då de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga vara krigsmän, i den mån Konungen med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnar. Förutom under tid, då tjänstgöringsskyldighet föreligger, skola de som nu sagts anses såsom krigsmän, då de äro intagna i militärsjukhus eller militärhäkte, då de inom område eller utrymme, som nyttjas av krigsmakten, eller eljest offentligen uppträda i militär tjänstedräkt samt såvitt angår fullgörandet av dem åliggande anmälningsskyldighet eller annan särskild tjänsteplikt. Krigsfånge ävensom utländsk man som vid krig mellan främmande makter, under vilket riket är neutralt, här i riket internerats, skall enligt 27 kap. 14 § sista stycket SL vara underkastad vad för krigsman är stadgat, i den mån det är tillämpligt.

I förslaget ha endast upptagits brott, som äro rent militära eller åtminstone innefatta ett mera avsevärt moment av militär kvalifikation. På grund härav ha sådana stadganden uteslutits som upptagits i SLK av enbart processuella skäl. Icke heller finnes i förslaget någon motsvarighet till sådana stadganden, i vilka hänvisning göres till SL allenast med tillägg att, där brottet efter allmän lag befinnes kunna sonas med böter, i stället må dömas till disciplinstraff. Genom bestämmelse i den föreslagna lagen om disciplinstraff för krigsmän har i stället såvitt avser krigsmän möjlighet beretts att utbyta bötesstraff mot disciplinstraff i sådana fall, då allmänna brott skola beivras i den för militära mål stadgade ordningen; sådant utbyte må ske, om disciplinstraff finnes lämpligare med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art. Jämväl i övrigt ha åtskilliga stadganden i SLK uteslutits såsom icke tillräckligt sakligt motiverade. Vissa av dem ha överförts till SLK från äldre lagar och ha ansetts i vår tid skäligen betydelselösa. Andra utgöra specialfall av annan brottstyp, utan att tillräcklig grund ansetts vara för handen för en utbrytning av fallen till särskild behandling. Sålunda ha åtskilliga i SLK intagna bestämmelser om överträdande eller åsidosättande av speciella tjänsteplikter uteslutits, varigenom dylika förseelser bliva att betrakta såsom allmänna militära tjänstebrott. Icke alla militärt kvalificerade allmänna brott ha medtagits i förslaget; om de kvalificerande omständigheterna ansetts kunna beaktas inom ramen av den i SL för brottet angivna strafflatituden, har brottet icke upptagits i förslaget. Till följd härav ha exempelvis uteslutits sådana i SLK behandlade brott beträffande vilka, jämte det hänvisning skett till allmän lag, förklarats att brottet, där det förövats av någon som lyder under SLK, skall anses begånget under försvårande eller synnerligen försvårande omständigheter.

Beträffande de för fredstid gällande straffbestämmelserna må vidare följande anmärkas. Stadgandena i 5 kap. SLK om rymning och olovligt undanhållande ha i förslaget sammanförts till två straffbestämmelser, nämligen en bestämmelse om undanhållande avseende lindrigare fall av avvikande eller uteblivande (26:11) och ett stadgande om rymning för svårare fall av undanhållande (26:12). Någon motsvarighet till stadgandet i 59 § angående stympning och simulation har icke upptagits i förslaget. Vad angår 6 kap. SLK ha stadgandena om uppror och upplopp i förslaget ersatts med ett stadgande om myteri inom krigsmakten (26:3) samt i SLK upptagna bestämmelser om försök att förleda till uppror och till ohörsamhet sammanlagits till en bestämmelse avseende uppvigling till lydnadsbrott eller annat brott som innebär åsidosättande av tjänsteplikt (26:10). Straffbestämmelsen i 72 § SLK angående utspridande av indragen skrift har överförts till 5 § i ett av SLK-utredningen framlagt förslag till lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. I förslaget finnes för fredstid icke någon motsvarighet till nuvarande stadgande i SLK angående olovliga sammankomster, och SLK-utredningen föreslår jämväl upphävande av lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster. De i 7 kap. SLK upptagna lydnadsbrotten mot förman eller över-

ordnad ha i förslaget sammanförts till en enhetlig brottstyp (26:1 och 2). Lydnadsbrottet avser enligt förslaget allenast befallning av förman, varmed förstås krigsman som har befälsrätt över den befallningen gäller. I ett särskilt lagrum (26:4) behandlas ohörsamhet mot vakt. De omfattande bestämmelserna i 7 kap. SLK angående våld eller annan misshandel och förölämpning ha ersatts av dels en bestämmelse angående våld eller hot därom mot krigsman i eller för dennes tjänst (26:7) och dels ett stadgande rörande missfirmelse av krigsman likaledes i eller för tjänsten (26:8). Motsvarighet saknas således i förslaget till sådana i SLK reglerade fall, där våldet eller förölämpningen skett utom tjänsten. I stället för i SLK upptagna bestämmelser angående olika former av missbruk av förmansställning innehåller förslaget ett generellt straffbud för missbruk av förmanskap (26:5). Straffbestämmelserna i 7 kap. SLK rörande vissa ordningsföreseelser ha ersatts av stadganden, vilka dock icke ha lika stor räckvidd som stadgandena i SLK. Sålunda har i förslaget upptagits en bestämmelse angående oskickligt beteende, bestående i vanvördnad mot förman eller missaktning mot underlydande eller annat bristande i anständigt uppförande mot annan krigsman under tjänsteutövning eller i samband med tjänsten (26:9). Vidare föreslås en bestämmelse angående onykterhet i tjänsten (26:14), ett stadgande angående fylleri av krigsman inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten (26:15) samt en bestämmelse rörande förargelseväckande beteende inom sådant område eller utrymme (26:16). Enligt sistnämnda lagrum inträder även straff för krigsman, som deltagar i demonstrationståg iklädd militär tjänstedräkt, där det ej är av Konungen medgivet. Hela 8 kap. om skadegörelse, stöld och andra förmögenhetsbrott samt flertalet bestämmelser i 9 kap. SLK ha utslutits. Av de speciella, i sistnämnda kapitel avsedda brotten ha i förslaget upptagits obehörig befälsutövning (26:6) och övergivande av post (26:13). I stället för straffbestämmelsen i 128 § SLK rörande underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt ha föreslagits vissa ändringar i lagen den 2 juni 1916 om skyddskoppypning och lagen den 18 juli 1942 om skyddsympning inom försvarsväsendet, varigenom dessa lagar göras tillämpliga å krigsmän. Beträffande de generella tjänstebrotten gör förslaget skillnad mellan officerare, underofficerare och annat befäl av lägst furirs grad samt de som inneha motsvarande tjänsteställning, å ena sidan, och krigsmän tillhörande andra personalkategorier, å den andra. De förra skola vara underkastade ämbetsansvar och således ställas under 25 kap. SL, som i den lydelse kapitlet har i det remitterade förslaget upptager förutom bestämmelser om två speciella tjänstebrott — tagande av muta och brott mot tystnadsplikt — en straffbestämmelse angående uppsåtligt tjänstebrott (tjänstemissbruk) och en rörande annat sådant brott (tjänstefel). För övriga kategorier stadgas i 26 kap. 17 och 18 §§ SL straff för motsvarande brott (tjänstesvek respektive tjänstefel). Såväl de i 25 som de i 26 kap. upptagna straffbestämmelserna för allmänna tjänstebrott äro avsedda att vara helt och hållet subsidiära i förhållande till andra straffbud. Om en krigsman begår ett allmänt brott, skall han sålunda dömas endast för detta, även om han genom brottet åsidosatt tjänsteplikt;

sistnämnda omständighet förutsättes med visst undantag skola beaktas vid straffmätningen inom den för det allmänna brottet gällande latituden.

Vid bestämmandet av vilka mål angående ansvarstalan som skola handläggas i militärmåls ordning synes särskilt böra beaktas, huruvida de avvikelser från det vanliga rättegångsförfarandet, som av förevarande utredning föreslås i fråga om militära mål, kunna antagas i det särskilda fallet främja målets behandling. Härvid märkas främst de särskilda forumregler, som uppställas för militära mål. Domstolens behörighet blir enligt dessa regler icke i första hand beroende av platsen för brottets begående utan anknytes till den militära avdelningens ordinarie förläggningssort. Härigenom ernås såvitt möjligt en koncentration av målen i första instans till vissa underrätter, vilka jämte de därstädes i militära mål tjänstgörande åklagarna kunna antagas få särskild förtrogenhet med militära förhållanden. Särskilt avseende bör därför fästas vid huruvida av hänsyn till brottets beskaffenhet och övriga omständigheter det kan antagas, att utredning och bevisning om brottet säkrast och med minsta omgång kan åstadkommas, därest forum bestämmes enligt de särskilda för militära mål avsedda reglerna. Med utgångspunkt härifrån synes såsom allmän princip böra gälla, att i militärmåls ordning skola handläggas mål rörande brott, varigenom den brottslige åsidosatt sin militära tjänsteplikt eller som eljest i något hänseende nära sammanhänga med militära förhållanden.

Enär i SLK-utredningens förslag till militära straffbestämmelser endast upptagits rent militära eller militärt kvalificerade brott, torde från angivna synpunkter åtal för dylika brott böra handläggas såsom militära mål. Sålunda böra i fredstid till sådana mål räknas mål angående åtal mot krigsmän för brott, som avses i 26 kap. SL. I anslutning härtill bör även på sätt framgår av det nyss anförda till militära mål hänföras åtal mot krigsmän för brott som straffbeläggas i 25 kap. SL i det till lagrådet remitterade förslaget. Anmärkas bör att de brott, som föreslås skola omfattas av disciplinär bestraffningsrätt, med få undantag finnas upptagna i nyssnämnda 26 kap. Vad här sagts beträffande krigsmän bör uppenbarligen i tillämpliga fall även gälla dem som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL skola vara underkastade krigsmannaansvar. Utan att detta särskilt anges avses i det följande med krigsmän jämväl de som enligt sistnämnda lagrum äro underkastade krigsmannaansvar.

Beträffande andra brott än sådana, som upptagits i förslagen till 25 och 26 kap. SL, kunna till en början avskiljas vissa brott som äro av sådan beskaffenhet, att åtal därför bör handläggas i den för militära mål stadgade ordningen, så snart brottet begåtts av krigsman. Detta gäller det brott, svikande av försvarsplikt, som upptagits i 9 kap. 8 § SL i det till lagrådet remitterade förslaget. I detta lagrum stadgas straff för den som genom stympning eller annorledes gör sig oduglig till tjänstgöring som han skolat fullgöra vid krigsmakten eller eljest för rikets försvar eller genom att föregiva sjukdom eller medelst annat vilseledande undandraget sig sådan tjänstgöringsskyldighet. Även åtal för försök till svikande av försvarsplikt, vilket i förslaget är straff-

belagt enligt 9 § i samma kapitel, bör tydligen handläggas i militärmåls ordning. Till brott av nu angiven beskaffenhet äro vidare att räkna det i 5 § av SLK-utredningens förslag till lag angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. upptagna brottet rörande utspridande av indragen skrift samt brott bestående i underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt.

Vissa allmänna, av krigsman begångna brott äro av sådan beskaffenhet att desamma under särskilda, direkt angivbara förutsättningar städse erhålla sådant samband med militära förhållanden, att åtal för brotten under dessa förutsättningar böra handläggas i militärmåls ordning.

I 10 kap. SL i det till lagrådet remitterade förslaget stadgas i 1 § straff för den som förgriper sig med våld eller hot därom å innehavare av ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, då denne är i tjänstutövning eller för att tvinga honom till tjänsteåtgärd, hindra honom därifrån eller hämnas därför, samt för den som sålunda förgriper sig mot någon som innehaft ämbete eller annan befattning, varmed ämbetsansvar var förenat, för vad denne däri gjort eller låtit. Brottet benämnes våld eller hot mot tjänsteman. Vad sålunda sagts om befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, gäller ock befattning, vars innehavare enligt Konungens förordnande skall åtnjuta samma skydd. Den som, annorledes än i 1 § sägs, för att tvinga eller hindra någon, som åtnjuter skydd enligt nämnda paragraf, i utövningen av hans befattning eller hämnas därför otillbörligen företager gärning, som för honom medför lidande, skada eller annan olägenhet, eller hotar därmed, skall jämlikt 2 § samma kapitel dömas för förgripelse mot tjänsteman. Enligt 3 § skall vad i 1 och 2 §§ stadgas gälla även beträffande förgripelse mot den som är eller varit kallad att biträda där avsedd befattningshavare vid förrättning. SLK-utredningens förslag till straffbestämmelse i 26 kap. 7 § för våld eller hot mot krigsman i eller för hans tjänst utsluter i vad avser av krigsman begånget brott tillämpning av stadgandet i 10 kap. 1 § i andra fall än då förgripelsen skett med anledning av den förörrättades förhållande i tjänst vid krigsmakten som denne icke längre innehar. Någon motsvarighet till stadgandena i 10 kap. 2 och 3 §§ har ej upptagits i SLK-utredningens förslag. I militärmåls ordning synes böra upptagas åtal mot krigsman för brott som i 10 kap. 1 § sägs, därest förgripelsen skett med anledning av den förörrättades förhållande i tjänst vid krigsmakten som han icke längre innehar, samt brott enligt 2 §, där detsamma föröfvats mot krigsman. Har gärning, som i 1 eller 2 § sägs, föröfvats mot den som var eller varit kallad att biträda krigsman vid förrättning, i vilket fall 3 § blir tillämplig, bör åtalet likaledes upptagas i nämnd ordning.

Av övriga i det föreslagna 10 kap. SL upptagna brott synas de i 4 §, 5 § första stycket, 6 §, 9 §, 11 § och 13 § avsedda brotten vara av sådan beskaffenhet, att åtal för sådant brott under särskild förutsättning bör handläggas i militärmåls ordning. I 4 § stadgas straff för den som, utan att fall är för handen som i 1—3 §§ är sagt, genom att sätta sig till motvärn eller eljest med våld söker hindra utövningen av befattning med vilken följer ämbetsansvar (våldsamt motstånd). Förutsättningen för att sådant brott

skall upptagas i nu angiven ordning synes böra vara att med gärningen avsetts att hindra utövningen av krigsmans befattning. I 5 § första stycket stadgas straff för den som offentligen skymfar myndighet eller annat organ som äger besluta i allmänna angelägenheter. Åtal för sådant brott synes böra upptagas i militärmåls ordning, om förgripelsen riktats mot myndighet eller annat organ tillhörande krigsmakten. Enligt 6 § straffas den som lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för utövning av befattning varmed ämbetsansvar är förenat (bestickning). Därest befattning som i sistnämnda lagrum avses innehaves av krigsman, synes åtal för brott som där sägs böra handläggas såsom militärt mål. Straffbestämelsen i 9 § avser dels den som med våld eller hot därom angriper någon för att han hos domstol eller annat myndighet gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller eljest vid förhör hos myndighet avgivit utsaga eller för att hindra honom i sådan sak, dels ock den, som med annan åtgärd, som medför lidande, skada eller eljest olägenhet, eller med hot därom angriper någon för att han avlagt vittnesmål eller eljest avgivit utsaga vid förhör hos myndighet eller för att hindra honom i sådan sak. Förutsättningen för att mål angående åtal för sådant brott skall bliva militärt synes böra vara att övergreppet avsett någons åtgörande i militärt mål eller sak av beskaffenhet att mål därom skall handläggas i militärmåls ordning. 11 § avser lösttagande av den som är anhållen eller häktad, fånge eller annan som ej äger vistas på fri fot eller främjande av hans flykt på annat sätt samt försök till sådant brott. Åtal för brott, som avses i sistnämnda lagrum, synes böra handläggas i militärmåls ordning, därest gärningen avsett lösttagande av någon som var insatt i militärhäkte eller eljest av militär myndighet berövad friheten eller främjande av hans flykt. Enligt 13 § skall den som obehörigen utövar vad som hör till befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, dömas för obehörig tjänsteutövning. Vissa i sistnämnda lagrum avsedda fall komma enligt SLK-utredningens förslag att bestraffas jämlikt 26 kap. 6 §, där straff stadgas för krigsman som obehörigen utövar befäl. I den mån brottet blir att bedöma efter 10 kap. 13 § synes åtal därför böra väckas i militärmåls ordning, om tjänsteutövningen avsett befattning vid krigsmakten.

I 13 kap. SL enligt det till lagrådet remitterade förslaget stadgas straff i 5 § för falskt åtal och i 6 § för väckande av åtal ehuru sannolika skäl därtill saknats (obefogat åtal). 7 § innehåller en straffbestämmelse för falsk angivelse samt falsk tillvitelse, sistnämnda brott bestående i att någon hos åklagare, polismyndighet eller annat myndighet sanningslöst tillvitar annan brottslig gärning, föregiver besvärande omständighet eller förnekar friande eller mildrande omständighet, där myndigheten har att upptaga anmälan i sådan sak. I samma paragraf stadgas straff jämväl för den som av grov oaktsamhet begår sådan gärning som där sagts. I 8 § har upptagits en straffbestämmelse för fall då någon förvanskar eller undanröjer bevis med uppsåt att oskyldig må bliva sakfälld eller med sådant uppsåt åberopar falskt bevis (bevisförvanskning). Enligt 14 § andra stycket är försök till bevisförvansk-

ning straffbart. I 9 § har bland annat stadgats straff för den som, utan att vara förfallen till straff jämlikt 5—8 §§, genom åtal, angivelse, tillvitelse eller bevisförvanskning, som avses i sistnämnda lagrum, framkallat fara för att annan skall bliva utan laga skäl dömd eller eljest lida avsevärt förfång och, sedan han kommit till insikt därom, underlåter att till farans avvärjande göra vad skäligen kan begäras. Åtal för nu nämnda brott i det föreslagna 13 kap. SL synas böra handläggas i militärmåls ordning, därest åtal för den gärning, som påbörjats annan eller för vilken annan eljest utsatts för misstanke, skall upptagas i sådan ordning.

I 16 kap. 7 § SL stadgas straff för beskyllning för bestämt brott eller visst slag av brott, om beskyllningen skett av arghet eller obetänksamhet. Enär straffbestämmelsen i 26 kap. 8 § SL i SLK-utredningens förslag rörande missfirmelse av krigsman endast avser smädelse eller annan missfirmelig gärning mot krigsman i eller för hans tjänst, blir 16 kap. 7 § tillämplig å där avsedda beskyllningar som skett utom tjänsten. Åtal för beskyllning, som är att bedöma enligt sistnämnda lagrum, synes böra handläggas i militärmåls ordning, därest åtal för brott, som avses med beskyllningen, skall handläggas i militärmåls ordning. Beskyllning för brott, som icke skett under sådana omständigheter, att gärningen är straffbar enligt 7 §, blir att bedöma enligt 9 § samma kapitel, om ärekränkningen skett å tid, ort eller sätt att densamma väckt synnerligt uppseende eller eljest är av svår beskaffenhet, och i andra fall enligt 11 § samma kapitel. Under den förutsättning som angivits i fråga om i 7 § avsedd beskyllning synes åtal för beskyllning för brott, som skall straffas enligt 9 eller 11 §, böra handläggas såsom militärt mål.

Enligt det remitterade förslaget behandlas i 19 kap. SL allmänfarliga brott och i 24 kap. huvudsakligen skadegörelsebrott. Motsvarighet till dessa brott finnes icke i SLK-utredningens förslag. Detsamma gäller beträffande brott, upptagna i 20 kap. (om stöld och rån; så ock om egenmäktigt förfarande), 21 kap. (om bedrägeri och dylik oredlighet; så ock om utpressning, ocker och häleri) samt 22 kap. SL (om förskingring och annan trolöshet). Åtal för i nämnda kapitel angivna brott synes böra handläggas i militärmåls ordning, om brottet angått egendom som tillhörde krigsmakten eller var avsedd för dess behov.

I fråga om andra allmänna brott än de nu behandlade torde icke de förutsättningar, varunder åtal bör handläggas i den för militära mål stadgade ordningen, kunna angivas på annat sätt än genom en regel av innehåll, att till militära mål skola räknas mål angående åtal mot krigsman för brott, varigenom den tilltalade åsidosatt sin tjänsteplikt.

Då det gäller att avgöra, huruvida förseelse mot allmän författning jämväl innefattar försummelse av tjänsteplikt, torde ledning i främsta rummet böra sökas i reglementen, författningar, instruktioner och särskilt utfärdade föreskrifter. Även om i sådana bestämmelser ej är direkt angivet, att tjänsteplikt i visst fall föreligger, torde på grund av förhållandenas beskaffenhet tjänsteplikt ändock kunna vara för handen. Förseelse mot allmän författ-

ning, som förövats under tjänsteutövning, torde sålunda ofta innefatta försummelse av tjänsteplikt. Så t. ex. måste det anses såsom tjänsteplikt åligga den som framför kronans motorfordon att iakttaga de föreskrifter, som i vägtrafikstadgan äro givna till förekommande av att skada åsamkas fordonet eller detta förorsakar skada för annan (jfr NJA 1942 s. 25). Detsamma torde gälla i fråga om överträdelse av andra trafiksäkerhetsföreskrifter, såsom stadgande om maximihastighet. Däremot torde icke den som i tjänsten överträder en ren ordningsföreskrift, t. ex. ett parkeringsförbud av sådan karaktär, utan vidare göra sig skyldig till försummelse av tjänsteplikt. Såsom ytterligare exempel på att icke alla förseelser mot allmän författning under tjänsteutövning innefatta åsidosättande av tjänsteplikt kan nämnas det fall att en krigsman under tjänsteutövning tillgriper annan krigsman tillhörig egendom. Endast under särskilda förhållanden, såsom då gärningsmannen har fått sig ålagt att bevaka egendomen, blir brottet att betrakta såsom en tjänsteförbrytelse. Icke heller ett tillgrepp av krigsmakten tillhörig egendom innefattar utan vidare ett åsidosättande av tjänsteplikt; såsom nyss nämnts blir dock ett dylikt brott utan avseende härå enligt utredningens förslag att behandla i militärmåls ordning. När förseelse mot allmän författning icke begås under tjänsteutövning och reglementen eller instruktioner ej grunda tjänsteplikt, torde i allmänhet sådan ej kunna anses föreligga. Särskild tjänsteplikt lär i regel ej uppkomma därigenom att i militär föreskrift anbefalles något som redan är för envar påbjudet i allmän författning.

I 26 kap. 15 och 16 §§ i SLK-utredningens förslag stadgas såsom tidigare nämnts straff för fylleri och förargelseväckande beteende av krigsman inom område eller utrymme som nyttjas av krigsmakten. Såsom framgår av det förut anförda skall åtal för sådana brott behandlas i militärmåls ordning. I det följande föreslås att till disciplinmål skola hänföras mål angående ansvar för fylleri och förargelseväckande beteende icke blott då nyssnämnda lagrum äro tillämpliga utan även — om den felande var iförd militär tjänstedräkt — då förseelsen är straffbar enligt 11 kap. 9 eller 10 § SL i det remitterade förslaget. Med hänsyn till det nära sambandet mellan den disciplinära bestraffningsrätten och domstolsrättsskipningen i militära mål bör åtal mot krigsman för brott som i 11 kap. 9 eller 10 § sägs handläggas i den för militära mål stadgade ordningen under förutsättning att den felande vid förseelsens begående var iförd militär tjänstedräkt.

Av den redogörelse som ovan lämnats för hithörande bestämmelser i RLK framgår, att till krigsdomstol höra mål angående åtal för fel eller förbrytelse i ämbete eller tjänst vid krigsmakten även i fall, då den brottslige ej lyder under SLK eller brottet däri ej omförmäles såsom straffbart.

Före tillkomsten av 1914 års lagstiftning voro vid krigsmakten anställda civila ämbets- och tjänstemän underkastade ansvar enligt den militära strafflagen, och mål angående fel och förbrytelser i ämbete eller tjänst vid krigsmakten skulle regelmässigt tillhöra krigsdomstol. 1901 års kommitté föreslog, att åtal för sådana brott fortfarande i regel skulle upptagas av krigsdomstol även om den tilltalade, såsom enligt kommitténs förslag un-

dantagsvis skulle bliva förhållandet, icke lydte under strafflagen för krigsmakten. Även om särskilda ansvarsbestämmelser beträffande vissa personer i förevarande hänseende icke ansetts behövlige, syntes det dock kommittén i alla avseenden lämpligt, att ämbets- och tjänstemän vid krigsmakten i allmänhet fortfarande för fel och försummelser i ämbetet eller tjänsten åtalades vid krigsdomstol. För en sådan anordning talade, att enligt kommitténs förslag de ämbets- eller tjänstemän vid krigsmakten, som undantagits från den militära strafflagens tillämplighetsområde, likväl under tjänstgöring vid mobiliserad avdelning skulle lyda under nämnda lag och följaktligen, i den mån sådan tjänstgöring kunde för dem ifrågakomma, givetvis borde för förbrytelser av ifrågavarande slag åtalas vid krigsdomstol.

Civila ämbets- och tjänstemän vid krigsmakten återfinnas icke bland dem som i SLK-utredningens förslag till 26 kap. 21 § SL direkt angivas såsom krigsmän, och det torde icke heller, fränsett civilmilitära befattningshavare, i regel vara att räkna med att de bliva att hänföra till krigsmän på grund av sådant förordnande av Kungl. Maj:t, som enligt lagrummet kan meddelas. Sådant förordnande skall nämligen vara föranlett av behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden. De skäl som kunna åberopas för att mål angående militära brott skola handläggas i särskild ordning synas emellertid åtminstone i vissa fall gälla även i fråga om mål angående ansvar å tjänstemän vid krigsmakten för tjänstebrott, särskilt beträffande sådana befattningshavare vid militärt organiserade avdelningar av krigsmakten. Vad angår brott i tjänsten av tjänstemän vid icke militärt organiserade inrättningar, torde i övertvägande antalet fall brottets beskaffenhet icke föranleda att åtal därför bör upptagas av domstol som handlägger militära mål. Ur utredningssynpunkt torde det i allmänhet bliva betydelselöst, huruvida i sistnämnda fall målet upptages såsom militärt mål eller icke. De icke militärt organiserade inrättningar varom här främst är fråga äro, i varje fall enligt nu gällande organisation, så belägna att den underrätt, som enligt utredningens förslag har att upptaga militära mål från inrättningen i fråga, även med tillämpning av allmänna forumregler skulle ha att handlägga mål angående tjänstebrott, begångna av sådana vid inrättningen anställda tjänstemän som icke skola svara i hovrätt såsom första instans. Det låter sig svårigen göra att genom ett generellt stadgande såsom militära mål utsöndra sådana mål av ifrågavarande slag, som i och för sig böra handläggas i militärmåls ordning. Med hänsyn till vad nu anmärkts förordar utredningen att till militära mål hänföras samtliga mål angående åtal för brott, varigenom den som utan att vara krigsman innehar ämbete eller tjänst vid krigsmakten åsidosatt sin tjänsteplikt.

I det till lagrådet remitterade förslaget ha föreslagits nya bestämmelser angående bestraffning av medverkan till brott. I stället för det nuvarande begreppet delaktighet, vilket endast omfattar anstiftan och medhjälp, användes uttrycket medverkan till brott, varunder förutom anstiftan och medhjälp, ingår jämväl gärningsmannaskap i samverkan med annan. Enligt 3 kap. 4 § SL i förslaget skall i regel straff, som är stadgat för viss gärning, till-

lämpas ej blott å den som utfört gärningen utan jämväl å annan som främjat denna med råd eller dåd; den som ej är att anse såsom gärningsman dömes, om han förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och eljest för medhjälp därtill. Straff, som är stadgat för gärning av syssloman, gåldenär eller annan i särskild ställning, skall jämväl drabba den som jämte honom medverkat till gärningen. I vissa fall stadgas inskränkningar i regeln att för en gärning åsatt straff skall tillämpas även å den som jämte gärningsmannen medverkar till brottet. Sålunda skall för medverkan till tjänstefel enligt 25 kap. 4 § eller — enligt SLK-utredningens förslag — 26 kap. 18 § SL allenast den dömas som därigenom åsidosatt tjänsteplikt. Motsvarande regel skall enligt sistnämnda förslag tillämpas jämväl beträffande andra i 26 kap. straffbelagda gärningar, där någon som ej är krigsman medverkat och å gärningen ej kan följa svårare straff än fängelse. I fredstid kan dömas till straffarbete för följande i kapitlet upptagna brott, nämligen grovt lydnadsbrott (2 §), myteri (3 §), ohörsamhet mot vakt då brottet är grovt (4 §), grovt missbruk av förmanskap (5 §), obehörig befälsutövning då brottet är grovt (6 §), våld eller hot mot krigsman (7 §), försök att förleda till gärning varigenom krigsman åsidosätter sin tjänsteplikt och varå straffarbete kan följa (10 §) samt tjänstesvek (17 §).

I överensstämmelse med den grundsats som på sätt förut angivits gäller enligt nuvarande lagstiftning föranleda de ovan förordade reglerna angående avgränsningen av militära mål att åtal mot krigsman för anstiftan av eller medhjälp till militärt brott i regel kommer att handläggas i militärmåls ordning. Det kan emellertid inträffa att, ehuru huvudgärningsmannen dömes för militärt brott och den medverkande är krigsman, den sistnämndes brottslighet blir att bedöma icke såsom ett militärt utan såsom ett allmänt brott. Så blir exempelvis förhållandet då huvudgärningsmannen gjort sig skyldig till uppsåtlig misshandel av krigsman i eller för dennes tjänst och annan krigsman medverkat till gärningen utan kännedom om att misshandeln skett i eller för den förorättades tjänst. I sådant fall skall med tillämpning av SLK-utredningens förslag huvudgärningsmannen dömas jämlikt 26 kap. 7 § SL och den medverkande jämlikt tillämpligt lagrum i 14 kap. SL. Med den ovan gjorda avgränsningen av de militära målen skulle i sist åsyftade fall åtalet mot den medverkande icke bliva att hänföra till militärt mål. Med hänsyn till den medverkandes ställning av krigsman skulle en sådan ordning icke vara tillfredsställande. På grund härav erfordras en bestämmelse av innehåll, att såsom militärt mål skall räknas mål angående åtal i andra än förut avsedda fall mot krigsman för anstiftan av eller medhjälp till brott, för vilket åtal skall väckas i den för militära mål stadgade ordningen.

Vad angår civila medverkande har tidigare omnämnts, hurusom i 48 § första stycket RLK är upptagen en bestämmelse, enligt vilken, om en civil person är delaktig i ett vid krigsdomstol åtalat brott, denna domstol äger rannsaka men ej döma den civile. I vidare mån än nu sagts må krigsdomstol ej till behandling upptaga av civil person förövad brottslighet. Enligt

straffrättskommitténs förenämnda förslag till ändringar av SLK i vad lagen berör brott mot staten och allmänheten skulle, i anslutning till de föreslagna nya reglerna i SL angående ansvar för medverkan till brott, civilperson i allmänhet straffas enligt SLK, om han medverkade till gärning vilken utfördes av annan som för gärningen vore underkastad straff efter denna lag. Lagföringen av den civile medverkande skulle emellertid ske vid allmän domstol. De föreslagna bestämmelserna skulle således icke medföra någon utvidgning av krigsdomstolarnas behörighet.

Frågan vid vilken domstol civilperson, som medverkar till ett militärt brott, skall lagföras, kommer efter krigsdomstolarnas avskaffande i ett annat läge, eftersom i fredstid endast fråga kan bliva om val mellan olika allmänna domstolar. Enligt 19 kap. 3 § andra stycket nya RB må åtal för delaktighet i brott väckas vid den rätt, som upptagit åtal mot gärningsmannen. Med tillämpning härav — sedan regeln undergått den jämkning som kan komma att betingas av nya bestämmelser för bestraffning av medverkan till brott — blir en domstol, vid vilken åtal för militärt brott handlägges, utan vidare behörig att upptaga jämväl åtal mot civilperson för medverkan till brottet. Ofta blir det även möjligt att upptaga åtalet mot gärningsmannen vid den domstol, som i första hand har att handlägga åtalet mot den medverkande. Något behov att jämväl i fråga om åtalet mot den sistnämnde tillämpa för de militära målen föreslagna särskilda forumregler torde således icke förefinnas. Icke heller eljest lär det vara påkallat att åtalet mot den civile medverkande skall handläggas i militärmåls ordning.

Enligt nya RB kan domstol före ett måls anhängiggörande komma att taga befattning med frågor som röra förundersökningen och användande av tvångsmedel. Till följd härav erfordras en regel av innehåll, att i militärmåls ordning jämväl skola handläggas på domstol ankommande ärenden rörande förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott, för vilket åtal skall upptagas i sådan ordning.

I 31 kap. 9 § tredje stycket nya RB stadgas att, om förundersökning inlett men åtal ej följt och den misstänkte vill kräva ersättning för kostnad under förundersökningen eller å det allmännas vägnar väckes fråga om återgäldande av sådan kostnad, ansökan därom skall göras hos rätten, d. v. s. den domstol som skolat upptaga åtalet. Det torde lämpligen böra föreskrivas, att då förundersökningen avsett brott, för vilket åtal skolat väckas i den för militära mål stadgade ordningen, ärende angående kostnad varom nu är fråga skall upptagas i den ordning som stadgas för militära mål.

Enligt utredningens förslag skall talan mot befälhavares beslut i disciplinmål av åklagare kunna föras vid domstol efter stämning. Fullföljd av den lagförde skall däremot ske genom klagan hos domstolen. På grund härav erfordras en bestämmelse av innehåll, att klagan av enskild part över befälhavares beslut i disciplinmål skall handläggas i militärmåls ordning.

Såsom tidigare nämnts göres i 39 § fjärde stycket den inskränkningen i krigsdomstolarnas behörighet, att kammarrätten och domkapitlen skola vara bibehållna vid dem tillkommande domsrätt. Förbehållet om kammar-

rättens domsrätt torde med hänsyn till lagen den 30 april 1925 om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål numera vara utan betydelse (jfr SOU 1944: 10 s. 340 och 1945: 28 s. 81), och någon motsvarande bestämmelse erfordras därför icke framdeles. I ett av straffrättskommittén avgivet betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst (SOU 1945: 29) föreslås att domkapitlens domsrätt skall upphöra. I vad mån framdeles förbehåll erfordras beträffande domkapitlens domsrätt blir förty beroende av innehållet i den lagstiftning som kan föränledas av nyssnämnda förslag.

För fredstid synes anledning icke föreligga att bibehålla någon motsvarighet till bestämmelsen i 39 § första stycket 4:o RLK angående behörighet för krigsdomstol att upptaga åtal mot krigsfångar och internerade för brott av vad slag som helst, som begås medan den tilltalade hålles under militärbevakning, ävensom mål angående brott, som av krigsfånge förövas utom riket, även om han ej hålles under dylik bevakning. Icke heller är någon motsvarighet erforderlig till stadgandet i 39 § tredje stycket RLK, att mål om förvandling av böter skall upptagas av allmän domstol ändå att den bötfällde lyder under SLK eller eljest är underkastad straff efter samma lag.

Förut har nämnts, att enligt stadgande i 39 § femte stycket RLK krigsdomstol i dithörande mål äger döma i fråga om skadestånd, rättegångskostnad m. m., som av huvudsaken flyter, även då nämnda frågor ej avgöras samtidigt med denna. Med skadestånd torde här åsyftas allenast kronans eller annans enskilda anspråk i anledning av brott, som tillhör krigsdomstols prövning. Om enskilt anspråk i anledning av brott ej upptages i samband med åtalet, skall enligt 22 kap. 1 § nya RB talan föras i den för tvistemål stadgade ordningen. Frågan om utformningen av de regler som i sådant avseende erfordras behandlas i annat sammanhang. Yrkande om rättegångskostnad skall enligt nya RB framställas, innan målets handläggning avslutas, och därefter må talan ej föras angående den kostnad som uppkommit vid samma rätt. Vid nu angivna förhållanden torde för brottmålets del motsvarigheten till ifrågavarande stadgande i RLK kunna inskränkas till en bestämmelse därom att fråga som utan samband med åtal uppkommer angående egendoms förverkande till det allmänna eller annan sådan påföljd av brott skall behandlas i den för militära mål stadgade ordningen, därest åtal för brottet skolat handläggas i sådan ordning.

Enligt 19 kap. 5 § första stycket nya RB skall ansvar för förseelse i rättegång ådömas av den rätt, där rättegången föres. Förövar någon annat brott inför domstol vid dess sammanträde, må enligt andra stycket i samma paragraf domstolen döma däröver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och andra omständigheter finnes lämpligt. Med förseelse i rättegång avses förseelser, som enligt stadganden i nya RB kunna föränleda straff. Tillämpning av andra stycket i nämnda lagrum har, såsom framgår av processlagberedningens motiv (SOU 1938: 44 s. 249), ansetts böra ifrågakomma t. ex. då någon inför rätta begått mened. Stadgandet bör även kunna tillämpas, när någon gjort sig skyldig till smädelse inför rätten och brottet ej är att

anse som förseelse i rättegång (jfr SOU 1944: 10 s. 341). Forumbestämmelserna i 19 kap. 5 § nya RB bliva utan särskilt stadgande därom tillämpliga även i fråga om brott som begåtts vid handläggning av militärt mål. Med hänsyn härtill påkalla icke processuella skäl upptagande av någon bestämmelse, att mål angående ansvar för brott eller förseelse av beskaffenhet som nu nämnts skall vara militärt.

Med tillämpning av vad ovan anförts skulle — under förutsättning att SLK-utredningens förslag och det till lagrådet remitterade förslaget i ovan berörda delar genomföras — i fredstid till militära brottmål räknas

1) åtal mot krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar för dels de i följande lagrum i SL omförmälda brott, nämligen 9 kap. 8 § eller 9 §, sistnämnda lagrum såvitt avser försök till brott som i 8 § sägs, 10 kap. 1 §, därest förgripelsen skett med anledning av den förorättades förhållande i tjänst vid krigsmakten som denne icke längre innehar, 2 §, därest brottet förövats mot krigsman, 3 §, därest förgripelsen skett mot den som är eller var kallad att biträda krigsman vid förrättning, 4 §, därest med gärningen avsetts att hindra utövningen av krigsmans befattning, 5 § första stycket, därest förgripelsen riktats mot myndighet eller annat organ tillhörande krigsmakten, 6 §, därest befattning som där avses innehaves av krigsman, 9 §, därest övergreppet avsett någons åtgörande i militärt mål eller sak av beskaffenhet att mål därom skall handläggas i militärmåls ordning, 11 §, därest gärningen avsett löstagande av någon som var insatt i militärhåkte eller eljest av militär myndighet berövad friheten eller främjande av hans flykt, eller 13 §, därest tjänsteutövningen avsett befattning vid krigsmakten, 11 kap. 9 eller 10 §, därest vid gärningens begående den brottslige var iklädd militär tjänstedräkt, 13 kap. 5 §, 6 §, 7 §, 8 §, 9 § i den mån lagrummet avser i 5—8 §§ omförmälda förfaranden eller 14 § andra stycket, allt såframt åtal för den gärning, som påbörjats annan eller för vilken annan eljest utsatts för misstanke, skall handläggas i militärmåls ordning, 16 kap. 7 §, därest åtal för brott, som avses med beskyllningen, skall handläggas i militärmåls ordning, 9 eller 11 §, därest gärningen innefattat påstående om brott och åtal för sådant brott skall handläggas i militärmåls ordning, 19, 20, 21, 22 eller 24 kap., därest brottet angått egendom som tillhörde krigsmakten eller var avsedd för dess behov, 25 eller 26 kap., dels ock brott som avses i 5 § (av den av SLK-utredningen föreslagna) lagen angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. ävensom underlåtenhet att fullgöra ympningsplikt;

2) åtal mot krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar i andra fall än under 1) avses för brott, varigenom han åsidosatt sin tjänsteplikt;

3) åtal mot den som utan att vara krigsman innehar ämbete eller tjänst vid krigsmakten för brott, varigenom han åsidosatt sin tjänsteplikt;

4) åtal i andra än förut avsedda fall mot krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar för medverkan

till gärning, för vilken åtal skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen;

5) klagan av enskild part över befälhavares beslut i disciplinmål;

6) på domstol ankommande ärenden rörande förundersökning och användande av tvångsmedel med anledning av brott, för vilket åtal skall upp- tagas i militärmåls ordning, ävensom ärenden som avses i 31 kap. 9 § tredje stycket nya RB, därest åtalet skolat upptagas i sådan ordning; samt

7) talan utan samband med åtal om egendoms förverkande till det all- männa eller annan sådan påföljd av brott, där den mot vilken talan föres skolat åtalas för brottet i den för militära mål stadgade ordningen.

Av det följande framgår, att beträffande handläggningen i underrätt av mål, som avses under 5), enligt utredningens förslag skola delvis gälla andra regler än som eljest bliva att tillämpa i militära mål.

Angående avgränsningen av militära brottmål under beredskapstillstånd och krig ävensom militära tvistemål hänvisas till vad i andra sammanhang därom anföres (s. 235 resp. 182).

Befälhavares disciplinära bestraffningsrätt.

Bestraffningsrättens omfattning.

Enligt 184 § SLK tillkommer det i vissa mål, benämnda disciplinmål, ve- derbörande befälhavare att ålägga disciplinstraff. I 191—201 §§ angives vilka befälhavare som sålunda äga bestraffningsrätt. Till disciplinmål räknas enligt 185 § mål angående överträdelser av vissa angivna lagrum i SLK i fall då disciplinstraff ingår i den tillämpliga strafflatituden. Hit höra, såvitt angår fredstid, följande i paragrafen under särskilda punkter omnämnda för- seelser, nämligen 1) rymning, olovligt undanhållande, delaktighet i rymnings- brott eller stämpling därtill efter 49—58 §§; 2) överträdelse av ålagd arrest utan bevakning efter 60 §; 3) vägran eller underlåtenhet att fullgöra förmans befallning efter 76—78 §§; 4) underlåtenhet att efterkomma överordnads före- skrifter efter 79 §; 5) våld, hot eller förolämpning, varom förmäles i 80—82, 84, 85, 90, 91, 93 och 94 §§; 6) ohörsamhet eller uppstudsighet emot skilt- vakt eller annan vakt, patrull eller truppavdelning eller mot person, hörande till krigsmaktens polisväsende, efter 88 §; 7) störande av gudstjänst efter 95 §; 8) oljud, oväsende, oanständigt uppförande eller annat förargelseväc- kande beteende och fylleri efter 96 §; 9) deltagande i demonstrationståg ef- ter 96 a §; 10) vållande till fara för eldskada eller explosiv förödelse efter 99 §; 11) persedelförseelse efter 100 §; 12) åtgärd av förman, som tillhör manskapet, varigenom underlydande förmås till sammanskott, utgift, kost- nad eller obehörigt arbete, efter 113 §, så ock emottagande av sådant utav underlydande, då det bjudes såsom av fri vilja, efter samma lagrum; 13) av- givande i tjänsten av osannfärdig rapport efter 116 §; 14) obehörigt över- givande av eller försummelse på post, så ock fylleri under vaktgöring eller

annan likartad tjänstgöring efter 123 och 124 §§; 15) tagande av dubbel anställning efter 126 §; samt 16) vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten efter 130 och 132 §§.

Vid åläggande av disciplinstraff skall befälhavaren jämlikt 185 § sista stycket pröva, huruvida egendom som i målet tagits i beslag skall vara förverkad. Stadgandet avser fall då i samband med fylleri spritdrycker eller vin eller rusgivande ersättningsmedel tagits i beslag.

Härjämte ha genom lag den 9 juni 1944 vissa i disciplinmål bestraffningsberättigade befälhavare erhållit befogenhet att med viss begränsning ålägga ersättningsskyldighet till kronan för förlust av eller skada å egendom som tillhör eller nyttjas av krigsmakten. Det har i lagen förutsatts, att åläggande av disciplinstraff för förseelse med avseende å den förlorade eller skadade egendomen och utdömande av ersättning för förlusten eller skadan skall kunna ske genom ett och samma beslut.

Disciplinstraff enligt SLK äro arrest utan bevakning, vaktarrest, skärpt arrest och sträng arrest. Arrest utan bevakning och vaktarrest må åläggas i minst en och högst femton dagar, skärpt arrest i minst en och högst tio dagar samt sträng arrest i minst en och högst sex dagar.

I 191 § stadgas — i sammanhang med i lagrummet gjord uppräknig av befälhavare som äga oinskränkt bestraffningsrätt i disciplinmål — att envar äger bestraffningsrätt endast över personal, som står under hans befäl. Bestämmelsen innebär, även om den närmast tillkommit i syfte att utmärka gränsen för vederbörande befälhavares kompetensområde såsom bestraffningsberättigad, att förhandenvaron av bestraffningsrätt förutsätter befälsrätt över den felande. Samma grundsats har från annan synpunkt kommit till uttryck i 187 §, vari stadgas, att befälhavare ej må handlägga åtal mot den som upphört att tillhöra krigsmakten, även om åtalet avser sådana av honom under tjänstetiden begångna förbrytelser, vilka äro att hänföra till disciplinmål.

Härjämte gälla i vissa avseenden särskilda inskränkningar i utövningen av bestraffningsrätten.

Sålunda äger enligt 189 § befälhavare endast i vissa undantagsfall ålägga disciplinstraff av sträng arrest.

Vidare gäller enligt 185 § 5 punkten att där omnämnda brott, innefattande våld, hot eller förolämpning, icke utan den förorättades uttryckliga medgivande må beivras i disciplinär ordning. I praxis har utan stöd av uttryckligt stadgande ansetts, att även då ett disciplinmål rör andra brott än sådana, som innefatta våld, hot eller förolämpning, målet bör hänskjutas till domstol, om genom brottet förorsakats skada, varför ersättning yrkas. I viss mån har dock denna praxis rönt inverkan av bestämmelserna i förenämnda lag den 9 juni 1944 såtillvida att i vissa fall ersättningsanspråk från kronan icke hindrar ansvarsfrågans prövning i disciplinär ordning.

Enligt bestämmelse i 185 § 16 punkten undantagas vidare från behandling i disciplinär ordning vissa särskilda fall av tjänstefel, nämligen vårdslös-

het vid navigering eller manövrering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, därest genom förseelsen uppkommit skada för kronan eller annan. I dessa fall kan jämlikt 33 § SLK, jämförd med särskild lag den 7 mars 1929, skadeståndsskyldighet överhuvud taget icke åläggas fartygschef och chef eller förare å luftfartyg med mindre förseelsen finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff. Anledningen till att i dessa fall disciplinär bestraffningsrätt icke tillkommer vederbörande befälhavare är givetvis att ett beslut av denne att låta påföljden stanna vid av honom ålagt disciplinstraff även skulle komma att innefatta ett avgörande i skadestandsfrågan.

I 186 § stadgas att, om någon på en gång är angiven för förseelse, som avses i 185 §, och för brott, som tillhör krigsdomstols upptagande, båda målen skola hänskjutas till domstolen.

Den i 185 § förekommande uppräknings av brott, som kunna beivras i den för disciplinmål stadgade ordningen, ansluter sig i huvudsak till de bestämmelser, som i detta hänseende gällde före tillkomsten av 1914 års krigslagstiftning. En viss utökning av disciplinmålen kom emellertid då till stånd med anledning av att i en del fall disciplinstraff infördes i strafflatituden för brott, vilka tidigare icke kunnat försonas med sådant straff. Av enahanda anledning upptogs år 1924 i den nämnda uppräknings även visst fall av rymning från mobiliserad avdelning. År 1936 utökades uppräknings till att omfatta även överträdelse av den då nyinförda 96 a §. En år 1942 vidtagen jämkning av 185 § hade samband med den nya lagstiftningen angående förmögenhetsbrott.

Angående den disciplinära bestraffningsrätts avgränsning enligt lagstiftningen i Norge, Danmark, Finland och Schweiz må följande anmärkas.

Norge. Enligt lov om den militære disciplinær- og politimyndighet kunna i vissa befattningar tjänstgörande befälhavare ålägga disciplinstraff (refselse) för åsidosättande av militära tjänsteplikter samt förseelser mot militär tukt och ordning. Såsom refselse kunna användas tillrättavisning, straffvakt, vägran av permission under högst en månad eller av landgångspermission under högst tre månader eller för vissa landgångsturer, böter till och med etthundra kronor och arrest till och med tio dagar.

Danmark. Enligt Militær Retsplejelov kunna vissa förseelser bestraffas »uden Dom», nämligen alla militära brott med undantag av sådana, som enligt allmän uppfattning anses vanärande; som medföra en i lag bestämd skärpning av straffet i händelse av återfall; som bestå i våld mot eller olaglig bestraffning av underlydande; som faller under en straffbestämmelse, vars minimum överstiger det högsta straff som enligt vad nedan sägs kan påläggas utan dom; eller som bestå däri att en befälsperson eller därmed likställd gör sig skyldig till ett för hans ställning opassande eller därmed oförenligt uppträdande. Straff utan dom ålägges av vissa i lagen angivna befälhavare och de straffarter som härvid kunna ifrågakomma äro följande: tillrättavisning genom tillkännagivande på order eller vid mönstring, kvarterarrest (d. v. s. förbud att lämna kvarter eller fartyg) till och med trettio

dagar, vaktarrest (med tjänstgöring) till och med trettio dagar samt skärpt arrest till och med femton dagar och sträng arrest (utan tjänstgöring) till och med tio dagar, böter till och med sextio kronor och för hemförlovade fängelse (Hæfte) till och med trettio dagar. För elever vid vissa undervisningsanstalter (krigsskola m. fl.) förekomma därjämte särskilda former av disciplinstraff.

Finland. Enligt ordningsstadga för krigsmakten kunna vissa däri angivna befälhavare ålägga underlydande s. k. ordningsstraff för sådan överträdelse av tjänsteplikt och ordning, som enligt gällande strafflag för krigsmakten kan försonas med sådant straff, ävensom för mindre förseelser och fel i eller utom tjänsten, för vilka straff icke finnes utsatt i allmän lag eller strafflagen för krigsmakten. Ordningsstraffen, som delvis äro olika för manskap, underbefäl och officerare, utgöras av bland annat: anmärkningar och föreställningar, förbud att under viss tid lämna kasernområde eller fartyg, förrättande av arbete eller tjänstgöring utom tur, enkel arrest i högst trettio dagar, skärpt arrest i högst åtta dagar, avlägsnande från befäl och förlust av anförtrodd särskild befattning.

Schweiz. Enligt Militärstrafgesetz kunna vissa angivna befälhavare och andra militära myndigheter ålägga disciplinstraff för fel, som icke äro att hänföra till förbrytelser (belagda med dödsstraff eller »Zuchthaus») eller förseelse (belagda med »Gefängnis» såsom högsta straff) och som innefatta ett handlande i strid mot förmans befallningar, allmänna tjänsteföreskrifter eller militär tukt och ordning. Disciplinstraffen äro: tillrättavisning, meddelad muntligen eller skriftligen, enkel arrest (med tjänstgöring) i högst tio dagar, sträng arrest (utan tjänstgöring) i högst tjugu dagar, degradering och böter högst tvåhundra francs.

I sammanhang med tidigare förslag om krigsdomstolarnas avskaffande har icke någon gång ifrågasatts, att jämväl den disciplinära bestraffningsrätten skulle avskaffas. Tvärtom har uttryckligen betonats angelägenheten av att denna särskilda ordning för åläggande av bestraffningar bibehölles. Sålunda uttalar första lagutskottet i utlåtande nr 24 år 1945 (s. 20), att liksom år 1920 och år 1932 utskottet ej funne anledning förorda att den disciplinära bestraffningsrätten avskaffades. I direktiven för förevarande utredning förutsattes även, att befälhavarens bestraffningsrätt kommer att bibehållas. Det är uppenbart, att upprätthållandet av den militära disciplinen förutsätter ett snabbt och verksamt ingripande för rättande av förseelser, som störa tukt och ordning inom krigsmakten, och att de särskilda krav, som sålunda måste ställas på den militära rättsskipningen, på ändamålsenligaste sätt tillgodoses genom ett bibehållande av disciplinär bestraffningsrätt för militära befälhavare.

En översyn av de regler som gälla för den disciplinära bestraffningsrätten är påkallad såväl med hänsyn till den avsedda reformen av den militära strafflagstiftningen som av processuella skäl. I direktiven för förevarande utredning framhålles med hänvisning till vad första lagutskottet därom an-

fört i sitt förenämnda utlåtande, att av utredningen borde undersökas, huru en lämplig avvägning borde göras mellan den disciplinära bestraffningsrätten och den straffrättsskipning, som skulle ankomma på domstol; med hänsyn till arbetsbelastningen för de allmänna domstolarna vore anledning att speciellt pröva, huruvida en utökning av den disciplinära bestraffningsrätten vore önskvärd och tillräddig.

Tidigare — s. 113—116 — har redogjorts för det huvudsakliga innehållet i SLK-utredningens förslag till militära straffbestämmelser i vad desamma avse fredstid. I strafflatituderna för åtskilliga av de brott, som avhandlas i 26 kap. SL, ingå endast svårare straff än disciplinstraff. Så är fallet beträffande: grovt lydnadsbrott (2 §), myteri (3 §), ohörsamhet mot vakt då brottet är grovt (4 § andra stycket), grovt missbruk av förmanskap (5 §), obehörig befälsutövning då brottet är grovt (6 §), tjänstesvek då brottet ej är ringa (17 §) samt grovt tjänstefel (18 §). Följande i kapitlet upptagna brott kunna icke förskylla svårare straff än disciplinstraff, nämligen oskickligt beteende (9 §), undanhållande av den som icke förut gjort sig skyldig till sådant brott (11 §), fylleri (15 §), förargelseväckande beteende (16 §), ringa fall av tjänstesvek (17 §) samt tjänstefel i andra fall än då felet är grovt (18 §). I övriga straffbestämmelser i kapitlet ingå såväl disciplinstraff som straffarbete eller fängelse.

Enligt SLK-utredningens förslag till lag om disciplinstraff för krigsmän äro disciplinstraff dels arrest och dels disciplinbot. Arrest ådömes i minst tre och högst tjugu dagar. Den arresterade deltagar i regel ej i tjänstgöring annat än i den mån arresttiden överstiger tio dagar. Under strafftiden skall den, som åtnjuter avlöning från krigsmakten, vidkännas löneavdrag med belopp som är angivet i gällande avlöningsföreskrifter. Disciplinbot ådömes för minst en och högst tjugu dagar. Straffet utgöres av löneavdrag eller, om sådant ej är tillämpligt, åläggande att för varje dag gälda ett belopp i penningar, vilket fastställles med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning. Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp gäldas. Förvandling av oguldet belopp till frihetsstraff skall ej äga rum.

Såsom förut antytts har den disciplinära bestraffningsrätten sin grund däri, att upprätthållandet av den militära disciplinen, som utgör en väsentlig förutsättning för krigsmaktens effektivitet, ansetts på ändamålsenligaste sätt tillgodoses genom att bestraffningsrätt i viss utsträckning tillerkännes militärbefälet i fråga om av krigsmän begångna brott. De principer, som böra följas vid avgränsningen av området för befälhavares bestraffningsrätt, bliva därmed i viss mån givna. Liksom vid avgränsningen av de militära domstolsmålen bör vid bestämmandet av vilka mål som skola hänföras till disciplinmål i regel vara avgörande, huruvida den felande genom brottet åsidosatt sin militära tjänsteplikt eller brottet eljest i något hänseende nära sammanhängar med militära förhållanden.

Med utgångspunkt från vad sålunda anförts bör det disciplinära förfarandet vara tillämpligt i fråga om sådana brott, som föranlett särskilda

straffbestämmelser i SLK-utredningens förslag till 26 kap. SL, under förutsättning att disciplinstraff inrymmes i strafflatituden. Särskilda omständigheter torde dock påkalla att från befälhavarens bestraffningsrätt helt undantagas följande i kapitlet avhandlade brott, nämligen missbruk av förmanskaper efter 5 §, obehörig befälsutövning efter 6 §, uppvigling efter 10 § och tjänstesvek efter 17 §. Nu angivna brott torde ofta vara av beskaffenhet att sakens behandling bäst främjas om målet upptages i vanlig rättegångsväg under medverkan av åklagare. I fråga om tjänstesveket är även att beakta, att påföljden kan stanna vid disciplinstraff endast om brottet är ringa.

De straffbestämmelser, som i det remitterade förslaget upptagits i 25 kap. SL om ämbetsbrott, bliva såsom förut framhållits tillämpliga å krigsmän med ämbetsansvar. För brott mot 25 kap. skall enligt den föreslagna lagen om disciplinstraff i stället för böter regelmässigt dömas till disciplinstraff. Bötesstraff ingår i strafflatituderna för tjänstemissbruk efter 1 §, tagande av muta efter 2 § och brott mot tystnadsplikt efter 3 §, i samtliga fall dock endast om brottet är ringa, samt för tjänstefel efter 4 § där felet ej är grovt. Av samma skäl som anförts beträffande tjänstesvek efter 26 kap. 17 § torde beivran i disciplinär ordning icke böra ifrågakomma såvitt gäller de i 1—3 §§ upptagna brotten. Däremot synes liksom i fråga om tjänstefel efter 26 kap. 18 § vara givet, att även tjänstefel jämlikt 25 kap. 4 § bör kunna beivras i disciplinär ordning.

I fråga om brott, som behandlas i andra kapitel i SL än de ovan nämnda, torde endast mera undantagsvis föreligga skäl att tillägga militär befälhavare bestraffningsrätt. Närmast blir här fråga om av krigsmän begångna brott, som äro ägnade att störa allmän ordning och därjämte i ett eller annat hänseende ha anknytning till militära förhållanden.

Jämlikt 26 kap. 15 § i SLK-utredningens förslag inträder straff för fylleri, om krigsman uppträder berusad inom område eller utrymme, som nyttjas av krigsmakten, och jämlikt 16 § samma kapitel bestraffas förargelseväckande beteende inom dylikt område eller utrymme. Enligt vad ovan förutsetts skall i dessa fall förseelsen kunna beivras disciplinärt. I 96 § andra stycket SLK stadgas straff för fylleri, bristande i anständigt uppförande och förargelseväckande beteende av krigsman å allmän plats inom förläggnings- eller stationsort ävensom för sådana förseelser av uniformsklädd krigsman å allmän plats på annan ort än nyss nämnts. Enligt gällande bestämmelser äro dylika förseelser föremål för beivran i disciplinär ordning. Det må anmärkas, att med förläggnings- eller stationsort avses icke blott förläggnings- eller stationsorten för det förband, vartill den felande hör, utan varje av krigsmakten nyttjad förläggnings- eller stationsort. Med tillbörligt hänsynstagande till syftet med den militära bestraffningsrätten torde det knappast kunna ifrågakomma att begränsa densamma till endast sådana fall av fylleri och förargelseväckande beteende, som avses i 26 kap. 15 och 16 §§ SL. Å andra sidan synas tillräckliga skäl icke föreligga att bibehålla bestraffningsrätt för militär befälhavare i den utsträckning som nu gäller. En lämplig avgränsning synes kunna ernås sålunda att bestraffnings-

rätten kommer att avse fall där krigsman, då han är iklädd militär tjänstedräkt, gör sig skyldig till fylleri efter 11 kap. 9 § SL i det remitterade förslaget eller förargelseväckande beteende efter 10 § samma kapitel.

Jämlikt 100 § SLK skall den som förstör, skadar, tillägnar sig eller olovligt förfogar över eller brukar åt honom till begagnande lämnad utrednings- eller beklädnadspersedel, där brottet är ringa, dömas för persedelförseelse till disciplinstraff eller böter. Sådan förseelse kan beivras disciplinärt. Någon motsvarighet till nu nämnda stadgande har icke upptagits i 26 kap. SL. De förfaranden av skilda slag, som nu bestraffas såsom persedelförseelse, komma efter genomförd lagändring att bli straffbara såsom åverkan, undandräkt, olovligt förfogande eller olovligt brukande efter 24 kap. 2 § eller 22 kap. 2, 4 eller 7 § SL. Särskilt med hänsyn till att nu åsyftade förseelser äro vanligt förekommande torde vara önskvärt, att mål av förevarande slag fortfarande kunna handläggas såsom disciplinmål. En sådan anordning medför även att dylika mindre förseelser i fråga om krigsmaktens egendom, som regelmässigt förekomma i samband med rymning, icke hindra rymningens bestraffande i disciplinär ordning. Det disciplinära förfarandet synes lämpligen böra komma till användning icke blott såsom för närvarande då det gäller »utrednings- och beklädnadspersedel» utan även i fråga om annan egendom, som lämnats åt den brottslige till begagnande.

Med tillämpning av vad ovan anförts skulle till disciplinmål bli att hänföra mål angående nedan angivna i SL eller förenämnda förslag till ändringar i denna lag behandlade brott, därest brottet föröfvats av krigsman eller den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL är underkastad krigsmannaansvar:

- 1) lydnadsbrott efter 26 kap. 1 §;
- 2) ohörsamhet mot vakt efter 26 kap. 4 §;
- 3) våld, hot eller missfirmelse efter 26 kap. 7 eller 8 §;
- 4) oskickligt beteende efter 26 kap. 9 §;
- 5) undanhållande eller rymning efter 26 kap. 11 eller 12 §;
- 6) övergivande av post efter 26 kap. 13 §;
- 7) onykterhet i tjänsten, fylleri eller förargelseväckande beteende efter 26 kap. 14, 15 eller 16 §;
- 8) fylleri eller förargelseväckande beteende efter 11 kap. 9 eller 10 §, därest den brottslige var iklädd militär tjänstedräkt,
- 9) tjänstefel efter 26 kap. 18 § eller 25 kap. 4 §; samt
- 10) undandräkt, olovligt förfogande, olovligt brukande eller åverkan efter 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, därest fråga är om utrustnings- eller beklädnadspersedel eller annan krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige till begagnande.

De brott, som enligt den förordade avgränsningen skola kunna beivras i disciplinär ordning motsvara i stort sett de i nuvarande 185 § SLK uppräknade. De avvikelser som gjorts ha huvudsakligen föranletts av de föreslagna ändringarna i den militära strafflagstiftningen och torde varken i ena eller andra riktningen innebära någon nämnvärd förskjutning i förhållandet mel-

lan befälhavarens bestraffningsrätt och den på domstol ankommande rättskipningen. Till den disciplinära bestraffningsrätten ha sålunda alltjämt hänförs samtliga militära förseelser som förekomma i någon större utsträckning. En utvidgning av den disciplinära bestraffningsrätten till att omfatta även brott, som för närvarande icke kunna beivras i disciplinär ordning, skulle därför icke nämnvärt inverka på arbetsbelastningen för de allmänna domstolarna.

I likhet med vad för närvarande gäller bör befälhavare vid åläggande av disciplinstraff äga pröva, huruvida egendom som i målet tagits i beslag skall vara förverkad.

Enligt vissa bestämmelser i värnpliktslagen den 30 december 1941 och därtill anslutna administrativa författningar må värnpliktig, som utan anmält laga förfall uteblir från tjänstgöring, på egen bekostnad hämtas till tjänstgöringens fullgörande. Ersättning för hämtning beräknas i enlighet med gällande författning angående resekostnads- och traktamentsersättning åt förare vid fångtransport och förskjutes av länsstyrelsen. Beloppet skall, i den mån så är medgivet enligt meddelade bestämmelser, uttagas av den hämtade under tjänstgöring genom avdrag å honom tillkommande kontanta förmaner.

För kvittning av kronans fordran på grund av hämtning till tjänstgöring mot den värnpliktige tillkommande penningbidrag erfordras icke att fordringen blivit fastställd genom dom. Om sådan möjlighet till kvittning icke föreligger, kan däremot exekutionstitel erfordras för fordringens uttagande. Med hänsyn härtill synes befälhavare böra erhålla befogenhet att i samband med prövning av fråga om ansvar för utevaro från tjänstgöring ålägga den värnpliktige att gottgöra kronan kostnad varom nu är fråga. En sådan befogenhet bör lämpligen utsträckas att gälla även andra krigsmän än värnpliktiga. Det torde följaktligen böra föreskrivas att befälhavare vid åläggande av disciplinstraff äger förplikta den lagförde att gottgöra statsverket kostnad, som kan ha uppkommit för hans hämtning till tjänstgöring.

Såsom förut nämnts bygger nuvarande lagstiftning på den grundsatsen att utövande av bestraffningsrätt förutsätter att den felande vid tiden för bestraffningens åläggande står under militärt befäl. Denna grundsats bör uppenbarligen alltjämt gälla och även direkt komma till uttryck i blivande lagstiftning. Då i regel endast i tjänst varande personal är underkastad befälsrätt, innebär en sådan bestämmelse att den som icke tillhör den ständigt tjänstgörande personalen — befäl och manskap på aktiv stat — är underkastad disciplinär bestraffningsrätt endast under tid då han är inkallad till tjänstgöring. Även under tid då tjänstgöringsskyldighet icke föreligger kunna emellertid särskilda tjänsteplikter åligga såväl vid krigsmakten anställd personal som värnpliktiga och frivilliga, exempelvis skyldighet att göra adressanmälan och att under hempermittering taga vård om utlämnade persedlar. Enligt SLK-utredningens förslag (26 kap. 21 § SL) skall vederbörande anses såsom krigsman såvitt angår fullgörandet av dylik särskild tjänsteplikt. I regel torde förhandenvaron av sådant särskilt åliggande icke föran-

leda att den därtill förpliktade blir underkastad befälsrätt i vad avser tjänstepliktens fullgörande. I den mån så kan bliva förhållandet bör, utan att detta torde behöva uttryckligen angivas, en på dylikt sätt begränsad befälsrätt icke anses grunda bestraffningsrätt över den som har sig ålagd sådan tjänsteplikt. I militära författningar ha i en del fall upptagits föreskrifter, varigenom viss befälhavare förklarats äga befälsrätt över icke tjänstgöringsskyldig personal (exempelvis tjänstgöringsreglemente för armén § 3 mom. 18, jfrt med generalorder 4333/1942). I överensstämmelse med vad nyss sagts böra dylika föreskrifter icke anses föranleda att bestraffningsrätt tillkommer den befälhavare, som sålunda angivits äga befälsrätt.

I en del fall är det emellertid av särskilda förhållanden påkallat att bestraffningsrätt skall kunna utövas utan att den felande är underkastad befälsrätt vid tiden för bestraffningens åläggande och att i dessa fall i disciplinär ordning även skola kunna beivras förseelser i avseende å fullgörandet av sådana särskilda tjänsteplikter som nyss nämnts. I första hand gäller detta hemvärnspersonalen. Enligt SLK-utredningens förslag hänföras de som tillhöra hemvärdet till krigsmän under tid då de äro tjänstgöringsskyldiga. I fredstid fullgöres tjänstgöringen vid hemvärdet under mycket korta perioder, vanligtvis om endast några timmar. Enligt huvudregeln skulle bestraffning i disciplinär ordning kunna ifrågakomma endast under förutsättning att bestraffningen ålägges under pågående tjänstgöring. Det skulle uppenbarligen icke vara tillfredsställande om i alla förekommande fall där beivran skall ske av förseelser, som begåtts av hemvärdsmän, saken skulle behöva upptagas i vanlig rättegångsväg. En sådan ordning skulle te sig särskilt otillfredsställande med hänsyn till att det i många fall kan antagas bliva fråga om förseelser av så lindrig beskaffenhet att påföljden finnes böra stanna vid disciplinbot. Visserligen kan det synas i viss mån oegentligt, att den domsrätt som i dessa fall tillkommer vederbörande befälhavare praktiskt sett icke kommer att medföra befogenhet att begagna de olika straffformer — arrest och disciplinbot — som i vanliga fall stå till buds i det disciplinära förfarandet utan blir begränsad till åläggande av disciplinbot. Detta följer nämligen av bestämmelsen i den föreslagna lagen om disciplinstraff att, där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, denne i stället skall dömas till böter, om ej särskilda skäl föranleda till annat. Avgörande betydelse måste dock tillmätas det skäl, som enligt vad nyss angivits talar för att i dessa fall disciplinär prövning bör vara att tillgå för bagatellförseelser. Det kan anmärkas, att enligt för närvarande tillämpad praxis disciplinärförfarandet kommer till användning beträffande hemvärnspersonal, därvid bestraffningsrätt närmast utövas av vederbörande försvarsområdesbefälhavare.

De synpunkter, som nu anförts beträffande disciplinärförfarandets anlitan- de då det gäller hemvärnspersonal, äga i stort sett tillämpning även i fråga om annan krigsfrivillig personal. Enligt SLK-utredningens förslag äro, i den mån Konungen med hänsyn till behovet av befälsföring och övriga tjänstgöringsförhållanden så förordnar, de som förbundit sig att såsom frivilliga full-

göra krigstjänst att hänföra till krigsmän, då de i sådan egenskap äro tjänstgöringsskyldiga.

I enlighet med vad nu angivits torde böra särskilt föreskrivas, att disciplinär bestraffningsrätt över dem, som tillhöra hemvärnet eller eljest förbundet sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, må utövas utan hinder därav att den felande vid tiden för bestraffningens åläggande icke är underkastad militär befälsrätt.

Såsom tidigare nämnts är för närvarande den disciplinära bestraffningsrätten begränsad bland annat såtillvida att befälhavare icke annat än undantagsvis äger ålägga sträng arrest. Genom att i SLK-utredningens förslag icke upptagits någon motsvarande straffform bortfaller denna inskränkning.

I fråga om straffformen arrest, vilken närmast motsvarar den nuvarande vaktarresten, har SLK-utredningen föreslagit en utsträckning av den högsta medgivna strafftiden; arrest skall kunna åläggas i tjugu dagar, medan för närvarande vaktarrest må ådömas i högst femton dagar. Om sådan förlängning av strafftiden genomföres, uppkommer fråga huruvida befogenheten för befälhavare att ådöma arreststraff bör begränsas till lägre antal dagar än tjugu. En sådan begränsning synes icke vara påkallad, särskilt med hänsyn till att enligt utredningens förslag i olikhet mot vad för närvarande gäller befälhavares beslut, varigenom arreststraff ådömts, icke skall verkställas i händelse den dömden vid domstol fullföljer talan mot beslutet. Av samma skäl har det icke heller ansetts erforderligt att i fall där arrest av längre varaktighet ålägges kräva medverkan av auditör enligt andra regler än som eljest skola gälla. I sistnämnda hänseende har bland annat övervägts att för nu avsedda fall föreskriva, att arrest icke finge av befälhavare åläggas med mindre straffbeslutet biträdades av auditören. Det torde vara att räkna med att en förlängning av arresttiden i enlighet med SLK-utredningens förslag skall medföra att i en del fall arrest kommer att ådömas där i motsvarande situationer nu dömts till en månads fängelse. Verkställda beräkningar ha givit vid handen, att antalet vid krigsrätt behandlade fall, där ådömt fängelsestraff stannat vid en månad, i förhållande till totala antalet sakfällda, som dömts till fängelse eller straffarbete, utgjorde åren 1936—1938 27 procent och 1942 39 procent. Om befälhavare tillägges befogenhet att utan inskränkning ålägga arrest, kunna domstolarna följaktligen antagas bliva befriade från att övertaga åtskilliga mål av lindrigare beskaffenhet.

Såsom förut nämnts har enligt praxis från befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt undantagits fall då målsägande framställer yrkande om skadestånd och domsrätt i skadeståndsfrågan ej tillkommer befälhavaren enligt 1944 års lag. Grunden härtill är givetvis att målsäganden, som icke äger fullfölja talan mot befälhavares avgörande i straffsaken, ansetts böra vara bibehållen vid rätt att få ersättningsyrkandet upptaget vid domstol i samband med prövning av straffsaken. Den nu ifrågavarande inskränkningen i befälhavarens bestraffningsrätt synes böra lagfästas genom bestämmelse därom att i disciplinär ordning ej må till prövning upptagas fråga om ansvar för brott, om målsägande anmäler att han ämnar föra talan mot den brottslige

om skadestånd i anledning av brottet och det icke tillkommer befälhavaren att ålägga ersättningsskyldighet. I annat sammanhang upptages frågan om gränserna för befälhavarens befogenhet i sist angivet hänseende.

Även den tidigare omnämnda inskränkning i bestraffningsrätten, som följer av att för sakens avgörande i disciplinär ordning kräves uttryckligt medgivande av målsäganden då brottet innefattar våld, hot eller förolämpning, sammanhänger med att målsäganden icke äger fullfölja talan mot befälhavares beslut i disciplinmål. Då i nu avsedda fall den förorättade icke bör betagas den talerätt i straffsaken, som enligt vanliga regler tillkommer honom, torde i anslutning till gällande bestämmelser böra föreskrivas, att brott innefattande våld, hot eller missfirmelse efter 26 kap. 7 eller 8 § SL ej utan den förorättades uttryckliga medgivande må beivras i disciplinär ordning.

Med hänsyn till vad förut framhållits beträffande syftet med den för närvarande gällande inskränkningen i rätten för befälhavare att ålägga disciplinstraff för vårdslöshet vid navigering eller manövrering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg torde även denna begränsning i bestraffningsrätten böra bibehållas. Det må anmärkas, att stadgandet i 33 § SLK om befrielse i vissa fall från skadeståndsskyldighet av SLK-utredningen överflyttats till den föreslagna lagen angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.

Jämväl den inskränkning i bestraffningsrätten, som följer av det förut berörda stadgandet i 186 § SLK, torde böra bibehållas. Krigsrättsmålens överförande till de allmänna domstolarna föranleder att motsvarigheten till detta stadgande bör avse det fall att den angivne på en gång är anmäld för förseelse, som kan beivras i disciplinär ordning, och för brott, vars prövning uteslutande ankommer på domstol.

Besträffningsberättigade befälhavare.

Såsom förut nämnts gäller som allmän regel att bestraffningsrätten i disciplinmål kan utövas endast av den som har befälsrätt över den felande, d. v. s. av förman gentemot underlydande. Besträffningsrätt tillkommer dock ej alla befälhavare och av de befälhavare, som äga sådan rätt, äro åtskilliga i utövningen av densamma underkastade vissa inskränkningar.

O i n s k r ä n k t b e s t r a f f n i n g s r ä t t i disciplinmål, vilket innebär befogenhet att ålägga disciplinstraff av vilket slag som helst utan annan inskränkning än att sträng arrest i allmänhet ej får användas, tillkommer enligt 191 § första stycket följande befälhavare:

- 1:o) chefen för armén, chefen för marinen och chefen för försvarsstaben;
- 2:o) chef för arméfördelning och annan omedelbart under chefen för armén lydande befälhavare, så ock chef för regemente eller därmed likställt truppförband vid armén;
- 3:o) chefen för kustartilleriet och chef för regemente eller därmed likställt truppförband vid kustartilleriet;
- 4:o) marindistriktschef, chef för örlogsstation och chef för örlogsvarv, så

ock, i de fall Konungen bestämmer, annan befälhavare vid marinen av minst regementsofficers grad;

5:o) bevakningschef vid kustsignalväsendet;

6:o) försvarsområdesbefälhavare; samt

7:o) befälhavare av minst kaptens grad för skola, kommendering, verk eller inrättning, som ej tillhör visst truppförband av armén eller kustartilleriet eller visst marindistrikt, eller för detacherad avdelning, så ock chef av kaptens grad för självständig eller detacherad fartygsavdelning eller för enkelt eller detacherat fartyg.

Bestraffningsrätt utan inskränkning tillkommer även befälhavare, som har befälsrätt över de ovan under 1)—6) omnämnda befälhavare. Den omständigheten att bestraffningsrätt närmast tillkommer viss befälhavare, exempelvis regementschef, utesluter således icke att vederbörande militärbefälhavare, om han i visst fall finner anledning till ingripande, ålägger bestraffning i regementschefens ställe.

Med stöd av bemyndigandet i 4 punkten har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 4 juni 1937 förordnat, att följande befälhavare vid marinen skola, såvida de inneha regementsofficers eller högre grad, äga bestraffningsrätt i disciplinmål, envar över den personal som står under hans befäl, nämligen chefen för marinförvaltningen, chefen för marinstaben, chefen för kustflottan, chef för sjöstyrka, fartygsförband eller fartyg, chef för örlogsdepå och chef för sjömansskola.

Enligt lag den 11 mars 1927 med vissa till strafflagen för krigsmakten och lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes anslutna bestämmelser angående flygvapnet gäller, att oinskränkt bestraffningsrätt tillkommer följande befälhavare, envar över den personal som står under hans befäl, nämligen chefen för flygvapnet, annan befälhavare vid vapnet av minst regementsofficers grad i de fall Konungen bestämmer, befälhavare som innehar befäl över nu nämnda befälhavare samt befälhavare av minst kaptens grad för skola, kommendering, verk eller inrättning, som ej tillhör visst förband av flygvapnet, eller för detacherad avdelning av vapnet.

Genom kungörelse den 20 oktober 1944 har förordnats, att följande befälhavare vid flygvapnet skola, såvida de inneha regementsofficers eller högre grad, äga bestraffningsrätt i disciplinmål, nämligen chefen för flygstaben, chef för flygeskader eller flygflottilj, chef för flygbasområde, chefen för Norrbottens flygbaskår, chefen för flygkrigshögskolan, chefen för krigsflygskolan, chefen för flygkadettskolan, chefen för flygvapnets centrala skolor samt chefen för flygvapnets bomb- och skjutskola.

Begränsad bestraffningsrätt tillkommer enligt 194 § befälhavare av lägre än kaptens men minst underofficers grad, vilken utövar sådant befäl, som avses i 191 § första stycket 7 punkten. Begränsningen innebär, att sådan befälhavare icke äger ålägga sträng arrest, skärpt arrest eller vaktarrest över tio dagar.

Om befälhavare, som innehar bestraffningsrätt med nyss angiven begränsning, finner begången förseelse påkalla strängare straff än han själv äger

ålägga eller hos honom uppstår tvekan huruvida målet bör behandlas såsom disciplinmål eller hänskjutas till krigsdomstol, har han enligt bestämmelse i 199 § att överlämna målet till högre befälhavare för meddelande av beslut.

Enligt 196 § är i där avsedda fall bestraffningsrätten på det sätt begränsad att den i regel gäller endast vissa slag av överträdelser. Sålunda äger kommandant i fästning eller i annan ort, där krigsmakt är förlagd, bestraffningsrätt över garnisonen för överträdelser av vad angående fästningens eller ortens försvar, garnisonstjänsten eller ordningen på stället av kommandanten förordnas ävensom för förseelser på vakt eller i annan tjänsteförättning, som är under hans inseende. Om avdelning av garnisonen ej har egen bestraffningsberättigad befälhavare, äger emellertid kommandanten utöva bestraffningsrätt över avdelningen jämväl i andra hänseenden än de förut nämnda.

Vad i 196 § är föreskrivet beträffande bestraffningsrätt för kommandant skall äga motsvarande tillämpning i fråga om annan befälhavare, som av Konungen förklarats skola i sådant avseende vara likställd med kommandant. Förordnande härom har, såvitt gäller krigsmaktens fredsorganisation, genom förenämnda kungörelse den 4 juni 1937 meddelats beträffande platsbefälhavare å förlägningsort.

Ytterligare ett fall av begränsad bestraffningsrätt behandlas i 197 §, vari stadgas att, om avdelning av krigsmakten är tagen ombord å krigsmaktens fartyg för annat ändamål än tjänstgöring å fartyget, fartygschefen äger inom gränsen av sin bestraffningsrätt ålägga bestraffning för förseelser, som någon av avdelningen begår emot vad i avseende å fartygets säkerhet eller rörelser eller ordningen ombord av fartygschefen förordnas. Om avdelningens befälhavare innehar högre grad eller tjänsteställning än fartygschefen, bör dock straffet bestämmas av den förstnämnde. Därest avdelningen icke ombord har egen bestraffningsberättigad befälhavare, äger fartygschefen jämväl i andra avseenden än ovan nämnts bestraffningsrätt över avdelningen.

Enligt 198 § äger i vissa fall bestraffningsberättigad befälhavare vid marinen delegera sin bestraffningsrätt till underlydande befälhavare. För de regler som gälla härom redogöres närmare i det följande.

I 200 § stadgas att, om till behandling föreligger mål rörande våld, hot eller förolämpning mot befälhavare, som själv skulle äga att utöva bestraffningsrätt i målet, och ej lägre med bestraffningsrätt utrustad befälhavare finnes, målet skall överlämnas till närmast högre befälhavares handläggning. Å fartyg på sjötåg äger dock befälhavaren själv utöva bestraffningsrätten, därest förseelsens omedelbara bestraffande finnes erforderligt för krigstuktens upprätthållande.

Befälhavare, som endast för viss tid eller för viss tjänsteförättning har underlydande under sitt befäl, äger enligt bestämmelse i 201 § där så finnes lämpligt för särskilt fall hos den befälhavare, som eljest äger bestraffningsrätt över den felande, göra framställning om hans bestraffande. Om sådan hemställan bifalles, har den ordinarie befälhavaren att själv ålägga bestraffningen.

Enligt 195 § äger civilmilitär chef av underofficers eller högre tjänsteklass, vilken utövar befäl som avses i 191 § första stycket 7 punkten — d. v. s. med befälsrätt utrustad chef för bl. a. skola, kommendering, verk eller inrättning som ej tillhör visst truppförband eller marindistrikt — enahanda bestraffningsrätt över honom underlydande personal som tillkommer krigsman av motsvarande grad. I enlighet härmed ha exempelvis chefsläkare vid garnisonssjukhus inom området för sin befälsrätt (reglemente för arméns garnisonssjukhus 2 § 1 mom. och 5 § 1 mom. andra stycket, SFS 541/1942) bestraffningsrätt över den vid sjukhuset anställda eller tjänstgörande militära och civilmilitära personalen ävensom över där vårdad, försvarsväsendet tillhörande personal av lägre tjänsteställning än den han själv innehar.

För beredskaps- och krigstid gälla utöver de förut återgivna bestämmelserna vissa särskilda föreskrifter, för vilka redogöres i annat sammanhang.

I Norge, Danmark, Finland och Schweiz gäller i förevarande hänseende i huvudsak följande.

Norge. Behörighet att ålägga disciplinstraff (refselse) tillkommer officerare och underofficerare, som föra befäl över kompani eller därmed jämställt eller högre befäl, ävensom vissa särskilt angivna högre befälhavare. Bestraffningsrätten är underkastad inskränkningar, avpassade efter den bestraffningsberättigades tjänsteställning. Fullständig bestraffningsrätt över meniga förutsätter att den bestraffningsberättigade för befäl över bataljon eller högre förband. Kompanichef äger icke ålägga menig arrest över sex dagar men kan gentemot meniga utan inskränkning använda övriga former av disciplinstraff. Bestraffningsrätten över befälspersoner är enligt särskilda regler underkastad snävare begränsningar än då det gäller meniga.

Danmark. Berättigade att ålägga disciplinstraff (Straf uden Dom) äro bland andra kompani-, skvadrons-, batteri-, skol- och fartygschefer samt chefer för likställda eller högre självständiga avdelningar eller institutioner. Bestraffningsrätten är även här underkastad inskränkningar, avpassade efter den bestraffningsberättigades tjänsteställning. Sålunda är kompanichefs och motsvarande befälhavares bestraffningsrätt i regel begränsad till åläggande av kvartersarrest från och med två till och med åtta dagar. Fullständig bestraffningsrätt tillkommer vid hären regementschefer och vissa motsvarande eller högre befattningshavare samt vid marinen fartygschefer och vissa högre befälhavare (de s. k. rättegångscheferna).

Finland. Behörighet att ålägga disciplinstraff (ordningsstraff) tillkommer envar förbandschef från och med plutonchef (undersergeant eller sergeant) till och med divisionschef och brigadchef. Plutonchef äger icke ålägga någon grad av arrest utan endast med viss begränsning meddela kasernförbud samt ålägga förrättande av arbete och tjänstgöring utom tur. Enligt synnerligen detaljerade regler utökas bestraffningsrätten alltefter den bestraffningsberättigades befälsgrad.

Schweiz. Bestraffningsrätt i disciplinmål tillkommer envar med befälsrätt

ustrustad officer av minst kaptens grad ävensom kantonala militärmyndigheter och edsförbundets militärdepartement. Bestraffningsrätten är för kapten begränsad till meddelande av tillrättavisning och åläggande av enkel arrest i högst fyra dagar och sträng arrest i högst tre dagar. För högre befälhavare vidgas bestraffningsrätten alltefter den bestraffningsberättigades grad.

Det bör i förevarande sammanhang beaktas, att på sätt framgår av den föregående redogörelsen enligt lagstiftningen i Norge, Danmark, Finland och Schweiz de straff, som kunna åläggas i disciplinär ordning, inrymma straffarter, som enligt i vårt land gällande regler hänföras till tillrättavisningar, samt att enligt sistnämnda regler behörighet att meddela tillrättavisning tillkommer även andra än i disciplinmål bestraffningsberättigade befälhavare.

Vid bestämmande av vilka befälhavare som skola vara behöriga att ålägga disciplinstraff har för vår lagstiftning såsom ledande grundsats gällt att bestraffningsrätt icke — åtminstone ej utan inskränkningar — bör anförtros andra befälhavare än sådana som genom en längre tids tjänstgöring hunnit inhämta noggrann kännedom om tjänstens fordringar och samla den personliga livserfarenhet, som fordras för en riktig utövning av ifrågavarande befogenhet. 1901 års krigslagstiftningskommitté framhåller att, då bestraffningsrätt såsom regel vore lagd i regementschefs och likställd befälhavares hand, därmed syntes vara vunnit all den garanti för en riktig tillämpning av bestraffningsrätten, som överhuvud stode att ernå, liksom ock därigenom syntes vara tillbörligen sørjt för att önskvärd enhetlighet vid utövningen av bestraffningsrätten inom vederbörande förband kunde komma till sin rätt. I allmänhet vore det, uttalar kommittén vidare, icke heller behöfligt att befälhavare av lägre grad erhöles bestraffningsrätt.

Den nu angivna grundsatsen har, såsom framgår av den tidigare redogörelsen, kommit till uttryck i 191 § första stycket 2, 3 och 4 punkterna SLK sålunda att fullständig bestraffningsrätt närmast tillkommer vid armén chef för regemente och likställt truppförband samt vid marinen, förutom chef för örlogsstation och örlogsvarv samt chef för regemente och likställt förband vid kustartilleriet, annan befälhavare av minst regementsofficers grad, som av Konungen tillägges bestraffningsrätt. Beträffande flygvapnet har, såsom förut angivits, genom särskild lag föreskrivits samma rätt för Konungen att förordna om bestraffningsrätten som gäller beträffande marinen. Med stöd av dessa bemyndiganden har, under nyssangivna förutsättning beträffande vederbörandes grad, bestraffningsrätt tillagts vid marinen fartygschefer och vid flygvapnet flottiljchefer ävensom vid båda vapenslagen vissa särskilt angivna chefer.

Anledning torde icke föreligga att i något avseende frångå den reglering av behörigheten att utöva bestraffningsrätt i disciplinmål, som innefattas i de nu omnämnda bestämmelserna. Detta gäller även de stadganden om bestraffningsrätt för vissa högre befälhavare, som upptagits i 191 § första stycket punkterna 1—6.

Såsom förut antytts gäller enligt 198 § SLK i fråga om bestraffningsrätten inom marinen en särbestämmelse såtillvida att vissa befälhavare äga delegera sin bestraffningsrätt. Sålunda ha högste befälhavare över flotta samt eskader- och avdelningschef berättigats att åt chef för underlydande fartyg, vilken är av lägre än regementsofficers men minst underofficers grad, överlåta bestraffningsrätten över fartygets personal, därvid dock, om fartygschefen är av lägre än kaptens grad, hans bestraffningsrätt blir begränsad enligt 194 § sålunda att han icke äger ålägga sträng arrest, skärpt arrest eller vaktarrest över tio dagar.

Enligt inhämtade upplysningar ha med stöd av sådan delegering som nu nämnts under åren 1936, 1937 och 1938 i sammanlagt 99 fall bestraffningar ålagts av fartygschefer av kaptens grad. Endast i ett fall har under dessa år bestraffningsrätt efter delegering utövats av fartygschef av lägre än kaptens grad. Det förhållandet att bestraffningar i jämförelsevis stort antal fall ålagts av fartygschefer av kaptens grad torde i och för sig icke utgöra belägg för att behov av rätt till delegering av bestraffningsrätten förelegat. Det har nämligen upplysts att, sedan ett fartygsförband organiserats, förbandschefen regelmässigt brukar på ständig order delegera bestraffningsrätten till underlydande fartygschefer av kaptens grad. Någon särskild prövning av behovet av sådan delegering torde därvid icke ske. Vidare har inhämtats, att av marinens fartyg endast pansarskeppen och kryssarna samt de fyra depåfartygen Patricia, Dristigheten, Jacob Bagge och Örnen äro försedda med arrestlokaler samt att bestraffningar, som ålagts personal å fartyg utan arrestlokal, vanligen verkställas antingen å chefsfartyg, som är utrustat med arrestlokal, eller ock å örlogsstation eller örlogsdepå. Av vad nu anmärkts framgår, att arrestbestraffning, som ålagts av fartygschef av kaptens grad, icke verkställs å det egna fartyget utan först sedan arrestlokal ställts till förfogande å chefsfartyg eller i land. Det torde kunna förutsättas, att i regel under mellantiden tillfälle likaväl står chefen för fartygsförbandet till buds att själv utöva den bestraffningsrätt som tillkommer honom, sedan utredning om förseelsen verkställts av vederbörande fartygschef. Icke heller torde omsorg om fartygschefens auktoritet gentemot fartygets personal utgöra tillräcklig grund för att han utöver den rätt som tillkommer honom att använda alla ombord tillämpliga former av tillrättavisningar även utrustas med rätt att ålägga bestraffningar, som icke kunna verkställas ombord. I varje fall torde de förut omnämnda synpunkter, som ligga till grund för huvudregeln att bestraffningsrätt är förbehållen befälhavare av högre grad än kompaniofficere övertvägande tala för att den nuvarande rätten för chef för fartygsförband att delegera sin bestraffningsrätt icke bibehålles.

Såsom förut nämnts gäller, att bestraffningsberättigad befälhavare äger utöva sin bestraffningsrätt endast gentemot personal, som står under hans befäl. Befälsrätten kan vara ständig eller tillfällig. Enligt 1945 års tjänstereglemente för krigsmakten äger envar med chefskap enligt krigsmaktens organisation i fred eller krig ständig befälsrätt över vederbörligt förband

(vederbörlig personal). Personalkårchef har, i vad angår hans åligganden såsom sådan, ständig befälsrätt över vederbörlig personalkår. Härjämte finnas i särskilda författningar eller instruktioner bestämmelser om vissa chefers och befälhavares ständiga befälsrätt. Den som har ständig befälsrätt äger tilldela underställd personal tillfällig befälsrätt och enahanda befogenhet tillkommer den som tilldelats sådan befälsrätt. Tillfällig befälsrätt kan även komma till stånd sålunda att personal från en avdelning av krigsmakten (förband, personalkår, skola, verk etc.) för viss tid eller för viss tjänsteförrättning kommenderas till tjänstgöring vid annan avdelning av krigsmakten och därigenom för viss tid eller inom gränserna för förrättningen kommer under befäl av chefen för den avdelning, där tjänstgöringen fullgöres. Särskilda bestämmelser äro i tjänstereglementet meddelade angående tillfällig befälsrätt för, bland andra, inspektionsförrättare, övningsledare, platsbefälhavare å garnisonsort, befälhavare för territoriellt område, fartygschef över å fartyget embarkerad personal och läkare vid militär sjukvårdsanstalt. För samtliga sist omnämnda fall utmärkande är att den tillfälliga befälsrätten är begränsad att gälla endast i vissa särskilt angivna hänseenden, medan vederbörande i övrigt alltjämt lyder under den som eljest har befälsrätt över honom. Detsamma gäller då en avdelning av krigsmakten är i vissa hänseenden inordnad under annan avdelning, exempelvis då en för ett truppslag gemensam skola är beträffande förläggning och underhåll hänvisad till visst förband inom truppslaget. I det nämnda exemplet äger förbandschefen befälsrätt över skolans personal i frågor, som röra förläggning och underhåll, medan befälsrätten i övrigt tillkommer skolchefen. Tillfällig befälsrätt kan vidare komma till stånd på det sätt att med stöd av bestämmelser i tjänstereglementet vederbörande utan order eller annat särskilt bemyndigande själv tager befäl. Sålunda skall, om chef är förhindrad att utöva befäl och omständigheterna icke medgivit honom att avlämna befälet till annan, den till tjänsteställningen främste såsom tjänsteförrättande chef taga befälet. Bland andra nu åsyftade fall kan nämnas att, då enskilda eller avdelningar, som blivit skilda från sina förband, i fält sammanträffa och samverkan finnes påkallad, den till tjänsteställningen främste skall taga och utöva tillfällig befälsrätt så länge han finner erforderligt eller till dess högre chef annorlunda bestämmer.

Bestämmelsen om att utövande av bestraffningsrätt förutsätter befälsrätt över den straffskyldige torde såsom förut antytts närmast ha tillkommit i ändamål att utmärka gränsen för vederbörande befälhavares kompetensområde såsom bestraffningsberättigad. För en sådan ordning talar givetvis även det förhållandet att den med befälsrätt utrustade kan förutsättas äga särskild kännedom om underlydandes tjänsteplikter och andra för en riktig utövning av bestraffningsrätten betydelsefulla omständigheter. Skillnad har i förevarande hänseende icke gjorts mellan ständig och tillfällig befälsrätt. Enligt nuvarande bestämmelser torde även partiell befälsrätt grunda bestraffningsrätt inom gränserna för befälsrätten, om behörighet för utövande av bestraffningsrätt i övrigt förefinnes. I det förut anförda exemplet, då en för

ett truppslag gemensam skola beträffande förläggning och underhåll är inordnad under visst förband inom truppslaget, gäller således i anslutning till befälsrättens uppdelning mellan förbandschefen och skolchefen, att bestraffningsrätten tillkommer den förstnämnde såvitt gäller åsidosättande av anordningar rörande förläggning och underhåll men i övriga hänseenden skolchefen under förutsättning att denne jämlikt 191 § första stycket 7 punkten överhuvud taget är bestraffningsberättigad.

Såsom grundregel bör givetvis allttjämt gälla, att med bestraffningsrätt utrustad chef får utöva bestraffningsrätten endast gentemot personal, som står under hans befäl. Allenast i vissa undantagsfall påkalla praktiska hänsyn ett frångående av denna regel. Ett sådant undantagsfall har i det föregående redan berörts. Enligt utredningens förslag må disciplinär bestraffningsrätt över dem, som tillhöra hemvärdet eller eljest förbundet sig att såsom frivilliga fullgöra krigstjänst, utövas utan hinder därav att den felande vid tiden för bestraffningens åläggande icke är underkastad militär befälsrätt. Vad utredningen sålunda föreslagit föranleder att de bestämmelser, som komma att ersätta stadgandena i 191 § första stycket 1—6 punkterna, böra kompletteras med ett stadgande, varigenom befogenhet tillägges Kungl. Maj:t att förordna befälhavare av minst regementsofficers grad att utöva bestraffningsrätt över nu nämnd personal i fall då bestraffning skall åläggas den som icke är underkastad militär befälsrätt.

I 191 § första stycket 7 punkten regleras de fall där behörigheten att utöva bestraffningsrätt ansetts böra utsträckas till befälhavare av lägre än regementsofficers grad. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen är enligt detta stadgande, kompletterat med förenämnda lag av den 11 mars 1927, fullständig bestraffningsrätt tillerkänd dels befälhavare av minst kaptens grad för skola, kommendering, verk eller inrättning, som ej tillhör visst truppförband av armén, flygvapnet eller kustartilleriet eller visst marindistrikt, dels befälhavare av sådan grad för detacherad avdelning, för självständig eller detacherad fartygsavdelning och för enkelt eller detacherat fartyg. För motsvarande fall tillkommer enligt 194 § begränsad bestraffningsrätt befälhavare av lägre än kaptens men minst underofficers grad. Fråga blir här närmast huruvida och i vad mån praktiska skäl påkalla bibehållande av de sålunda stadgade undantagen från huvudregeln att bestraffningsrätt bör förbehållas befälhavare av minst regementsofficers grad.

Med stöd av nämnda stadgande i 191 § utövas bestraffningsrätt av cheferna för följande skolor: krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan, krigsskolan, arméns underofficersskola jämte försvarets läroverk, arméns jägarskola, ridskolan, arméns motorskola, artilleriskjutskolan, luftvärns-skjutskolan, tygförvaltningsskolan, intendenturförvaltningsskolan, sjökrigshögskolan, sjökrigsskolan, marinens underofficersskola, kustartilleriets skjutskola, flygkrigshögskolan, flygkadettskolan, flygvapnets bomb- och skjutskola, flygvapnets centrala skolor (omfattande flygvapnets underofficersskola, signalskola och teknisk skola) och hemvärdets stridsskola. Cheferna för samtliga dessa skolor ha för närvarande regementsofficers grad. Härjämte

finnas skolor, som var för sig utgöra för vederbörande truppslag gemensamma utbildningsanstalter men i ett eller annat avseende — förträdesvis beträffande förläggning och underhåll — äro anknutna till visst förband inom truppslaget. Ytterligare skolor med sådan organisation äro avsedda att inrättas. Till sådana skolor äro att hänföra exempelvis pansartruppskolan, trängofficersskolan och arméns kadettskolor. Cheferna för nu åsyftade till visst förband delvis anslutna skolor ha eller äro avsedda att ha i en del fall regementsofficers och i andra fall kaptens grad. I samtliga fall lär bestraffningsrätten i sin helhet utövas av chefen för det förband, till vilket skolan på sätt nyss nämnts är anknuten. Med fog torde kunna göras gällande att, därest chefen för skolan har regementsofficers grad, bestraffningsrätt också bör utövas av honom inom gränserna för hans befälsrätt och icke genom formella bestämmelser angående befälsrätt för förbandschefen i sin helhet överföras å denne. Å andra sidan torde det förhållandet att beträffande samtliga nu ifrågavarande skolor bestraffningsrätten utövas av annan än chefen för skolan giva vid handen att något av praktiska skäl betingat behov av bestraffningsrätt för skolchef av lägre än regementsofficers grad icke förefinnes.

I stället för bestämmelserna i 191 § första stycket 7 punkten i vad de avse befälhavare som utövar chefskap för skola bör i enlighet med vad nu anförts stadgas, att bestraffningsrätt tillkommer chef av regementsofficers eller högre grad för skola, som ej tillhör visst förband av armén, flygvapnet eller kustartilleriet eller visst marindistrikt. Härjämte torde lämpligen böra införas föreskrift om befogenhet för överbefälhavaren och försvarsgrenschef att, då chefskap för sådan skola innehaves av någon av lägre grad än nyss nämnts, uppdraga åt annan befälhavare av regementsofficers eller högre grad att utöva bestraffningsrätten över skolans personal utan hinder därav att denne icke har befäl över skolan. Härigenom beredes möjlighet att, utan mer eller mindre irrationella anordningar beträffande befälsförhållandena, endast i bestraffningshänseende anknyta skolan till på platsen eller i närheten befintlig militär organisation. Det torde kunna förut sättas att, då i dylikt fall bestraffningsrätten grundas å särskilt uppdrag, den bestraffningsberättigades kompetensområde skall med full tydlighet framgå av uppdraget. Vid sådant förhållande och då för övrigt fråga är endast om undantagsfall lär det knappast kunna bliva föremål för anmärkning att den föreslagna anordningen innefattar avvikelser från huvudregeln att bestraffningsrätt förutsätter befälsrätt över den felande.

Med k o m m e n d e r i n g förstås enligt motiven till lagen såväl vid krigsmakten, oberoende av de särskilda truppförbanden eller flottans stationer, förekommande mera permanenta kommenderingar i och för speciell utbildning eller särskild tjänstgöring som ock mera tillfälliga sådana för fält- eller andra övningar. Upplýsningar angående förekomsten av nu avsedda kommenderingar ha inhämtats från försvarsgrenscheferna. Därvid har beträffande armén meddelats följande. Vid kommenderingar av mera permanent natur ställes vederbörande personal ordermässigt »under befäl av»

eller »lyder under» den chef, som i förvaltningshänseende svarar för underhåll. Skulle sådan chef icke finnas utan kommenderingen är fullt självständig i alla avseenden, ställes den under befäl av den befälhavare (militärbefälhavare eller försvarsområdesbefälhavare), inom vilkens område kommenderingen blir förlagd. Under fältövningar, fälttjänstövningar och andra övningar, då tillfälliga kommenderingar kunna förekomma, ha i praxis fel eller försummelse, som böra föranleda disciplinära åtgärder, blivit föremål för beivran först efter övningens slut vid förbandens återkomst till förläggningssorten. För flygvapnets del ha såsom exempel på dylika kommenderingar nämnts snöröjningskurser med elever ur vapnets olika förband och tillfälligt sammansatta avdelningar för bärgning av havererade flygplan. För marinens vidkommande ha såsom exempel nämnts centralt anordnade idrottskurser, studieresor och till tjänstgöring vid Aktiebolaget Bofors kommenderad personal, som underställes den därstädes tjänstgörande kontrollofficeren, vilken är av kaptens grad. Det har uppgivits, att befälhavare för dylik inom marinen förekommande kommendering hitintills mycket sällan torde ha utnyttjat honom tillkommande bestraffningsrätt och att det i varje fall i fråga om mera kortvariga kommenderingar vore regel att befälhavaren med stöd av 201 § SLK för åtgärd överlämnade förekommande bestraffningsärenden till den felandes ordinarie befälhavare.

Enligt 193 § SLK skall vid tillämpning av lagen med *d e t a c h e r a d* *a v* *a v d e l n i n g* likställas sådan avdelning som, utan att densamma av befälhavaren i föreskriven ordning förklarats vara detacherad, från huvudstyrka skilts på sådant sätt att skriftliga befallningar icke dagligen kunna omedelbart från dennas befälhavare inhämtas. Vad sålunda föreskrivits skall äga motsvarande tillämpning i fråga om fartygsavdelning eller fartyg. Av tjänstereglementet för krigsmakten mom. 162 framgår att, då chef för ett förband å skriftlig order förklarar del av förbandet vara detacherad, en sådan förklaring innebär tillkännagivande att avdelningens chef icke har att av förbandschefen emotse dagliga befallningar. Till den i lagen angivna förutsättningen för att faktisk detachering skall anses ha kommit till stånd ansluter sig, med någon omformulering, hithörande föreskrifter i tjänstereglementet, enligt vilka en avdelning skall anses såsom detacherad då förbindelsen med förbandets chef icke med säkerhet kan upprätthållas.

Av chefen för armén har meddelats, att detacherade avdelningar förekomma under fältövningar, fälttjänstövningar och andra övningar samt att för sådana avdelningar i fråga om bestraffningsrätten utvecklats sig samma praxis som beträffande tillfälliga kommenderingar eller att bestraffningsärenden avgöras först efter förbandens återkomst till den ordinarie förläggningssorten. Chefen för flygvapnet har meddelat, att den bestraffningsrätt, som tillerkänts chef för detacherad avdelning, kommer till användning exempelvis då divisioner, tillhörande flottiljer med förläggningssorter i södra och mellersta delarna av landet, för vinterutbildning förläggas till övningsplatser i övre Norrland. Divisionschefer äro av kaptens grad. Av chefen för marinen tillhandahållna uppgifter utvisa, att under år 1936, 1937 och 1938 i sammanlagt

22 fall med stöd av 191 § första stycket 7 punkten bestraffningar ålagts av fartygschefer av kaptens grad.

Även då det gäller kommenderingar och detacherade avdelningar blir frågan närmast huruvida praktiska skäl påkalla undantag från huvudregeln att bestraffningsrätt bör förbehållas befälhavare av minst regementsofficers grad. De upplysningar, som enligt vad ovan angivits lämnats angående handläggningen av hithörande bestraffningsärenden inom armén, torde giva vid handen, att såvitt gäller fredstid dylika undantagsbestämmelser för arméns del anses kunna utan olägenhet undvaras. Detsamma synes gälla de förut särskilt omnämnda exemplen på kommenderingar inom marinen. De för flygvapnets del lämnade uppgifterna berättiga visserligen icke utan vidare till enahanda slutsats. En granskning av föreliggande förhållanden torde dock giva stöd för att icke heller beträffande flygvapnet något praktiskt behov av undantagsbestämmelser i förevarande hänseende är för handen. Vad först angår de fall, som för flygvapnets del nämnts såsom exempel på här avsedda kommenderingar — snöröjningskurser och tillfälligt sammansatta avdelningar för bärgning av havererade flygplan — torde i förevarande sammanhang helt kunna bortses från de nämnda bärgningsföretagen, som i regel uppenbarligen icke äro av sådan varaktighet att straffålägganden och verkställighet av bestraffningar kunna ifrågakomma under tiden för kommenderingen. Då det gäller snöröjningskurser torde, om i detta fall förhållandena ställa sig annorlunda, vad i det följande framhålles i fråga om det för flygvapnets del i praktiken förekommande fallet av detachering — till särskilda övningsplatser för vinterutbildning förlagda divisioner ur flygflottiljerna — i huvudsak äga motsvarande tillämpning. I sistberörda fall torde olika utvägar stå till buds att ordna bestraffningsärendenas handläggning utan att bestraffningsrätt tilläggas befälhavaren för den detacherade divisionen. Sålunda torde regelmässigt möjlighet förefinnas att för ändamålet anlita postgång mellan divisionen och huvudförbandet, därvid protokoll över förhör, som vid divisionen hållits angående där begången förseelse, tillställas chefen för huvudförbandet och av denne meddelat straffbeslut för verkställighet överbringas till divisionen. Den fördröjning av målets avgörande, som detta förfarande medför, blir i varje fall icke längre än den tidsutdräkt som — om bestraffningsrätt tillades divisionschefen och denne skulle inhämta yttrande av auditör — vore förbunden med att förhørsprotokollet av divisionschefen tillställdes vederbörande auditör, som allt fortfarande bleve den vid huvudförbandet anställd. Det lär med stöd av erfarenheten icke kunna antagas och vore uppenbarligen icke heller önskvärt att annat än alldeles undantagsvis bestraffning komme att åläggas utan att yttrande från auditör inhämtats. Därest den begångna förseelsen är av beskaffenhet att krigslydnaden eller ordningens upprätthållande därigenom äventyras, äger såväl för närvarande som enligt utredningens förslag divisionschefen befo-genhet att tillsäga den felande förvarsarrest. Om brott av svårare art begåtts, föreligger givetvis även den möjligheten att omedelbart förpassa den felande till huvudförbandet. En ytterligare utväg att komma till rätta med

nu ifrågavarande spörsmål erbjuder sig om — på motsvarande sätt som förordats i tidigare sammanhang — föreskrift införes om befogenhet för överbefälhavaren och försvarsgrenschef att, då chefskap över kommendering eller detacherad avdelning innehaves av någon av lägre än regementsofficers grad, uppdraga bestraffningsrätten åt annan befälhavare av minst sådan grad utan hinder därav att denne ej har befäl över kommenderingen eller avdelningen. Möjlighet erhålles då att uppdraga bestraffningsrätten åt chef för flygförband med förläggningssort på minsta avstånd från truppens uppehållsort eller åt territoriell befälhavare — chef för flygbasområde, militärbefälhavare eller försvarsområdesbefälhavare — inom vars område truppen befinner sig.

Det må anmärkas, att den tidigare återgivna, från lagens motiv hämtade anvisningen om vad som är att innefatta under uttrycket kommendering föranlett viss osäkerhet vid tillämpningen av nu ifrågavarande stadgande. Detta torde väsentligen ha sin grund däri att motiven giva visst stöd för antagande att under uttrycket skulle inbegripas även fall då en underavdelning av ett förband — bataljon, kompani, pluton eller motsvarande avdelning — får sig ålagd en uppgift, vars fullgörande kräver förflyttning från huvudförbandets förläggning, exempelvis deltagande i fälttjänst- eller liknande övningar. Uppenbarligen bör frågan huruvida i dylika fall bestraffningsrätt skall tillkomma befälhavaren för den från huvudförbandet avskilda avdelningen bedömas enligt reglerna angående bestraffningsrätt för chef för detacherad avdelning. Om på sätt föreslagits uttrycket kommendering bibehålles i blivande lagstiftning, bör därför vid tillämpningen under uttrycket endast inrymmas fall då en särskilt sammansatt avdelning ur ett eller flera förband beordras till viss tjänstgöring.

De nu gällande undantagsbestämmelserna, varigenom bestraffningsrätt tillerkänts befälhavare av lägre än regementsofficers grad, avse såsom förut angivits jämväl chef för självständig eller detacherad fartygsavdelning eller för enkelt eller detacherat fartyg. Med självständig fartygsavdelning torde numera böra förstås fartygsförband och fartyg, som icke ingå i någon högre formation och vilkas chefer lyda omedelbart under chefen för marinen. Detachering av fartygsavdelning och fartyg kommer till stånd under enahanda förutsättningar som gälla beträffande förut angivna fall av detachering.

De skäl, som i tidigare sammanhang anförts för avskaffande av befogenheten för vissa högre chefer för fartygsförband att delegera bestraffningsrätten till underlydande fartygschef av lägre än regementsofficers grad, torde äga motsvarande tillämpning jämväl beträffande de fall, varom nu är fråga. I anslutning till vad i nämnda sammanhang påvisats torde sålunda, bland annat, kunna förutsättas att icke heller i nu ifrågavarande fall möjlighet förefinnes att verkställa ålagda bestraffningar ombord å fartyg, som stå under befäl av chef av lägre än regementsofficers grad. Ett upphävande av de för dessa fall gällande särreglerna om bestraffningsrätt för fartygschefen och densammes läggande i högre befälhavares hand lär därför icke

komma att medföra någon fördröjning av straffverkställigheten. Detta antagande torde bekräftas av den omständigheten att i 17 av de 22 fall, i vilka under åren 1936—1938 fartygschefer av kaptens grad ålagt bestraffningar med tillämpning av 191 § första stycket 7 punkten, fartygschefen före straffets åläggande inhämtat yttrande av auditör. Detta visar att fartygschefen i regel före straffbeslutets meddelande haft sådan förbindelse med land att han likaväl kunnat postledes för åtgärd tillstålla högre befälhavare protokoll över förhör, som hållits ombord med anledning av den begångna förseelsen. I varje fall torde det praktiska behovet av de nu omhandlade särreglerna helt bortfalla, därest jämväl å nu ifrågavarande fall tillämpas den förut förordade bestämmelsen om befogenhet för överbefälhavaren och försvarsgrenschef att uppdraga bestraffningsrätten åt högre befälhavare, som icke har befälsrätt över ifrågavarande fartygsvidelning eller fartyg. Sålunda skulle exempelvis om ett från kustflottan detacherat fartyg med chef av kaptens grad för visst uppdrag beordras till farvattnen utanför Väst-kusten chefen för marinen kunna uppdraga bestraffningsrätten över fartygets personal åt chefen för Göteborgs örlogsstation och ålagd bestraffning verkställas därstädes.

I detta sammanhang må även uppmärksammas fall där personal från marinen beordras till tjänstgöring å fartyg, som icke tillhöra krigsmakten eller för dess räkning äro förhyrda eller rekvirerade, exempelvis sjökarteverkets mätningsfartyg och statsisbrytarna. Dylig tjänstgöring torde i det avseende varom nu är fråga böra betraktas såsom kommendering. Enligt förut angivna regler äger, om chefskapet över fartyget utövas av officer av minst regementsofficers grad, denne i sin egenskap av chef för kommendering bestraffningsrätt över honom underlydande militär personal å fartyget. Är chefen av lägre grad, finnes utrymme för tillämpning, om så anses behöfligt, av den förutnämnda bestämmelsen om befogenhet för överbefälhavaren och försvarsgrenschef att särskilt förordna om bestraffningsrätten. Beträffande ett mätningsfartyg, som utför sjömätningar inom visst marindistrikt, skulle sålunda chefen för marinen kunna uppdraga bestraffningsrätten åt exempelvis vederbörande marindistriktschef eller åt chef för örlogsstation inom distriktet.

Härefter återstå de fall då enligt de nuvarande reglerna bestraffningsrätt tillkommer befälhavare av lägre än regementsofficers grad som utövar chefskap för verk eller inrättning, som ej tillhör visst truppförband av armén, flygvapnet eller kustartilleriet eller visst marindistrikt. Härmed avses enligt motiven till lagen i nu angiven mening självständigt organiserade verkstäder, fabriker, sjukhus, förråd och andra dylika inrättningar. Det torde böra förutsättas, att fråga endast är om verk och inrättningar, som tillhöra krigsmakten. Avgränsningen av begreppet krigsmakten torde här likasom i tidigare berörda sammanhang böra ske i anslutning till gällande bestämmelser om krigsmaktens indelning i fred och rikets militärterritoriella indelning. Med tillämpning härav bliva att till verk och inrättningar inom krigsmakten hänföra — förutom verk med civila chefer såsom försvarets

civilförvaltning, krigsmaterielverket och krigsarkivet — försvarets sjukvårdsförvaltning, försvarsväsendets radioanstalt, arméförvaltningen, arméns fortifikationsförvaltning, marinförvaltningen, flygförvaltningen, centrala värnpliktsbyrå, tygstationerna, arméns centrala intendenturförråd, flygvapnets centrala intendenturförråd, flygvapnets försökscentral, marinens centrala intendenturförråd m. fl. Givetvis tillkommer bestraffningsrätt chef för verk eller inrättning varom nu är fråga endast om och i den mån denne i egenkap av krigsman eller såsom tillhörande krigsmaktens civilmilitära personal har befälsrätt över vid verket eller inrättningen tjänstgörande, under SLK lydande personal. Bestraffningsrätt torde tillkomma endast chef, som utövar chefskap för verket eller inrättningen såsom helhet och således icke avdelningschef. De regementsofficerare, som tjänstgöra såsom chefer för befästnings- och kasernbyråerna inom fortifikationsförvaltningen och materielbyrå inom sjukvårdsförvaltningen, äga således icke bestraffningsrätt över dem underställd militär och civilmilitär personal. Bestraffningsrätt tillkommer därför icke heller generalfälttygmästaren eller generalintendenten i deras egenkap av chefer för tygavdelningen respektive intendenturavdelningen inom arméförvaltningen, varemot de såsom omedelbart under chefen för armén lydande personalkårchefer jämlikt 191 § första stycket 2 punkten torde äga bestraffningsrätt envar över å hans avdelning tjänstgörande personal som tillhör fälttygkåren respektive intendenturkåren.

Det må i detta sammanhang anmärkas att, då personal som lyder under SLK tjänstgör vid verk eller inrättning utom krigsmakten under befäl av militär eller civilmilitär chef, bestraffningsrätt kan tillkomma denne såsom chef för kommendering.

Självfallet bör den förut omförmälda bestämmelsen om befogenhet för överbefälhavaren och försvarsgrenschef att förordna om bestraffningsrätten göras tillämplig jämväl i fall då chefskap för verk eller inrättning inom krigsmakten, som ej tillhör visst förband av armén, flygvapnet eller kustartilleriet eller visst marindistrikt, utövas av befälhavare av lägre än regementsofficers grad. Därest så sker torde utan närmare motivering vara uppenbart, att behov av bestraffningsrätt för befälhavare av lägre grad än nyss nämnts i nu angivna fall icke förefinnes.

Åtskilliga av Kungl. Maj:t för nu ifrågavarande verk och inrättningar utfärdade instruktioner innehålla bestämmelser rörande ordningen för beivran av tjänstefel. Enligt dessa bestämmelser skola vissa befattningshavare i chefsställning åtalas inför Svea hovrätt och i andra fall förseelser bli föremål för beivran antingen i särskild disciplinär ordning eller genom åtal vid allmän underrätt. Det torde böra uppmärksammas, att i den mån i lag meddelats eller i sådan ordning framdeles utfärdas särskilda bestämmelser, som icke äro förenliga med vad instruktionerna i nyssangivna hänseenden innehålla, föreskrifterna i instruktionerna icke lära gälla. En granskning torde giva vid handen, att omförmälda bestämmelser i instruktionerna i åtskilliga avseenden icke äro förenliga med vare sig de regler som innefattas i nuvarande krigslagstiftning eller de bestämmelser som i motsvarande hänseenden enligt förevarande förslag skola upptagas i ny lagstiftning.

Enligt förenämnda bestämmelser om krigsmaktens indelning i fred skola delar av vissa förband vara förlagda å annan ort än huvudförbandet, nämligen ett kompani ur Göta pansarlivgarde i Visby, ett batteri ur Stockholms luftvärnsregemente likaledes i Visby, ur signalregementet ett kompani i Kristianstad, ett i Skövde och ett i Boden samt ett kompani ur Göta trängkår i Nora. Vidare skola av tygruppernas kompanier ett vara förlagt i Skövde och ett i Boden. Cheferna för dessa självständigt förlagda förband äro av kompaniofficers grad. Bestraffningsrätten över förbanden, i den mån dessa äro uppsatta, utövas såvitt gäller trängkompaniet i Nora av chefen för det egna huvudförbandet, som är förlagt i Skövde, och i övriga fall av chef för regemente eller kår, som har förläggning å samma ort som förbandet. I sistnämnda fall har den chef, som utövar bestraffningsrätten, endast i begränsad omfattning befälsrätt över förbandet. Av det anförda torde framgå, att även i nu åsyftade fall finnes utrymme för tillämpning av det föreslagna stadgandet om befogenhet för överbefälhavaren och försvarsgrenschef att på sätt förut angivits förordna om bestraffningsrätten. Med stöd av sådan bestämmelse synes lämpligen bestraffningsrätten över personalen vid trängkompaniet i Nora böra uppdragas åt sekundchefen för livregementets grenadjärer i Örebro. Det kan framhållas, att mål från trängkompaniet, som kräva domstolsbehandling, föreslagits skola upptagas av rådhusrätten i Örebro.

Såsom förut angivits har jämlikt 196 § SLK och förenämnda kungörelse den 4 juni 1937 bestraffningsrätt tillagts kommandant i fästning eller i annan ort där krigsmakt är förlagd ävensom platsbefälhavare. Med den reglering av hithörande frågor som ovan föreslagits torde något behov icke förefinnas att bibehålla nu gällande bestämmelser om bestraffningsrätt för kommandant och platsbefälhavare av lägre än regementsofficers grad. Däremot bör givetvis bland bestraffningsberättigade befälhavare alltjämt upptagas kommandant och platsbefälhavare av regementsofficers och högre grad. De bestämmelser, enligt vilka bestraffningsrätten i förevarande fall begränsats att gälla endast i vissa angivna hänseenden, torde helt kunna undvaras. Den sålunda föreskrivna begränsningen av bestraffningsrätten ansluter sig nämligen till i vederbörliga reglementen stadgad begränsning av befälsrätten och enligt vad förut angivits torde, om befälsrätten endast är partiell, bestraffningsrätten utan vidare bliva i motsvarande mån begränsad. Vad nu anmärkts gäller även de i 197 § första och andra styckena upptagna bestämmelserna om fartygsbefälhavares bestraffningsrätt över fartyget medföljande personal, som icke tillhör besättningen. Den i 196 § andra stycket meddelade bestämmelsen om utvidgning av kommandants bestraffningsrätt utöver gränserna för befälsrätten i fråga om avdelning av garnisonen, som ej har egen bestraffningsberättigad befälhavare, torde med de föreslagna nya reglerna utan olägenhet kunna undvaras. Detsamma gäller föreskriften i 197 § tredje stycket, enligt vilken på motsvarande sätt bestraffningsrätten för fartygschef utvidgas beträffande avdelning som tagits ombord för annat ändamål än tjänstgöring å fartyget.

Det nu anförda innebär, att 191 § första stycket 7 punkten bör ersättas med bestämmelser av innehåll att bestraffningsrätt tillkommer följande befälhavare av minst regementsofficers grad eller tjänsteklass, nämligen kommandant, platsbefälhavare, chef för skola, kommendering, verk eller inrättning som ej tillhör visst förband av armén, flygvapnet eller kustartilleriet eller visst marindistrikt, chef för detacherad avdelning eller avdelning av förband, vilken varaktigt är förlagd å annan ort än förbandet, ävensom chef för självständigt eller detacherat fartygsförband eller för enkelt eller detacherat fartyg, samt att, därest nu nämnd befälhavare är av lägre än regementsofficers grad, överbefälhavaren eller försvarsgrenschef äger uppdraga bestraffningsrätt åt befälhavare av regementsofficers eller högre grad utan hinder därav att denne icke äger befälsrätt över den personal varom fråga är.

Såsom förut nämnts stadgas i 200 § att, om till behandling föreligger mål rörande våld, hot eller förolämpning mot befälhavare, som själv skulle äga att utöva bestraffningsrätt i målet, och ej lägre med bestraffningsrätt utrustad befälhavare finnes, målet skall överlämnas till närmast högre befälhavares handläggning. Detta stadgande synes lämpligen böra ersättas med en föreskrift att för bestraffningsberättigad befälhavare skola gälla enahanda jäv som för domare (4 kap. 13 § nya RB).

Enligt 200 § gäller vidare att, även om där angiven jävsgrund är för handen, å fartyg på sjötåg befälhavaren äger själv utöva bestraffningsrätten, därest förseelsens omedelbara bestraffande finnes erforderligt för krigstuktens upprätthållande. Ett sådant avsteg från vanliga jävsregler synes om möjligt böra undvikas. I stället torde böra stadgas att, om befälhavare å fartyg som befinner sig på sjötåg i främmande farvatten är av jäv hindrad att utöva honom tillkommande bestraffningsrätt och annan med bestraffningsrätt över den felande utrustad befälhavare icke finnes, bestraffningsrätten i stället må utövas av annan å fartyget tjänstgörande i minst kaptens tjänsteställning. Om stadgandet på sätt föreslagits begränsas till de mera sällan förekommande fall då fartyg befinner sig i främmande farvatten, torde det gjorda avsteget från principen att bestraffningsrätt icke bör tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad icke behöva ingiva några betänkligheter. Något praktiskt behov av särbestämmelser i andra fall än det nu angivna torde icke föreligga.

Handläggningen av disciplinmål.

Enligt den nuvarande ordningen ankommer det på militär myndighet icke blott att verkställa utredning i mål, som avdömas i disciplinär ordning, utan även att ombesörja förberedande utredning i mål, som bliva föremål för behandling vid domstol vare sig målets överlämnande till domstol har sin grund däri att befälhavaren i det särskilda fallet funnit sig icke kunna utöva den bestraffningsrätt som tillkommer honom eller målets prövning utslutande tillhör domstol. Frågan i vad mån denna ordning bör bibehållas har redan behandlats (s. 62). Med hänsyn till det samband, som föreligger

mellan befälhavarens judiciella uppgifter och domstolsrättsskipningen, har den tidigare framställningen även avsett utredningsförfarandet i mål, som bliva avdömda i disciplinär ordning. Här må sammanfattningsvis erinras om de regler, som enligt utredningens förslag skulle i nu angivna hänseende komma att gälla för disciplinmålen.

De föreslagna reglerna innebära i huvudsak följande. Anmälan om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar för brottet kan behandlas i den för disciplinmål stadgade ordningen skall — med visst nedan omnämnt undantag — göras hos den till bestraffningsrättens utövning närmast behörige befälhavaren. Anmälan av den som är i tjänst vid krigsmakten skall göras genom den felandes kompanichef eller motsvarande befälhavare, vilken det åligger att i skriftlig rapport sammanfatta de upplysningar i saken, som utan anställande av förhör äro för honom tillgängliga. Då på grund av anmälan eller eljest den bestraffningsberättigade befälhavaren erhåller kännedom om brott som nu nämnts skall i regel utredning ske genom förhör, som hålles antingen av den bestraffningsberättigade befälhavaren själv eller av annan, åt vilken denne uppdrager att i allmänhet eller för visst fall fullgöra åliggandet såsom förhørsledare. Då befälhavaren begagnar befogenheten att förordna annan att hålla förhör, skall därtill i allmänhet utses bataljonschef eller annan regementsofficer eller civilmilitär befattningshavare av motsvarande tjänstklass. Den som utses skall i varje fall ha högre tjänsteställning än den med vilken förhöret skall hållas och får icke inneha lägre än kompanichefs eller likställd befattning. I vissa fall skall utredningen övertagas av vederbörande åklagare. Sålunda skall, om redan från början anledning föreligger till antagande att straffet icke kommer att stanna vid disciplinstraff, utredning genom militär myndighet överhuvud taget icke ifrågakomma utan målet omedelbart överlämnas till åklagaren för verkställande av erforderlig förundersökning. Om anledning till sådant antagande uppkommer efter det utredning genom militär myndighet påbörjats, skall utredningen likaledes genast helt övertagas av åklagaren. Vidare skall, om det kan förutses att nöjaktig utredning ej kan åstadkommas på föranstaltande av militär myndighet, tillfälle beredas åklagaren att övertaga eller taga del i utredningen. Slutligen skola såväl i fråga om anmälan av brottet som beträffande utredningsförfarandet särskilda regler gälla för de fall där av krigsman begånget brott tillkommit under sådana omständigheter att annan krigsman är målsägande beträffande brottet. I dylika fall kan under alla förhållanden anmälan om brottet göras hos åklagaren eller utan iakttagande av tjänsteväg hos vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare, vilken har att omedelbart vidarebefordra anmälan till åklagaren. Utredningen skall i nu avsedda fall helt ankomma på åklagaren.

Därest åklagaren efter slutförd utredning i ett till honom hänskjutet disciplinmål finner anledning antaga att målet skall kunna avgöras i disciplinär ordning, skall det åligger åklagaren att överlämna handlingarna till vederbörande befälhavare, som därefter har att pröva huruvida förutsättningar föreligga för användande av den disciplinära bestraffningsrätten.

I det föregående har redogjorts för de särskilda regler, som ansetts böra gälla i fråga om användandet i militära mål av dels vanliga processuella tvångsmedel (s. 82) och dels särskilda militära tvångsmedel (s. 89). I nu angivna delar har på grund av sammanhanget framställningen även avsett mål, som handläggas i disciplinär ordning. Det må här erinras, att de föreslagna reglerna i vad de avse disciplinmål i huvudsak innebära följande. Befogenhet att förordna om häktning skall icke i något fall — således icke heller i disciplinmål — tillkomma militär befälhavare. Däremot skall vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare även i disciplinmål äga förordna om anhållande och användande av andra allmänna tvångsmedel, i den mån sådan befogenhet i vanlig rättegång tillkommer åklagare. Befälhavare, som förordnat om anhållande, skall vara skyldig att därom omedelbart göra anmälan till vederbörande åklagare och samtidigt därmed till denne hänskjuta målet i dess helhet. Om åklagaren därefter hos rätten gör framställning om den anhållnes häktande, kommer målet att i fortsättningen uteslutande tillhöra domstols prövning; i annat fall har åklagaren att efter omständigheterna antingen anställa åtal vid domstol eller för prövning i disciplinär ordning återremittera målet till befälhavaren. I fall då befälhavaren förordnat om användande av annat allmänt tvångsmedel än anhållande skall, därest frågan om befogenheten av åtgärden kommer under behandling vid domstol, målet omedelbart i sin helhet av befälhavaren hänskjutas till åklagaren, varefter den fortsatta prövningen av målet helt ankommer på domstolen.

De bestämmelser, som enligt utredningens förslag skola gälla i fråga om de särskilda militära tvångsmedlen, äro såsom framgår av den tidigare redogörelsen tillämpliga även i disciplinmål. Användandet av förvarsarrest av det slag, som nu avhandlas i 97 §, är dock i anslutning till vad för närvarande gäller begränsat till fall där målet av befälhavaren hänskjutes till åklagaren för fortsatt behandling vid domstol.

För tillämpning av de tidigare behandlade bestämmelserna om rätt för tilltalad att påkalla rättens förordnande av offentlig försvarare förutsättes att utredningen i målet övertagits av åklagaren. Att bereda tillgång till biträde av offentlig försvarare i mål, som befälhavare finner sig kunna avdöma i disciplinär ordning, synes icke vara av förhållandena påkallat. En sådan anordning skulle icke heller utan olägenheter kunna praktiskt genomföras.

De regler, som för närvarande gälla angående den på befälhavaren ankommande slutliga prövningen av i disciplinär ordning upptagna mål, återfinnas i 204 § SLK. Enligt detta lagrum skall, om befälhavaren finner att påföljden i det särskilda fallet ej bör stanna vid disciplinstraff¹ eller erforderlig utredning ej kunnat vinnas om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet, målet överlämnas till krigsdomstol. I sistnämnda fall äger dock befälhavaren, om saken prövas vara av synnerligen ringa vikt och

¹ Med hänsyn till att enligt SLK-utredningens förslag straffformen sträng arrest icke skall bibehållas bortses i detta sammanhang från att befälhavare i regel icke äger ålägga sträng arrest.

målsägande ej för vinnande av ytterligare utredning påfordrar dess hänskjutande till domstol, låta målet förfalla.

De nu angivna bestämmelserna innebära, att vid den slutliga prövningen ett avgörande kommer till stånd enligt något av följande alternativ.

1. Finner befälhavaren med stöd av utredning, som är tillfyllest för bedömande av brottets beskaffenhet och den angivnes straffbarhet, denne vara ansvarsskyldig och förseelsen icke påkalla svårare straff än disciplinstraff, har befälhavaren att ålägga sådant straff eller, då fråga är om en mindre förseelse, i stället för disciplinstraff meddela tillrättavisning.

2. Om av utredningen framgår, att straffbart förfarande icke ligger den angivne till last, resolverar befälhavaren att vad i målet förekommit icke föranleder vidare åtgärd. Förutsättning för ett sådant avgörande är att erforderlig utredning föreligger för ett tillförlitligt bedömande av ansvarsfrågan.

3. Därest befälhavaren finner påföljden ej böra stanna vid disciplinstraff eller erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunnat vinnas, skall målet av befälhavaren överlämnas till vederbörande krigsdomstol. Om befälhavaren i sistnämnda fall finner saken vara av synnerligen ringa vikt och målsäganden ej påfordrar dess hänskjutande till domstol, äger dock befälhavaren låta målet förfalla.

Det må framhållas, att möjligheten för befälhavare att å förebragt utredningsmaterial grunda ett beslut, som innefattar åläggande av bestraffning eller annat avgörande i sak, givetvis är underkastad den begränsning som följer därav att han för prövning av icke medgivna omständigheter ej har tillgång till sådana processuella befogenheter som tillkomma domstol, exempelvis avhörande av vittnen under edsansvar.

Den ordning, som för närvarande gäller enligt nu berörda bestämmelser i 204 §, torde lämpligen böra bibehållas med de jämkningar, som föranledas av de nya reglerna för domstolsbehandlingen. I de fall där enligt de nuvarande bestämmelserna målet skall av befälhavaren hänskjutas till krigsdomstol, bör således målet i stället överlämnas till åklagaren. Av det förut anförda framgår, att bestämmelserna böra kompletteras med föreskrift därom att av befälhavare upptaget disciplinmål skall — förutom i de fall, som särskilt behandlats i redogörelsen för reglerna angående den förberedande utredningen och tvångsmedlen — hänskjutas till åklagaren jämväl i fall där straffet finnes böra bestämmas till böter. Vidare torde på grund av omständigheter, som närmare beröras i det följande, de nu ifrågavarande bestämmelserna böra ytterligare kompletteras med ett stadgande av innehåll, att jämväl i annat fall än förut angivits målet må hänskjutas till åklagaren, därest med hänsyn till målets beskaffenhet befälhavaren finner synnerliga skäl föreligga för målets handläggning vid domstol. Härjämte bör av skäl, som jämväl kommer att beröras i det följande, bestämmelse meddelas därom att, då disciplinmål av befälhavaren hänskjutes till åklagaren, detta skall ske genom skriftlig resolution med angivande av den särskilda i lagen bestämda grund, som föranlett målets överlämnande till åklagaren.

Enligt 203 § SLK skall befälhavaren, innan disciplinstraff ålägges, inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande brottets beskaffenhet och det straff som bör åläggas. Godkänner icke befälhavaren auditörens yttrande, äger denne anteckna sin mening till det i målet förda protokollet. Om sådan anteckning ej skett, är auditören jämte befälhavaren ansvarig för beslutet. Därest auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt att den felande skyndsamt bestraffas, äger befälhavaren ålägga disciplinstraff utan att yttrande från auditören inhämtats. Detsamma gäller, där i fält, på sjötåg eller eljest auditör icke finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. Enligt föreskrift i militära bestraffningsföreskriften § 9 skall befälhavaren anteckna sitt beslut å förhørsprotokollet samt underteckna detsamma med namn och tjänstebefattning. I samma författningsrum föreskrives vidare att, då auditörens yttrande blivit inhämtat, befälhavarens beslut skall kontrasigneras av auditören samt att i de fall då yttrande icke inhämtats, ehuru auditör finnes anställd vid den ifrågavarande avdelningen, anteckning om detta förhållande jämte anledningen därtill skall ske å protokollet.

Av de nu återgivna bestämmelserna framgår, att befälhavaren icke är skyldig inhämta yttrande av auditör förrän befälhavaren för egen del funnit omständigheterna vara sådana att disciplinstraff bör åläggas. Det torde dock helt naturligt ofta förekomma, att befälhavaren redan i ett tidigare skede rådför sig med auditören och efter sådant samråd kan finna anledning resolvera att ytterligare åtgärd icke är påkallad eller hänskjuta målet till domstol av någon av de anledningar, som enligt 204 § SLK föranleda ett beslut av sådant innehåll.

Det kan icke anses tillfredsställande att såsom för närvarande skyldigheten för befälhavaren att inhämta yttrande av auditören är begränsad till fall då befälhavaren för sin del finner bestraffning böra åläggas i disciplinär ordning. Redan den omständigheten att auditörens rådgivning är avsedd att utgöra garanti för en riktig utövning av bestraffningsrätten torde tala för att skyldigheten för befälhavaren att rådföra sig med auditören bör gälla utan hänsyn till befälhavarens egen uppfattning om hur prövningen av målet bör utfalla. Tydligt är, att det för en riktig utövning av bestraffningsrätten kan vara av betydelse att befälhavaren inhämtar auditörens åsikt även i fråga om ett av befälhavaren tilltänkt beslut att utan vidare åtgärd låta bero vid vad i saken förekommit eller att i stället för disciplinstraff använda tillrättavisning. Detsamma gäller i regel även i fall då befälhavaren avser att hänskjuta målet till åklagaren för fortsatt behandling vid domstol. Om ett tillämnat beslut härom har sin grund däri att befälhavaren funnit påföljden icke böra stanna vid disciplinstraff, kan befälhavaren vid förnyat övervägande i samråd med auditören finna förseelsen icke förskylla svårare påföljd än disciplinstraff och således komma att ålägga bestraffning. Därest målets tilltänkta hänskjutande till åklagaren är föranlett av att befälhavaren funnit utredningen icke vara tillfyllest för prövning av målet i discipli-

när ordning, kan samrådet med auditören giva till resultat att befälhavaren — efter eventuell komplettering av utredningen enligt anvisning av auditören — ålägger disciplinstraff eller meddelar tillrättavisning eller ock låter målet förfalla. Hänskjutes målet till åklagaren i anslutning till att befälhavaren beslutar om anhållande eller med anledning därav att vid domstol upptages fråga om befogenheten av befälhavarens förordnande om användande av annat allmänt tvångsmedel än anhållande, torde däremot icke med samma skäl kunna göras gällande att befälhavaren ej bör äga besluta utan föregående samråd med auditören. Såsom förut angivits skall det åligga befälhavaren, som förordnat om anhållande, att ofördröjligen göra anmälan härom hos åklagaren, varigenom ansvaret för ärendets fortsatta behandling övergår på åklagaren. Med hänsyn härtill och då uppkommen fråga om anhållande ofta torde kräva omedelbart avgörande synes det icke böra åläggas befälhavaren att i sådant fall inhämta yttrande av auditören. Än mindre torde anledning härtill förefinnas då fråga är om användande av annat tvångsmedel än anhållande. Det lär för övrigt kunna antagas, att befälhavaren utan att vara skyldig härtill likvisst skall finna sig föranlåten att i den mån så kan ske rådföra sig med auditören även i nu åsyftade fall.

I enlighet med vad nu angivits torde de nuvarande bestämmelserna i 203 § SLK böra ändras såtillvida att, med undantag för nyss angivna fall då förordnande om tvångsmedel föranleder målets upptagande vid domstol, skyldighet stadgas för bestraffningsberättigad befälhavare att innan beslut i disciplinmål meddelas — vare sig beslutet innefattar ett avgörande i sak eller innebär att målet hänskjutes till åklagaren — inhämta yttrande av vederbörande auditör angående den åtgärd, som i varje särskilt fall bör ifrågakomma, med föreskrift därjämte att, om disciplinstraff ålägges, auditören har att yttra sig rörande brottets beskaffenhet och det straff, som bör åläggas. I sistnämnda fall bör således i enlighet med vad nu gäller auditörens yttrande innehålla ej mindre anvisning å det eller de lagrum auditören anser tillämpliga än även en bestämt uttalad åsikt i straffmättningsfrågan.

Såsom förut angivits äro vissa undantag medgivna från den enligt 203 § SLK stadgade skyldigheten för befälhavare att innan disciplinstraff ålägges inhämta yttrande av auditören. För att i dessa undantagsfall yttrande icke skall behöva inhämtas förutsättes dels att auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och dels att det för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande finnes nödigt att den felande skyndsamt bestraffas. I motiven till lagen framhålles, att ifrågavarande undantagsbestämmelse vore avsedd att i fredstid tillämpas endast vid extraordinära tillfällen. I lagrummet föreskrives vidare, att skyldigheten att inhämta yttrande från auditören icke gäller då i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes anställd vid den avdelning av krigsmakten, varom fråga är. Av motiven framgår, att sistnämnda föreskrift är grundad på den presumptionen att, då en avdelning befinner sig i fält eller på sjötåg, auditörens hörande alltid skulle medföra väsentligt uppskov.

Enligt utredningens förslag skall i olikhet mot vad för närvarande gäller

av befälhavare ålagt arreststraff icke gå i verkställighet, därest den dömde vid domstol fullföljer talan mot straffbeslutet. Oavsett det uppskov med verkställigheten av befälhavares straffbeslut, som kommer att inträda i fall då den dömde fullföljer talan däremot, är det likväl angeläget att beslutet meddelas utan dröjsmål. Kravet på att yttrande av auditören skall inhämtas torde därför icke heller framdeles kunna undantagslöst upprätthållas. Från rättssäkerhetens synpunkt mest betydelsefullt är givetvis att befälhavaren icke ålägger bestraffning utan att yttrande från auditör inhämtats. För de fall då befälhavaren avser att begagna sin bestraffningsrätt torde följaktligen undantagen från regeln om skyldighet att inhämta yttrande från auditören böra begränsas till sådana extraordinära tillfällen, för vilka den ovan först omnämnda undantagsbestämmelsen i gällande lag är avsedd. För fall åter där beslutet icke innefattar åläggande av straff synes undantagsbestämmelsen lämpligen kunna givas det innehåll att slutligt beslut i målet må av befälhavaren meddelas utan att yttrande från auditören inhämtas därest dennes hörande skulle föranleda avsevärd tidsutdräkt och uppskovet skulle äventyra krigslydnadens eller ordningens upprätthållande eller eljest vålla olägenhet.

Vad angår den nuvarande bestämmelsen om att yttrande av auditör icke behöver inhämtas då den felande tillhör avdelning, som befinner sig i fält eller på sjötåg, synes tillräcklig anledning knappast föreligga vare sig att, på sätt som skett vid stadgandets tillkomst, presumera att auditörens hörande i dylika fall alltid skulle föranleda väsentligt uppskov med målets avgörande eller att eftergiva den ytterligare förutsättning — äventyrande av krigslydnaden och ordningens upprätthållande — som enligt huvudstadgandet fordras för att målet skall kunna avgöras utan auditörens hörande. Stadgandet lär följaktligen utan vidare kunna utgå. Däremot torde — ehuru i första hand under krig och därmed jämförliga förhållanden — alltjämt finnas behov av särskild föreskrift därom att skyldighet att höra auditör ej föreligger i fall då auditör icke finnes vid den ifrågakvarande avdelningen.

För närvarande torde alltemellanåt förekomma, att disciplinmål hänskjutas till krigsrätt i fall då befälhavaren finner det vara föremål för tvekan huruvida påföljden bör stanna vid disciplinstraff. Är tveksamheten beroende av att utredningen i målet icke giver stöd för ett tillförlitligt bedömande av straffmättningsfrågan och det icke låter sig göra att därutinnan komplettera utredningen, torde målets hänskjutande till behandling vid domstol vara fullt i sin ordning. Däremot kan det icke anses riktigt att, om utredningen giver möjlighet till ett tillförlitligt bedömande av straffmättningsfrågan, målet likväl hänskjutes till krigsrätt därför att befälhavaren föredrager att lägga avgörandet i domstolens hand. Befälhavaren måste — detta giver redan avfattningen av 204 § SLK vid handen — anses skyldig att, i den mån så är möjligt, själv utöva den domsrätt, som blivit honom anförtrödd, och bör följaktligen icke vara befogad att på sätt nu angivits undandraga sig ett bestämt ståndpunktstagande i straffmättningsfrågan. Ett tillrättaläggande av det nämnda förfarandet måste få till följd en minskad tillströmning till

domstolarna av mera bagatellartade mål och framstår därför såsom särskilt angeläget i samband med de militära målens överförande till de allmänna domstolarna. Om det på sätt utredningen föreslagit kommer att åligga befälhavaren att då målets hänskjutande till åklagaren har sin grund däri att befälhavaren funnit påföljden icke böra stanna vid disciplinstraff låta detta komma till uttryck i den skriftliga resolutionen, torde kunna påräknas en ändring av förfarandet i de åsyftade fallen i enlighet med vad ovan angivits. Någon olägenhet ur rättssäkerhetens synpunkt synes icke kunna vara förbunden därmed. Om befälhavaren i ett fall, där enligt hans mening påföljden väger mellan fängelse och arreststraff, vid sitt slutliga ståndpunktstagande finner fängelse böra ådömas, blir ju målet föremål för behandling vid domstol och i motsatt fall kommer det lindrigare av straffen till användning.

I fall då målets hänskjutande till åklagaren har sin grund däri att erforderlig utredning för sakens avgörande i disciplinär ordning icke kunnat åstadkommas skall det enligt den föreslagna bestämmelsen åligga befälhavaren att giva detta tillkänna i resolutionen. Det torde kunna antagas, att en sådan ordning skall vara ägnad att föranleda särskilt aktgivande på att de möjligheter som stå till buds att åstadkomma fullständig utredning bliva vederbörligen utnyttjade.

Såsom förut nämnts skall enligt utredningens förslag utan att något av nyssangivna fall är för handen befälhavaren äga hänskjuta disciplinmål till åklagaren, därest med hänsyn till målets beskaffenhet befälhavaren finner synnerliga skäl föreligga för målets behandling vid domstol. Det kan exempelvis vara fråga om ett fall, som tilldragit sig allmän uppmärksamhet och där det med hänsyn härtill är angeläget att sakens behandling förläggas till domstol med den offentlighet, som blir en följd härav. För sådana och liknande fall bör det icke vara befälhavaren betaget att lägga avgörandet i domstolens hand, även om laga hinder för målets prövning i disciplinär ordning icke föreligger. Föreskriften om att befälhavaren även i detta fall skall i den skriftliga resolutionen angiva den i lag bestämda grunden för målets hänskjutande till åklagaren torde innefatta tillräcklig garanti för att denna möjlighet att påkalla domstolsbehandling icke missbrukas. Givetvis bör det vara tillräckligt om befälhavaren i resolutionen hänvisar till den ifrågasvarande lagbestämmelsen utan att närmare angiva det föreliggande skälet för att han anser sig icke böra själv avgöra målet.

Då fråga är om bestraffning i disciplinär ordning av hemvärnsmän, som ej äro hemvärnsbefäl, gälla i visst hänseende särskilda bestämmelser angående målets handläggning. Enligt 15 § hemvärnskungörelsen den 31 maj 1940 skall nämligen i fredstid innan disciplinär bestraffning ålägges sådan hemvärnsmän yttrande inhämtas från en särskild nämnd, kallad disciplinnämnd. Sådan nämnd skall finnas inom varje hemvärnsområde och skall bestå av tre ledamöter, valda av hemvärnsmännen inom området. Disciplinnämnden sammanträder på kallelse av hemvärnsområdesbefälhavaren, vilken har att leda förhandlingarna, dock utan rätt att delta i besluten. Disciplinär bestraffningsrätt tillkommer varken hemvärnsområdesbefälhavare eller hemvärns-

kretsbevärlhavare, utan närmast bestraffningsberättigad befärlhavare är ve-derbörande försvarsområdesbefärlhavare. 1945 års hemvärnskommitté har i ett den 3 september 1946 avgivet betänkande med förslag angående hemvärnet (SOU 1946: 59) uttalat, att bestämmelserna i hemvärnskungörelsen angående disciplinnämnd i allmänhet syntes väl ha fyllt sitt ändamål. Kommittén har med anledning härav i förslag till ny hemvärnskungörelse upptagit bestämmelser, enligt vilka yttrande som nyss sagts skall avgivas av en för hemvärnsområdet av hemvärnsmännen och extra hemvärnsmännen utsedd förtroendenämnd. Mot vad hemvärnskommittén sålunda föreslagit synes icke något vara att erinra.

I samband med tidigare utredningar har förslag framkommit att i vissa fall i disciplinmål bereda den tilltalade tillfälle att före målets slutliga avgörande personligen inställa sig inför den dömande befärlhavaren. Frågan upptogs vid den utredning, som verkställdes inom justitiedepartementet med anledning av militieombudsmannens tidigare omnämnda skrivelse av den 4 juni 1932. I den därvid upprättade promemorian framhölls såsom en allvarlig brist i utredningsförfarandet i disciplinmålen att i regel den dömande befärlhavaren bildade sig en uppfattning av omständigheterna enbart på grund av rapporter och protokoll, liksom att den tilltalade icke erhöle tillfälle att direkt inför befärlhavaren framlägga de synpunkter han ansåge vara av betydelse för ett rättvist bedömande av saken. Enär av praktiska skäl icke kunde ifrågakomma att upphäva eller väsentligt inskränka befärlhavarens befogenhet att överlåta förhørsledningen i disciplinmål, borde tillses, att avgörandet i största möjliga utsträckning skedde först sedan den tilltalade haft tillfälle att avgiva muntlig förklaring inför befärlhavaren samt denne därvid kunnat bilda sig en mera personlig mening om den tilltalade och förseelsen genom frågor rörande förhållanden som förtjänade att närmare belysas. Lämpligen borde även auditören vara närvarande vid sådan inställelse. I enlighet härmed upptog promemorian förslag av innehåll bland annat att, om befärlhavaren ansåge målet böra avgöras i disciplinär ordning och förseelsen funnes böra föranleda sträng arrest, skärpt arrest eller vaktarrest i mera än sex dagar, målet icke finge företagas till avgörande innan den tilltalade beretts tillfälle att avgiva muntlig förklaring inför befärlhavaren. Auditören borde närvara vid inställelsen och skulle därvid äga framställa de frågor till den tilltalade, vilka han ansåge kunna tjäna till ytterligare upplysning i målet.

Över promemorian avgåvos yttranden av ett flertal civila och militära myndigheter, varvid delade meningar kommo till uttryck rörande de i förenämnda hänseende föreslagna åtgärderna.

Såsom förut omnämnts uppdrogs därefter åt numera justitierådet R. Gylensvärd att verkställa ytterligare utredning rörande behovet av ändrade regler angående det militära disciplinärförfarandet. Såvitt gällde frågan om rätt för den tilltalade att inställa sig inför befärlhavaren förordade utredningsmannen bestämmelser av i stort sett samma innehåll som föreslagits i den tidigare departementspromemorian. Med hänsyn till vad i vissa yttran-

den anförts ansågs emellertid gränsen i fråga om vaktarrest böra sättas till sådant straff i mera än åtta dagar i stället för såsom i departementspromemorian sex dagar.

De i förevarande hänseende verkställda utredningarna ledde ej till någon författningsändring.

Den nu förevarande frågan upptogs sedermera av processlagberedningen i dess förslag till ändringar i SLK. Beredningen anför härutinnan (SOU 1944: 10 s. 377):

Med hänsyn till vikten av att någon omständighet av betydelse ej lämnades obeaktad ävensom till de olägenheter, som i övrigt vore förenade med ett avgörande på enbart skriftligt material, syntes förslaget om rätt för den tilltalade att i vissa fall höras personligen inför den dömande befälhavaren vara värt beaktande. I ett av beredningen upprättat utkast till ändringar i strafflagen för krigsmakten, vilket för yttrande tillställts vissa myndigheter och sammanslutningar, hade på grund härav upptagits bestämmelser av i huvudsak samma innebörd som i detta avseende föreslagits vid de tidigare utredningarna; vid inställelsen inför befälhavaren skulle auditören i regel vara närvarande. Tillfälle till inställelse inför befälhavaren skulle dock lämnas den tilltalade endast om anledning förekomme att ålägga vaktarrest i mera än tio dagar eller ock skärpt arrest eller sträng arrest; som ytterligare förutsättning stadgades, att det funnes kunna ske utan avsevärd olägenhet.

Förslaget hade avstyrkts av föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer ävensom av överkrigsfiskalsämbetet, av föreningen under framhållande av den ökade arbetsbörda, som skulle föranledas av auditörens närvaro vid inställelse inför befälhavaren.

Överbefälhavaren hade uttalat, att möjligheten för den tilltalade att inför befälhavaren avgiva muntlig förklaring otvivelaktigt innefattade vissa fördelar men även komme att medföra olägenheter. I sistnämnda hänseende hade erinrats bland annat, att befälhavarens tid komme att än mera tagas i anspråk för uppgifter, som låge utanför hans egentliga verksamhetsområde, och att förfarandet kunde fördröjas. Med hänsyn till de fördelar, som förslaget kunde innebära, hade överbefälhavaren dock tillstyrkt dess genomförande med den ändringen, att tillfälle till muntlig förklaring bereddes den tilltalade då anledning förekomme att ålägga disciplinstraff av skärpt eller sträng arrest eller där befälhavaren eljest funne det erforderligt.

I anledning av vad sålunda förekommit hade beredningen vid ytterligare övervägande av hithörande spörsmål funnit sig böra vidtaga vissa jämkningar i förhållande till det tidigare utkastet. Som förutsättning för den tilltalades hörande hade ansetts böra stadgas, att anledning förekomme att ålägga disciplinstraff av skärpt arrest eller sträng arrest och att hörandet kunde ske utan avsevärd olägenhet. Befälhavaren hade vidare ansetts böra äga förordna, att inställelsen skulle ske inför auditören. Vid inställelse inför befälhavaren borde auditören vara tillstädes, om det kunde ske utan avsevärd olägenhet; han borde därvid äga framställa de frågor till den tilltalade, vilka han ansåge kunna tjäna till upplysning i målet. Liksom vid förhör enligt 202 § strafflagen för krigsmakten borde — om ej i krig hinder härför mötte — i korthet antecknas vad vid förhöret huvudsakligen förekommit.

I sin förenämnda till utredningen överlämnade skrivelse av den 2 april 1946 framhåller militieombudsmannen, att en bestämmelse, enligt vilken tillfälle bereddes den tilltalade att i vissa fall inställa sig personligen inför den dömande befälhavaren, otvivelaktigt utgjorde en garanti för att vissa omständigheter, som den tilltalade kunde vilja åberopa, komme till befälhavarens kännedom. I betraktande av att skärpt arrest ytterst sällan tillämpades och att vittgående inskränkningar gällde i fråga om befälhavares rätt att

ålägga sträng arrest hade enligt militieombudsmannens mening den av processlagberedningen föreslagna modifikationen i förutsättningarna för att personlig inställelse skulle förekomma i hög grad förminskat betydelsen av den ifrågavarande anordningen

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen har processlagberedningens slutliga ståndpunktstagande i nu förevarande fråga varit beroende av erinringar som framställts mot ett beredningens tidigare utkast, enligt vilket inställelse inför den bestraffningsberättigade befälhavaren skulle ske i väsentligt större utsträckning än enligt det slutliga förslaget. De erinringar, som framställdes från militärt håll, gingo ut på att ett genomförande av utkastets bestämmelser skulle medföra att befälhavarens tid komme att än mera än tidigare tagas i anspråk för uppgifter, som låge utanför hans egentliga verksamhetsområde, och att förfarandet kunde fördröjas.

En oeftergivlig förutsättning för att militär befälhavare skall få sig anförd trodd bestraffningsrätt måste vara att tillräcklig tid står honom till buds för fullgörande av de åligganden, som från rättssäkerhetens synpunkt anses böra ingå i bestraffningsrättens utövande. Upplýsningar, som inhämtats från pågående militära utredningar, torde giva vid handen, att möjlighet icke saknas att bereda regementschefer och likställda befälhavare sådan lättnad i andra icke rent militära arbetsuppgifter att de i den utsträckning, som från angivna synpunkt anses erforderlig, skola kunna påtaga sig de åligganden, varom nu är fråga. Den arbetsökning för auditörerna, som blir en följd härav, torde icke heller få utgöra hinder för en tillfredsställande lösning av föreliggande fråga.

För att det syfte, som avses med nu ifrågavarande reform, skall bliva nöjaktigt tillgodosett kan det icke anses tillfyllest med regler av den mer eller mindre begränsade räckvidd, som förordats i de tidigare förslagen. I varje fall torde för syftets vinnande vara erforderligt att den tilltalade utan begränsning blir berättigad att själv påkalla att bliva hörd inför den bestraffningsberättigade befälhavaren. Med iakttagande härav och med utgångspunkt från att i enlighet med SLK-utredningens förslag de nuvarande straffformerna sträng arrest och skärpt arrest komma att avskaffas synes lämpligen böra föreskrivas att, då anledning förekommer att ålägga arrest i mera än åtta dagar, den tilltalade skall höras inför den bestraffningsberättigade befälhavaren samt att på begäran av den tilltalade så jämväl skall ske innan disciplinstraff i andra fall ålägges. För stadgandets tillämpning bör — i överensstämmelse med processlagberedningens förslag — såsom förutsättning gälla, att den tilltalades hörande kan ske utan avsevärd olägenhet. Vidare torde, likaledes i anslutning till beredningens förslag, böra föreskrivas, att befälhavaren må förordna att inställelsen i stället skall äga rum inför auditören, om inställelse inför befälhavaren är förenad med avsevärd olägenhet, att auditören bör vara närvarande vid inställelse inför befälhavaren, om det kan ske utan avsevärd olägenhet, att auditören därvid äger framställa de frågor till den tilltalade, vilka han anser kunna tjäna till upplýsning i målet, samt att vad vid förhöret förekommit skall i korthet antecknas.

Talan mot befälhavares beslut i disciplinmål och verkställighet av sådant beslut.

Enligt 209 § SLK äger den, som blivit belagd med disciplinstraff och ej åtnöjes med beslutet, att fullfölja talan hos krigshovrätten genom besvär. Behörighet att anföra besvär tillkommer icke målsägande eller åklagare utan endast den dömde. Besvärstiden är den för brottmål i allmänhet stadgade eller tjugu dagar. Då såsom tidigare nämnts av befälhavare ålagt disciplinstraff skall verkställas utan hinder av anförda besvär, räknas emellertid besvärstiden från den dag straffet avslutades. Besvären kunna för vidare befordran till krigshovrätten även avlämnas till befälhavaren. Beträffande prövningen av besvären gäller, att krigshovrätten äger »utlåta sig om och i vad mån det undergångna straffet hör räknas klaganden till last ävensom angående befälhavarens förhållande».

Med hänsyn till den prövning, som i sistnämnda hänseende åligger krigshovrätten, är i 69 § andra stycket RLK stadgat att då besvär anföres över beslut, varigenom befälhavare ålagt disciplinär bestraffning, överkrigsfiskalen skall lämnas tillfälle att yttra sig över besvären. Domstolens prövning av »befälhavarens förhållande» har således förutsatts vara beroende av att ansvarsyrkande framställes av vederbörande åklagare. Besvären bruka även utställas till delgivning med befälhavaren.

Om överkrigsrätt trätt i verksamhet (27—29 §§ RLK) är i krigshovrättens ställe sådan domstol besvärinstans vid fullföljd av talan mot befälhavarens straffbeslut i disciplinmål.

Enligt 1881 års strafflag för krigsmakten tillkom liksom nu besvärsrätt endast den dömde. I fråga om besvärinstansen gällde däremot delvis andra bestämmelser än de ovan återgivna. Talan skulle fullföljas hos den domstol under vilken den befälhavare som ålagt bestraffningen med avseende å ämbetsfel lydde. Då enligt nämnda lag officerare skulle svara inför krigshovrätten såsom första instans, innebar nyssnämnda bestämmelse, att talan skulle fullföljas mot straffbeslut, som meddelats av officer, hos krigshovrätten och mot straffbeslut, som meddelats av underofficer, hos vederbörande krigsrätt. Denna anordning torde ha varit föranledd av att jämväl enligt föreskrift i 1881 års lag det ålåg domstolen att utlåta sig icke blott om och i vad mån det undergångna straffet borde räknas klaganden till last utan även angående befälhavarens förhållande. I 1914 års proposition anfördes, att det syntes oegentligt att klagan i disciplinmål skulle bedömas av krigsrätt endast i de sällan förekommande undantagsfall, då underofficer ägde bestraffningsrätt över honom underlydande, samt att det därför ansetts böra överlämnas åt krigsöverdomstol att omedelbart döma över alla beslut, varigenom befälhavare ålagt disciplinär bestraffning, oavsett om han innehade officers grad eller icke.

Enligt 206 § må tillökning i bestraffningen ej åläggas för förseelse, som är att hänföra till disciplinmål och för vilken den felande blivit disciplinärt bestraffad. Bestämmelsen innebär, att saken är slutligt bedömd genom det

av befälhavaren meddelade straffbeslutet och därefter icke kan ånyo upptagas vare sig i disciplinär ordning eller av domstol; dock anses ett disciplinärt straffbeslut icke utgöra hinder för sakens upptagande vid domstol, om vid den senare prövningen brottsligheten finnes vara av beskaffenhet att ansvarsfrågan icke kunnat prövas i disciplinär ordning (NJA 1931 s. 539).

Disciplinstraff, som blivit ålagt av befälhavare, skall enligt 207 § SLK där så ske kan genast verkställas. Att besvär blivit anförda mot straffbeslutet hindrar således icke dess verkställande, liksom ej heller den omständigheten att den bestraffade vid domstol står under tilltal för annat brott. Om han hålles häktad för brott, som hör till domstols upptagande, får dock disciplinstraff icke verkställas.

Enligt 208 § åligger det befälhavare, som i disciplinmål ålagt straff, att befordra detta till verkställighet. Har han icke själv tillgång till häkte, där straffet kan verkställas, skall han anmäla förhållandet hos befälhavare, som under sin uppsikt har häkte, där straffet lämpligen bör avtjänas, varefter det åligger denne att förordna om verkställighet.

Beträffande innehållet i utländsk lagstiftning i de hänseenden varom nu är fråga må anmärkas följande.

Enligt *norsk* lag — lov om den militære disciplinær- och politimyndighet — äger den som blivit belagd med disciplinstraff genom beslut av befälhavare, som själv är underställd högre disciplinärmyndighet, inom tjugufyra timmar därefter begära att saken upptages till förnyad prövning av närmast högre disciplinärmyndighet och denna myndighets beslut kan på motsvarande sätt dragas under prövning av högre chef. Har såsom bestraffning använts bötesstraff eller arrest kan under fredstid klaganden bringa saken under slutlig prövning av disciplinärmyndighet i tredje instans (kommenderande general eller amiral). Anförande av klagomål medför att med straffets verkställande skall anstå därest detta utgöres av böter eller arrest. I andra fall äger den chef, hos vilken klagan föres, att förordna om uppskov med verkställigheten. Vid prövningen av straffbeslutet i högre instans skall bestraffningen, om den finnes oförtjänt eller för sträng, upphävas eller nedsättas. Finnes bestraffningen för mild kan den skärpas. Det åligger envar överordnad, med disciplinär bestraffningsrätt utrustad chef att ha tillsyn över underordnade befälhavares handhavande av bestraffningsrätten och att oberoende av klagomål undanröja olagliga eller obefogade och nedsätta för högt utmätta straff. Om den högre befälhavaren finner den ålagda bestraffningen för mild, kan han väl icke, med mindre den bestraffade begärt omprövning av beslutet, skärpa bestraffningen men äger i sådant fall förordna, att saken skall bli föremål för åtal vid domstol. Den som enligt befälhavares beslut blivit belagd med disciplinstraff äger inom en frist av tjugufyra timmar påkalla, att saken i stället skall bli föremål för åtal vid domstol med verkan att befälhavarens straffbeslut icke går i verkställighet.

Enligt *dansk* lag — Militær Retsplejelov — gäller att den, som blivit belagd med disciplinstraff (Straf uden Dom) genom beslut av befälhavare som

är underställd chef med myndighet såsom s. k. rättegångschef, äger påfordra att saken upptages till förnyad prövning av rättegångschefen. Även oberoende av att klagomål anföres åligger det rättegångschefen, vilken har att öva tillsyn över underordnades handhavande av dem tillagd bestraffningsrätt, att till omprövning upptaga av underordnade meddelade beslut, varigenom disciplinstraff ålagts. Vid den prövning, som sålunda åligger rättegångschefen, skall denne, om han finner bestraffning ha kommit till användning i fall där utrymme icke finnes för utövande av disciplinär bestraffningsrätt, upphäva straffbeslutet och hänvisa saken till domstol. Finner rättegångschefen att ålagt straff eljest är olagligt eller oförtjänt eller för strängt, skall han upphäva eller nedsätta straffet. Däremot äger han icke i något fall skärpa straffet. Klagan hos rättegångschefen föranleder att straffets verkställighet uppskjutes i avbidan å rättegångschefens beslut. Den dömde äger — med undantag för vissa särskilt angivna fall — påfordra att saken i stället skall upptagas vid domstol. Framställning härom, som skall göras inom en frist av fyrtioåtta timmar, föranleder att befälhavarens straffbeslut icke verkställs.

I *finsk* lagstiftning — ordningsstadga för krigsmakten — äro särskilda bestämmelser icke meddelade rörande klagomål av den som blivit belagd med disciplinstraff (ordningsstraff) utan ordningsstadgan innehåller endast allmänna föreskrifter angående underlydandes anförande av klagomål och kontroll över att klagomålen bliva vederbörligen behandlade. Åläggande av ordningsstraff hindrar icke förseelsens åtalande vid domstol, där densammes beskaffenhet det påkallar.

Enligt *schweizisk* lagstiftning äger den som av befälhavare eller kantonal militärmyndighet blivit belagd med disciplinstraff överklaga straffbeslutet, i förra fallet hos närmast högre befälhavare och i senare fallet hos edsförbundets militärdepartement, därvid i båda fallen det av överklagandet föranledda avgörandet gäller såsom slutligt beslut. Straffbeslut som i första instans meddelats av edsförbundets militärdepartement överklagas hos förbundsrådet. Överklagande hindrar icke i något fall omedelbar verkställighet av ålagt straff.

Av den ovan lämnade översikten framgår, att hos oss gällande regler för omprövning av befälhavares straffbeslut och verkställandet av sådana beslut i väsentliga hänseenden avvika från vad härutinnan gäller på andra håll. Enligt vår lagstiftning ankommer omprövningen uteslutande på domstol med överrätt — krigshovrätten eller överkrigsrätt — såsom första klagostans och befälhavarens beslut går i verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft. I dansk och norsk lagstiftning anvisas två vägar för erhållande av rättelse i befälhavares straffbeslut sålunda att den till straff fällde äger påkalla antingen att saken i stället upptages av domstol i första instans eller ock att beslutet omprövas av högre militär chef. I förstnämnda fall blir det icke fråga om verkställighet av befälhavarens beslut, vilket då utan vidare förfaller, och jämväl överklagande hos högre chef föranleder an-

tingen utan vidare eller efter förordnande av denne att den underordnade befälhavarens straffbeslut icke före omprövningen går i verkställighet. Även oberoende av klagan ankommer det enligt dansk och norsk lagstiftning på överordnad chef att då anledning därtill förekommer vidtaga rättelse av underordnade befälhavares straffbeslut. Enligt finsk och schweizisk lagstiftning förekommer icke någon omprövning genom sakens upptagande vid domstol utan endast efter klagan hos högre militär chef eller ämbetsmyndighet.

De nu ifrågakommande reglerna i SLK avvika även från vad hos oss enligt instruktioner och motsvarande författningar gäller angående överklagande och verkställighet av beslut, som meddelats vid utövning av den särskilda disciplinära bestraffningsrätt, som tillkommer chefsmyndigheterna vid vissa verk och inrättningar inom försvarsväsendet och den civila förvaltningen. Beslut om åläggande av sådana disciplinära bestraffningar som här kunna ifrågakomma — varning, mistning av lön, suspension från tjänst och lön och i vissa fall skiljande från tjänsten — överklagas i administrativ ordning. Beslutet kan förbindas med särskilt förordnande av chefsmyndigheten att den felande skall, till dess beslutet vinner laga kraft, vara avstängd från tjänstgöring och sådant förordnande går i verkställighet utan hinder av att besvär anföras.

Då det gäller den disciplinära bestraffningsrätten på det militära området är det utan närmare motivering uppenbart, att kravet på att möjlighet skall stå till buds att hos domstol påkalla omprövning av meddelade straffbeslut i rättssäkerhetens intresse måste vidhållas. Det synes förklarligt, att detta krav icke på samma sätt gör sig gällande i fråga om den civila disciplinära bestraffningsrätten, som huvudsakligen är inskränkt till åsidosättande av förpliktelser i ett på åtagande grundat tjänsteförhållande och där påföljderna väsentligen bestå i mistning av med tjänsteförhållandet förenade förmåner. För den militära bestraffningsrättens vidkommande lär det icke vara av förhållandena påkallat att med förebild från dansk och norsk lagstiftning jämväl införa möjlighet till överprövning av straffåläggandena genom högre militär chef. Att på detta sätt komplettera den till domstol förlagda överprövningen skulle uppenbarligen icke blott vara obehövt utan även vara ägnat att komplicera genomförandet av en på tillfredsställande sätt ordnad domstolsprövning.

Vid handläggningen i krigshovrätten av besvär över beslut, varigenom befälhavare ålagt disciplinär bestraffning, är för närvarande förfarandet utslutande skriftligt. Enligt från krigshovrätten inhämtad upplysning torde åtminstone under de tio sista åren icke någon gång ha förekommit att — på sätt 27 kap. 15 § RB anvisar — muntligt förhör hållits i dit fullföljda disciplinmål. I sitt förenämnda förslag till lag om ändring i vissa delar av SLK förordar processlagberedningen bibehållande av den nuvarande ordningen för överklagande av befälhavares straffålägganden i disciplinmål. Talan skall sålunda liksom nu fullföljas hos krigshovrätten och rättsmedlet skall alltjämt vara besvär. Detta sistnämnda innebär ett avsteg från nya RB:s fullföljdssystem, i det att besvär eljest är rättsmedel allenast för talan mot

avgöranden, som icke avse själva saken utan till målet hörande frågor, som blivit föremål för avgörande utan att domstolen därmed inlåtit sig på någon materiell prövning, d. v. s. i regel frågor av processuell natur. Med den av processlagberedningen föreslagna anordningen skulle i här avsedda mål förfarandet i krigshovrätten alltjämt bliva åtminstone i huvudsak skriftligt. Enligt nya RB:s regler skall nämligen i besvärsmål huvudförhandling icke förekomma. Det bör vidare beaktas, att det tilltänkta skriftliga förfarandet vid disciplinmålen behandling i krigshovrätten i visst avseende kommer att förete avvikelse från förfarandet i andra besvärsmål. Enligt nya RB:s regler för förfarandet i besvärsmål äger hovrätten förelägga motparten att inkomma med skriftlig förklaring och förordna om den ytterligare skriftväxling, som kan finnas erforderlig. Vad sålunda föreskrives blir för disciplinmålen del utan betydelse, då i sådana mål någon motpart till klaganden icke finnes. Det kan i detta sammanhang anmärkas, att beredningen i sitt förslag till lag angående ändring i vissa delar av RLK icke upptager någon motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen i 69 § att tillfälle skall beredas överkrigsfiskalen att yttra sig i anledning av besvär över beslut, varigenom befälhavare ålagt disciplinär bestraffning. Denna bestämmelse har sin grund däri att det såsom förut nämnts ankommer på krigshovrätten att med anledning av besvären även pröva »befälhavarens förhållande». Processlagberedningen anmärker, att enligt uttalande av krigshovrätten dylik remiss till överkrigsfiskalen föranledde tidsutdräkt med målen avgörande och att överkrigsfiskalens yttrande ej vore erforderligt, när krigsöverdomstol, om den vid sin prövning funne befälhavaren ha förfarit felaktigt vid handläggningen av målet, alltid komme att överlämna handlingarna till överkrigsfiskalen för vederbörlig åtgärd. Enligt vad utredningen inhämtat av vederbörande i krigshovrätten vore det, om en omläggning av förfarandet skedde i enlighet med processlagberedningens förslag, att räkna med att såsom för närvarande besvären komme att utställas till delgivning med den befälhavare, som ålagt bestraffningen. Denna anordning vore nämligen fortfarande erforderlig med hänsyn till att för målen prövning tillräckliga upplysningar mången gång icke stode att hämta ur de militära förhörprotokollen. Vid genomförande av den av processlagberedningen föreslagna ordningen skulle således målen behandling i krigshovrätten komma att bestå i föredragning av protokollet över den militära utredningen, besvärslagan med därvid eventuellt fogade handlingar samt befälhavarens yttrande. Härjämte skulle liksom för närvarande muntligt förhör kunna förekomma. Häröfver gäller enligt nya RB:s regler för besvärsförfarandet, att, om det finnes erforderligt för utredningen att part eller annan i hovrätten höres muntligen, hovrätten har att förordna därom på sätt den finner lämpligt.

Självfallet kan det icke förutsättas, att de anordningar i avseende å det militära utredningsförfarandet i disciplinmål, som av utredningen förordats, utgöra garanti för att utredningarna i fråga om fullständighet och tillförlitlighet över lag skola bliva av den beskaffenhet att de utan vidare lämpa sig såsom underlag för en överprövning av målet hos domstol. Härvidlag bör

även beaktas, att bristfälligheter i det skriftliga material, som tillhandahålles domstolen, även kan ha sin grund däri att förhørsprotokollet icke fullständigt eller med tillräcklig utförlighet återgiver vad som framkommit vid den militära utredningen. Redan vad nu anmärkts torde vara ägnat att ingiva betänkligheter mot en på skriftligt förfarande grundad överprövning av de mål, varom här är fråga, detta så mycket mera som ett avhjälpande av brister i det skriftliga utredningsmaterialet med anlitan av upplysningar, som av befälhavaren lämnas i infordrat yttrande, knappast kan anses tillfredsställande. Såsom förut nämnts brukar för närvarande yttrande från befälhavaren regelmässigt inhämtas. Enligt nu tillämpad ordning erhåller klaganden icke del av yttrandet. Även om en ändring härutinnan sker torde, fränsett den tidsutdräkt som skulle bliva en följd av yttrandets kommunikering med klaganden, förhållandena likväl icke bliva tillfredsställande. Sålunda torde beträffande flertalet av dem, som beröras av meddelade straffälägganden, kunna förutsättas att de icke själva skola vara i stånd att på nöjaktigt sätt i skrift framlägga de erinringar, vartill befälhavarens yttrande kan giva anledning. Visserligen kan såväl för närvarande som enligt den nya rättegångsordningen i besvärsmål anställas muntligt förhör för komplettering av utredningen. Såsom förut nämnts förekomma för närvarande i krigshovrätten icke alls muntliga förhör i dit fullföljda disciplinmål. Det torde kunna förutsättas att, om enligt processlagberedningens förslag det nya besvärsförfarandet göres tillämpligt å sådana mål, även efter processreformens genomförande muntliga förhör i disciplinmål skola komma att höra till undantagen. Sålunda måste givetvis alltjämt tillbörlig hänsyn tagas till att en inställelse vid överrätt i allmänhet vållar vida större kostnader och besvär än personlig närvaro i underinstans. I motiven till nya RB har också angivits, att besvärsförfarandet är avsett att bliva ett i stort sett skriftligt förfarande.

Av det ovan anförda torde framgå, att för disciplinmålen vidkommande en på huvudsakligen skriftligt förfarande grundad domstolsprövning icke kan anses ändamålsenlig och att undersökningen bör inriktas på möjligheten att införa en ordning, enligt vilken tillfälle regelmässigt kan beredas klaganden att inför domstolen muntligen framlägga sin sak. Det torde med det anförda jämväl vara påvisat att, även om ett förenklat muntligt förfarande kan komma till användning, svårigheter möta att förlägga ett sådant förfarande till överrätt.

Såsom förut nämnts skall enligt gällande bestämmelser disciplinstraff, som blivit ålagt av befälhavare, gå i verkställighet utan hinder av att besvär anförts. I följd härav räknas besvärstiden från den dag verkställigheten avslutades och domstolen har att utlåta sig över huruvida och i vad mån det undergångna straffet skall räknas klaganden till last. 1901 års krigslagstiftningskommitté omnämner, att enligt dansk och norsk lagstiftning befälhavares straffäläggande icke verkställdes därest den till straff fällde påkallade att saken i stället upptoges vid domstol, samt anför att kommittén tagit i övervägande huruvida en liknande anordning borde i rättssäkerhetens

intresse i större eller mindre utsträckning införas även hos oss. Om så skedde, fortsätter kommittén, vore det emellertid att befara att rätten att få mål av ifrågavarande beskaffenhet hänskjutna till domstol skulle komma att missbrukas allenast för erhållande av uppskov med ålagda bestraffningar och att därigenom syftet med den disciplinära bestraffningen ofta skulle komma att till men för disciplinen inom krigsmakten mer eller mindre förfelas. Kommittén hade därför stannat vid den meningen, att den hos oss härutinnan gällande lagstiftningen borde såsom bäst överensstämmande med disciplinstraffens natur och ändamål till sina huvudgrunder bibehållas oförändrad.

Det ligger i sakens natur att den nuvarande ordningen att icke tillåta anförande av besvär över befälhavares straffbeslut förrän straffet redan verkställts måste vara ägnad att minska användandet av besvärsrätten. Även om det icke kan med bestämdhet utrönas i vad mån anordningen haft denna verkan, torde verkställd statistisk undersökning dock berättiga till vissa slutsatser härutinnan. Denna undersökning, för vilken redogjorts i annat sammanhang (s. 24), har utvisat, att antalet av befälhavare ålagda disciplinära bestraffningar utgjort 1937 2 296 och 1942 16 952 samt att besvär i disciplinmål hos krigshovrätten anförts under 1937 i 11 fall och under 1942 i 66 fall, motsvarande 0,48 resp. 0,31 procent av antalet under året av befälhavare ålagda bestraffningar. Den tidigare redogörelsen för ifrågavarande undersökningar innehåller även jämförande upplysningar angående fullföljdsfrekvensen i kriminella mål, som upptagas av häradsrätter, rådhusrätter och polisdomstolar. Jämförelsen utvisar att fullföljdsfrekvensen är betydligt större i de allmänna målen. Då det ansetts, att personer i befälsställning kunna antagas ha större intresse än meniga att utverka domstolens förklaring att redan undergåendet disciplinstraff icke skall räknas vederbörande till last, har särskilt undersökts dels i vad mån i disciplinmål besvär anförts av personer i befälsställning och dels i vad mån av befälhavare ålagda bestraffningar avsett personer tillhörande denna kategori. Denna undersökning har givit vid handen, att av antalet under 1937 och 1942 hos krigshovrätten anförda besvär — 11 resp. 66 — härrörde 9 resp. 32 från personer i befälsställning, motsvarande 81,82 resp. 48,48 procent av hela antalet under året anförda besvär. Antalet personer i befälsställning, som av befälhavare fällts till disciplinstraff, utgjorde i förhållande till hela antalet av befälhavare disciplinärt bestraffade under 1937 18,16 procent och under 1942 20,66 procent.

Från rättssäkerhetens synpunkt måste en anordning, som alldeles utesluter möjligheten att erhålla omprövning av befälhavares straffbeslut förrän ålagt arreststraff redan gått i verkställighet framstå såsom i hög grad otillfredsställande. Resultatet av de gjorda statistiska undersökningarna torde i sin mån belysa detta redan i och för sig uppenbara förhållande. Det nu anförda lär tillräckligt motivera en ändring därhän att, då arreststraff ålagts, tillfälle beredes den lagförde att före verkställigheten påkalla omprövning av befälhavarens beslut. Å andra sidan torde det icke kunna bestridas, att syftet med den disciplinära bestraffningsrätten skulle till men för disciplinen

mer eller mindre förfelas om verkställigheten av ålagda arreststraff bleve fördröjd i avbidan på en tidsödande domstolsprövning. Tillbörligt hänsynstagande härtill förutsätter, att den tidrymd, inom vilken omprövning av befälhavarens beslut skall påkallas, i möjligaste mån begränsas och att, i fall då omprövning begäres, domstolen upptager och slutför saken inom kortast möjliga tid.

Genomförandet av en sådan ordning som den nu antydda torde förutsätta, att omprövningen av befälhavarens beslut blir förlagd till underrätt. Tidigare har framhållits, att även det nuvarande besvär förfarandets omläggning till muntlig förhandling förutsätter att prövningen förlägges till underrätt.

Beträffande den av SLK-utredningen föreslagna nya straffformen disciplinbot torde visserligen, såsom i det följande närmare angives, samma betänkligheter mot omedelbar verkställighet icke göra sig gällande som i fråga om arreststraffet. Även om med hänsyn härtill olika bestämmelser komma att gälla i fråga om arreststraff och disciplinbot i avseende å förutsättningarna för verkställighet av straffet, är det likväl, på sätt jämväl framgår av det följande, uppenbart att beträffande båda straffformerna enahanda regler böra tillämpas i fråga om ordningen för straffbeslutens omprövning.

Den närmare utformningen av de regler, som böra gälla i fråga om den lagfördes rätt att påkalla domstolsbehandling, blir i åtskilliga hänsenden beroende av huruvida sådan rätt bör tillkomma även vederbörande åklagare. Det förhållandet att åklagaren icke såsom part medverkar vid förfarandet inför befälhavaren har givetvis sin grund däri att förfarandet inför denne måste inskränkas till en mera summarisk behandling och torde därför icke i och för sig utgöra något skäl för att även domstolsförhandlingen bör äga rum utan att åklagaren inträder såsom part i målet. Uppenbart är i varje fall, att åklagaren bör medverka vid införskaffandet och framläggandet av det ytterligare utredningsmaterial, som kan vara erforderligt för domstolens prövning. Domstolsförhandlingen skulle eljest komma att allt för mycket avvika från den ackusatoriska princip, som numera ligger till grund även för straffprocessen. Det synes naturligt att åklagaren då också bör ha möjlighet att föra den talan, vartill utredningen kan giva anledning. En annan ordning skulle icke tillgodose det allmännas intresse av att i varje brottmål erhålles ett såvitt möjligt materiellt riktigt avgörande.

Det intresse som sålunda gör sig gällande från allmän synpunkt torde även böra föranleda, att åklagaren skall äga föranstalta om sakens upptagande vid domstol jämväl i fall, då den lagförde icke påkallat omprövning av befälhavarens beslut. En sådan ordning bereder möjlighet för åklagaren att ingripa bland annat i fall där straffet bestämts så lindrigt att i jämförelse med andra fall en påtaglig ojämnhet i straffmätningen föreligger. Den ifrågavarande anordningen förutsätter, att åklagaren i alla förekommande bestraffningsärenden får till sig överlämnade förhørsprotokollet och därtill hörande handlingar. Den granskning av handlingarna, som kommer att åligga åklagaren för avgörande av huruvida åtgärd från hans sida är på-

kallad, torde i övertvägande antalet fall kunna förutsättas komma att kräva endast jämförelsevis ringa tid.

I fall då åklagaren finner anledning att draga saken under domstols prövning torde, vare sig den lagförde för sin del påkallat omprövning eller ej, åklagarens ingripande lämpligen böra ske genom att den lagförde i vanlig ordning instämnes till domstolen, som därefter utan hinder av det av befälhavaren meddelade straffbeslutet prövar stämningssyrkandena. Har den lagförde själv påkallat omprövning av beslutet, synes det böra åligga åklagaren att instämma sin talan i det mål, som upptages med anledning av den lagfördes klagan, och i andra fall att hos domstolen ansöka om stämning inom tre veckor från den dag befälhavarens beslut meddelades. Sedan domstolens avgörande fallit i mål, som upptagits med anledning av den lagfördes klagan, eller den angivna tiden av tre veckor utgått, bör åklagaren icke vidare äga väcka talan angående den sak, som blivit prövad genom befälhavarens beslut. Om domstolens avgörande överensstämmer med befälhavarens beslut, torde domen böra gå ut på att ändring ej göres i beslutet och i annat fall att befälhavarens beslut upphäves och ersättes med det avgörande, som innefattas i domen.

Den nu föreslagna ordningen, enligt vilken befogenhet skall tillkomma även åklagare att vid domstol påkalla omprövning av befälhavarens beslut, torde vara ägnad att avhålla den lagförde från att påkalla domstolsprövning allena i syfte att vinna det anstånd med verkställigheten av ålagt arreststraff, som blir en följd av klagorättens begagnande. Om vederbörande icke har befogad anledning till missnöje med straffbeslutet, måste uppenbarligen ett sådant missbruk av klagorätten motverkas av vetskapen om att även en förhöjning av straffet kan bliva en följd av att målet under åklagarens medverkan blir uttömmande behandlat vid domstolen.

För upptagande av mål varom nu är fråga bör självfallet, vare sig omprövningen av befälhavarens beslut påkallas av den dömde eller av åklagaren, endast viss bestämd domstol vara behörig. Såsom lämplig regel synes böra gälla att målet skall upptagas av den domstol, som handlägger mål från den avdelning, vid vilken den befähavare som meddelat beslutet utövade bestraffningsrätt vid tiden för beslutet. I de fall då enligt utredningens förslag hovrätt undantagsvis skall vara första domstol i militära mål bestämmes jämväl behörigheten hovrätterna emellan enligt samma regel.

Såvitt gäller mål, som av åklagaren dragits under domstols prövning, bör i fråga om förfarandet gälla de regler som eljest föreslagits för militära brottmål. Före stämningen bör sålunda målet ha så beretts, att detsamma omedelbart kan upptagas vid huvudförhandling. Enär regelmässigt fråga blir om erkända förseelser, som av åklagaren hänskjutas domstolen för omprövning av befälhavarens straffmätning, torde med hänsyn till redan verkställd militär utredning förundersökningen ofta kunna begränsas eller helt undvaras. Erinras må att i annat sammanhang föreslagits att, om vid militärt förhör fullständig utredning åstadkommits om brottet, åtal må väckas utan att förundersökning ägt rum.

Då det gäller den lagfördes rätt att påkalla omprövning vid domstol av befälhavarens beslut synes förfarandet lämpligen kunna i huvudsak genomföras efter nedan angivna riktlinjer.

Omprövning av straffbeslutet torde böra påkallas i skriftlig inlaga, som ingives till den bestraffningsberättigade befälhavaren eller vederbörande kompanichef eller motsvarande befattningshavare, där sådan finnes, med skyldighet för denne att vidarebefordra inlagan till den bestraffningsberättigade befälhavaren. Det bör åligga klaganden att i inlagan angiva det beslut, som klagan avser, och de yrkanden, han framställer, samt uppgiva de vittnen eller sakkunniga, som han önskar hörda inför rätten, ävensom vad han avser att styrka genom deras hörande. Anvisning om vad klagoskriften sålunda skall innehålla bör lämnas i straffbeslutet, som delgives den lagförde genom överlämnande av avskrift därav. Klaganden bör efter framställning till befattningshavare, som har att mottaga klagoskriften, äga erhålla biträde med skriftens författande.

Klagotiden bör av förut angivet skäl i möjligaste mån begränsas. Givetvis bör tiden icke sättas kortare än att tillräckligt rådrum står vederbörande till buds att utan förhastande överväga om han finner skäl att begagna klagorätten. Tillbörlig hänsyn torde vara tagen härtill om klagotiden bestämmes till fyra dagar, räknade från den dag klaganden erhöi del av straffbeslutet. Det må erinras, att för den enligt norsk och dansk lagstiftning medgivna rätten för den lagförde att påkalla domstolsprövning stadgas en frist av endast tjugufyra respektive fyrtioåtta timmar.

Då klagoskrift i rätt tid inkommit, bör det åligga befälhavaren att ofördröjligen till åklagaren överlämna klagoskriften jämte övriga handlingar i målet, varefter det bör ankomma på åklagaren att, sedan den kompletterande utredning som kan vara erforderlig verkställt, till domstolen vidarebefordra handlingarna jämte av åklagaren avgivna påminnelser. Genom att åklagaren har att avgiva påminnelser blir han att anse såsom part i målet med talerätt beträffande straffanspråket, dock med den begränsningen att han icke utan stämning äger yrka skärpning av straffet. Det bör åligga åklagaren att i påminnelserna yttra sig med anledning av innehållet i klagoskriften samt angiva de bevis, åklagaren vill åberopa, och vad han vill styrka med varje bevis.

I fall då målet av den dömde dragits under domstols prövning torde icke i fråga om förfarandet inför domstolen behöva gälla de utförliga bestämmelser som i nya RB meddelas angående huvudförhandling. I nu nämnda hänseende torde det vara tillfyllest med en föreskrift, att parterna vid rätten skola utveckla sin talan och förebringa sin bevisning.

Av befälhavare ålagt arreststraff bör, om klagoskrift icke i rätt tid inkommit, verkställas utan hinder av att det fortfarande under viss ytterligare tid står åklagaren öppet att genom stämning påkalla omprövning av beslutet. Såsom i annat sammanhang angivits kommer av domstolen vid omprövningen ålagt arreststraff att, därest domstolen ej annorlunda förordnar, verkställas utan hinder därav att domen ej äger laga kraft.

I visst undantagsfall, där på grund av extraordinära förhållanden möjlighet icke står till buds att utan avsevärt dröjsmål få saken upptagen vid domstol, lär det knappast kunna frånkommas att avsteg måste göras från de ovan angivna reglerna angående verkställighet av befälhavares beslut, varigenom arreststraff ålagts. Härmed åsyftas fall då sådan bestraffning kommit till användning ombord å fartyg, som befinner sig på sjötåg i främmande farvatten. För sådana fall synes böra föreskrivas att, om så finnes erforderligt för krigstuktens upprätthållande, av befälhavare ålagt arreststraff må verkställas utan hinder av att den lagförde påkallar omprövning av straffbeslutet.

Såsom förut antytts torde beträffande den av SLK-utredningen föreslagna straffformen disciplinbot erinringar mot omedelbar verkställighet icke kunna göras på samma sätt som i fråga om arreststraffet. Åläggande av disciplinbot innebär såsom tidigare nämnts att den dömde skall antingen vidkännas löneavdrag för visst antal dagar eller, om löneavdrag ej kan ifrågakomma, utgiva ett å det bestämda dagantalet belöpande belopp i penningar, som fastställes med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning. Om sådant straff går i verkställighet innan laga kraft åkommit straffbeslutet och beslutet sedermera ändras kan rättelse ske genom utbetalning till den dömde av innehållet eller erlagt belopp. Föreskrift om att så skall ske har även upptagits i SLK-utredningens förslag. Med hänsyn härtill bör någon erinran icke kunna göras mot att av befälhavare meddelat straffbeslut, varigenom disciplinbot ålagts, omedelbart går i verkställighet. Av praktiska hänsyn är även påkallat att så kan ske, särskilt i fall då den dömde endast under kortare tid kommer att kvarstå i tjänst. Det bör följaktligen föreskrivas, att befälhavares straffbeslut, varigenom disciplinbot ålagts, må omedelbart verkställas.

Det må anmärkas, att utredningen öfvervägt huruvida tillfälle bör beredas den som genom befälhavares beslut dömts till arreststraff att förklara sig nöjd med beslutet med verkan att straffet skulle kunna omedelbart gå i verkställighet. En sådan bestämmelse skulle väsentligen bliva av betydelse i fall då tjänstgöringstiden för den dömde utgår kort efter straffets åläggande. Enligt SLK-utredningens förslag till lag om disciplinstraff för krigsmän må böter ådömas i stället för disciplinstraff, om med hänsyn till den brottsliga tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. Denna bestämmelse torde föranleda att i sådana fall som det nu åsyftade i regel bötesstraff kommer till användning i stället för disciplinstraff. Framför allt med hänsyn härtill har utredningen icke funnit anledning föreslå särskilda regler om nöjdförklaring i disciplinmål.

Befälhavares tillrättaviseringsrätt.

Jämlikt 210 § SLK må för mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning på sätt och i den ordning av Konungen närmare förordnas i stället

för disciplinär bestraffning såsom tillrättavisning användas: a) varning, meddelad enskilt eller i närvaro av några den felaktiges överordnade eller med honom likställda; b) vägran, ombord å fartyg, av landpermission för viss bestämd tid, högst trettio dagar, eller för högst sex landpermissionsdagar; samt för manskap dessutom: c) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid, högst femton dagar, att utom vanlig ordning förätta handräkningsarbeten; d) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt kompani eller likställt truppförband upplåten del av dylikt område.

Närmare bestämmelser om tillrättavisningsrättens begagnande ha meddelats i militära bestraffningsförfordningen §§ 39—44.

Tillrättavisningarna äro icke straff i egentlig mening utan utgöra lindrigare rättelsemedel, som företrädesvis ställts till det lägre befälets förfogande för att i första hand komma till användning vid rättande av mindre förseelser. Tillrättavisning får dock icke användas med mindre förseelsen är av beskaffenhet att kunna föranleda disciplinstraff. Från disciplinstraffen skilja sig tillrättavisningarna dels därutinnan att en meddelad tillrättavisning icke får överklagas hos domstol, dels såtillvida att tillrättavisning meddelas utan iakttagande av de former, som äro föreskrivna för handläggning av disciplinmål, såsom förhör inför högre befälhavare och hörande av auditor, och dels därutinnan att tillrättavisning icke antecknas i straffjournal.

Enligt SLK-utredningens förslag till lag om disciplinstraff för krigsmän må för mindre förseelser av beskaffenhet att straff därför kan åläggas i disciplinmål i stället för disciplinär bestraffning såsom tillrättavisning användas dels varning; dels åläggande för visst antal gånger, högst fyra, eller för viss bestämd tid, högst sju dagar, att utom vanlig ordning utföra handräkningsarbete, vaktjänst eller annan sådan särskild uppgift (extratjänst); dels förbud att under viss bestämd tid, högst sju dagar, vistas utom kasernområde, läger eller däremot svarande område eller åt viss avdelning upplåten del därav (utgångsförbud); och dels förbud, ombord å fartyg, att under viss bestämd tid, högst sju dagar, eller för visst antal särskilda dagar, högst fyra, lämna fartyget (landgångsförbud). Samtliga dessa former av tillrättavisning skola kunna tillämpas beträffande såväl officerare och underofficerare som manskap.

Till förevarande utredning hör i första hand frågan vilka befälhavare som böra äga rätt att meddela tillrättavisningar. Gällande bestämmelser härom återfinnas i § 39 bestraffningsförfordningen. Med bestraffningsrätten i disciplinmål följer även rätt för den bestraffningsberättigade att tilldela tillrättavisningar och denna rätt gäller då gentemot all personal, som står under vederbörandes befäl. De befälhavare, som utan att vara bestraffningsberättigade tillagts tillrättavisningsrätt, äga utöva denna rätt i vissa fall gentemot all personal, som står under deras befäl, och i andra fall endast gentemot dem underlydande manskap. Oinskränkt tillrättavisningsrätt tillkommer sålunda befälhavare för bataljon eller däremot svarande avdelning av armén eller kustartilleriet, befälhavare av minst underofficers grad för fartygsav-

delning, fartyg eller sjöposition och chef för ekipagedepartement vid flottans varv. På nyss angivet sätt begränsad tillrättavisningsrätt tillkommer befälhavare för kompani eller däremot svarande avdelning, befälhavare för skola, som tillhör visst truppförband vid armén, sekond å fartyg, vars chef innehar minst regementsofficers grad, samt, där Konungen i kommandoväg så bestämmer, befälhavare för skola eller beredskap vid station av flottan eller vid kustartilleriet och kasernbefälhavare. Vidare äger hemvärnskretsbefälhavare tillrättavisningsrätt i avseende å honom underlydande hemvärnsmän, till vilka räknas jämväl under hemvärnsområdesbefälhavare stående hemvärnsbefäl. Till de nu nämnda föreskrifterna ansluta sig särskilda bestämmelser beträffande flygvapnet, meddelade genom kungl. förordning den 27 juni 1927.

Enligt utredningens förslag skall behörighet att ålägga disciplinstraff tillkomma endast befälhavare av minst regementsofficers grad eller tjänsteklass. Det torde vara av förhållandena påkallat, att i fall då enligt gällande bestämmelser — 191 § första stycket 7 punkten, jämförd med 194 och 195 §§ SLK — bestraffningsrätt i disciplinmål och därmed även tillrättavisningsrätt tillkommer lägre befälhavare dessa bibehållas vid rätten att utan inskränkning meddela tillrättavisning. Bland de icke bestraffningsberättigade befälhavare av minst underofficers grad, som enligt § 39 bestraffningsförordningen äga oinskränkt tillrättavisningsrätt, böra följaktligen jämväl upptagas kommandant, platsbefälhavare, chef för skola, kommendering, verk eller inrättning, som ej tillhör visst truppförband eller visst marindistrikt, chef för detacherad avdelning eller avdelning av förband, vilken varaktigt är förlagd på annan ort än förbandet, ävensom chef för självständigt eller detacherat fartygsförband eller för enkelt eller detacherat fartyg.

I det av 1945 års hemvärnskommitté avgivna betänkandet (SOU 1946: 59) framhålles, att hemvärnskretsbefälhavarna veterligen icke i något fall utövat sin tillrättavisningsrätt och att därför bestämmelsen i militära bestraffningsförordningen om hemvärnskretsbefälhavares tillrättavisningsrätt såsom överflödigt kunde utgå vid en revision av förordningen. I övrigt torde de nu ifrågavarande bestämmelserna i § 39 bestraffningsförordningen och förordningen den 27 juni 1927 icke i sak giva anledning till erinran men böra i terminologiskt hänseende överses med hänsyn till vidtagna ändringar i militärorganisationen. Även tillrättavisningsrätten bör dock givetvis på sätt enligt förslaget skall gälla i fråga om den disciplinära bestraffningsrätten i regel vara begränsad till fall då den felande vid tiden för tillrättavisningens meddelande är underkastad befälsrätt (s. 133). Bestämmelse härom synes böra meddelas.

Då de lagförslag, som ligga till grund för 1914 års krigslagstiftning, remitterades till lagrådet framhöll departementschefen (proposition nr 57 till 1914 års senare riksdag s. 159), att mot de av 1901 års kommitté föreslagna bestämmelserna rörande åläggande av tillrättavisningar med fog syntes kunna anmärkas, att några för rättssäkerheten fullt betryggande garan-

tier mot en godtycklig användning av tillrättavisningsrätten icke funnes. Departementschefen anförde vidare bland annat följande.

Om tillrättavisningarna bestämt särskildes från vanliga bestraffningar, syntes det visserligen icke böra medgivas, att frågan om behörigheten av en meddelad tillrättavisning, på sätt beträffande disciplinstraffen vore stadgad, genom besvär droges under krigsdomstols prövning. Detta skulle nämligen i väsentlig mån komma att betaga dem deras egenartade karaktär och göra dem likställda med verkliga straff. Det måste även från disciplinär synpunkt betraktas som en fördel om tillrättavisningarna kunde åläggas så snart som möjligt efter en förseelses begående utan att någon mera omständlig procedur med förhör inför högre befälhavare och dylikt bleve erforderlig. Härigenom vunnos nämligen bäst det med dem avsedda syftemålet att särskilt kompanicheferna skulle erhålla ett medel till rättelse, som genast och utan omgång skulle kunna användas. Att på detta sätt i huvudsak bibehålla gällande bestämmelser angående rätten att meddela tillrättavisningar oförändrade syntes dock icke böra ske utan att säkerhet erhöles mot att tillrättavisningarna på ett eller annat sätt bleve missbrukade eller använda på ett sätt som icke överensstämde med deras natur och syfte. En sådan garanti hade departementschefen trots sig finna i en bestämmelse av innehåll, att en tillrättavisning icke finge meddelas någon med mindre han förut på tillfrågan förklarar sig icke påkalla förseelsens bedömande i den ordning, som funnes stadgad för disciplinmål. Före tillrättavisningens meddelande skulle alltså den, som begått förseelsen, erbjudas tillfälle att få densamma prövad under de vidlyftigare och mera betryggande former, som funnes bestämda för disciplinmål, men på samma gång skulle tillrättavisningarna själva bibehålla sin karaktär av en mera enskild näpst av väsentligen lindrigare art än vanliga disciplinstraff och det skulle säkerligen förhindras att tillrättavisningarna, såsom man befarat, komme att meddelas på sådant sätt att de medförde mera kännbara olägenheter än dessa straff.

Lagrådet anförde i förevarande fråga följande (propositionen s. 391).

Syftemålet med tillrättavisningsinstitutet hade enligt lagrådets mening väsentligen förfelats genom det i förslaget upptagna stadgandet att tillrättavisning ej finge meddelas någon med mindre han på tillfrågan förklarar sig icke påkalla förseelsens bedömande i den ordning, som vore stadgad för disciplinmål. Denna bestämmelse måste betecknas såsom ett psykologiskt missgrepp. Skulle något gott vinnas av tillrättavisningsrätten, måste dess utövare få handla på grund av lagens bud och icke vara hänvisade till utverkande av ett medgivande från den felandes sida. Kompanibefälhavarens auktoritet skulle vid den föreslagna anordningen helt visst tillspillovas och fara föreläge att han för undvikande av en sådan påföljd utan vidare måste hänvisa alla förseelser till bestraffning i disciplinär ordning. De uttalade farhågorna för missbruk av en mera utsträckt tillrättavisningsrätt syntes alltför överdrivna. Det gällde dock äldre erfarna officerare, som hade att utöva densamma. Och även om klagan över meddelad tillrättavisning genom besvär vid domstol icke medgaves, kunde dock rättelse i obehörigen givna tillrättavisningar ske därigenom att saken droges under regementschefens prövning. Lagrådet hemställde därför att den ifrågasatt bestämmelsen måtte utgå.

I propositionen upptogs icke nämnda i remissförslaget förekommande bestämmelse om rätt för den felande att påkalla sakens behandling i disciplinär ordning.

Erfarenheten torde giva vid handen, att den befogenhet att upphäva eller ändra underlydande befälhavares beslut om tilldelande av tillrättavisning, som i enlighet med lagrådets uttalande får anses tillkomma regementschefer

och andra högre befälhavare, icke i och för sig erbjuder tillfredsställande garantier mot missbruk av tillrättavisningsrätten. Den möjlighet som sålunda står till buds att efter klagan hos högre befälhavare erhålla omprövning av den lägre befälhavarens beslut har icke kommit till uttryck i lagen och det torde kunna antagas, att det merendels icke för den tillrättavisade står klart att det tillkommer högre befälhavare att förordna om rättelse av beslutet. Förutsättningar lära icke heller finnas för anordnande av en effektiv fortlöpande kontroll från högre befälhavares sida av underlydande befälhavares tillrättavisningsbeslut. Enligt § 40 bestraffningsförordningen gäller såsom huvudregel att innan tillrättavisning meddelas befälhavaren skall vid förhör med den felande lämna denne tillfälle att förklara sig. Skyldighet att protokollföra vad vid förhöret förekommit är icke stadgad och i regel finnas således för en kontroll över tillrättavisningsbesluten icke till hands andra upplysningar än anteckningarna i den bok, som jämlikt § 44 bestraffningsförordningen skall föras över meddelade tillrättavisningar. Av dessa anteckningar, vilka inskränka sig till ett angivande av förseelsens beskaffenhet och det rättelsemedel, som kommit till användning, kan uppenbarligen i regel icke hämtas tillräcklig ledning för ett bedömande av rättmätigheten av beslutet.

Rättssäkerheten torde kräva att den tillrättavisade äger en på uttrycklig lagbestämmelse grundad rätt att under betryggande former erhålla omprövning av tillrättavisningsbeslutet. Att förlägga denna omprövning till domstol synes icke kunna ifrågakomma. Garantierna mot missbruk av tillrättavisningsrätten måste följaktligen sökas inom ramen för den nuvarande ordningen att låta omprövningen ankomma på militär myndighet. Härvid måste beaktas att syftemålet med tillrättavisningarna uppenbarligen skulle i väsentlig mån förfelas därest icke verkställigheten av meddelad tillrättavisning följde så snabbt som möjligt på den förseelse, för vilken densamma meddelats. Då det gäller dessa lindrigare rättelsemedel synes icke heller på samma sätt som i fråga om arreststraffet från rättssäkerhetens synpunkt vara påkallat att verkställigheten anstår i avbidan å begärd omprövning. De önskvärda garantierna mot missbruk av tillrättavisningsrätten torde väsentligen kunna ernås redan därigenom att en särskild ordning anvisas för omprövning av tillrättavisningsbesluten och att därmed det lägre befälet har att räkna med att en mindre omsorgsfull prövning av tillrättavisningsärendena får till följd att saken på nytt upptages och utredes av högre chef.

Omprövningen torde böra ankomma på närmast högre chef, som äger bestraffningsrätt i disciplinmål. Av kompanichef meddelat tillrättavisningsbeslut skulle således bliva omprövat icke av närmast högre med tillrättavisningsrätt utrustad chef, d. v. s. vederbörande bataljonschef, utan av regementschefen. Flera skäl torde tala för en sådan ordning. Enligt § 41 bestraffningsförordningen skall, om disciplinstraff ålägges för förseelse, på grund varav tillrättavisning förut meddelats, eller den felande för samma förseelse ställes under tilltal vid domstol, verkställighet av tillrättavisningen icke vidare äga rum. Hinder möter således icke att med straff belägga en förseelse, som tidi-

gare ådragit vederbörande tillrättavisning, och någon ändring härutinnan bör uppenbarligen icke ifrågakomma. Med hänsyn härtill är det av praktiska skäl påkallat att omprövningen av tillrättavisningsbeslut lägges å befattningshavare, som är utrustad med bestraffningsrätt i disciplinmål. Härigenom torde även mera effektivt förebyggas att tillrättavisning användes i fall, där förseelsen rätteligen bort föranleda disciplinstraff. Om såsom i det följande kommer att föreslås i vissa fall auditörens medverkan skall anlitas vid ärendenas behandling hos den högre befälhavaren, talar även detta för att omprövningen lägges å befattningshavare, vilken såsom bestraffningsberättigad har tillgång till biträde av auditör.

Omprövningen bör givetvis icke vara beroende av att saken av den tillrättavise drages under högre chefs prövning. För underlättande av kontrollen från dennes sida bör — i stället för det nuvarande registreringsystemet — i en särskild för tillrättavisningsärenden förd bok, vari införingar verkställas kronologiskt, upptagas en kortfattad redogörelse för vad i ärendet förekommit. Vidare torde böra stadgas skyldighet för den högre befälhavaren att fortlöpande — förslagsvis en gång i månaden — genomgå de i nämnda bok verkställda införingarna.

Särskilda bestämmelser torde vara påkallade för de fall då framställning om omprövning göres av den tillrättavise. Framställningen bör kunna muntligen eller skriftligen göras direkt hos den befälhavare, på vilken omprövningen ankommer, och anledning torde icke föreligga att härvidlag stadga någon tidsbegränsning. Beträffande det fortsatta förfarandet synes lämpligen böra föreskrivas att, sedan den högre befälhavaren tagit del av den i tillrättavisningsboken införda redogörelsen och, om så anses erforderligt, inhämtat ytterligare upplysningar från den befälhavare, som meddelat tillrättavisningen, tillfälle skall beredas den tillrättavise att i närvaro av vederbörande auditör höras inför den högre befälhavaren, där så kan ske utan väsentlig olägenhet. Det bör vidare åligga befälhavaren att innan ärendet avgöres inhämta auditörens yttrande. Vad som förekommit vid handläggningen inför den högre befälhavaren bör i korthet protokollföras.

Redan enligt nu gällande ordning torde klagan över meddelad tillrättavisning kunna utan begränsning fullföljas genom de militära instanserna. Någon ändring härutinnan synes icke böra ifrågakomma. Framställning om omprövning av tillrättavisningsbeslut skulle således kunna göras i första hand hos den befälhavare, som närmast är behörig att utöva bestraffningsrätt i disciplinmål, och vidare — med följande av den militära instansordningen — hos envar med befälsrätt över denne utrustad högre chef. De föreslagna bestämmelserna rörande klagandens hörande vid personlig inställelse inför befälhavaren samt medverkan av auditör vid ärendets handläggning och avgörande torde dock böra gälla endast i fråga om ärendets behandling inför den befälhavare, som i första hand har att upptaga saken. Likaså skulle den föreslagna skyldigheten att utöva fortlöpande kontroll genom granskning av den över tillrättavisningsärenden förda boken givetvis endast åligga sistnämnde befälhavare.

Såsom förut nämnts föreskrives i § 40 bestraffningsförrordningen att, innan tillrättavisning meddelas, befälhavaren skall vid förhör med den felande lämna denne tillfälle att förklara sig. Från denna regel stadgas undantag såtillvida att, om befälhavare som äger tillrättavisningsrätt själv iakttagit förseelsen, denne må »omedelbart» meddela tillrättavisning. I ett av militieombudsmannen behandlat ärende (ämbetsberättelsen till 1938 års riksdag s. 140) framhåller denne, att detta undantagsstadgande icke finge uppfattas såsom åsyftande ett avsteg från den för all straffprocess gällande grundsatsen att förseelsen skall vara erkänd eller åminstone bevislig utan endast såsom undantag från huvudregeln att förhör med den felande skall hållas. Avfattningen av § 40 torde emellertid, såsom militieombudsmannen vidare anmärker, inbjuda till den tolkningen att en befälhavare skulle vara berättigad att meddela tillrättavisning för en förseelse, som han iakttagit, utan att därvid behöva fästa avseende vid att ingen annan än han själv bevittnat förseelsen eller att denna bestrides. Såsom framgår av det ovan anförda skola — fränsett upptagandet av de för tillrättavisningsboken avsedda kortfattade anteckningarna — i här åsyftade ärenden några särskilda former för förhörsförfarandet i första instans icke tillämpas. Hinder lär därför icke möta för en befälhavare, som själv iakttagit en begången förseelse, att omedelbart anställa förhör med den felande för att bereda denne tillfälle att förklara sig. Den nämnda undantagsbestämmelsen torde följaktligen utan olägenhet kunna utgå.

Militära tvistemål.

Enligt 39 § sista stycket RLK skall, om i särskild författning är stadgat att undersökning i mål eller ärende skall äga rum inför krigsdomstol, detta vara gällande. Särskilda bestämmelser om måls hänskjutande till krigsrätt för undersökning återfinnas numera huvudsakligen i kungörelsen den 15 juni 1944 angående förfarandet vid krigsmakten då egendom skadats eller gått förlorad.

I praxis har åliggandet för krigsrätterna att till utredning upptaga ärenden angående förlust av eller skada å krigsmaktens egendom ansetts medföra behörighet att även upptaga och pröva yrkande om ersättning, som under handläggningen av ärendet framställes av krigsfiskal eller annan, vilken är satt att bevaka kronans rätt.

Genom lag den 9 juni 1944 angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet har i nyss avsedda fall domsrätt i viss utsträckning tillagts militär befälhavare. Enligt nämnda lag må sålunda genom beslut av militär befälhavare ersättningsskyldighet till kronan åläggas för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor. Ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlusten eller skadan inträffar, lyder under strafflagen för krigsmakten eller eljest för brott med avseende å den förlorade eller skadade egendomen är underkastad straff efter nämnda lag.

Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer befälhavare, som i disciplinmål äger utan inskränkning utöva bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige. Har ersättningsskyldighet ej ålagts medan ersättningsskyldig lydde under strafflagen för krigsmakten och är ej tillika fråga om straffansvar, tillkommer sådan behörighet jämväl befälhavare, som ägde bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige vid den tid, då förlusten eller skadan skedde. Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning, skall undersökning rörande förlusten eller skadan ske, och befälhavaren skall innan ersättningsskyldighet ålägges, inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande ersättningsskyldigheten och ersättningens belopp. Godkänner icke befälhavaren auditörens yttrande, äger denne anteckna sin mening till det i målet förda protokollet; har sådan anteckning ej skett, är auditören jämte befälhavaren ansvarig för beslutet. Finner befälhavaren att vad den ersättningsskyldige har att gälda överstiger etthundra kronor, skall målet överlämnas till krigsdomstol. Om någon är ersättningsskyldig i flera hänseenden, skall hänsyn tagas till ersättningens sammanlagda belopp. Ej heller må beslut om ersättningsskyldighet av befälhavaren meddelas, därest den ersättningsskyldige upphört att tillhöra krigsmakten eller fråga tillika är om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdomstol. Vad som är stadgat om klagan i disciplinmål skall äga motsvarande tillämpning beträffande klagan över befälhavares beslut om ersättningsskyldighet. Besvärstiden räknas från det klaganden erhöi del av beslutet; om han tillika belagts med disciplinstraff dock ej från tidigare dag än den då straffet avslutades. Befälhavares beslut om ersättningsskyldighet må icke verkställas innan det vunnit laga kraft.

Närmare bestämmelser angående förfarandet äro meddelade i förenämnda kungörelse den 15 juni 1944. Enligt dessa bestämmelser skall, då egendom som tillhör eller nyttjas av krigsmakten skadats eller gått förlorad, undersökning verkställas för utrönande av de närmare omständigheterna vid skadans eller förlustens uppkomst samt övriga förhållanden av betydelse för bedömning av frågan om ersättningsskyldighet. Undersökning verkställas genom försorg av den militäre befälhavare, som äger behörighet att ålägga ersättningsskyldighet vid den avdelning där skadan eller förlusten inträffat. Undersökning må utföras av särskild förhørsledare, som befälhavaren därtill för visst fall eller i allmänhet förordnat. Förhørsledare må icke vara någon som kan antagas ha del i ansvaret för skadan eller förlusten. Erfordras förhör med eller eljest uppgift från någon som ej lyder under strafflagen för krigsmakten, begäres biträde av vederbörande polismyndighet. Över undersökningen skall upprättas protokoll enligt formulär, som fastställas av försvarets civilförvaltning. Äro förutsättningar för handen för åläggande av ersättningsskyldighet med tillämpning av lagen den 9 juni 1944, skall vederbörande befälhavare förplikta den ersättningsskyldige att till kronan utgiva ersättning för skadan eller förlusten. Har frågan om ersättningsskyldighet ej kunnat utredas vid undersökning varom nyss nämnts, må ärendet hänskjutas till krigsdomstol för undersökning, såframt med hänsyn till den

skadade eller förlorade egendomens art eller förhållandena i övrigt avskrivning av skadan eller förlusten ej utan ytterligare utredning finnes böra ske. Om ersättningsanspråk i anledning av skada eller förlust blir ogillat av domstol eller vederbörande befälhavare eljest finner att kronan bör vidkännas skadan eller förlusten, äger befälhavaren besluta avskrivning därav, om det belopp varmed avskrivning skall ske icke överstiger femhundra kronor. Ha i visst fall flera skador eller förluster inträffat, skall hänsyn tagas till sammanlagda avskrivningsbeloppet. Då skada eller förlust icke ersatts och avskrivning ej heller beslutats enligt nyss angivna bestämmelser, skall anmälan om skadan eller förlusten göras hos vederbörande centrala förvaltningsmyndighet. Slutligen föreskrives, att kungörelsen icke skall äga tillämpning beträffande flyghaverier och andra fall av skada eller förlust, för vilka särskilt förfarande är eller kan bliva stadgat, samt att de närmare föreskrifter och anvisningar, som erfordras för tillämpning av kungörelsen, meddelas av försvarets civilförvaltning.

Enligt sålunda utfärdade tillämpningsföreskrifter skall — med den begränsning som följer av nyss angivna förbehåll beträffande bland annat flyghaverier — det i kungörelsen föreskrivna förfarandet komma till användning i fråga om all materiel eller annan egendom, lös eller fast, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten med undantag för penningmedel. Såsom förhørsledare vid den i kungörelsen föreskrivna undersökningen bör enligt tillämpningsföreskrifterna förordnas befattningshavare av officers tjänsteställning; då officer ej finnes för ändamålet tillgänglig, må dock underofficer utses. Vidare föreskrives, bland annat, att å protokoll över verkställd undersökning skall av vederbörande befälhavare tecknas beslut, innefattande något av följande alternativ, nämligen 1) åläggande av ersättningsskyldighet med stöd av lagen den 9 juni 1944; 2) förordnande om avskrivning av skadan eller förlusten jämte eventuellt beslut om skadad egendoms iståndsättande på kronans bekostnad; 3) ärendets hänskjutande till krigsdomstol; eller 4) ärendets hänskjutande till central förvaltningsmyndighets prövning. I anslutning härtill framhålles att, om befälhavare finner omständigheterna vara sådana att kronan bör vidkännas skada eller förlust men han icke äger förordna om avskrivning, ärendet bör, utan att undersökning vid krigsdomstol först anordnas, hänskjutas till vederbörande centrala förvaltningsmyndighets prövning.

Frågan om behandlingen av de s. k. undersöknings- eller persedelmålen har varit föremål för övervägande i sammanhang med tidigare utredningar angående krigsdomstolarnas avskaffande. 1920 års krigslagstiftningskommitté föreslog inrättande av en undersökningsnämnd, som skulle ha att verkställa undersökning i mål eller ärende rörande kronan tillhörig skadad eller förkommen persedel eller materiel i fall där enligt särskild författning sådan undersökning skulle äga rum inför krigsdomstol. Nämnden skulle bestå av vederbörande auditör såsom ordförande och två militära ledamöter av kaptens grad. I närvaro av ett särskilt kronoombud skulle nämnden verkställa erforderlig utredning, samt, där kronoombudet framställde ersätt-

ningsyrkande, däröver meddela beslut. Om den som ålagts ersättningskyldighet icke åtnöjdes med nämndens beslut, skulle han äga inom viss tid anmäla missnöje hos befälhavaren, som i sådant fall eller om han själv å kronans vägnar funne anledning till missnöje hade att överlämna saken till domstols prövning. Därest missnöje ej anmäldes, skulle nämndens beslut kunna verkställas såsom domstols laga kraftägande utslag. I 1933 års proposition anmärktes, att den av kommittén föreslagna anordningen syntes mindre lämplig. Framför allt framstode det såsom mindre lyckligt att, därest ersättningsfrågan en gång blivit föremål för fullständig utredning, densamma icke samtidigt skulle kunna genom utslag avgöras, ehuru det just vore det därom framställda yrkandet vars prövning vore i fråga; och då målet komme till domstolen skulle utredningen jämväl komma att på nytt företagas. I ändamål att bereda de allmänna domstolarna lättnad i arbetet vid handläggningen av undersökningsmål och för att därmed även tillgodose kravet på snabbhet i förfarandet och rörlighet hos domstolen upptogs i stället i det genom propositionen framlagda lagförslaget en bestämmelse därom att allmän underrätt vid handläggning av undersökningsmål kunde bestå av endast en lagfaren ledamot. Bestämmandet av huruvida ett till domstol hänskjutet undersökningsmål skulle upptagas av enmansdomstol eller fulltalig rätt överlämnades enligt förslaget åt rättens ordförande. Om under handläggningen målets vikt eller invecklade beskaffenhet funnes därtill föranleda, skulle målet uppskjutas för fortsatt handläggning vid fullsuttan rätt.

Den särskilda ordning för avgörande av undersökningsmål (persedelsmål), som gäller enligt 1944 års lag, torde med fördel kunna inpassas även i den rättegångsordning, som blir att tillämpa efter krigsdomstolarnas avskaffande. I visst hänseende föranleder emellertid liksom i fråga om de militära brottmålen övergången till den nya rättegångsordningen en omläggning av det nuvarande förfarandet. Såsom framgår av den föregående redogörelsen skall, då vederbörade befälhavare finner domstolsbehandling erforderlig i undersökningsmål, enligt gällande bestämmelser målet hänskjutas till krigsrätt. Så skall ske utan avseende å huruvida den som är satt att bevaka kronans anspråk — i regel vederbörande krigsfiskal — med stöd av den föreliggande utredningen för sin del funnit ersättningskyldighet böra åläggas, och det är avsett att den ytterligare utredning, som kan erfordras för bedömande härav, skall förebringas inför krigsrätten. Erfarenheten torde ha visat att en sådan ordning icke är ändamålsenlig. Än mindre kan den vara förenlig med de allmänna domstolarnas uppgifter i rättegången. Den nya grundsatsen om domstolsförhandlingens koncentration kräver att domstolen icke i nu åsyftade fall får att befatta sig med målet förrän sådan utredning föreligger att den som har att bevaka anspråket på ersättning finner anledning framställa yrkande i sådant hänseende. Någon motsvarighet till det nuvarande enligt 39 § sista stycket RLK till krigsdomstol förlagda undersökningsförfarandet bör följaktligen icke bibehållas. I praxis förekommer, att utan samband med talan om ansvar eller ersättning undersökning inför krigsrätt verkställs även i fall där sådan undersökning icke är påbudnen

i särskild författning, t. ex. beträffande händelser som medfört kroppsskada eller död. Med de nya reglerna finnes givetvis icke heller utrymme för ett dylikt förfarande.

Av de av utredningen verkställda statistiska beräkningarna, för vilka tidigare redogjorts, framgår att, om domstolarnas befattning med s. k. undersökningsmål begränsas i enlighet med vad nu angivits, antalet dylika mål, som på föranstaltande av vederbörande befälhavare komma att bliva föremål för handläggning vid domstol, ansetts kunna sammanlagt uppskattas till i medeltal 415 om året. Det årliga antalet mål, som skulle komma att upptagas efter klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättnings-skyldighet, har enligt nämnda beräkningar uppskattats till i medeltal 138.

Det må vidare erinras att, på sätt framgår av redogörelsen för den disciplinära bestraffningsrätten, enligt utredningens förslag behörighet skall tillkomma vederbörande befälhavare att, då statsverket åsamkats kostnad för den lagfördes hämtande till tjänstgöring, i samband med åläggande av disciplinstraff förplikta honom att gottgöra statsverket sådan kostnad. I övrigt har utredningen icke funnit anledning att i något avseende föreslå någon avvikelse från de bestämmelser, som för närvarande gälla beträffande omfattningen av befälhavares rätt att ålägga ersättnings-skyldighet.

Enligt den nya rättegångsordningen skall talan om skadestånd eller annat enskilt anspråk i anledning av brott, om den väckes utan samband med åtal för brottet, föras i den för tvistemål stadgade ordningen. Om däremot det enskilda anspråket handlägges i samband med åtal för brottet, behandlas målet i sin helhet såsom brottmål. Denna grundsats bör gälla även i fråga om mål, som genom krigsdomstolarnas avskaffande överföras till de allmänna domstolarna. Om med tillämpning av den nya rättegångsordningen mål, som nu tillhör krigsdomstol, blir att behandla såsom tvistemål synas, med endast ett fåtal avvikelser, reglerna i nya RB om behandlingen av tvistemål utan olägenhet kunna tillämpas. Särbestämmelser torde bliva erforderliga huvudsakligen endast såvitt gäller forum samt förfarandet i sådana mål, som upptagas efter klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättnings-skyldighet.

De mål — militära tvistemål — för vilka i enlighet med vad nu angivits i ett eller annat avseende särbestämmelser erfordras torde — vare sig fråga är om mål som omedelbart upptagas till domstolsbehandling eller om mål som upptagas efter klagan över befälhavares beslut — lämpligen kunna avgränsas sålunda att till militära tvistemål bliva att hänföra dels talan som, utan samband med åtal, föres mot krigsman om skadestånd eller annat enskilt anspråk i anledning av brott av beskaffenhet att åtal för brottet skall handläggas i den för militära mål stadgade ordningen och dels talan som, likaledes utan samband med åtal, i andra fall än nyss nämnts föres mot krigsman om ersättning för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten. Med krigsman bör, på samma sätt som i fråga om åtal som skall handläggas i militärmåls ordning, i nu förevarande hän-

seende jämställas den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket i SLK-utredningens förslag är underkastad krigsmannaansvar.

Vad angår särbestämmelserna rörande forum måste uppenbarligen viss skillnad göras mellan militära tvistemål, som omedelbart upptagas till domstolsbehandling, och sådana mål, som upptagas efter klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet. Beträffande den förra gruppen torde i stället för vad i 10 kap. 1 § nya RB stadgas om behörig domstol i tvistemål böra gälla att militärt tvistemål upptages av den domstol som enligt tidigare föreslagna regler i första hand är behörig att upptaga mot svaranden väckt åtal, som skall handläggas i den för militära brottmål stadgade ordningen (s. 99) samt att, därest det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt, talan må upptagas av underrätt i den ort, där den mot vilken talan föres har att svara i tvistemål i allmänhet. I anslutning till vad som föreslagits beträffande klagan i disciplinmål torde jämväl klagan över befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet böra upptagas av underrätt. Liksom då fråga är om fullföljd av talan i disciplinmål bör uppenbarligen även i nu förevarande fall endast viss bestämd domstol vara behörig. Sålunda torde böra stadgas, att klagan varom nu är fråga skall upptagas av den domstol, som har att i disciplinmål upptaga klagan över befälhavares straffbeslut rörande den i ersättningsmålet dömde (s. 170). Det må i detta sammanhang anmärkas, att enligt 2 kap. 2 § nya RB det tillkommer hovrätt att såsom första domstol upptaga mål om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket enligt lag eller författning åtal skall väckas i hovrätt. Talan om enskilt anspråk på grund av brott, för vilket enligt av utredningen tidigare föreslagna regler åtal skall upptagas omedelbart av hovrätt, kommer alltså på grund av nyssnämnda stadgande att upptagas av hovrätt såsom första domstol vare sig talan väckes särskilt eller i samband med åtalet. Vidare må framhållas, att jämlikt 22 kap. 8 § nya RB talan om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, ej må väckas av målsäganden med mindre åtal för brottet äger rum eller talan biträdes av åklagaren. Även detta stadgande blir tillämpligt beträffande militära mål.

Liksom för närvarande torde rätt att fullfölja talan mot befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet böra tillkomma endast den dömde; ändring av beslutet till men för denne bör således icke kunna påkallas av kronan. Då 1944 års lagstiftning väsentligen torde ha tillkommit i syfte att bereda kronan tillgång till ett förenklat förfarande för rättslig prövning av här ifrågavarande ersättningsanspråk, kan nämligen kronan uppenbarligen icke ha samma anspråk som den dömde att påkalla omprövning av ett i sådan ordning träffat avgörande. Klagotiden bör liksom i disciplinmål begränsas till fyra dagar, räknade från den dag den dömde erhöll del av beslutet, och bör i fråga om målets behandling innan det upptages till handläggning vid rätten vad som föreslagits skola gälla beträffande klagan i disciplinmål äga motsvarande tillämpning (s. 171). Detta innebär bland annat att, sedan klagoskrift i rätt tid inkommit, det åligger befälhavaren att överlämna klago-

skriften jämte övriga handlingar i målet till vederbörande åklagare, varefter denne har att till domstolen överlämna handlingarna jämte av honom å kronans vägnar avgivna påminnelser. I målet bör talerätt för kronan tillkomma åklagaren med den begränsning, som följer därav att kronan icke äger påkalla ändring av beslutet till men för klaganden. Åklagaren bör således kunna icke blott yrka fastställande av befälhavarens beslut utan även, i den mån åklagaren finner anledning därtill, medgiva nedsättning av utdömda beloppet eller befrielse från ersättningsskyldighet. Det må anmärkas, att de allmänna åklagarna i gällande instruktioner ålagts skyldighet att efter förordnande utföra kronans talan i tvistemål och ekonomiska ärenden (instruktion den 24 maj 1918 för stadsfiskalerna 4 §, instruktion den 14 december 1917 för landsfiskalerna § 21 och instruktion den 24 april 1936 för landsfogdarna 24 §). Med stöd av de statistiska beräkningar, som redovisas i bilaga E till betänkandet, torde kunna antagas, att för flertalet av de åklagare, som avsetts skola få befattning med militära mål, arbetsuppgifterna med avseende å militära tvistemål skola bli av så begränsad omfattning att de utan olägenhet kunna förenas med övriga tjänsteåligganden. För de fall där utförandet av kronans talan i militära tvistemål kan visa sig medföra någon mera nämnvärd arbetsökning torde möjlighet böra beredas Kungl. Maj:t att åt annan befattningshavare uppdraga de åligganden, som föreslagits skola ankomma på vederbörande åklagare. Inom ettvarvt av militärområdena och marindistriktet samt i Stockholms och Blekinge kustartilleriförsvar ävensom i vissa staber finnes anställt särskilt juridiskt biträde. I den mån arbetslättnad finnes böra beredas åklagarna på platser, där nu avsedda befattningshavare ha sin verksamhet, skulle möjligen ombudsmannaskapet för kronan i militära tvistemål kunna åläggas dessa befattningshavare.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår att, då befälhavare ålägger ersättningsskyldighet, beslutet härom föregåtts av undersökning, som verkställt genom militär myndighets försorg. Därest efter förd klagan mot beslutet rätten finner att genom den redan föreliggande utredningen målet är så berett att det kan antagas kunna vid huvudförhandlingen slutföras i ett sammanhang, skulle det uppenbarligen leda till dubbelarbete om det oaktat förberedelse i målet alltid måste äga rum inför rätten. Det torde därför böra stadgas, att under nyss angiven förutsättning målet må upptagas till huvudförhandling utan att i nya RB föreskriven förberedelse ägt rum.

Vissa av de för militära brottmål föreslagna särbestämmelserna torde böra erhålla tillämpning jämväl beträffande militära tvistemål. Sålunda synas även för tvistemålen böra gälla de särskilda bestämmelser, som föreslagits beträffande delgivning och parts eller vittnes hämtande till rätten (s. 103), skyldighet för befattningshavare vid krigsmakten att tillhandagå med yttrande såsom sakkunnig (s. 106) samt åliggande för domstolen att tillställa vederbörande befälhavare utskrift av dom eller slutligt beslut (s. 108). Jämväl den för militära brottmål föreslagna bestämmelsen att utsättande av mål till huvudförhandling skall ske efter samråd med vederbörande befälhavare (s.

103) bör erhålla tillämpning beträffande militära tvistemål och därvid utsträckas att avse jämväl måls utsättande till förberedelse.

I andra avseenden än ovan särskilt angivits torde beträffande de militära tvistemålen i allt väsentligt utan olägenhet kunna tillämpas de regler, som enligt nya RB gälla för vanliga tvistemål.

Slutligen må anmärkas, att det måhända kan finnas lämpligt att under en gemensam avdelning i en blivande militär processlag sammanföra de i 1944 års lag nu upptagna reglerna om befälhavares domsrätt i ersättningsmål och de bestämmelser som skola gälla i fråga om den disciplinära bestraffningsrätten och befälhavares tillrättavisningsrätt.

Auditörsinstitutionen.

Enligt 13 § RLK utnämnes auditör vid regements- eller stationskrigsrätt av Konungen. Äro två eller flera regementen eller därmed likställda truppförband förlagda å samma ort eller å nära intill varandra belägna orter, må där så finnes lämpligt endast en auditör anställas vid de krigsrätter, som finnas vid dessa truppförband eller några av dem. Vid särskild krigsrätt skall enligt Konungens bestämmande såsom auditör tjänstgöra någon av de vid regements- eller stationskrigsrätterna anställda auditörerna eller, där så erfordras, av Konungen särskilt förordnad auditör.

De nu nämnda bestämmelserna ha så tillämpats att samtliga auditörsbefattningar tillsatts tillsvidare på förordnande.

Enligt samma lagrum äger Konungen, där så anses erforderligt, förordna vice auditör att, då auditören är förhindrad att tjänstgöra, inträda i hans ställe. Har ej vice auditör förordnats eller föreligger hinder även för denne, förordnas annan ställföreträdare av krigshovrätten. Till auditör eller ställföreträdare för auditör må ej utses annan än den, som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten.

Auditörs åligganden äro angivna i § 19 instruktionen den 30 juni 1942 för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler. I allt väsentligt gällde härutinnan enahanda bestämmelser enligt den i anslutning till 1914 års krigslagstiftning först tillkomna instruktionen av den 23 juli 1915.

De huvudsakligaste av auditörs åligganden äro dels att vara ledamot i krigsrätt, vid vilken han erhållit anställning, och dels att såsom medansvarig rådgivare biträda vederbörande befälhavare vid utövandet av den disciplinära bestraffningsrätten. I förstnämnda hänseende gäller att auditören i regel är bisittare i krigsrätten, vars ordförande är krigsdomaren. Enligt 59 § andra stycket RLK är vid handläggning av s. k. undersökningsmål krigsrätt domför även om krigsdomaren ej är tillstädes, och ordet i rätten föres då av auditören. Förandet av rättens protokoll åligger auditören och denne har även att ombesörja alla till krigsrättsmålen hörande expeditionsgöromål. Bestämmelser angående auditörens åligganden såsom rådgivare åt befälhavaren vid handläggningen av disciplinmål meddelas i 203 § SLK och § 9 militära be-

straffningsförelagningen. För dessa bestämmelser har redogjorts i annat sammanhang (s. 155).

Enligt instruktionen har auditören härjämte att, då vederbörande befälhavare påkallar det, biträda denne vid behandling av frågor om straffs sammanläggning och förvandling samt verkställighet av straff ävensom vid de andra tillfällen då tillgång till juridisk insikt kan vara behöfelig och annan person icke är skyldig att biträda befälhavaren. Vidare åligger det auditören att, där laga hinder ej möter, å kronans vägnar vid allmän domstol utföra de rättegångar, som förekomma vid den ifrågavarande avdelningen av krigsmakten och icke skola utföras av annan person. Slutligen är auditör skyldig att, då hinder ej möter på grund av andra tjänsteåligganden eller annan giltig orsak, efter förordnande tjänstgöra såsom ledamot i särskild krigsrätt ävensom att tjänstgöra såsom fältkrigsdomare, då han därtill förordnas.

I direktiven för förevarande utredning framhålles, att i samband med den granskning av formerna för den disciplinära bestraffningsrätten, som borde ske, jämväl bleve fråga om den medverkan, som för närvarande lämnades av auditörerna. I anslutning härtill anföres att, då det tydligen ej kunde ifrågasättas att medverkan av juridiskt kunnig person kunde undvaras, intresset härvid framför allt knöte sig till spörsmålet om uppdraget alltjämt borde ankomma å särskilda för ändamålet utsedda auditörer eller utan särskilt förordnande ankomma på befattningshavare vid domstol. Särskilt med hänsyn till behovet av kontinuitet och vana vid ärendenas handläggning pekade otvivelaktigt starka skäl i förstnämnda riktning. Om därjämte auditören kunde erhålla plats såsom ledamot av vederbörande underdomstol, skulle hans insikt i de militära förhållandena komma domstolsrättsskipningen till godo, vilket uppenbarligen skulle vara ändamålsenligt. Dessa frågor förtjänade ett noggrant öfvervägande.

De sålunda berörda frågorna ha i olika sammanhang varit föremål för öfvervägande i tidigare lagstiftningsarbete.

Enligt den ordning som gällde före 1914 års krigslagstiftning utövades den disciplinära bestraffningsrätten av vederbörande befälhavare utan biträde av ansvarig rådgivare. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 juni 1901 rörande revision av krigslagstiftningen hemställde riksdagen, att vid revisionen skulle tagas under omprövning bland annat huruvida icke vid avgörande av disciplinmål, som handlades av vederbörande befälhavare, jämte denne borde deltaga en rättsbildad person med domaransvar för beslut, mot vilka han icke reserverat sig. Majoriteten i 1901 års krigslagstiftningskommitté ansåg sig icke kunna tillstyrka en sådan anordning. Till stöd för sin uppfattning anförde kommittén bland annat (betänkandet del II s. 90) att, då befälhavaren bure ansvaret för krigslydnadens och ordningens upprätthållande inom truppen, det syntes vara riktigast att även ansvaret för det sätt, varpå de disciplinära bestraffningarna bleve använda, odelat vilade på honom, samt att det ojämförligt stora flertalet av förekommande disciplinmål till sin beskaffenhet vore synnerligen enkla och ingalunda kunde anses fordra juridiska insikter. Enligt kommitténs mening kunde icke heller, utan att än-

damålet med den disciplinära bestraffningsrätten skulle bli va mer eller mindre förfelat, den ifrågasatta anordningen under alla förhållanden genomföras, då det icke gärna kunde gå för sig att på varje ort, där någon del av krigsmakten vore förlagd eller eljest hade sin tjänstgöring, för ändamålet anställa en särskild lagfaren ämbetsman. Kommittén framhöll vidare, att det redan då tämligen allmänt praktiserades, att vederbörande chef vid handläggning av disciplinmål hänvände sig till den vid truppförbandet anställde auditören för att inhämta hans mening i saken. Enligt kommitténs förslag skulle i första hand av praktiska skäl den rådgivning utan medansvarighet för straffbeslutet som sålunda utövades av auditörerna överflyttas på de militära åklagarna, d. v. s. krigsfiskalerna. Detta skulle enligt kommitténs åsikt även ur allmän organisatorisk synpunkt medföra en bestämd fördel. Det måste nämligen, framhåller kommittén, anses mindre överensstämmande med en domares opartiska ställning, ifall lagstiftningen så ordnades att denne, innan de mål som han eventuellt hade att i sådan egenskap handlägga hänskjutits till domstolens prövning, nödgades att uttala sig rörande deras rätta behandling.

Kommitténs ståndpunkt i nämnda fråga blev icke godtagen i det lagförslag, som år 1913 remitterades till lagrådet. Enligt detta förslag skulle auditören vara medansvarig rådgivare åt befälhavaren i disciplinmålen. Förslagets bestämmelser härom överensstämde i allt väsentligt med de föreskrifter, som sedermera upptogos i 203 § SLK. Med anledning av kommitténs ovan sist återgivna uttalande anförde departementschefen (proposition nr 57 till 1914 års senare riksdag s. 157):

Det kunde icke förnekas, att auditören såsom befälhavarens juridiska biträde kunde komma i tillfälle att bilda sig en förutfattad mening i de mål, som han sedan såsom domare skulle avgöra. De olägenheter, som vore förenade därmed, syntes dock icke böra tillmätas någon avgörande betydelse. Auditören hade icke att delta i något mot viss person riktat åtalsbeslut och vore icke nödsakad att på förhand uttala någon för honom bindande mening om hur den tilltalade borde bestraffas. Då befälhavare sköte ett mål ifrån sig och överlämnade det till handläggning av domstol, betydde nämligen detta endast att han, utan att göra något uttalande om den tilltalades skuld eller oskuld eller framställa något yrkande gent emot honom, icke funne målet kunna avgöras i den för disciplinmål stadgade ordning. I överensstämmelse härmed vore även i förevarande förslag stadgat, att målet kunde hänskjutas till krigsrätt, då utredning saknades om brottets beskaffenhet eller om den tilltalades straffbarhet. Talande skäl kunde även anföras för att lämna ifrågavarande uppdrag åt auditörerna. Den disciplinära bestraffningsrättens utövande vore nämligen en domareuppgift, som snarare borde anförtros åt en såsom domare tjänstgörande person än åt åklagaren. Om såsom förslaget innebure såsom åklagare vid militärdomstolarna företrädesvis skulle anlitas stadsfiskaler och andra såsom åklagare vid de allmänna domstolarna tjänstgörande personer, syntes det icke heller kunna bestridas, att auditörerna i vida högre grad än krigsfiskalerna komme att vara i besittning av den auktoritet och den kompetens, som vore erforderlig för ifrågavarande i många fall synnerligen grannliga uppdrag.

L a g r å d e t yttrade i nu förevarande fråga (propositionen s. 387):

Att en anordning, varigenom en rättsbildad person under ämbetsmannansvar komme att med befälhavaren delta i disciplinmåls behandling, skulle erbjuda för-

delar, syntes icke kunna bestridas. Det av kommittén framförda skälet, att därigenom befälhavarens auktoritet skulle sättas i fara, saknade enligt lagrådets mening giltighet. Emot det sätt, varpå enligt förslaget syftemålet skulle vinnas, syntes emellertid kunna göras befogade invändningar. Det strede för visso emot svensk rättsåskådning att den, som i kraft av sitt ämbete uttalat sig angående det straff, vilket borde någon ådömas, skulle kunna sitta som domare i den rätt, som sedermera finge att behandla målet. Lagrådet kunde icke dela departementschefens uppfattning, att en dylik synpunkt icke skulle hava någon betydelse, då auditören icke hade att deltaga i något mot viss person riktat åtalsbeslut och han icke vore nödsakad att på förhand uttala någon för honom bindande mening om hur den tilltalade borde bestraffas. Då befälhavaren vände sig till auditören med anmodan att lämna yttrande rörande brottets beskaffenhet och det straff, som borde åläggas, låge däri, att befälhavaren för sin del ansåge disciplinstraff böra komma till användning. Auditören måste, när han hade att föreslå straff, göra sig underrättad om den felandes föregående förhållanden i tjänsten; straffets utmätande borde givetvis bero jämväl av den omständigheten, huruvida personen i fråga förut varit straffad eller icke. Det låte alltför väl tänka sig, att auditörens yttrande ginge därpå ut, att förseelsen borde ådraga högre ansvar än disciplinstraff, samt att befälhavaren därav föranleddes att frånga sin första tanke och i stället skjuta målet till domstol. Även om auditören icke såsom ledamot i denna domstol vore formellt bunden av sin förut uttalade mening, kunde han dock svårligen så helt frigöra sig därifrån, som skulle erfordras för att han skulle framstå som en opartisk domare. Redan häri låge enligt lagrådets tanke fullgiltigt anledning att underkänna den föreslagna anordningen.

Såsom ytterligare skäl mot auditörens anlitande såsom rådgivare i disciplinmål anförde lagrådet, att anordningen icke överallt kunde praktiskt genomföras, utan att tvärtom undantagen från dess tillämpning skulle bliva så många och betydelsefulla, att regeln näppeligen kunde upprätthållas.

Med anledning av lagrådets nu berörda erinringar, vilka icke föranleddes någon ändring i det riksdagen förelagda förslaget, anförde föredragande departementschefen bland annat (propositionen s. 436) att, då auditören icke såsom befälhavarens rådgivare hade någon särskild anledning att taga parti för eller emot den tilltalade, det knappast kunde ifrågasättas annat än att auditören även såsom bisittare i krigsrätten skulle behandla frågan med full opartiskhet, utan att han av förutfattade meningar låte hindra sig från att taga full hänsyn även till den vid domstolen förebragta utredningen. Departementschefen ansåge sig vidare icke böra betvivla, att i vad anginge förhållandena under fredstid den ifrågasatta anordningen kunde genomföras i ett så stort antal fall att man i allmänhet kunde säga, att en verksam kontroll komme till stånd över den disciplinära bestraffningsrättens handhavande från befälhavarens sida.

I det av 1920 års krigslagstiftningskommitté framlagda förslaget (SOU 1922: 34), enligt vilket de militära målen skulle överföras till de allmänna domstolarna och auditörens uppgifter såsom domstolsledamot i följd därav skulle upphöra, gjordes icke någon ändring i de i 203 § SLK upptagna bestämmelserna rörande auditörens åliggande såsom rådgivare åt befälhavaren vid handläggningen av disciplinmål. Enligt förslaget skulle auditörerna även tjänstgöra såsom åklagare i militära mål, som blevo föremål

för handläggning vid de allmänna underrätterna. Rörande ordningen för auditörstjänsternas tillsättande föreslogs icke annan ändring än att auditören skulle icke blott ha fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbete utan även, om dispens ej meddelats, vid avlagt prov ha visat sig äga erforderlig kännedom om militära lagar, författningar och allmänna reglementen.

Även enligt 1933 års proposition skulle såsom en följd av de militära målens överförande till de allmänna domstolarna auditörens uppgifter såsom domstolsledamot komma att upphöra. Däremot föreslogs icke heller i 1933 års proposition någon ändring i bestämmelserna angående auditörens rådgivarskap i disciplinmål. Enligt propositionen skulle för fullgörande av de åligganden som enligt SLK ankomma på auditörer — d. v. s. rådgivningen i disciplinmål — av Konungen förordnas lagfaren befattningshavare vid allmän domstol. I propositionen framhålles, att liksom dittills även den rådgivande verksamheten i övrigt avsågs skola anförtros åt ifrågavarande befattningshavare, i följd varav med förordnandet borde förenas rätt till särskild avlöning av statsmedel. Något ombudsmannaskap å kronans vägnar i rättegångar skulle däremot för de nya auditörernas vidkommande icke ifrågakomma. Dylika uppgifter skulle i stället helt anförtros åt de centrala förvaltningsorganen inom de olika försvarsgrenarna.

Enligt ett under förarbetet till 1933 års proposition inom justitiedepartementet utarbetat lagutkast skulle vad enligt SLK ålåg auditör i avseende å handläggningen av disciplinmål ankomma, i fall då häradsrätt hade att upptaga mål rörande den avdelning av krigsmakten varom fråga vore, å biträdande domare eller sekreterare i domsagan och i fall då rådhusrätt vore behörig domstol, å lagfaren ledamot av rätten. I en del av de yttranden, som avgåvos över detta lagutkast, uttalades betänkligheter mot den sålunda föreslagna anordningen.

Militieombudsmannen ansåg sålunda, att flera omständigheter talade emot att auditörens arbete lades å en tjänsteman vilken så fast som en rådhusrättsledamot eller en biträdande domare vore knuten till den civila domstolen. Rörande båda dessa kategorier av tjänstemän gällde, att en viss risk förelåge för att tjänstemannen skulle av sina göromål i domstolen sättas ur stånd att med den skyndsamhet, som krävdes ur den militära tjänstgöringens synpunkt, lämna befälhavaren sitt biträde. Åtminstone beträffande de biträdande domarna syntes vidare gälla, att de genomsnittligt bleve mindre kompetenta än de nuvarande auditörerna att lämna biträde åt den militära befälhavaren. Då nämligen de biträdande domarna för sin utbildningsskull och av andra anledningar vore underkastade ganska täta förflyttningar mellan skilda orter, syntes de i väsentligt mindre grad än de dåvarande auditörerna bliva i stånd att under tillräckligt lång tid inhämta erfarenhet och vana vid disciplinmåls handläggning. Det kunde icke gärna förväntas, att de rådmän och biträdande domare, som enligt förslaget skulle handlägga militära rättegångsmål och biträda de militära befälhavarna i disciplinmålen, kunde i någon större utsträckning av sina respektive domstolar i krigs-

tid avstås för att ingå såsom ledamöter i fältkrigsrätterna. Av sålunda anförda orsaker syntes vara nödvändigt att auditörsbefattningarna bibehölles såsom självständiga tjänster. Önskvärdheten av att sambandet upprätthölles mellan befälhavarens befattning med disciplinmålen och rådhusrättens handläggning av de militära rättegångsmålen talade emellertid till förmån för den anordningen att auditören adjungerades å rådhusrättens avdelning för militära mål. Härigenom tillfördes rådhusrätten en betydande förstärkning, och rådhusrättens ordinarie ledamöter bleve i mindre mån upptagna av arbete för de militära målen. (Såsom förut anmärkts ansåg militieombudsmannen, att vid ett överförande av de militära målen till de allmänna domstolarna 'såsom domstol i första instans endast rådhusrätter borde tagas i anspråk).

Svea hovrätt uttalade betänkligheter emot domsagosekreterares användande för auditörsgöromål. För denna syssla krävdes en erfarenhet angående militära förhållanden, som icke kunde förvärvas under den korta tid, varunder en domsagosekreterare i allmänhet kunde förväntas stanna i sin tjänst. Det vore även ur andra synpunkter mindre lämpligt att av hänsyn till den militära rättsvården giva sekreterarna i vissa domsagor en särställning. Skulle de allmänna domstolarna behandla även mål angående den militära disciplinen, vore det av synnerlig vikt att ett samband funnes mellan domstolen och den militära rättsvården i övrigt. Ett sådant samband kunde, såvitt anginge rådhusrätterna, vinnas därigenom att den jurist, som skulle handhava de huvudsakligaste auditörsgöromålen, regelmässigt såsom ledamot av rätten deltog i handläggningen av militära mål. Beträffande häradsrätt ställde sig saken däremot annorlunda. Hovrätten ville även förorda auditörstjänstens bibehållande såsom en självständig befattning. Frånsett de fördelar, som därigenom vunnes i händelse av krig, ställdes man härigenom mera fri i fråga om personvalet; en och samme man finge liksom nu handhava samtliga auditörsgöromål, täta personombyten kunde lättare undvikas och större enhetlighet i rättstillämpningen vunnes, icke minst vid disciplinmålen handläggning. Särskilt för en rådhusrätt med allenast två eller tre lagfarna ledamöter kunde det även innebära en fördel, att icke en bland dessa vore bunden vid en tjänst av den art, varom här vore fråga. Något hinder borde naturligtvis lika litet som för det dåvarande föreligga att till auditör förordna ledamot i vederbörande rådhusrätt, där det befunnnes lämpligt. Om annan person förordnades, borde han i egenskap av tillförordnad ledamot taga plats i rätten, då militärt mål där förekomme.

Göta hovrätt förordade likaledes auditörsbefattningarnas bibehållande såsom självständiga tjänster. Vid deras tillsättande borde dock tillses, att de om möjligt besattes med befattningshavare vid den domstol, som hade att handlägga militärmålen från samma avdelning, på det att det dåvarande sambandet mellan rådgivaren i disciplinmål och domstolen till båtнад för enhet i rättstillämpningen måtte bibehållas. I de fall där sekreterarbefattning vid häradsrätt förenades med auditörsbefattning borde särskilt tillses, att befattningshavaren finge stanna relativt länge, helst flera år, i sin befattning.

Krigshovrätten ansåg, att auditörsinstitutionens avskaffande skulle

innebära en påtaglig försämring av den militära rättsvården, samt anmärkte, att enligt förslaget auditörsbefattningen i sin nya gestaltning skulle påläggas en domstolsjurist, oavsett om han ägde andra kvalifikationer för densamma än vanlig, kort tjänstgöring vid domstol, medan under dåvarande förhållanden tillfälle i de flesta fall gäves att göra ett lämpligt val. Enligt krigshovrättens åsikt gjorde sig enligt förslaget en egendomlig och olycklig skillnad gällande mellan rådhusrätterna och häradsrätterna i fråga om den person, som föreslagits skola övertaga dåvarande auditörens befattning med disciplinmålen. I rådhusrätt bleve han ledamot av rätten, i häradsrätt, där behovet av hans medverkan säkerligen vore större, finge han stå utanför.

Vid förslagets remittering till lagrådet anförde departementschefen i förevarande fråga bland annat (propositionen s. 67):

Av de militära målens överflyttande å de allmänna domstolarna och den i samband därmed föreslagna ändringen av den särskilda krigsrättens sammansättning skulle bliva en följd att de nuvarande auditörerna såsom bisittare i domstolen försvunne. Därmed skulle en av deras huvudsakligaste uppgifter komma att fråntagas dem. Auditörerna fullgjorde emellertid jämväl andra funktioner. Den viktigaste av dem vore skyldigheten att vara rådgivare åt befälhavarna vid deras utövning av den disciplinära bestraffningsrätten. Då någon anledning icke funnes att ifrågasätta ändring i sättet och ordningen för utövningen av denna bestraffningsrätt, syntes vara nödvändigt att sörja för att auditörernas funktioner i förevarande hänseende upprätthölles. Helt naturligt kunde emellertid därvid icke ifrågakomma att för denna begränsade uppgift bibehålla en befattning motsvarande den de nuvarande auditörerna innehade.

Det remitterade lagutkastet utginge från att behovet av juridisk sakkunskap vid utövning av den disciplinära bestraffningsrätten skulle bäst tillgodoses därigenom att befattningshavare vid de allmänna domstolar som erhöle befattning med den militära rättsskipningen övertog de nuvarande auditörernas funktion i detta avseende. På så sätt skulle sambandet bevaras mellan de båda organen för den militära rättsvården i första instans, domstolen och befälhavaren, och samtidigt skulle garanti vinnas för att endast personer, vilka ägde förtrogenhet med allmän domarverksamhet skulle ifrågakomma till sådan tjänst.

Riktigheten av nämnda grundsatser syntes vara obestridlig. Det motstånd som rests mot utkastets försök att lösa härmed sammanhängande spörsmål i den angivna riktningen grundade sig bland annat på den uppfattningen, att de till auditörsgörö-målens fullgörande ifrågasatta tjänstemännen vid häradsrätterna icke skulle besitta eller hinna förvärva erforderlig insikt på området. Man syntes härvid ej sällan ha gjort sig skyldig till underskattning av de anspråk som numera ställdes på dem, som erhöle förordnanden att tjänstgöra såsom biträdande domare i domsagorna. Jämte den under tjänstgöring i domsaga och hovrätt ådagalagda lämpligheten för domarverksamhet syntes dessutom den kontroll som dessa befattningshavare vore underkastade såväl från häradshövdingens som hovrättens sida utgöra tillräcklig säkerhet för en fullt tillfredsställande handläggning av de militära disciplinärendena. Under alla förhållanden borde, då fråga vore om befattning såsom juridiskt biträde åt befälhavare, huvudvikten läggas vid att vederbörande tjänsteman ägde väl vitsordad kompetens för allmän domarverksamhet. Departementschefen kunde följaktligen icke finna annat än att den föreslagna ordningen ur dessa synpunkter vore att föredraga framför den nu gällande, enligt vilken den juridiska medverkan i disciplinmål i stor utsträckning lämnades av personer, vilka hade sin huvudsakliga verksamhet förlagd utom domstolarna.

Vad anginge den enligt utkastet föreslagna ordningen borde erinras, att denna

även i fråga om häradsrätterna, nämligen genom biträdande domarens ställning vid denna, tillgodosåge kravet på samband mellan målens handläggning inför befälhavaren och vid domstolen. Ur principiell synpunkt kunde visserligen ifrågasättas huruvida den som deltagit i behandlingen inför befälhavaren av ett disciplinmål därefter lämpligen borde fungera såsom rättens ordförande och ende lagfarne ledamot vid målets behandling därstädes. Emellertid syntes sådana fall bliva sällsynta, i synnerhet efter inrättandet av sekreterartjänster i domsagorna. Det nu berörda förhållandet, att ledamot i domstol toge befattning med mål som tidigare underställts hans bedömande, vore tydligen av mindre betydelse beträffande kollegiala domstolar, rådhusrätter och krigsrätter i nuvarande eller framtida sammanställning, varest bisittarna inbördes kunde göra sin mening lika gällande.

Särskilt med hänsyn till lämpligheten av att åt dem som biträdde med disciplinmålens handläggning jämväl anförtroddes den rådgivande verksamhet i övrigt som nu ålåge auditörerna, hade departementschefen ansett riktigast att genom sammanförandet i en hand av de nuvarande auditörernas samtliga uppgifter av nu berört slag för dessa uppgifter bibehålla anordningen med särskilda förordnanden å uppdraget vilka förutsatte samtycke från den förordnades sida. Det syntes kunna förutsättas, att i regel till dylikt förordnande skulle kunna erhållas befattningshavare vid den domstol som upptog mål från den avdelning av krigsmakten som uppdraget avsåge, vid rådhusrätt ledamot av rätten och vid häradsrätt biträdande domare eller sekreterare. För undantagsfall borde emellertid möjlighet hållas öppen att gå utanför denna krets. Dock borde principen att vederbörande skulle hava anställning vid domstol, om ock såsom extra tjänsteman, städse upprätthållas.

Lagrådet yttrade i nu förevarande fråga i huvudsak följande (propositionen s. 112):

Departementschefen hade i sitt anförande givit uttryck åt angelägenheten av att befälhavaren fullt ut använde sin disciplinära bestraffningsrätt. Endast i de fall då befälhavaren efter noggrann utredning och prövning funne att påföljden i det särskilda fallet ej borde stanna vid disciplinstraff eller att förseelsen i allt fall borde medföra sträng arrest eller att erforderlig utredning om brottets beskaffenhet eller den angivnes straffbarhet ej kunde vinnas, skulle han hava att överlämna målet till krigsdomstolen. Departementschefen hade ock uttalat den förmodan att den föreslagna reformen säkerligen komme att verka i den riktning att befälhavaren i mindre utsträckning än för närvarande hänsköte till domstol mål som kunde bestraffas disciplinärt samt framhållit önskvärdheten av att så bleve händelsen och att framför allt mål ej bleve hänskjutna till domstol allenast på grund av bristfällig utredning. I vad departementschefen anført funne lagrådet sig kunna instämma. Men om den uppgift som lades i befälhavarens hand således förutsattes bliva mera maktpåliggande än hittills, vore det desto mera angeläget att den rättsbildade rådgivare i disciplinmål, som ställdes till hans förfogande, både hade erforderliga kvalifikationer och kunde förväntas nedlägga tillräckligt av tid och intresse på sin befattning. En nödvändig förutsättning härför vore att löneförmånerna icke tillmättes med alltför stor njugethet. Lagrådet ansåge denna synpunkt vara för den disciplinära rättsskipningen av den synnerliga betydelse, att det bort erinras därom.

Vid behandlingen av 1933 års proposition och i anledning därav väckta motioner anförde första lagutskottet bland annat (utlåtande nr 51 s. 31):

Enligt förslaget skulle samtliga mål, som hittills handlagts av krigsrätterna, överflyttas till de allmänna domstolarna eller i vissa undantagsfall till särskild krigsrätt. Förslaget innebure däremot ingen ändring i fråga om den disciplinära bestraffningsrätt, som tillkomme befälhavare. Bland de mål, som handlades av krigsdomstolar-

na, rörde ett stort antal disciplinära förseelser, vilka normalt fölle under befälhavarnas bedömande men som av en eller annan anledning av dessa hänsköttes till krigsrätt. För närvarande syntes finnas en tendens hos de militära befälhavarna att i tveksamma fall hänskjuta till krigsrätt även sådana militära mål, där ett avgörande i disciplinär väg möjligen kunde ifrågasättas. Denna tendens hade säkerligen varit ägnad att stärka rättssäkerheten. Skulle de militära befälhavarna även efter krigsdomstolarnas avskaffande ej använda sin disciplinära bestraffningsrätt i större utsträckning än hittills, komme detta att leda till att en icke ringa del förseelser, tillhörande den grupp som departementschefen kallade skolförseelser, skulle dragas inför de allmänna domstolarna. Även om detta icke skulle innebära ett försvagande av rättssäkerheten, skulle därav dock följa en allvarlig olägenhet. Detta syntes departementschefen icke hava förbisett men hänvisade till att krigsdomstolarnas avskaffande kunde antagas komma att leda till att befälhavarna i vidgad utsträckning begagnade sig av den disciplinära bestraffningsrätt, som formellt tillkomme dem. Detta antagande vore säkerligen riktigt, då befälhavarna troligen av omtanke om de underordnade skulle söka bespara dessa det obehag, som deras ställande inför allmän underrätt skulle för dem medföra. Om förslagets genomförande skulle leda till en ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten, skulle detta emellertid medföra en avsevärd försämring av rättsvärden. Utskottet kunde icke undgå att i detta sammanhang erinra om de anmärkningar, som militieombudsmannen i framställning till Kungl. Maj:t gjort angående bristfälligheten av det material, varpå befälhavaren hade att grunda sina avgöranden.

Den anmärkning, som utskottet i förevarande avseende riktat emot det framlagda förslaget, erhöles ökad betydelse genom det sätt, varpå auditörsinstitutionen i förslaget omgestaltats. Auditörsbefattningarna vore sålunda avsedda att bli tämligen lågt avlönade sysslor, vilka i första hand skulle innehavas, där rådhusrätt skulle vara krigsdomstol, av ledamot i rätten och, där häradsrätt skulle vara krigsdomstol, av biträdande domare eller sekreterare i domsagan. Lagrådet uttalade att, om den uppgift, som lades i befälhavarens hand, förutsattes bli mera maktpåliggande än hittills, det borde vara angeläget, att den rättsbildade rådgivaren i disciplinmål, vilken ställdes till befälhavarens förfogande, både hade erforderliga kvalifikationer och kunde förväntas nedlägga tillräckligt av tid och intresse på sin befattning. Utskottet ville understryka angelägenheten härav. Genom förstärkning av auditörsinstitutionen eller på annat sätt borde tillses, att befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt utövades under fullt betryggande former. Vad sekreterarna anginge ville utskottet erinra, att sekreterartjänsterna vore avsedda att vara genomgångsplatser, som innehades blott under förhållandevis kort tid. Det vore därför att befara, att sekreterarna ofta icke skulle komma att äga tillräcklig erfarenhet angående militära förhållanden för att tillfredsställande kunna fullgöra auditörs åligganden. Beträffande ledamöterna i rådhusrätt kunde det ifrågasättas, huruvida de skulle vara benägna att ställa sig till förfogande för detta uppdrag, som mången gång komme att verka starkt störande på deras övriga tjänsteåligganden. Därest befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt skulle ökas, vore det enligt utskottets mening en oeftergivlig fordran, att detta skedde i sådan form, att man icke lämnade rum för en godtycklig prövning från befälhavarens sida. Huruvida överhuvud taget en sådan utökning kunde ske utan risk för rättssäkerheten vore ett allvarligt spörsmål, som måste noga övervägas. Prövningen av denna fråga sammanhängde nära med den av riksdagen begärda utredningen rörande möjligheten av en humanisering av strafflagen för krigsmakten.

I det av processlagberedningen år 1944 avgivna förslaget till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 9 och 10) upptages i samband med föreslagna ändringar i RLK frågan huruvida i fall då

auditör avgivit yttrande i ett disciplinmål, som sedermera hänskjutes till krigsrätt, denna auditörens tidigare befattning med saken kan anses utgöra jäv för honom att såsom ledamot i krigsrätten deltaga i målets prövning och avgörande. Processlagberedningen fäster härvid uppmärksamheten särskilt på de i 4 kap. 13 § 7 och 9 punkterna nya RB upptagna jävsbestämmelserna. Jäv mot domare föreligger enligt 7 punkten om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed och enligt 9 punkten om i andra fall än förut i lagrummet omförmäls omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet. Stadgandet under 7 punkten torde i sak överensstämja med vad i jävshänseende gäller enligt 13 kap. 1 § nuvarande RB. Den i 9 punkten upptagna bestämmelsen inbegriper vissa andra i gällande lag särskilt omnämnda fall av jäv för domare men innebär därjämte viss skärpning av de nuvarande jävsbestämmelserna. Processlagberedningen omnämner i förevarande sammanhang även att i ett fall, då krigsrätt förklarar jäv mot auditör föreligga på den grund att han förut i disciplinmål tagit viss befattning med saken, rättens ledamöter i anledning härav ådömts ansvar för oförstånd i domarämbetets utövning (NJA 1916 not B 771).

Efter redogörelse för de olika meningar i nu berörda fråga, som under förarbetet till 1914 års krigslagstiftning framfördes å ena sidan av 1901 års kommitté och lagrådet och å andra sidan av föredragande departementschefen, anför processlagberedningen vidare (SOU 1944: 10 s. 336): Tydligt vore, att praktiska hänsyn påkallade, att auditörens medverkan i disciplinmål icke borde föranleda, att han skulle vara hindrad att deltaga i sakens behandling vid krigsrätten. Då denna ståndpunkt i viss mån kunde anses strida mot vad eljest gällde angående jäv mot domare, hade beredningen, med hänsyn särskilt till den skärpning av jävsbestämmelserna, som innefattades i 4 kap. 13 § 9 punkten nya RB, ansett erforderligt att upptaga ett särskilt stadgande i detta ämne.

I anslutning till vad sålunda anförts föreslår processlagberedningen följande tillägg till 30 § RLK: »Ej skall såsom jäv mot domare anses, att ledamot i krigsrätt såsom auditör tagit befattning med krigsmål.»

I den tidigare framställningen ha redan behandlats de regler, som ansetts böra gälla i fråga om auditörens medverkan vid handläggningen av disciplinmål (s. 155). Enligt de föreslagna bestämmelserna skall det åligga vederbörande befälhavare att inhämta yttrande av auditören icke blott såsom för närvarande i fall då disciplinstraff ålägges utan — med endast få undantag — innan beslut i disciplinmål överhuvud taget meddelas, vare sig beslutet innefattar ett avgörande i sak eller innebär att målet hänskjutes till åklagaren. Härjämte skall det enligt utredningens förslag ankomma på auditören att i viss utsträckning även medverka vid den överprövning av meddelade tillrättavisningar, som enligt de förordade reglerna skall åligga den i disciplinmål bestraffningsberättigade befälhavaren (s. 177). Ett ytterligare

åliggande för auditören blir att liksom nu såsom medansvarig rådgivare biträda befälhavaren vid utövande av den honom tillkommande befogenheten att i viss utsträckning ålägga ersättningsskyldighet till kronan (s. 178). Liksom för närvarande bör uppenbarligen befälhavaren vara i tillfälle att anlita juridisk rådgivning vid behandling av frågor om sammanläggning och verkställighet av disciplinstraff ävensom vid andra tillfällen då tillgång till juridisk insikt kan vara behövlig. Även denna rådgivning bör, i den mån icke enligt särskilda bestämmelser annan befattningshavare är skyldig att tillhandagå därmed, åligga den som har att biträda befälhavaren i de avseenden som ovan angivits. Något ombudsmannaskap å kronans vägnar bör däremot, såsom framhölls i 1933 års proposition, icke påläggas auditörerna. I överensstämmelse med nu gällande föreskrift att auditör är skyldig att tjänstgöra såsom fältkrigsdomare skall enligt utredningens förslag auditör vara skyldig att mottaga förordnande såsom ledamot i krigsrätt (s. 220).

Det är uppenbart, att en verksamhet av den art och omfattning, som ovan angivits, kräver auditörstjänsternas bibehållande såsom självständiga befattningar. En särskild fråga blir, huruvida auditörens medverkan i disciplinmål, som bliva hänvisade till handläggning vid domstol, bör utgöra hinder för auditören att såsom ledamot i rätten deltaga i sakens behandling vid domstolen. Såsom framgår av det förut anförda har detta spörsmål berörts under förarbetena till nuvarande krigslagstiftning. Såväl majoriteten inom 1901 års kommitté som lagrådet funno, att auditörens opartiskhet kunde ifrågasättas, och ställde sig bland annat på grund härav avvisande mot en anordning, enligt vilken auditörens yttrande skulle inhämtas i disciplinmål. Processlagberedningen uttalar i sitt förslag till ändringar i RLK, att auditörens ledamotskap i krigsrätten i mål, varmed han tidigare tagit befattning såsom rådgivare åt befälhavaren, i viss mån kunde anses strida mot vad eljest gällde angående jäv mot domare. Enär enligt beredningens mening praktiska hänsyn påkallade att auditörens medverkan i disciplinmål ej borde hindra hans deltagande i sakens behandling vid krigsrätten, upptogs i beredningens förslag ett särskilt stadgande, enligt vilket såsom jäv mot domare ej skulle anses att ledamot i krigsrätt såsom auditör tagit befattning med vid domstolen upptaget mål. Det angives icke vilka praktiska hänsyn som åsyftas. Redan den omständigheten att, om auditören skulle anses av jäv vara hindrad att ha säte i rätten, detta skulle medföra en omläggning av hela den nuvarande organisationen, torde förklara att beredningen icke funnit närmare motivering erforderlig.

I de fall då disciplinmål bliva föremål för behandling vid domstol av den anledningen att förseelsen funnits böra föranleda svårare påföljd än disciplinstraff, har det vid målets handläggning inför befälhavaren ålegat auditören att yttra sig såväl i frågan huruvida brottslighet är för handen som i straffmättningsfrågan. Auditören har alltså haft att på grundval av den föreliggande utredningen bilda sig en uppfattning i dessa hänseenden och har även givit befälhavaren del av denna sin uppfattning. Även i fall då ett mål av annan anledning än den nu angivna hänskjutes till behand-

ling vid domstol, inträffar givetvis ofta att auditören för att kunna avgiva yttrande i saken måste bilda sig en mer eller mindre bestämd uppfattning i frågan huruvida den påtalade gärningen är av beskaffenhet att föranleda ansvar. Detta följer redan därav, att om utredningen giver stöd för ett tillförlitligt bedömande av att straffbart förfarande icke ligger den angivne till last, befälhavaren har att besluta att vad i saken förekommit icke föranleder vidare åtgärd. Det är uppenbart, att särskilt den omständigheten att auditören såsom rådgivare åt befälhavaren har att även giva uttryck åt den åsikt han i det tidigare skedet förskaffat sig måste vara ägnad att rubba tilliten till att auditören vid domstolsbehandlingen prövar saken utan förutfattad mening. Att en domare på ett förberedande stadium underkastar utredningen, sådan den då föreligger, ett rättsligt bedömande torde visserligen förekomma även i andra fall än de nu åsyftade utan att det därmed utan vidare kan sägas att han träder till målet med förutfattad mening. Enligt 45 kap. 7 § nya RB åligger det åklagaren att, då åtal väckes eller så snart ske kan därefter, tillställa rätten utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen ävensom skriftliga handlingar och föremål, som åklagaren ämnar åberopa såsom bevis. Beträffande detta stadgande framhåller processlagberedningen bland annat, att domarens kännedom om materialet möjliggör för honom att i förväg sätta sig in i de rättsliga spörsmål, som förekomma i målet och underlättar meddelande av dom i omedelbar anslutning till huvudförhandling. Å andra sidan får, uttalar processlagberedningen vidare, domaren icke bliva så bunden av det i förväg tillgängliga processmaterialet, att han grundar sitt avgörande därå eller går till huvudförhandling med förutfattad mening. Från den allmänna brottmålsprocessen, sådan denna utformats i nya RB, kunna även anföras fall, där en ledamot av rätten på ett förberedande stadium underkastar den då föreliggande utredningen ett rättsligt bedömande och jämväl i meddelat beslut låter detta bedömande komma till synes men likväl icke anses av jäv hindrad att deltaga i målets fortsatta behandling. Härvidlag må särskilt framhållas den förprovning, som avser användandet av vissa tvångsmedel, såsom häktning, reseförbud, kvarstad och skingringsförbud. Såsom allmän förutsättning för användande av dessa tvångsmedel stadgas i nya RB, att vederbörande skäligen skall vara misstänkt för brott. Prövning av sådana frågor kan komma att äga rum redan innan åtal väckes och rätten är därvid domför med endast en lagfaren ledamot. Har sålunda före målets anhängiggörande en av ledamöterna i rätten prövat förutsättningarna för och meddelat beslut i fråga om exempelvis den misstänktes häktande, varvid i regel även hänsyn skall tagas till brottets beskaffenhet i det särskilda fallet, utgör detta icke hinder för att samme domare såsom ledamot i den fulltaliga rätten deltagar i förnyad prövning av häktningsfrågan och det slutliga avgörandet av målet. Han har i nu åsyftade fall icke såsom domare eller befattningshavare i annan rätt eller hos annan myndighet än domstol tagit befattning med saken och drabbas därför icke av den i 4 kap. 13 § 7 punkten nya RB upptagna jävsbestämmel-

sen, som ifrågasatts kunna bliva tillämplig för auditörens del. Icke heller har den förprövning, varmed domaren i nämnda fall befattat sig, ansetts utgöra sådan i 13 § 9 punkten avsedd särskild omständighet, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

De jämförelser, som nu gjorts med vissa i den allmänna brottmålsprocessen förekommande fall, torde emellertid icke kunna anföras såsom belägg för att auditören i de åsyftade situationerna icke skulle vara jävig. I de från den allmänna processen tagna exemplen måste uppenbarligen av praktiska skäl bortses från de övervägande formella invändningar, som i jävshänseende kunna göras. Såsom framgår av redogörelsen för auditörsfrågans tidigare behandling kunna praktiska skäl även anföras för att auditören får säte i rätten. Endast om de praktiska skäl, som i sådant hänseende kunna påvisas, äro särskilt starkt grundade, torde emellertid avsteg från ifrågavarande jävsregler böra ske. Det måste nämligen vara i hög grad angeläget att vid överförandet till de allmänna domstolarna av de militära målen undvika anordningar, som på något sätt kunna vara ägnade att för framtiden ingiva misstro mot rättsskipningen i militära mål.

Vid behandlingen av 1933 års lagförslag framhölls från flera håll såsom önskvärt att samband upprätthölls mellan rättsskipningen vid domstolen och befälhavarens befattning med disciplinmålen samt att detta på ändamålsenligaste sätt skedde genom att auditören hade säte i rätten. Genom en sådan anordning främjades enhetligheten i rättsskipningen och det vore även eljest önskvärt att domstolen genom auditören tillfördes den specialkunskap rörande krigslagstiftningen och militära förhållanden, som auditören besatte.

Det torde icke kunna bestridas, att kontakt mellan de båda rättsskipande organen i första instans skulle från angivna synpunkter vara till fördel och att sådant samband på ett effektivt sätt skulle ernås genom att auditören finge säte i rätten. Å andra sidan kan framhållas, att en sådan anordning icke kan enhetligt genomföras. Då det gäller häradsrätterna, vilka i nuvarande läge måste tagas i anspråk för handläggning av militära mål i betydligt större utsträckning än som var avsett i 1933 års lagförslag, kan ledamotskap i rätten icke beredas auditören. I 1933 års proposition framhålles — såsom det synes med fullt fog — att det ur principiell synpunkt kunde ifrågasättas, huruvida den som deltagit i behandlingen inför befälhavaren av ett disciplinmål därefter lämpligen borde fungera såsom rättsens ordförande och ende lagfarne ledamot vid målets behandling därstädes; en sådan situation skulle dock med de föreslagna bestämmelserna endast sällan behöva inträffa. Uppenbarligen kan det icke heller ifrågakomma att för ernående av det syfte, varom nu är fråga, med avvikelse från den vanliga domstolsorganisationen bereda auditören säte i häradsrätten såsom bisittare. Önskemålet att åstadkomma samband mellan disciplinärförfarandet och domstolsrättsskipningen måste i dessa fall tillgodoses på annat sätt. Därvid erbjuder sig den utvägen att auditören åläggas att tillhandagå rätten med begärda upplysningar. Det torde kunna

antagas, att en sådan anordning skall visa sig vara för ändamålet tillfyllest, så mycket mera som erforderliga upplysningar angående speciella reglementsföreskrifter och andra militära förhållanden i regel torde med minsta omgång kunna erhållas av åklagaren, vilken redan i samband med förundersökningen har att framskaffa fullständigt utredningsmaterial. För rådhusrätternas del kan visserligen utan organisatoriska särbestämmelser ett förenande av auditörssysslan med ledamotskap i rätten åstadkommas genom att auditörsposten anförtros åt någon av ledamöterna i den domstol, som har att upptaga mål från det förband, vid vilket auditörstjänsten är inrättad. Såsom framgår av vad förut anförts kan det förutsättas, att i militära mål rådhusrätterna i icke ringa utsträckning bliva domföra med endast en ledamot i rätten. I dessa fall kan, i anslutning till vad nyss anmärkts i fråga om häradsrätterna, med fog invändas, att auditören icke lämpligen bör fungera såsom ensamdomare i mål, varmed han tidigare tagit befattning i sin egenskap av rådgivare åt befälhavaren. Jämväl eljest torde syftet med den nu ifrågasatta anordningen i allt väsentligt kunna tillgodoses på samma sätt som föreslagits beträffande häradsrätterna. Vid nu angivna förhållanden synes den fördel, som från ovan berörda synpunkter kan vara förenad med att auditören får säte i rätten, icke kunna överväga de betänkligheter, som enligt vad ovan anmärkts tala mot en dylik anordning.

Emellertid återstår frågan huruvida utan möjlighet att på en hand förena auditörssysslan och ledamotskap i rätten svårigheter kunna möta att tillfredsställande rekrytera auditörskåren. Om så är förhållandet, kan detta utgöra en anledning till undantag från eljest gällande jävsbestämmelser i enlighet med vad processlagberedningen föreslagit. Till behandling måste därför först upptagas de grunder, som böra gälla för rekryteringen.

I 1933 års proposition framhölls, att det i fråga om befattningen såsom rådgivare åt befälhavaren borde läggas vikt vid att vederbörande ägde väl vitsordad kompetens för allmän domarverksamhet. Att erfarenhet från sådan verksamhet bör anses vara särskilt kvalificerande för ifrågavarande uppgift lär icke behöva närmare motiveras. Lika obestriddt torde vara att — såsom lagutskottet framhöll vid behandlingen av propositionen — det bör tillses att den som får sig anförtrott uppdraget såsom rådgivare åt befälhavaren icke blott har erforderliga kvalifikationer utan även kan förväntas nedlägga tillräckligt av tid och intresse å sin befattning. I annat sammanhang har av utredningen förordats anordningar i ändamål att åstadkomma ett ökat utnyttjande av den bestraffningsrätt som tillkommer de militära befälhavarna för att därigenom befria de allmänna domstolarna från befattning med mål, för vilka den disciplinära bestraffningsrätten närmast är avsedd. Av utredningen har å andra sidan även förordats anordningar till säkerställande av en riktig utövning av bestraffningsrätten. I sådant avseende må särskilt erinras att, i motsats till vad nu gäller, av befälhavare ålagt arreststraff icke skall gå i verkställighet därest den lagförde påkallar domstols omprövning av straffbeslutet. En ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten utgör givetvis i allt fall en särskild anledning att tillse att befälhavarna få

tillgång till väl kvalificerade rådgivare. Förutsättning härför är att auditörernas löneförmåner bliva tillfredsställande.

Innehavarna av de nuvarande auditörstjänsterna tillhöra till övervägande del domarkåren. Till jämförelsevis stort antal ha även advokater anlitats å tjänsterna medan innehavare av andra befattningar och yrken endast undantagsvis förekomma. Av de 50 personer, som vid årsskiftet 1945—1946 innehade förordnanden å auditörsbefattningar, voro sålunda: 28 ledamöter i rådhusrätt, 3 befattningshavare vid hovrätt eller häradsrätt (därav en tingssekreterare), en befattningshavare vid länsstyrelse, 15 advokater och 3 innehavare av andra sysslor. Såsom vice auditörer voro vid samma tid förordnade: 17 ledamöter i rådhusrätt, en annan befattningshavare vid rådhusrätt, 4 befattningshavare vid hovrätt eller häradsrätt (därav en tingssekreterare och en tingsnotarie), 6 befattningshavare vid länsstyrelse, 10 advokater och 5 innehavare av andra sysslor. Å befattningar såsom krigsdomare och vice krigsdomare voro vid samma tid förordnade: 9 borgmästare, 23 rådmän, 4 andra ledamöter av rådhusrätt, 20 häradshövdingar, 5 advokater och 4 innehavare av andra sysslor. Särskild undersökning har verkställts för uträkning av i vad mån personombyten förekommit å auditörsbefattningarna, varvid med hänsyn till den utökning av antalet auditörstjänster, som skett under senaste åren, till utgångspunkt tagits årsskiftet 1936—1937. Därvid har framgått, att av de dåvarande 31 auditörerna 23 oavbrutet varit förordnade å sina tjänster under tid varierande från 5 till 22 år och 8 under kortare tid än 5 år. I medeltal uppgick tjänstetiden till 11 år.

Enligt den plan för fördelningen av de militära målen, som innefattas i bilaga C, skola för handläggning av sådana mål tagas i anspråk 29 rådhusrätter och 16 häradsrätter. I 8 av de ifrågavarande rådhusrätterna utgör antalet ledamöter fyra och i 10 flera än fyra. I 14 av dessa 18 rådhusrätter inneha ledamot eller ledamöter av rätten förordnande såsom auditör eller vice auditör. Med hänsyn härtill torde kunna antagas, att i nära nog samtliga av dessa 18 rådhusrätter någon ledamot av rätten skall vara villig åtaga sig förordnande såsom auditör. Då i dessa fall rätten är domför även utan denne ledamots närvaro, utgöra de förenämnda allmänna jävsbestämmelserna icke något hinder mot att den ifrågavarande ledamoten förordnas såsom auditör vid förband, vars mål skola upptagas av den egna domstolen. De återstående 11 rådhusrätter, som enligt fördelningsplanen ha att handlägga militära mål, ha samtliga sitt säte i stad, som tillika är kansliort för domsaga. Med hänsyn till att de nuvarande krigsdomarbefattningarna komma att upphöra, torde det kunna förväntas att åtminstone i en del av de ifrågavarande städerna häradshövding kommer att åtaga sig befattning såsom auditör. I den mån så icke sker torde, då staden är säte såväl för rådhusrätt som häradsrätt, någon svårighet knappast behöva möta att till befattningen erhålla lämplig med domstolsverksamhet förtrogen advokat. Beträffande slutligen de fall där häradsrätt har att handlägga militära mål, föreligger möjlighet att i åtminstone 8 av dessa fall såsom auditör förordna ledamot av närbelägen eller i varje fall jämförelsevis närbelägen rådhusrätt. I övriga fall torde, liksom

i motsvarande situationer för rådhusrätterna, i regel finnas att tillgå för uppgiften lämplig advokat.

Såsom förut nämnts var det enligt 1933 års förslag avsett att auditörsbefattningarna vid förband, vilkas mål skulle upptagas av häradsrätt, företrädesvis skulle besättas med befattningshavare, som i egenskap av biträdande domare eller sekreterare tjänstgjorde vid vederbörande häradsrätt. En av de huvudsakliga anmärkningar, som riktades mot förslaget, gick ut på att auditörsgöromålen skulle såvitt gällde häradsrätterna komma att påläggas befattningshavare som endast under jämförelsevis kort tid kunde stå till förfogande för ändamålet och därför icke kunde förväntas komma att besitta den erfarenhet och vana, som krävdes för fullgörande av den grannliga uppgiften såsom rådgivare åt befälhavaren.

Beträffande de nuvarande tingsdomarbefattningarna gäller att tingsdomare utnämnes eller förordnas av Kungl. Maj:t. Sker tillsättningen genom förordnande, meddelas sådant för en tid av tre år eller, där särskilda förhållanden giva anledning därtill, för kortare tid. På ordinarie stat äro för närvarande upptagna fyra av nu befintliga elva tingsdomartjänster. Till befattning såsom tingsdomare, bör företrädesvis utses assessor i hovrätt. Tingssekreterare förordnas av vederbörande hovrätt och förordnande skall i regel meddelas för ett år räknat från och med den 1 juli eller för återstående del av sagda tid. Till tingssekreterare må i regel allenast utses hovrättsfiskal, som uppfyller vissa kompetensvillkor. Den som innehaft förordnande såsom tingssekreterare i sammanlagt tre år må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande erhålla ytterligare förordnande. I det av 1943 års domarutredning avgivna betänkandet (SOU 1946: 57) föreslås, att tingsdomarbefattningarna utökas till tjuget och att samtliga dessa befattningar upptagas på ordinarie stat, varemot tingssekreterarbefattningarna föreslås skola bibehållas i huvudsak oförändrade. Domarutredningen förklarar sig utgå från att det tillsvidare liksom hittills skall vara regel att samtliga tingssekreterare efter begränsad tids tjänstgöring i domsaga återvända till hovrätten.

Den erinran som av lagutskottet riktades mot förslaget att såsom auditörer anlita biträdande befattningshavare vid häradsrätterna torde, i varje fall då det gäller tingssekreterarna, alltjämt ha fullt fog för sig. I vad mån tingsdomare skola anlitas för auditörsgöromål synes böra vara beroende av huru tjänstgöringsförhållandena för dem framdeles komma att gestalta sig. Därest icke särskilda omständigheter föranleda till annat, bör förutsättning för tingsdomares anlitan för uppgiften vara att hans tjänstgöring på platsen kan förutses bliva jämförelsevis långvarig. Tingssekreterare torde i regel icke böra komma i fråga.

Genom den nu verkställda undersökningen äro förutsättningar givna för ett slutgiltigt bedömande av den förut upptagna frågan huruvida praktiska skäl påkalla att auditörens medverkan i disciplinmål icke bör utgöra hinder för honom att deltaga i målets fortsatta behandling vid domstolen.

Av det ovan anförda torde framgå att, även om ett förenande av auditörsysslan med ledamotskap i rätten ej medgives, en tillfredsställande rekryte-

ring av auditörskåren därigenom icke äventyras. Någon anledning finnes således icke att från tillämpning av eljest gällande bestämmelser angående jäv mot domare utesluta fall, där jäv föreligger på grund därav att ledamot av rätten tagit befattning med målet i egenskap av auditör.

Härtill kommer att vid tillämpning av vad utredningen i andra delar föreslagit i vissa fall mot auditören skulle föreligga jäv, som icke under några förhållanden kunna eftergivvas. Sålunda skall enligt utredningens förslag omprövning av befälhavares beslut i disciplinmål ävensom av befälhavare meddelat beslut om åläggande av ersättningsskyldighet i regel ankomma icke såsom nu å överdomstol utan å den underrätt, som har att upptaga mål från det förband den dömde tillhör. Det är uppenbart, att den för befälhavarens avgörande medansvarige auditören icke bör deltaga i en sådan på domstolen ankommande prövning. Genomförandet av vad utredningen i nyss angivna hänseenden föreslagit är sålunda i väsentlig mån beroende av att sådant förenande av auditörssysslan med ledamotskap av domstolen varom nu är fråga icke medgives.

Vad ovan framhållits angående angelägenheten av att för framtiden avlägsna varje anledning till misstro mot rättsskipningen i militära mål torde böra föranleda bestämmelser som helt utesluta situationer, i vilka jävsfrågor av förut antytt slag kunna uppkomma. Sådana bestämmelser torde vara påkallade även med hänsyn därtill, att rättspraxis intagit den ståndpunkten att jäv mot auditör såsom ledamot i krigsrätt icke är för handen på den grund att han förut i disciplinmål tagit befattning med saken. Det bör följaktligen stadgas förbud för ledamot av domstol att deltaga i handläggning och avgörande av militärt mål, om han förut i egenskap av auditör tagit befattning med saken vid handläggning i disciplinär ordning eller i den ordning, som är föreskriven i fråga om handläggning inför befälhavaren av ärenden rörande åläggande av ersättningsskyldighet. Har auditören tagit befattning med saken på grund av sitt åliggande att även eljest tillhandagå befälhavaren med rådgivning i ärenden, där tillgång till juridisk insikt är behövlig, synes frågan om hinder för auditören att deltaga i sakens behandling vid domstol böra bedömas med tillämpning av vanliga jävsregler.

Såsom framgår av det förut anförda avser utredningen att auditörstjänsterna skola bibehållas såsom särskilda befattningar. Dessa torde liksom för närvarande böra tillsättas genom förordnande. Liksom nu bör i mån av behov även vice auditör kunna förordnas. Där två eller flera förband äro förlagda å samma ort eller å nära intill varandra belägna orter, bör för förbanden gemensam auditörstjänst kunna inrättas. De grundsatser, som böra gälla i fråga om behörighetsvillkoren för bestridande av auditörsbefattning, ha i huvudsak förut angivits. Vid tillsättning av auditörstjänst bör sålunda företrädesvis ifrågakomma ledamot i allmän domstol. Beträffande annan sökande än ledamot i domstol bör särskilt avseende fästas vid utbildning genom tjänstgöring i domstol och verksamhet vid domstol såsom advokat. Anlitandet av advokat för bestridande av auditörstjänst torde kräva att i visst avseende undantag stadgas från de bestämmelser,

som enligt nya RB skola gälla beträffande advokatväsendet. Enligt 8 kap. 2 § må till ledamot av advokatsamfund ej antagas den som är anställd i statens tjänst, med mindre samfundets styrelse medgiver undantag, och jämlikt 7 § samma kapitel är advokat, som utan styrelsens medgivande antager statlig tjänst, skyldig att genast utträda ur samfundet. Dessa bestämmelser böra förklaras icke gälla förordnande såsom auditör.

Den militära rättsvården under krig och därmed jämförliga förhållanden.

Gällande bestämmelser i RLK angående rättsskipningen i militära mål under krig och därmed jämförliga förhållanden innehålla i huvudsak följande.

Fältkrigsrätt skall vara underdomstol vid krigsmakten från den dag krigsmakten för annat ändamål än övning ställes på krigsfot. Om endast en del av krigsmakten är ställd på krigsfot, förordnar Konungen, huruvida fältkrigsrätt skall vara underdomstol vid denna del (16 §). Konungen bestämmer vid vilka särskilda avdelningar fältkrigsrätt skall vara inrättad (17 §). Då krigsmakten eller del därav är ställd på krigsfot, anses den enligt i SLK använd terminologi såsom mobiliserad. Enligt motiven fordras för att total mobilisering skall anses ha ägt rum icke att beväringens samtliga årsklasser inkallats utan endast att krigsmaktens samtliga truppförband och avdelningar erhållit order om mobilisering. De nyss återgivna bestämmelserna innebära, att vid total mobilisering fältkrigsrätt är underdomstol för såväl fältförband och lokalförsvarfsförband som depåförband, att om och så länge mobiliseringen endast är partiell Konungen för varje särskilt fall prövar om fältkrigsrätt bör inrättas vid de avdelningar, som mobiliseras, men att, om mobiliseringen övergår från total till partiell, fältkrigsrätt skall utan Konungens förordnande fortfarande vara underdomstol vid de mobiliserade avdelningarna till dess mobiliseringstillståndet upphört. Dagen från vilken fältkrigsrätt skall vara underdomstol eller fältkrigsrätt skall upphöra tillkännagives genom av Konungen utfärdad kungörelse (16 §).

Beträffande detacherade, från huvudstyrkan avskilda eller av fienden inneslutna avdelningar äger vederbörande befälhavare förordna om inrättande av fältkrigsrätt (18 och 19 §§).

Fältkrigsrätt utgöres av tre ledamöter, därav en civil, fältkrigsdomaren, och två militära (20 §).

Till fältkrigsdomare förordnas krigsdomare eller auditör eller, där sådan icke finnes att tillgå, annan som fullgjort vad författningarna föreskriva såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten. Fältkrigsdomaren förordnas av Konungen för den tid fältkrigsrättens verksamhet fortfar. I de fall då sålunda utsedd fältkrigsdomare ej finnes att tillgå har den befälhavare, som föranstaltar om krigsrättens sammankallande, att förordna fältkrigsdomare (22 §).

De militära ledamöterna förordnas för varje särskilt tillfälle av den befälhavare, vilken föranstaltar om krigsrättens sammankallande. I mål mot generalsperson, flaggman eller regementsofficer skola till militära ledamöter förordnas en generalsperson eller en flaggman samt en regementsofficer. I mål mot officer av kaptens eller lägre grad ävensom i mål, som ej rör åtal mot viss person, förordnas en regementsofficer och en officer av kaptens grad eller två officerare av kaptens grad. Slutligen skola i mål mot underofficer eller någon av manskapet till militära ledamöter utses en officer av minst kaptens grad och en underofficer av fanjunkares eller likställd grad. De militära ledamöterna böra tillhöra den avdelning av krigsmakten, vid vilken fältkrigsrätten skall hållas; dock må vid åtal mot officer eller underofficer ledamöterna ej tillhöra samma regemente eller samma därmed likställda truppförband som den tilltalade (21 §).

För domförhet kräves, att samtliga ledamöter äro tillstädes i rätten (59 §).

Allmän åklagare vid fältkrigsrätt är krigsfiskal, vilken förordnas av befälhavaren för den avdelning där krigsrätten inrättats (31 och 34 §§).

Då ärende förekommer, som skall handläggas av fältkrigsrätt, sammanträder rätten efter förordnande av befälhavaren för den avdelning, vid vilken fältkrigsrätten skall hållas, eller, då Konungen utsett annan befälhavare att meddela dylikt förordnande, av denne. Den befälhavare, som förordnar om fältkrigsrätts hållande, skall tillika efter samråd med fältkrigsdomaren bestämma tid och plats för rättens första sammanträde samt till detsamma inkalla rättens samtliga ledamöter (23 §).

Är fältkrigsdomaren krigsdomare, vice krigsdomare, auditör, häradshövding eller revisionssekreterare eller innehar han domarbefattning vid rådhusrätt eller hovrätt, skall han vara rättens ordförande. Beträffande fältkrigsdomare, som icke innehar sådan befattning som nyss nämnts, äger Konungen förordna, att han skall vara ordförande (20 §). Skall ej fältkrigsdomaren vara ordförande, tillkommer ordförandeskapet den främste militäre ledamoten men förhör med parter och vittnen skall även i detta fall verkställas av fältkrigsdomaren (57 §). Då beslut skall fattas åligger det fältkrigsdomaren att lämna en kort framställning över vad i saken förekommit och att angiva de lagrum och författningar, som äro tillämpliga. Vid omröstning skall han säga sin mening först (60 §). Protokoll föres av fältkrigsdomaren och denne skall även uppsätta rättens beslut samt, sedan detta justerats och avkunnats för parterna, expediera detsamma (61 §).

Under krig kan i vissa fall inrättas en extra ordinär domstol, benämnd *stån dr ä tt*. Sådan domstol består av elva ledamöter, därav en fältkrigsdomare, fem officerare, två underofficerare samt tre av manskapet, och tillsättes av högste befälhavaren på platsen. För ~~att~~ ståndrätt skall få inrättas förutsättes, att någon vid trupp, som är i fält, eller å fartyg, som för krigsföretag är på sjötåg, eller i belägrad fästning begått brott, som är belagt med dödsstraff. Den brottslige skall vidare ha blivit gripen på bar

gärning, och våda för krigslydnaden eller säkerheten skall vara att befara, såvida ej den brottslige utan uppskov befordras till straff. Ståndsrett sammanträder genast inför samlad trupp och må ej upplösas, förrän den fattat sitt beslut och utslag blivit avkunnat. Föremål för ståndsretts prövning är endast, huruvida den tilltalade under för handen varande omständigheter må dömas till dödsstraff. För den tilltalades fällande erfordras, att minst nio av domarna äro ense därom. Ådömes ej dödsstraff, skall målet förvisas till behandling vid vederbörande krigsdomstol. Finner befälhavaren, att han på grund av föreliggande förhållanden ej bör låta verkställa utslag av ståndsrett, eller har verkställighet ej följt inom tjugufyra timmar efter det utslaget avkunnades, skall saken genom befälhavarens försorg underställas krigsöverdomstols prövning (83—90 §§).

Beträffande rättsskipningen i andra instans gäller för närvarande huvudsakligen följande.

Om i krigstid särskild krigsöverdomstol erfordras för armé eller arméavdelning, som befinner sig i fält eller inom fästning, för flotta eller eskader, som är på sjötåg, eller för två eller flera sådana avdelningar av krigsmakten gemensamt, då de äro förenade under en befälhavare, äger Konungen förordna att överkrigsrett där skall inrättas (27 §). Endast om och i den mån krigshovrättens verksamhet omöjliggöres eller väsentligt försvåras till följd av förhållanden, som sammanhånga med kriget, skall således överkrigsrett inrättas och krigshovrätten kvarstår med oförändrad sammansättning såsom krigsöverdomstol för de avdelningar, vid vilka överkrigsrett ej inrättas.

Därest i fält eller på sjötåg under krig avdelning av krigsmakten blir skild från förbindelse med den ort, där krigsöverdomstolen finnes, eller under krig avdelning, som är i fästning, på sådant sätt blir avskild, äger den avskilda avdelningens befälhavare att, där så för krigstuktens upprätthållande finnes nödigt, bestämma att överkrigsrett skall inrättas (28 §).

Överkrigsrett utgöres av en generalsperson eller flaggman såsom ordförande, två överauditörer samt två officerare av regementsofficers grad. Ordförande och överauditörer förordnas av Konungen för den tid överkrigsrettens verksamhet fortfar. Övriga ledamöter utses vid förefallande behov av högste befälhavaren. Till överauditör må ej förordnas annan än den, som fullgjort vad i författningarna föreskrives såsom villkor för att nyttjas i domarämbeten (27 §).

Överkrigsretts verksamhet upphör, så snart lämpligen kan ske, å dag som bestämmes av Konungen eller, i fall då överkrigsretten tillsatts av vederbörande befälhavare, då förbindelsen återknutits med den ort, där den krigsöverdomstol finnes, varunder den ifrågavarande avdelningen förut lydde (29 §).

Beträffande förfarandet vid överkrigsrett gälla i allt väsentligt enahanda bestämmelser som i fråga om förfarandet i krigshovrätten (69—78 §§).

Åklagare vid överkrigsrett är liksom vid krigshovrätten överkrigsfiskal (31 §).

I högsta instans upptagas och avgöras militära mål i krigstid i enahanda ordning som gäller för fredstid.

I detta sammanhang torde även böra redogöras för huvudsakliga delar av lagstiftningen på hithörande område i Norge, Danmark, Finland och Schweiz.

I Norge, där sedan år 1923 någon särskild krigsdomstolsorganisation icke finnes i fredstid, skola enligt den tidigare jämväl för fredstid gällande militära rättegångslagen av den 29 mars 1900 — lov om rettergangsmåten i militære straffesaker — särskilda krigsdomstolar alltjämt vara inrättade i krigstid. Under åren 1940—1944 ha vid ett flertal tillfällen genom provisoriska förordningar ändringar skett i nämnda lag, och enligt meddelande från det norska Justisdepartementet förberedas ytterligare ändringar däri.

De militära domstolarna utgöras av krigsrett och militær forhørsrett och skola vara inrättade för avdelningar av krigsmakten, som äro ställda på krigsfot. Därjämte finnes en extra ordinär krigsdomstol, standrett.

Krigsrett består av en krigsdomare som ordförande och fem militära ledamöter (domsmenn). Dock kan, under förutsättning att domstolen från början varit fullsutten, handläggningen av ett mål fortgå, så länge icke antalet domsmenn på grund av förfall eller annan orsak nedgått under tre. Krigsdomare skall vara i besittning av de för underrättsdomare föreskrivna fordringar och förordnas av Konungen eller den Konungen bemyndigar. Företrädesvis skall förordnas domare, som har tjänstgjort såsom officer. De militära ledamöterna förordnas av krigsdomaren och deras grad växlar alltefter den tilltalades ställning.

Inför militær forhørsrett företagas i vissa fall vittnesförhör och förberedande åtgärder i militära mål. Sådan domstol utgöres av en förhørsdomare, som skall vara eller äga kompetens såsom underrättsdomare. Vid rättens förhandlingar skall ett militärt rättsvittne närvara, som när rättsförhandlingen riktar sig mot en bestämd person bör vara av minst samma grad som denne. Rättsvittnet har till uppgift bland annat att fästa domarens uppmärksamhet på militära förhållanden som äro av vikt för målets bedömande.

Standrett är en extra ordinär domstol, motsvarande den svenska ståndrätten.

Enligt för närvarande gällande provisoriska bestämmelser finnas icke några över krigsrätterna stående domstolar. Före tillkomsten av en förordning den 3 juli 1940 skulle däremot landets högsta domstol, Høiesterett, i sin vanliga sammansättning upptaga från krigsrett överklagade mål, och en avdelning av domstolen skulle såsom Høiesteretts kjæremålsutvalg i vissa fall pröva, huruvida klagan mot krigsretts dom finge fullföljas i Høiesterett. Före lagändring, som vidtogs i samband med att krigsdomstolarna avskaffades i fredstid, hade två armé- eller marinofficerare säte i Høiesterett vid behandlingen av militära mål.

Militära åtalsmyndigheter äro försvarschefen, försvarsgrenschefer, i förevarande egenskap benämnda generaljurisdiktionschefer, och jurisdiktions-

chefer, som förordnas av Konungen eller den Konungen därtill bemyndigar bland officerare av regementsofficers eller högre grad. Såsom undersökningsmyndigheter utan självständig åtalsrätt fungera officerare i kompanichefs eller högre ställning. Generaljurisdiktionscheferna och jurisdiktionscheferna biträdas av befattningshavare med juridisk utbildning, de förra av en generaladvokat och de senare av krigsadvokater. Vid meningsskiljaktighet mellan jurisdiktionschef och krigsadvokat kan den senare påfordra, att frågan hänskjutes till generaljurisdiktionschefen eller i vissa fall försvarschefen, som efter generaladvokatens hörande beslutar i ärendet.

Åtal föregås i regel av förundersökning (efterforskning), varvid bland annat skall utrönas, huruvida disciplinär bestraffning kan ifrågakomma. Under efterforskningen kan förhör anställas med såväl militärpersoner som andra. Vid förhör inför generaladvokaten eller krigsadvokat (krigsförhör) skola två vittnen närvara. I vissa fall hålles förhör och vidtages till utredningen hörande åtgärd av vederbörande förhørsrett. Är det fråga om ett mindre svårt brott — i allmänhet brott vara icke kan följa svårare straff än straffarbete (fängsel) i tre år — och avgiver den förhörde ett oförbehållsamt erkännande, som bestyrkes av omständigheterna i övrigt, kan med den anklagades samtycke målet avdömas av förhørsretten.

För fällande dom vid krigsrett krävas minst fyra röster.

Reglerna för själva förfarandet inför domstolarna ansluta sig i allt väsentligt till de bestämmelser, som gälla för den allmänna straffprocessen.

I *Danmark* skola såsom tidigare omnämnts de civila domstolarna vid handläggningen av militära mål ha sin vanliga sammansättning. Den militära rättegångslagen gör icke skillnad mellan freds- och krigsförhållanden. I motiveringen till det kommittéförslag, som låg till grund för lagen, uttalades emellertid, att det kunde väntas bliva nödvändigt att i krigstid avvika från lagens bestämmelser men att det ej ansetts erforderligt att meddela regler därför, ehuru ett sådant avvikande givetvis borde ske i form av lag, eventuellt genom en provisorisk sådan. Någon för krigstid avsedd lagstiftning har icke kommit till stånd.

I *Finland* gällande bestämmelser på hithörande område återfinnas i lag den 16 april 1920 om krigsdomstolar och rättegången därstädes med därtill hörande tillämpningsföreskrifter. Under de senaste åren ha genom olika lagar i skilda hänseenden avvikelser gjorts från innehållet i nämnda lag. Så skedde till en början genom lag den 16 mars 1940 om rättegången vid krigsdomstolarna under krigstid. Denna lag ersattes sedermera med en lag den 30 december 1941 angående vissa interimistiska undantag från lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Omfattande ändringar i sistnämnda lag ha genomförts genom lag den 28 december 1945. Lagen den 30 december 1941 upphör att gälla senast med utgången av år 1947.

Krigsdomstolar i krigstid äro fältkrigsrätt, överkrigsdomstolen, överfältkrigsrätt, högsta domstolen samt ståndrätt.

Fältkrigsrätt är underdomstol vid krigsmakten från den dag rikets krigsmakt för annat ändamål än övning ställes på krigsfot. Om allenast en del av

krigsmakten ställes på krigsfot, bestämmer statsrådet, huruvida vid denna del av krigsmakten fältkrigsrätt skall vara underdomstol. Om fältkrigsrätt skall vara underdomstol, förordnar statsrådet, vid vilka särskilda avdelningar av krigsmakten sådan skall inrättas. Fältkrigsrätt utgöres av en lagfaren ordförande samt en officer av minst löjtnants grad och en till underbefälet eller manskapet hörande person. Att det militära inslaget i fältkrigsrätten fått den nämnda sammansättningen sammanhänger med att åtal mot officerare och vid krigsmakten anställda civila tjänstemän skola upptagas av överkrigsdomstolen eller överfältkrigsrätt såsom första instans. Genom lagen den 30 december 1941 har från denna ordning avvikelse skett, i det att fältkrigsrätt skall upptaga mål mot officerare av lägre grad än regementsofficer samt med avseende å tjänsteställning därmed jämförliga militär- och civiltjänstemän. I sådana fall skola båda de militära ledamöterna vara officerare, vilka böra inneha, den ene minst regementsofficers och den andre minst löjtnants grad. Medan ordförande i fältkrigsrätt förordnas av högsta domstolen, utses övriga ledamöter för varje tillfälle av befälhavaren för den avdelning, där fältkrigsrätten är inrättad. Vid detacherad eller av fienden innesluten avdelning äger under vissa förutsättningar vederbörande befälhavare förordna om inrättande av fältkrigsrätt.

Överkrigsdomstolen är krigsdomstol i andra instans under fredstid men fungerar såsom sådan även i krigstid. Den utgöres av överauditör, vilken bör äga skicklighet och erfarenhet i domarvärv, såsom ordförande samt såsom ledamöter två lagfarna överauditörer ävensom två officerare av minst regementsofficers grad, av vilka den ene bör höra till armén och den andre till flottan. Jämlikt förenämnda undantagslagstiftning kunna, om det befinnes nödigt, vid krigsöverdomstolen inrättas flera avdelningar.

Överfältkrigsrätt kan i krigstid inrättas såsom särskild krigsdomstol i andra instans för armé eller arméavdelning, som befinner sig i fält eller inom fästning, för flotta eller eskader, som är på sjötåg, eller för två eller flera sådana avdelningar gemensamt, då de äro förenade under en befälhavare. Om inrättande av överfältkrigsrätt förordnar statsrådet. Sådan rätt utgöres av en överauditör, som bör äga skicklighet och erfarenhet i domarvärv, såsom ordförande samt tre officerare av minst regementsofficers grad. Såväl ordförande som övriga ledamöter utses av överbefälhavaren för den tid överfältkrigsrättens verksamhet varar. Om under krig avdelning av krigsmakten blir skild från förbindelse med ort, där överfältkrigsrätten finnes, äger den avskilda avdelningens befälhavare, där han så finner nödigt, bestämma att överfältkrigsrätt skall inrättas ävensom meddela förordnande för ordförande och ledamöter i rätten.

Då militära mål förekomma i högsta domstolen, skola förutom det antal ledamöter, som, för domförhet äro i allmän lag stadgat, i målens handläggning deltaga två av republikens president för ett år i sänder utsedda officerare av minst överstes grad.

Ståndrätt motsvarar den svenska ståndrätten.

Till allmän åklagare vid fältkrigsrätt — liksom vid i fredstid inrättad

krigsrätt — utser befälhavaren för den avdelning, vid vilken krigsrätten är inrättad, för en tid av ett år i sänder officer av löjtnants eller högre grad. Enligt den förenämnda interimistiska undantagslagstiftningen må emellertid till åklagare förordnas jämväl till detta uppdrag skickad fänrik, kornett eller underlöjtnant eller militärtjänsteman, som avlagt juridisk slutexamen. Med hänsyn till att fältkrigsrätt äger upptaga mål mot officerare av lägre än regementsofficers grad har stadgats, att i mål, i vilket officer står under åtal, såsom åklagare icke må tjänstgöra officer, som innehar lägre grad än den åtalade, person som avlagt juridisk slutexamen likväl undantagen. Vid överkrigsdomstolen är krigsfiskal åklagare. Han bör vara lagfaren och utnämnes av högsta domstolen. Inrättas överfältkrigsrätt, förordnas av överbefälhavaren särskild krigsfiskal att vara åklagare därstädes. Åklagare vid krigsrätt är skyldig att där så erfordras anställa förberedande undersökning i målen.

Vid krigsrätt skall, då så prövas nödigt, fullmäktig från den trupp, som den tilltalade tillhör, vara tillstädes för att bevaka hans rätt samt meddela nödiga upplysningar.

Mål som röra brott av grövre beskaffenhet skola genom underställning bringas under högre rätts prövning.

Den som vill överklaga fältkrigsrätts utslag har att inom åtta dagar från det utslaget avkunnades eller tillhandahölls honom avgiva missnöjesanmälan. Anmäles ej missnöje, står utslaget fast. Tiden, inom vilken missnöje skall anmälas, har genom den ovan omförmälda undantagslagstiftningen förkortats. Enligt lagen den 16 mars 1940 och lagen den 30 december 1941 i dess ursprungliga lydelse skulle anmälan ske före utgången av dagen efter den då utslaget avkunnats. Genom lagen den 28 december 1945 har tiden utsträckt till och med tredje dagen efter den då utslaget avkunnats.

Rätten att fullfölja talan till högsta domstolen är såväl under fred som i krigstid på visst sätt inskränkt i fråga om andra mål än sådana som överkrigsdomstolen handlagt såsom första instans. I krigstid skola besvär över överkrigsdomstols utslag ingivas inom åtta dagar efter avkunnandet eller delgivningen. Vill den som genom krigsöverdomstols utslag dömts till döden söka nåd, skall detta göras inom den för besvärs anförande föreskrivna tiden.

Genom den förenämnda undantagslagstiftningen ha betydelsefulla inskränkningar gjorts i rätten att fullfölja talan mot dels fältkrigsrätts och dels överkrigsdomstolens eller överfältkrigsrätts utslag. Vad angår talan mot fältkrigsrätts utslag innehöll 1940 års lag en bestämmelse av innehåll att, om någon ertappats på bar gärning vid förövande av vissa angivna förbrytelser och därför enhälligt fällts till ansvar, rätten kunde förordna, att utslaget skulle utan att underställas krigsöverdomstols prövning och utan rätt för den dömde att anföra besvär däröver omedelbart gå i verkställighet. Bestämmelsen i fråga överflyttades sedermera till 1941 års lag och utsträcktes samtidigt till att gälla även andra brott, då upprätthållandet av disciplinen eller annat viktigt militärt skäl sådant oundgängligen påkallade. För omedelbar verkställighet förutsattes emellertid enligt 1941 års lag, att rätten varit enhälligt ej blott angående straffdomen utan även i fråga om dess omedelbara verk-

ställighet. Ifrågavarande inskränkning i fullföljdsrätten upphävdes genom 1945 års lagändring. Fullföljd av talan till högsta domstolen mot överkrigsdomstolens eller överfältkrigsrätts utslag har alltsedan tillkomsten av 1940 års lag medgivits allenast i mål, som i första instans anhängiggjorts i överrätt. Ändring får således ej sökas i mål, som genom underställning eller besvär dragits inför krigsöverdomstol. Sådant mål må ej heller nådevägen eller genom underställning bringas under högsta domstolens prövning.

Enligt krigsdomstolslagen skall utslag som vunnit laga kraft utan uppehåll befordras till verkställighet. Genom undantagslagstiftningen erhöll befälhavare befogenhet att, om militära skäl sådant krävde och domstolen ej förordnat om den sakfälldes häktande eller om omedelbar verkställighet av utslaget, uppskjuta verkställigheten av straffet, där detta kunde ske utan att den militära disciplinen och ordningen äventyrades. Denna befogenhet för befälhavare upphörde med tillkomsten av 1945 års lag.

Förslag till ny lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes har år 1936 framlagts av en av statsrådet den 20 september 1934 tillsatt kommitté för beredning av ny straff- och rättegångslagstiftning för krigsmakten. Förslaget, som icke föranlett framläggande av någon proposition för riksdagen, innefattar endast smärre ändringar i den nuvarande krigsdomstolslagens reglering av hithörande frågor.

I *Schweiz* äro bestämmelser om den militära rättegångsordningen meddelade i Militärstrafgerichtsordnung av den 28 juni 1889 med däri år 1927 och 1937 vidtagna ändringar.

Domstolsorganisationen är ensartad under fred och i krigstid.

Krigsdomstolar äro fördelningskrigsrätt (Divisionsgericht), och territoriell krigsrätt (Territorialgericht), kassationskrigsrätt (Militärkassationsgericht) samt extra ordinär krigsrätt (Ausserordentliches Militärgericht).

Fördelningskrigsrätter och territoriella krigsrätter äro sidoordnade underinstanser, vilkas antal och verksamhetskrets bestämmas av förbundsrådet. De bestå av en ordförande (Grossrichter) och sex bisittare (Richter). Ordföranden skall tillhöra en särskilt inrättad kår av juridiskt bildade personer, som fullgjort viss tjänstgöring såsom truppofficerare (Justizoffiziere), och skall ha majors grad. Av bisittarna äro tre officerare och de övriga underofficerare eller av manskaps grad. Ordförande och bisittare jämte suppleanter för de senare utnämnas av förbundsrådet för en tid av tre år.

Kassationskrigsrätten prövar ansökningar om kassation av fördelningskrigsrätternas utslag och utgöres av en ordförande, som skall vara justitieofficer av överstes grad, och fyra bisittare (Richter) jämte två suppleanter, samtliga utsedda av förbundsrådet för tre år. Bisittarna jämte suppleanterna skola vara officerare med juridisk utbildning men behöva icke tillhöra justitieofficerskåren.

Den extra ordinära krigsrätten består av tre justitieofficerare av överstes grad och fyra »överstedivisionärer». Den har att upptaga åtal mot vissa högre chefer och utses för varje särskilt tillfälle av förbundsförsamlingen.

Allmän åklagare vid fördelningskrigsrätt och territoriell krigsrätt är en

justitieofficer (Auditor). Vid kassationskrigsrätten företrädas det allmännas intressen av en justitieofficer av överstes grad (Oberauditor). Denne är även åklagare vid den extraordinära krigsrätten.

När brott av beskaffenhet att böra åtalas inför krigsdomstol föröfvats och grundad anledning till misstanke mot viss person föreligger, skall vederbörande militäre chef förordna om förundersökning. Denna verkställles av en undersökningsdomare (Untersuchungsrichter), som skall vara justitieofficer. När undersökningsdomaren avslutat förundersökningen, skall han därom underrätta auditören och den misstänkte, vilka äga begära komplettering av förundersökningen.

Beslut om åtal fattas av auditören utom i vissa fall, då frågan därom av denne skall hänskjutas till överauditören. Om fallet bör behandlas disciplinärt, skola handlingarna tillställas vederbörande bestraffningsberättigade befälhavare.

Om den tilltalade icke utsett försvarare, förordnas sådan av krigsrättens ordförande. Varje rättsbildad officer inom den fördelning, den åtalade tillhör, är skyldig att åtaga sig uppdrag såsom försvarare.

För fällande dom fordras allenast enkel majoritet utom i fråga om dödsdom, då sex röster erfordras.

Den förberedande undersökningen i saker, som skola upptagas av den extra ordinära krigsrätten, ombesörjes av överauditörens ställföreträdare. Beslut om anställande av åtal inför nämnda krigsrätt meddelas av förbundsrådet.

Rättsmedel äro mot undersökningsdomares beslut besvär och mot fördelningskrigsrätts utslag kassation och resning (Revision). Besvär anföras hos överauditören, som meddelar slutligt beslut. Begäran om kassation skall framställas hos fördelningskrigsrätten inom tjugufyra timmar efter utslaget avkunnande. Den extra ordinära krigsrättens avgöranden kunna icke överklagas.

I krigstid kan, om landets väl så anses kräva, krigsdomstol besluta att dess dom omedelbart skall gå i verkställighet. För sådant beslut fordras dock enhällighet.

Beträffande behovet av särskild domstolsorganisation i första instans under krig och därmed jämförliga förhållanden anförde 1901 års krigslagstiftningskommitté, vars betänkande legat till grund för 1914 års krigslagstiftning, bland annat följande (betänkandet del II s. 324).

Det låge i sakens natur, att i krigstid, då de militära tjänstgöringsförhållandena vore helt andra än under fred, ett vida större antal krigsrätter komme att erfordras än som antagits kunna fylla behovet därav under fredstid. Skulle även i krigstid det civila elementet i krigsrätt utgöras av två lagfarna personer, komme följaktligen en betydligt större personal att erfordras för besättning av de civila domareplatserna i krigsrätterna än eljest. Med hänsyn härtill och då det tydligen skulle möta mycket stora svårigheter att under de förhållanden, som här vore i fråga, på lämpligt sätt rekrytera en så pass talrik civil domarepersonal, som för ändamålet skulle

krävas, hade kommittén ansett det lagfarna elementet i krigsrätt då böra inskränkas till en person.

De mål, som i krigstid kunde förekomma vid krigsrätterna, vore utan tvivel långt oftare och i vida större mån än eljest av beskaffenhet att för sitt rätta bedömande fordra insikter och erfarenhet inom det militära området. Kommittén hade därför funnit det militära elementet under berörda förhållanden böra äga övertikt och hade i enlighet därmed föreslagit, att fältkrigsrätt skulle bestå av fyra ledamöter, därav tre militära och en civil.

I överensstämmelse med kommitténs förslag skulle enligt ursprungliga lydelsen av 20 § RLK fältkrigsrätt utgöras av en civil och tre militära ledamöter. Genom lagändring den 12 juni 1942 begränsades antalet militära ledamöter till två.

I samband med att 1920 års riksdag i skrivelse, nr 227, hos Kungl. Maj:t anhöll om utredning angående krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid, anfördes att det av lätt insedda skäl syntes riksdagen ej vara möjligt att även i krigstid undvara särskilda krigsdomstolar. En annan sak vore, att det givetvis kunde tagas under övervägande, vilken organisation lämpligen borde givas åt dessa domstolar.

1920 års krigslagstiftningskommitté, som i sitt år 1922 avlämnade betänkande föreslog krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid och de militära målens överförande till de allmänna domstolarna, ingick icke på frågan om rättskipningen i sådana mål under krigstid i vidare mån än att de bestämmelser i RLK, som rörde förhållandena i krigstid, förutsattes fortfarande skola gälla.

I utlåtande av första lagutskottet vid 1932 års riksdag, nr 15, — vilket av riksdagen åberopades vid hemställan hos Kungl. Maj:t om undersökning huruvida och i vad mån en överflyttning kunde ske å de allmänna domstolarna av mål som hörde till krigsdomstolarnas upptagande — anföres att det av skäl, som ej syntes behöva närmare utläggas, icke torde kunna ifrågakomma att avskaffa krigsdomstolarna jämväl för krigstid.

I den till 1933 års riksdag framlagda propositionen, nr 223, med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes föreslogs avskaffande av de i fred fungerande krigsrätterna men behållande för krigstid av fältkrigsrätter och överkrigsrätt.

I utlåtande av första lagutskottet vid 1945 års riksdag, nr 24, vilket av riksdagen åberopats vid anhållan hos Kungl. Maj:t att låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande, anföres att, då utskottet på angivna grunder ansåge övervägande skäl tala för att krigsdomstolarna avskaffades, utskottet liksom vid 1920 och 1932 års riksdagar hyste den uppfattningen, att det endast vore under fred som särskilda krigsdomstolar kunde avvaras. Under krig ävensom under tid, då rikets krigsmakt eller del därav för annat ändamål än övning vore ställd på krigsfot, syntes en organisation med särskilda krigsdomstolar vara nödvändig. Kärnan i de krigsrätter, som enligt på förhand fastställd organisation sålunda skulle finnas under krigstid, komme att bildas av de ledamöter i de allmänna domstolarna, som redan i fredstid sysslat med de militära målen.

I direktiven för nu förevarande utredning anföres i det hänseende varom här är fråga: Vad anginge rättsskipningen under krig och förstärkt försvarsberedskap syntes det kunna förutsättas, att den nuvarande domstolsorganisationen med särskilda fältkrigsrätter i stort sett måste bibehållas. Sammansättningen av dessa krigsrätter syntes emellertid behöva ändras och det vore ej heller uteslutet att förutsättningarna för inrättandet av fältkrigsrätt borde jämkas. Med hänsyn till behovet att i fältkrigsrätterna såsom domare anlita jurister, som vore förtrogna med dömande verksamhet i allmänhet, vore det av vikt att — på sätt skett under det senaste världskriget — en planläggning ägde rum huru detta behov skulle kunna tillgodoses.

Då armén från fredsindelning övergår till krigsorganisation inrättas fältförband, lokalförsvarsförband och depåförband. Fältförbanden äro avsedda för de egentliga operationerna. Huvuddelen av dessa förband sammanföres i armékårer, vilka lyda direkt under överbefälhavaren. Lokalförsvarsförbanden omfatta trupper av olika slag, avsedda för luftförsvar och andra skyddsuppgifter, för lokalt försvar inom militärområdena samt för gräns- och kustförsvar. Depåförbanden ha under den senaste beredskapstiden haft att ombesörja utrustning av personal, som från depåförbanden tillhållits för uppsättande av fältförband, ävensom att utbilda ersättningsmanskaper för dessa. Under det tidigare skedet av beredskapen ankom på depåförbanden även att uppsätta lokalförsvarsförband, men senare överflyttades uppgiften att organisera dessa förband å försvarsområdesbefälhavarna. Vid depåförbanden ha jämväl utbildats de åldersklasser, som under beredskapstiden haft att fullgöra första tjänstgöring. Enligt inhämtade upplysningar torde det vara att räkna med att vid framdeles eventuellt inträdande beredskapstillstånd den till depåförbanden förlagda utbildningen av inkallad personal kommer att högst väsentligt begränsas. Det ersättningsmanskaper, som enligt den hittillsvarande organisationen ingått i depåförbanden, skulle således framgent komma att omedelbart insättas i de fält- eller lokalförsvarsförband, för vilka den ifrågavarande personalen är avsedd, och endast vid en under mera avsevärd tid fortbestående beredskap skulle vara att räkna med att i ett senare skede utbildning av ersättningsmanskaper blir förlagd till depåförbanden. Vidare torde värnpliktiga, som då krig utbryter eller full beredskap anbefalles fullgöra första tjänstgöring och ännu icke erhållit sådan utbildning att de kunna insättas i fält- eller lokalförsvarsförband, komma att hemförlovas för att först sedermera inkallas för fortsatt utbildning i den mån behov av ersättningsmanskaper uppkommer. Endast om från början lägre grad av beredskap anbefalles, torde värnpliktiga som fullgöra första tjänstgöring komma att kvarhållas vid depåförbanden för fortsatt utbildning.

Fältförbandens organisationsenheter äro, förutom armékår, fördelning och brigad.

Armékår utgöres i allmänhet av kårstab, kårsignalförband, två eller flera fördelningar, pansarvärnskompanier, kårartilleri, kårluftvärn, kåringenjör-

trupper och kårunderhållstrupper. I armékår kunna även ingå brigader av olika slag, lokalförsvarfsörband samt flyg.

Fördelning utgöres i allmänhet av fördelningsstab, signalförband, tre infanteriregementen, en bevakningsbataljon, en kavalleribataljon, ett pansarkompani, ett artilleriregemente, ett fältluftvärnskompani, en ingenjörbataljon samt en underhållsbataljon.

Brigaden är ett lättroligt förband och liksom fördelningen sammansatt av flera truppslag och försedd med egna underhållstrupper. Brigader finnas av olika slag: motorbrigader, cykelbrigader och pansarbrigader.

Vad först angår fältförbanden torde det vara uppenbart, att för dessa rörliga förband måste finnas domstolar, som icke av andra arbetsuppgifter äro hindrade att anpassa sig efter växlande förhållanden, och att i dessa fall av domstolen kräves en förmåga av anpassning, som nödvändiggör inrättande av särskilda från den allmänna domstolsorganisationen fristående domstolar. Frågan om dessa domstolars verksamhetskrets och arbetsförhållanden i övrigt kommer att närmare upptagas i det följande. Här må endast förutskickas, att såsom huvudregel synes böra gälla att en särskild domstol skall finnas för varje till full styrka uppsatt fördelning samt att i fall då inom ett militärområde fältförband grupperats, som icke ingå i fördelning utan äro direkt underställda militärbefälhavaren, möjlighet bör finnas att för militärområdet inrätta en i första hand för därvarande fältförband avsedd domstol.

I fråga om lokalförsvarfsörbanden och depåförbanden gör sig behovet av en särskild domstolsorganisation icke på samma sätt gällande. I den mån lokalförsvarfsörband underställas fältförbandschef torde det ligga närmast till hands att även för lokalförsvarfsörbanden anlita de domstolar, som enligt vad nyss angivits inrättats för fältförbanden. I fall då lokalförsvarfsörband utan att lyda under fältförbandschef förläggas inom militärområde, för vilket särskild domstol inrättats för där varande fältförband, torde ofta jämväl målen från lokalförsvarfsörbanden med fördel kunna upptagas vid denna domstol. Särskilda förhållanden kunna även föranleda, att mål från i nyss angiven mening självständiga lokalförsvarfsörband lämpligast upptagas vid fördelningskrigsrätt. I andra fall än de nu nämnda lära lokalförsvarfsörbanden merendels kunna utan olägenhet hänvisas till närmast tillgängliga allmänna domstol, som enligt den vanliga ordningen upptager militära mål. Med hänsyn till vad förut anmärkts angående den tilltänkta begränsningen av depåförbandens uppgifter torde antalet från sådana förband härrörande mål överlag kunna beräknas bliva jämförelsevis ringa. Från denna synpunkt gör sig behovet av särskilda domstolar minst gällande beträffande depåförbanden. I fråga om dessa förband torde sålunda i regel möjlighet stå till buds att antingen alltjämt anlita den allmänna domstol, som i fredstid handlägger mål från förbandet, eller — om svårighet härutinnan skulle möta till följd av utflyttning av depåerna till platser utanför förbandets vanliga förläggningssort — i stället taga i anspråk annan allmän domstol, som i det förändrade läget kan finnas tillgänglig på närmare håll. I sistnämnda fall

bör givetvis i första hand ifrågakomma sådan domstol, som i fredstid handlägger militära mål. Därest på sätt förut angivits särskild domstol inrättas för det militärområde, inom vilket depåförbandet är förlagt, kan givetvis även sådan domstol anlitas. I enlighet med vad nu angivits torde endast undantagsvis särskilda domstolar behöva inrättas uteslutande för lokalförsvars- och depåförband.

Den föregående redogörelsen har avsett armén tillhörande förband. För flygvapnets vidkommande torde, i den mån rättsskipningen vid förband inom denna försvarsgren icke fortfarande kan handhavas av de allmänna domstolarna, även sådana förband kunna hänvisas till de särskilda domstolar, som inrättas för fördelningar och militärområden. För marina avdelningar torde däremot komma att erfordras särskilda domstolar. Såsom framgår av det följande kan detta antagas bliva fallet endast i begränsad omfattning.

Beträffande förutsättningarna för inrättande av krigsrätter må erinras att för närvarande i sådant hänseende för fältkrigsrätter gälla olika bestämmelser allteftersom hela eller endast en del av krigsmakten är ställd på krigsfot eller, enligt jämväl använd terminologi, är mobiliserad. I förra fallet skall fältkrigsrätt undantagslöst vara underdomstol vid krigsmakten, varemot i senare fallet Konungen äger bestämma huruvida fältkrigsrätt skall vara inrättad vid avdelning, som är mobiliserad. Begreppet mobilisering torde numera praktiskt sett vara utmönstrat ur militär terminologi, som i hithörande hänseenden i stället utgår från olika grader av anbefalld försvarsberedskap.

Under de senaste krigsåren har i tillämpningen inrättandet av fältkrigsrätter anpassats efter olika beredskapslägen. Sålunda bestämdes genom tre särskilda beslut i december 1939, att fältkrigsrätter skulle från och med respektive den 20 och den 22 december 1939 samt den 8 januari 1940 tills vidare finnas vid vissa i besluten angivna avdelningar av krigsmakten. Genom kungörelse den 26 april 1940 föreskrevs, att fältkrigsrätter från och med den 1 maj samma år skulle vara inrättade vid krigsmakten i dess helhet. Sedermera förordnades genom kungörelse den 17 januari 1941, att från och med den 1 februari samma år fältkrigsrätt skulle tills vidare vara inrättad allenast vid avdelning av armén och flygvapnet, som icke vore förlagd inom ordinarie förläggningssort, samt vid marinen tillhörig självständig sjöstyrka. Enligt kungörelse den 22 juni 1945 förordnades slutligen, att samtliga fältkrigsrätter skulle upphöra med utgången av juni samma år.

Av det nu anförda framgår, att under så gott som hela den senaste beredskapstiden fältkrigsrätter konstant varit inrättade vid förband, som varit förlagda på annan plats än ordinarie förläggningssort, men att i övrigt de vanliga krigsrätterna varit i verksamhet under största delen av beredskapstiden. I vilken omfattning särskilda domstolar behöva inrättas för fältförband och mera undantagsvis för lokalförsvars- och depåförband samt marina avdelningar blir givetvis beroende av i vilken utsträckning beredskaps-

organisation genomföres. Vid en etappvis anbefalld beredskap bör möjlighet förefinnas att efter hand utbygga den särskilda domstolsorganisationen liksom ock vid en gradvis skeende återgång till fredsförhållanden de särskilda domstolarna böra kunna successivt indragas. Med hänsyn härtill och då såsom förut angivits icke heller vid full beredskap sådana domstolar lära bliva behöfliga för krigsmakten i dess helhet torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma i vilken omfattning särskilda domstolar skola vara inrättade. Lämpligen synas dessa efter krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid kunna i stället för fältkrigsrätter benämnas endast krigsrätter.

Vid det närmare bestämmandet av förutsättningarna för att Kungl. Maj:t skall äga begagna befogenheten att förordna om inrättande av krigsrätter torde olika möjligheter erbjuda sig. Befogenheten kan sålunda begränsas till att gälla avdelningar av krigsmakten, som i ett eller annat avseende blivit beredskapsorganiserade, eller ock i fråga om krigsmakten i dess helhet inträda så snart beredskapsorganisation påbjudits för någon del av densamma. Vilketdera alternativ som än kommer till användning torde befogenheten att förordna om inrättande av krigsrätter lämpligen i första hand kunna anknytas till den beredskapsåtgärd, varom stadgas i 28 § värnpliktslagen. Enligt detta lagrum må, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, Konungen efter statsrådets hörande till tjänstgöring inkalla samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal, som finnes behöfligt. Enligt det första alternativet skulle då såsom beredskapsorganiserade anses avdelningar av krigsmakten, till vilka värnpliktiga inkallats för tjänstgöring till rikets försvar eller säkerhet, medan enligt det andra alternativet beredskapstillstånd, som berättigar till inrättande av krigsrätter vid krigsmakten i dess helhet, skulle anses föreligga så snart Kungl. Maj:t förordnat om värnpliktigas inkallande till sådan tjänstgöring som nyss nämnts. Företräde synes böra givas åt det sistnämnda alternativet. Därmed torde bäst möjliggöras ett ändamålsenligt genomförande av krigsrättsorganisationen under hänsynstagande till alla de samverkande omständigheter, som kunna vara avgörande för behovet att låta rättsskipningen övergå å krigsrätt. Utslagsgivande härutinnan kan uppenbarligen icke alltid vara endast det av beredskapsinkallelser beroende styrkeförhållandet inom varje enskilt förband. I detta sammanhang må även anmärkas, att enligt SLK-utredningens förslag för beredskapstillstånd avsedda strängare straffsatser skola komma till användning i fråga om brott, som begåtts sedan Kungl. Maj:t förordnat att värnpliktiga må inkallas till tjänstgöring för rikets försvar eller säkerhet.

Även i annan ordning än genom inkallelser med stöd av 28 § värnpliktslagen kan åtgärd vidtagas för säkerställande av försvarsberedskapen. Jämlikt 27 § 2 mom. samma lag må nämligen, därest Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, värnpliktiga — med undantag för viss kategori — kunna åläggas att efter utbildningstidens slut i den ordning Konungen bestämmer fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Skyldighet att fullgöra beredskapsövning upphör dock sedan ett och ett halvt år förflutit efter avslutandet av första tjänstgöringen

eller fortsatt tjänstgöring för utbildning till officer eller underofficer. Vid framläggandet av förslaget till värnpliktslag uttalade departementschefen, att beredskapsövningarna vore avsedda att utgöra ett betydelsefullt led i strävandena att säkerställa försvarsberedskapen även under tid då tillämpning av 28 § icke borde ifrågakomma och att den befogenhet, som sålunda tilllagts Kungl. Maj:t, icke komme att användas i annat fall än då det utrikespolitiska läget gäve bestämd anledning därtill.

Därest i enlighet med vad nu angivits beredskapsövningar i större omfattning skulle komma till stånd, torde behov av krigsrätter kunna uppkomma vid därav berörda förband, särskilt för den händelse sådana förband förläggas i fält. Följaktligen torde ytterligare böra gälla att, om under tid, då beredskapstillstånd i förut angiven mening icke föreligger, med hänsyn till krigsberedskapen skyldighet ålägges värnpliktiga att fullgöra beredskapsövning, Kungl. Maj:t må förordna om inrättande av krigsrätter vid förband där sådan tjänstgöring fullgöres.

Enligt nuvarade bestämmelser skall såsom förut nämnts beslut om inrättande av fältkrigsrätt kungöras. Med hänsyn till att det i vissa lägen kan vara angeläget undvika att åtgärder, varigenom försvarsberedskapen skärpes, tilldraga sig uppmärksamhet, synes någon skyldighet att kungöra beslut om inrättande av krigsrätt icke böra stadgas.

Härefter upptages till behandling spörsmålet om utformningen av den tilltänkta krigsrättsorganisationen, varvid till en början en redogörelse lämnas för fältkrigsrättsorganisationen under den senaste beredskapstiden.

Enligt förenämnda kungörelse den 26 april 1940 skulle för arméns vidkommande fältkrigsrätt vara inrättad vid brigad och regemente, därvid med regemente likställdes kår och mobiliseringsdepå samt motsvarande förband. För högre fältförband — armékårer och fördelningar — ävensom för kust- och gränsförsvarsregementen samt militärområden och försvarsområden skulle även fältkrigsrätter vara inrättade, men under dessa lydde endast sådana i den högre enheten ingående personal, som icke tillhörde lägre förband eller formation med egen fältkrigsrätt. För flygvapnet gällde motsvarande bestämmelser med flygflottilj och likställt förband såsom grundenhet. För marinens del skulle fältkrigsrätt vara inrättad vid örlogsstation, kustartilleriregemente, kustartillerikår och självständig sjöstyrka ävensom för marindistrikt och kustartilleriförsvar, i vilka sistnämnda båda fall under fältkrigsrätten dock endast skulle lyda sådan marindistriktets eller kustartilleriförsvarets personal, som icke tillhörde förband eller formation med egen fältkrigsrätt. Beträffande till krigsmakten hörande avdelningar, för vilka fältkrigsrätt icke sålunda särskilt inrättats, ägde överbefälhavaren eller, efter dennes bemyndigande annan befälhavare, bestämma till vilken krigsrätt de skulle hänvisas. På samma sätt kunde förordnas att två eller flera avdelningar, som försetts med egen fältkrigsrätt, skulle lyda under en för dem

gemensam fältkrigsrätt eller att sådan avdelning skulle lyda under viss annan fältkrigsrätt än den för avdelningen från början inrättade.

Med den ordning, som sålunda tillämpats vid inrättandet av fältkrigsrätter, har erfordrats ett jämförelsevis stort antal sådana domstolar. Vid månads-skiftet maj—juni 1940 voro sålunda 106 fältkrigsrätter i verksamhet. Även om i en del fall en och samme person kunnat samtidigt anförtrös befattningen såsom civil ledamot i två eller flera fältkrigsrätter, är det givet att fältkrigsrätternas mångtalighet måste ha inverkat försvärande på möjligheten att till dessa befattningar överlag erhålla personer med beprövad erfarenhet i domarvärv.

Det system för inrättande av de blivande krigsrätterna, som i sina huvuddrag ovan antytts, innebär såvitt gäller fältförbanden att krigsrätter skulle inrättas dels vid fördelningarna och dels för militärområde, där fältförband utan att ingå i fördelning grupperats. Varje till full styrka uppsatt fördelning skulle vara försedd med egen krigsrätt. Denna domstol skulle ha sin expedition vid fördelningsstaben men i regel hålla domsförhandlingarna vid det särskilda förband, från vilket målet härrör, och således vara ambulerande inom fördelningens operationsområde. Vid krigsrätterna för fördelningar, som ingå i en och samma armékår, skulle efter lämplig uppdelning även handläggas mål rörande sådan personal vid armékåren, som icke tillhör någon av fördelningarna, ävensom mål från brigad, som eventuellt ingår i armékåren. Skulle flera brigader ingå i samma armékår, lär det i regel bliva erforderligt att inrätta särskild krigsrätt för brigaderna. Mål från brigad, som icke ingår i armékår, torde i många fall utan större olägenhet kunna hänvisas till närmaste fördelningskrigsrätt eller för militärområde inrättad krigsrätt därest det icke finnes lämpligt att anordna särskild krigsrätt, som uteslutande eller huvudsakligen upptager mål från en eller flera självständiga brigader. Såsom tidigare framhållits bör vidare möjlighet finnas att, därest särskilda förhållanden därtill föranleda, till fördelningskrigsrätt även hänvisa lokalförsvarsförband, exempelvis avlagset förlagda gränsförsvarsförband som icke underställts fältförbandschef. I fall då fördelningar icke från början uppsättas till full styrka och dessa icke lämpligen kunna hänvisas till krigsrätt, som inrättas för vederbörande militärområde, eller beredskapen nedbringas i avseende å styrkeförhållandena vid fördelningarna, bör givetvis fördelningskrigsrätternas antal anpassas efter styrkeförhållandena sålunda att en och samma krigsrätt blir gemensam för flera fördelningar.

De krigsrätter, som enligt vad ovan angivits inrättas för militärområden, skulle visserligen i första hand vara avsedda för inom vederbörande militärområde förlagda fältförband, som med hänsyn till begränsade styrkeförhållanden icke ha behov av egna fördelningskrigsrätter. Såsom framgår av det förut anförda skulle emellertid vid inrättandet av militärområdeskrigsrätter hänsyn även tagas till svårigheter, som i en del fall kunna uppkomma för de allmänna domstolarna att handha rättsskipningen vid lokalförsvars- och depåförband. I dessa fall skulle sålunda även dylika förband hänvisas till militärområdeskrigsrätt, och sådan krigsrätt skulle jämväl kunna inrättas då

undantagsvis särskild krigsrätt erfordras uteslutande för lokalförsvars- och depåförband. Inom ett och samma militärområde bör givetvis vid behov kunna inrättas två eller flera krigsrätter, därvid deras inbördes behörighet kan bestämmas antingen territoriellt eller sålunda att vissa förband hänvisas till viss krigsrätt. Även i fall då inom ett militärområde endast en krigsrätt inrättas bör givetvis dess verksamhet kunna begränsas till viss del av militärområdet eller till vissa angivna förband. Jämväl för militärområdeskrigsrätterna torde i åtskilliga fall arbetsförhållandena bliva sådana att domstolen måste vara ambulerande på motsvarande sätt som en fördelningskrigsrätt. Det lär dock kunna antagas, att detta icke skall komma att gälla militärområdeskrigsrätt, som övervägande eller uteslutande får att upptaga mål från lokalförsvars- och depåförband, även om jämväl i dylikt fall måste krävas att krigsrätten skall vara i någon mån mera rörlig än en allmän domstol.

För handläggning av mål från marina avdelningar av krigsmakten torde i mån av behov böra inrättas särskilda marindistriktskrigsrätter. Det synes kunna antagas, att inrättandet av sådana krigsrätter i första hand kan begränsas till en krigsrätt för vardera av Ostkustens och Sydkustens marindistrikt. Dessa krigsrätter skulle då huvudsakligen komma att upptaga mål från marina avdelningar inom vederbörande distrikt men även kunna få till sig hänvisade förband tillhörande annan försvarsgren, exempelvis lantmilitära kustförsvarfsförband. Mål från marina avdelningar inom andra marindistrikt torde, i den mån rättsskipningen vid dessa avdelningar icke fortfarande kan ombesörjas av allmän domstol i vederbörande kustort, kunna utan olägenhet upptagas av närmaste militärområdeskrigsrätt.

Såsom förut framhållits torde icke vara att räkna med något behov av särskilda krigsrätter uteslutande för förband tillhörande flygvapnet.

Det synes kunna förutsättas, att de arbetsuppgifter, som komma att åligga fördelningskrigsrätter och särskilda brigadkrigsrätter, skola helt upptaga domstolsledamöternas tid, och dessa böra därför uteslutande ha att ägna sig åt sin verksamhet i domstolen. Detsamma lär i flertalet fall komma att gälla jämväl de militärområdeskrigsrätter, som enligt vad ovan angivits skulle vara ambulerande inom sitt verksamhetsområde, ävensom marindistriktskrigsrätterna. I den mån militärområdeskrigsrätterna icke bliva ambulerande torde däremot med stöd av de erfarenheter, som vunnits under den senaste beredskapstiden, kunna antagas att deras arbetsuppgifter icke skola bliva av större omfattning än att med ledamotskap i krigsrätten i regel skall kunna förenas annan tjänstgöring.

Enligt den ovan skisserade organisationsplanen skulle således inrättas dels heltidstjänstgörande krigsrätter, bestående av fördelningskrigsrätter och i mån av behov särskilda brigadkrigsrätter samt militärområdes- och marindistriktskrigsrätter, och dels militärområdeskrigsrätter, vilkas ledamöter skulle med sin verksamhet i domstolen kunna förena annan tjänstgöring. Vid fullt genomförd krigsorganisation torde erforderligt antal heltidstjänstgörande krigsrätter kunna beräknas till högst tjuu och antalet

övriga krigsrätter till högst tio, därvid hänsyn även tagits till behovet av ett begränsat antal i reserv stående krigsrätter. Redan i fredstid bör föreligga en för full beredskap avsedd plan för krigsrättsorganisationen åtminstone såtillvida att personalbehovet för det erforderliga antalet krigsrätter på förhand blir säkrat.

I samband med att Kungl. Maj:t i enlighet med vad förut angivits förordnar om inrättande av krigsrätter bör det ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma till vilket antal fördelningskrigsrätter, särskilda brigadkrigsrätter, militärområdeskrigsrätter och marindistriktskrigsrätter skola träda i verksamhet med angivande tillika i fråga om fördelnings- och brigadkrigsrätt för vilket eller vilka förband och beträffande militärområdes- och marindistriktskrigsrätt för vilket verksamhetsområde krigsrätten inrättats. I fråga om militärområdeskrigsrätter bör i förordnandet om krigsrättens inrättande i enlighet med vad förut angivits densammnas verksamhetsområde kunna begränsas till viss del av militärområdet, exempelvis visst eller vissa försvarsområden, eller ock krigsrätten förklaras vara inrättad endast för vissa inom militärområdet förlagda förband. Motsvarande begränsningar böra kunna göras beträffande marindistriktskrigsrätt. Av praktiska skäl torde i fråga om krigsrätternas behörighet lämpligen böra gälla följande. Genom Kungl. Maj:ts beslut om inrättande av viss krigsrätt blir krigsrättens behörighet bestämd endast i den mån i beslutet angivits att krigsrätten inrättats för visst eller vissa förband. I vad mån jämväl rättsskipningen vid andra avdelningar av krigsmakten än sådana, för vilka krigsrätterna enligt Kungl. Maj:ts beslut förklarats vara inrättade, skall övergå å krigsrätt och till vilken krigsrätt vederbörande avdelning i sådan händelse skall hänvisas blir föremål för avgörande i särskild ordning. Härvid göres skillnad mellan i fältförbandsorganisationen ingående avdelningar, å ena, och övriga till armén och flygvapnet hörande förband ävensom marina avdelningar, å andra sidan. I fråga om de förstnämnda, som på sätt förut framhållits måste förutsättas regelmässigt vara i behov av särskilda domstolar, tillkommer bestämmanderätten i nyss angivna avseenden överbefälhavaren eller efter dennes bemyndigande annan militär befälhavare, medan i fråga om lokalförvars- och depåförband, som icke äro underställda fältförbandschef, samt marina avdelningar avgörandet tillkommer Kungl. Maj:t. Beträffande i fältförbandsorganisationen ingående avdelningar bör det även tillkomma överbefälhavaren att själv eller genom underlydande befälhavare förordna om jämkningar i den behörighet krigsrätterna emellan, som på sätt förut angivits följer av Kungl. Maj:ts beslut om krigsrätternas inrättande. I det föregående ha med exempel angivits olika situationer där tillämpning av de nu förordade reglerna kan ifrågakomma.

Den i den föregående framställningen gjorda indelningen av krigsrätterna i fördelningskrigsrätter, militärområdeskrigsrätter och marindistriktskrigsrätter synes icke behöva komma till uttryck i blivande lagstiftning. Däremot torde benämningarna lämpligen kunna användas då förordnande meddelas om inrättande av krigsrätter.

Med hänsyn till de tekniska hjälpmedel, varav det militära förbindelseväsendet numera betjänar sig, torde behov icke förefinnas av någon motsvarighet till nu gällande bestämmelser om rätt för befälhavare för avdelning, som inneslutits av fienden eller eljest avskilts från den egna krigsmakten, att förordna om inrättande av krigsrätt vid den avskilda avdelningen.

Vad angår sammansättningen av de blivande krigsrätterna torde till en början såsom självfallet kunna förutsättas, att befattningen såsom ordförande skall tillkomma lagfaren civil ledamot. Genom den begränsning av krigsrätternas antal, som blir en följd av den ovan förordade krigsrätsorganisationen, har väsentligt ökad möjlighet beretts att till ordförandebefattningarna överlag erhålla personer med beprövad erfarenhet i domarvärv.

Enligt gällande instruktion för krigsdomare och auditörer m. fl. åligger det krigsdomare att, där hinder ej möter på grund av andra tjänsteåligganden eller annan giltig orsak, efter förordnande tjänstgöra såsom civil ledamot i fältkrigsrätt (fältkrigsdomare). Auditör är utan förbehåll skyldig att mottaga sådant förordnande. Efter krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid böra auditörerna alltjämt vara skyldiga att tjänstgöra i de krigsrätter, som under beredskap och krig komma att ersätta de nuvarande fältkrigsrätterna. Enligt stadgande i lagen den 26 april 1940 med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara, vilken lag icke berör krigsdomstolarna och rättegången därstädes, äger Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden bestämma att lagfaren domare i eller befattningshavare vid underrätt, hovrätt eller nedre justitierevisionen skall tjänstgöra i annan befattning vid någon av nämnda myndigheter, domare dock endast i domarbefattning. Ifrågavarande lag, som är av beredskapslagstiftnings karaktär, äger giltighet till och med den 30 juni 1947. För att i möjligaste mån säkerställa de blivande krigsrätternas förseende med lämplig civil domarpersonal torde i den särskilda lagstiftning rörande rättegångsväsendet i krigstid, som framdeles kan visa sig erforderlig, skyldigheten för lagfarna ledamöter i de allmänna domstolarna att tjänstgöra i annan än den egna domstolen böra utvidgas att avse jämväl tjänstgöring i krigsrätt.

Vid besättande av ordförandeposterna i krigsrätterna bör självfallet tillses att vederbörande besitter icke blott erfarenhet från allmän domarverksamhet utan om möjligt även förtrogenhet med militära förhållanden. Med hänsyn härtill synes till dessa befattningar i första hand böra ifrågakomma dels auditörer, som tillika äro ledamöter i allmän domstol, och dels ledamöter i sådana allmänna domstolar, som i fredstid handlägga militära mål. Det torde kunna antagas, att i fall då nu avsedda befattningshavare tjänstgöra såsom ordinarie ordförande i allmän underrätt det merendels icke skall finnas lämpligt att förflytta dem från domstolen till tjänstgöring i krigsrätt och

att därför till ordförandeposterna i heltidstjänstgörande krigsrätter i första hand skola inom nyss angivna krets bliva anlitade ledamöter i rådhusrätt, vilka icke där tjänstgöra såsom ordförande. Mot en sådan ordning bör någon erinran icke kunna göras. Ordförandeposterna i de deltidssysselsatta militär-områdeskrigsrätterna torde i många fall lämpligen kunna anförtros ordföranden i närmast tillgängliga allmänna domstol, som i fredstid handlägger militära mål, utan att denne därför — i varje fall icke annat än partiellt — behöver frånträda sin verksamhet i den allmänna domstolen. Det torde kunna förutsättas, att med den nu angivna ordningen ordförandebefattningarna i krigsrätterna skola kunna besättas med för uppgiften väl kvalificerade personer. Av det följande framgår, att i den mån auditörer anlitas för tjänstgöring i krigsrätter deras auditörsbefattningar avses skola under tiden företrädesvis uppehållas av vice auditörer.

Härnäst inställer sig frågan, huruvida militär sakkunskap bör vara representerad i krigsrätten. Tydligt är, att en särskild för krigstid avsedd domstol måste förutsättas bliva ställd inför förhållanden av mera växlande art än som förekomma under fredstid och även får vara beredd att till bedömande upptaga situationer, som icke ha någon motsvarighet i fredstid. Med hänsyn till de särskilda förhållanden, för vilka krigsrättsorganisationen är avsedd, är det icke alltid att räkna med att genom den utredning, som förebringas för rätten, samtliga på det särskilda fallet inverkan omständigheter bliva framlagda eller beaktade. På grund härav kan det särskilt för utövande av den på krigsrätten ankommande processledande verksamheten vara av betydelse att militär sakkunskap är företrädd i domstolen. Å andra sidan torde vara uppenbart, att vad nu framhållits icke påkallar närvaro i rätten av mer än en militär ledamot.

Med utgångspunkt från att i enlighet med vad nu angivits i rätten böra ingå en lagfaren ledamot såsom ordförande och en militär ledamot ha i fråga om rättens sammansättning i övrigt olika möjligheter tagits under övervägande.

Därest såsom nu är förhållandet beträffande fältskyrkrätterna de blivande krigsrätterna skola bestå av tre ledamöter med lika rösträtt vid avgörandena, synes utan vidare kunna anses givet, att den tredje ledamoten bör vara lagfaren. Med hänsyn till den begränsning av krigsrätternas antal, som blir möjlig med den tidigare skisserade organisationsplanen, bör det icke erbjuda någon svårighet att till dessa befattningar såsom bisittare erhålla för uppgiften lämpliga, i allmän domarverksamhet sysselsatta jurister.

Såsom ett möjligt andra alternativ har ifrågasatts, att krigsrätten skulle bestå av lagfaren ordförande och nämnd, i vilken skulle sitta förutom den militäre ledamoten två icke lagfarna civila ledamöter, de båda sistnämnda utsedda inom de allmänna domstolarnas nämndemanskårer och företrädesvis bland nämndemän, tjänstgörande vid domstolar som i fredstid äro forum för militära mål. På samma sätt som i fråga om häradsrätt med tremansnämnd skulle endast vid enhällighet inom nämnden dess röst gälla mot ordförandens.

Om krigsrätterna organiseras med nämnd skulle vid flertalet krigsrätter ledamöterna i nämnden ha att deltaga i en utan avbrott fortgående tjänstgöring på platser utom hemorten och således bliva nödsakade att under tiden helt lämna sina civila sysselsättningar. Det torde knappast behöva särskilt framhållas, att nu berörda förhållande måste vara ägnat att försvåra rekryteringen av nämnden med lämpliga och till sådan tjänstgöring villiga civila ledamöter. Medverkan i grövre militära brottmål av en nämnd med det starkt begränsade antal ledamöter, varom här är fråga, skulle för övrigt icke bliva jämförbar med det lekmandedeltagande, som i den allmänna rättsskipningen utövas genom fulltalig nämnd. Härvidlag må erinras, att behörigheten för häradsrätt med tremansnämnd i fråga om brottmål begränsats till fall där å brottet ej kan följa svårare straff än böter eller — enligt utredningens förslag — disciplinstraff.

Utredningen har i enlighet med vad nu angivits funnit det först nämnda alternativet böra ha företräde, vilket innebär att krigsrätten skulle komma att bestå av två lagfarna ledamöter, därav den ene ordförande, och en militär ledamot.

Såsom förut angivits skola enligt gällande bestämmelser de militära ledamöterna i fältkrigsrätt inneha olika grad alltefter den tilltalades högre eller lägre tjänsteställning.

I en militieombudsmannens skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 mars 1941, vari viss omorganisation av fältkrigsrätterna ifrågasattes, anfördes beträffande nu berörda spörsmål:

I fråga om de militära ledamöterna borde principiellt gälla att de skulle utses mera med hänsyn till sin lämplighet för dömande verksamhet än beroende på den tilltalades grad. Bestämmelser av sistnämnda innebörd stode icke väl samman med likhet inför lagen. Domarverksamheten vore till sin natur sådan att det icke vore påkallat att kräva ett visst förhållande mellan domarens och den tilltalades rang. Då detta spörsmål emellertid icke enbart hänförde sig till fältkrigsrätterna utan i lika hög grad gällde i fråga om fredskrigsrätterna borde det icke för det dåvarande upptagas till prövning. Samma gällde också i fråga om rangförhållandena i de olika instanserna med i allmänhet underofficerare och kompaniofficerare i första instans, regementsofficerare i andra instans och generalspersoner i högsta domstolen. Rangsynpunkter borde icke få vara dominerande då det gällde den dömande verksamheten utan allenast vederbörandes skicklighet för domarvärv.

Vad militieombudsmannen anförde därom att rangsynpunkter icke böra få vara dominerande då det gäller den dömande verksamheten utan allenast vederbörandes skicklighet för domarvärv kan givetvis icke i princip göras till föremål för någon erinran. Obestriddigt torde emellertid också vara, att tjänstgöring i en högre befattning måste i och för sig vara ägnad att tillföra vederbörande mera allsidig erfarenhet rörande till olika tjänsteområden hörande förhållanden. Det lär icke heller utan vidare vara givet, att förhållandet mellan den militära domstolsledamotens och den tilltalades grad bör alldeles lämnas ur räkningen. Med hänsyn till den subordination i förhållandet till överordnade, som alltigenom utmärker den militära organisationen, torde det icke utan visst fog kunna göras gällande att, om en underordnad får att

utöva domsrätt gentemot en överordnad, den allmänna tilltron till den militäre domarens självständighet och opartiskhet kan sättas i fara. Det lär för övrigt knappast kunna bestridas, att situationer kunna inträffa, i vilka en militär domare av underordnad grad skulle endast med svårighet kunna helt bortse från att han blivit satt till doms över en överordnad. Vad nu framhållits torde utgöra tillräckligt skäl för att i princip uppställa den regeln att en militär domstolsledamot skall inneha minst samma grad som den tilltalade.

Av flera skäl torde böra gälla, att den militäre krigsrättsledamoten skall vara av överstelöjtnants eller majors grad. Såsom framgår av det följande skall enligt utredningens förslag liksom i fredstid åtal för tjänstebrott av befattningshavare, som innehar regementschefs eller högre beställning eller därmed likvärdig tjänst, även under beredskapstillstånd och krig upptagas av hovrätt såsom första domstol. Detta innebär, att icke annat än undantagsvis vid krigsrätt kan komma att handläggas mål mot någon som har högre tjänsteställning än överstelöjtnant. Den förenämnda principen att den militäre ledamoten icke bör ha lägre tjänsteställning än de tilltalade lär utan olägenhet kunna jämkas såtillvida att officer av majors grad blir behörig såsom ledamot även i fall där den tilltalade har överstelöjtnants tjänsteställning. Om så sker behöver icke i något fall av hänsyn till den tilltalades tjänsteställning personombyte ske å befattningen såsom militär ledamot. Till fördel måste också vara att den militära sakkunskapen i rätten blir företrädd av en ledamot med erfarenhet även från tjänstgöring vid högre förband än kompani. Därest vid planläggningen av krigsmaktens beredskapsorganisation hänsyn även tages till det jämförelsevis obetydliga antal befattningshavare i överstelöjtnants eller majors tjänsteställning, som med den nu föreslagna anordningen skulle bliva helt eller delvis bundna vid krigsrätterna, torde kunna antagas, att några svårigheter för anordningens genomförande icke behöva möta.

Civila ledamöter i krigsrätt böra, liksom för närvarande är förhållandet beträffande fältkrigsdomare, förordnas av Kungl. Maj:t.

Tidigare har nämnts, att enligt gällande regler militära ledamöter i fältkrigsrätt förordnas för varje särskilt tillfälle av den befälhavare som föranstaltar om krigsrättens sammankallande och att de böra tillhöra den avdelning av krigsmakten, vid vilken fältkrigsrätten skall hållas. Vid åtal mot officer eller underofficer få dock ledamöterna icke tillhöra samma regemente eller därmed likställda truppförband som den tilltalade. För att syftet med den av utredningen föreslagna sammansättningen av de blivande krigsrätterna bäst skall tillgodoses bör den militäre ledamoten icke utses för tillfället utan förordnas å befattningen tills vidare eller för viss icke alltför begränsad tid. Sådant förordnande synes böra meddelas av överbefälhavaren eller av den överbefälhavaren bestämmer. Med den föreslagna organisationen är icke förenligt att bibehålla den nuvarande bestämmelsen, att den militäre ledamoten bör tillhöra samma avdelning som den tilltalade. Däremot torde för de blivande krigsrätterna böra bibehållas motsvarighet till det nuvarande stadgandet att, om den tilltalade är officer eller underofficer,

den militäre ledamoten ej må tillhöra samma regemente eller samma därmed likställda truppförband som den tilltalade.

Enligt 1 kap. 11 § nya RB är rådhusrätt domför med en lagfaren ledamot vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, ävensom i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen. Samma regel om rådhusrätts behörighet gäller i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes. Med brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, skall då fråga är om handläggning vid rådhusrätten av militärt mål enligt utredningens förslag i detta avseende jämställas brott, varå icke kan följa svårare straff än disciplinstraff. I de fall där sålunda rådhusrätt enligt nya RB — med den av utredningen föreslagna kompletteringen — är domför med en lagfaren ledamot bör krigsrätt vara domför med en civil ledamot.

Angående tid och plats för krigsrätts sammanträden synes böra stadgas, att krigsrätt skall sammanträda så ofta det för arbetet kräves samt att rättens ordförande eller, i fråga om sammanträde för handläggning som ankommer på civil ledamot, denne bestämmer tid och ställe för rättens första sammanträde efter samråd med den befälhavare, som i disciplinmål äger bestraffningsrätt över den målet angår.

Såsom förut angivits skall enligt gällande bestämmelser befattningen såsom åklagare vid fältkrigsrätt bestridas av krigsfiskal, vilken förordnas av befälhavaren för den avdelning där krigsrätten inrättats. För sådan befattning gälla samma kompetensfordringar som i fråga om krigsfiskalstjänst vid vanlig krigsrätt. Om icke någon finnes att tillgå som uppfyller dessa kompetensfordringar, äger dock befälhavaren till befattningen förordna annan lämplig person. Det må erinras, att kompetensfordringarna för befattning såsom krigsfiskal vid vanlig krigsrätt innebära, att vederbörande skall antingen ha avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov eller ock tjänstgöra eller förut ha tjänstgjort såsom åklagare vid allmän underrätt och vid avlagt prov visat sig äga erforderlig kännedom om militära lagar och författningar.

Då det gäller rekryteringen av åklagarbefattningarna vid de blivande krigsrätterna torde, åtminstone i fråga om de heltidstjänstgörande krigsrätterna, möjlighet icke stå till buds att ens till någon del fylla personalbehovet med anlåtande av befattningshavare tillhörande den allmänna åklagarorganisationen. Med hänsyn icke minst till de speciella uppgifter av polisiär och annan art, som i krigstid åvila ifrågavarande befattningshavare utöver deras vanliga tjänsteåligganden, lär nämligen något lösgörande av arbetskrafter från denna åtminstone för närvarande jämförelsevis snävt utbyggda personalkår överhuvud taget icke kunna ifrågakomma. Utväg torde emellertid likvisst finnas att utan större svårighet tillfredsställande fylla behovet av

åklagare vid krigsrätterna och detta även om det i en del fall, särskilt i fråga om fördelningskrigsrätterna, skulle visa sig erforderligt att vid en och samma krigsrätt tillsätta två åklagare. För ändamålet torde nämligen med fördel kunna anlitas den yrkeskår, som är sammansluten i Sveriges advokatsamfund. Helt visst kommer det icke att bland samfundets ledamöter, för närvarande uppgående till mellan 700 och 750, saknas tillgång till erforderligt antal för uppgiften lämpliga personer, som ha god förtrogenhet med utredningar och rättegångar i brottmål. Det torde även kunna förutsättas, att åtminstone till övervägande del skola finnas att tillgå för uppgiften lämpade advokater, som äro krigstjänstskyldiga och således kunna på förhand krigsplaceras i befattningarna.

Åklagare vid krigsrätt torde böra förordnas av Kungl. Maj:t eller av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer och synes lämpligen alltjämt böra benämnas krigsfiskal. Enligt gällande instruktion för justitiekanslersämbetet den 18 juni 1937 är justitiekanslern Kungl. Maj:ts högste åklagare och skall i sådan egenskap öva uppsikt över åklagarväsendet i riket. Följaktligen kommer justitiekanslern att öva tillsyn även över åklagarväsendet vid de blivande krigsrätterna.

På sätt den föregående framställningen utvisar är det avsett att allmänna underrätter i viss utsträckning skola anlitas för handläggning av militära mål under beredskapstillstånd och krig. Det lär icke finnas anledning att vidtaga några ändringar i dessa domstolars vanliga sammansättning vid behandling av militära mål eller att åt särskilda åklagare uppdraga åklagaruppgifterna i sådana mål.

Av den lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser angående ståndrätt torde framgå, att en anordning med dylika domstolar icke väl överensstämmer med de krav som uppställas på nutida rättsskipning. En extra ordinär krigsdomstol motsvarande ståndrätt torde icke bättre än de föreslagna krigsrätterna tillgodose det särskilda behov av snabbhet i rättsskipningen som kan föreligga i de situationer, då enligt den nuvarande ordningen ståndrätt må inrättas. Sålunda är att märka att den nuvarande ståndrätten icke kan träda i funktion förrän fältkrigsdomare tillkallats för att inträda såsom civil ledamot. Icke heller från annan synpunkt torde hänsynen till krigslydnaden eller säkerheten inom krigsmakten eller vederbörande avdelning därav kräva ett bibehållande av ståndrättsförfarandet. I blivande lagstiftning synes följaktligen icke böra upptagas bestämmelser om någon mot ståndrätten svarande extra ordinär krigsdomstol.

Liksom i fredstid torde rättsskipningen i militära mål i andra instans kunna även under beredskapstillstånd och krig handhavas av hovrätterna utan andra särskilda anordningar i organisatoriskt hänseende än att, om på något håll behov därav kan uppkomma, hovrätten förstärkes med en extra

avdelning, som uteslutande eller huvudsakligen ägnar sig åt handläggning av militära mål.

Enligt 2 kap. 5 § nya RB må, om särskilda skäl äro därtill, hovrätt sammanträda även å annan ort än den där hovrätten har sitt säte, och skall hovrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, årligen å bestämda tider hålla hovrättsting utom förlägningsorten å viss eller vissa orter inom domkretsen för huvudförhandling i mål från den delen av domkretsen. Befogenhet bör tilläggas Kungl. Maj:t att för tid då krigsrätt är inrättad meddela särskilda bestämmelser om skyldighet för hovrätt att för handläggning av militära mål sammanträda å annan ort än den där hovrätten har sitt säte.

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen har det för krigsrätternas vidkommande ansetts kunna vara av betydelse — särskilt för utövande av den på domstolen ankommande processledningen — att militär sakkunskap är företrädd inom domstolen. Detta torde icke på motsvarande sätt gälla hovrätterna. Härvidlag måste nämligen beaktas att, även om det är tillåtet att i till hovrätten fullföljt mål åberopa nya omständigheter och bevis, jämväl enligt den nya rättegångsordningen hovrättens verksamhet i allt fall i stort sett är begränsad till det material, som förebragts i underrätten, samt att vid underrätt förebragt bevisning i regel icke skall ånyo upptagas i hovrätten utan endast föredragas sådan den föreligger i protokoll och andra handlingar. Då i mål som fullföljas till hovrätt behov yppas av militär sakkunskap torde även i krigstid detta behov kunna tillbörligen tillgodoses genom anlitan av sakkunnig, som icke har säte i rätten.

Enligt utredningens förslag skall såsom förut nämnts även under beredskapstillstånd och krig i viss utsträckning mål mot högre militära befattningshavare upptagas av hovrätt såsom första domstol. Särskilt i betraktande av att sådana mål kunna antagas liksom i fredstid bliva endast mera sällan förekommande torde jämväl i dessa av hovrätt omedelbart upptagna mål behovet av militär sakkunskap tillfyllestgörande kunna tillgodoses med tillämpning av allmänna regler om bevisning genom sakkunnig.

Om i enlighet med förslaget jämväl mål från krigsrätter skola fullföljas till allmän hovrätt, uppkommer frågan vem åklagaruppgifterna i hovrätten i sådana fall skola åvila. Åklagaruppgifterna vid krigshovrätten och överkrigsrätt fullgöras, såsom tidigare nämnts, av särskild åklagare, överkrigsfiskal. I fråga om mål, som från allmän underrätt fullföljas till hovrätt, tillkommer det enligt nya RB liksom för närvarande den åklagare, som fört talan i underrätten, att även i hovrätten utföra åklagartalan; dock äger justitiekanslern förordna extra åklagare att föra talan vid bland annat hovrätt. Det torde vara uppenbart att under tid, då de blivande krigsrätterna fungera, olägenheterna för en vid krigsrätt tjänstgörande åklagare att inställa sig i hovrätten kunna bliva betydande, särskilt när det gäller åklagare vid fördelningskrigsrätt. Övervägande skäl synas dock tala för en anordning, enligt vilken rätten att fullfölja och vid hovrätt utföra ett vid krigsrätt väckt åtal i regel tillkommer den åklagare som fört talan i krigsrätten.

Det må härvid framhållas, att enligt utredningens förslag hovrätt äger utan huvudförhandling avgöra dit fullföljt militärt mål, om den tilltalade av krigsrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller disciplinstraff eller till fängelse, ej överstigande sex månader, eller fällt till vite och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts. Möjlighet synes emellertid böra förefinnas att vid behov förordna särskild befattningshavare att såsom åklagare vid hovrätt utföra talan i där förekommande militära mål och ärenden. Genom särskild bestämmelse bör befogenhet i sådant hänseende tilläggas justitiekanslern.

Beträffande högsta domstolen torde icke för behandlingen av militära mål under beredskapstillstånd och krig erfordras några särskilda anordningar i organisatoriskt avseende.

I fråga om förfarandet i militära brottmål under beredskapstillstånd och krig har processlagberedningen i sitt förslag till ändringar i RLK utgått från att för rättegången vid krigsdomstol skola i princip gälla ensartade regler för fredstid och krigstid. Även vid fältkrigsrätterna skulle sålunda förfarandet vila på grundsatzerna om rättegångens muntlighet, omedelbarhet och koncentration, och i enlighet med förhandlingsprincipen skulle rättegången anordnas såsom en förhandling mellan parterna å ömse sidor. Den särskilda reglering av förfarandet, huvudsakligen avseende rättegångens förberedande och inledande, som beredningen ansett erforderlig för krigsdomstolarna, har icke särskilt avsett krigsförhållanden.

I yttranden till beredningen ha föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer samt föreningen Sveriges krigsfiskaler gjort gällande, att det nya förfarandet icke skulle kunna tillämpas under fältförhållanden, samt ifrågasatt, huruvida icke särskilda bestämmelser borde utfärdas rörande ett förenklat förfarande i krigstid. Härom anför processlagberedningen (SOU 1944: 10 s. 322), att denna fråga ej ägde omedelbart samband med rättegångsreformen och att det icke syntes ingå i beredningens uppgift att taga ståndpunkt till densamma och framlägga förslag i ämnet.

De svårigheter som i krigstid otvivelaktigt i olika hänseenden måste möta vid ett förfarande vilande på grundsatzerna om rättegångens muntlighet, omedelbarhet och koncentration torde icke behöva föranleda ett frångående av dessa grundsatser. Svårigheterna torde kunna övervinnas dels genom antagande av anordningar som enligt nya RB stå till buds även i den allmänna processen och dels genom uppställande av särskilda regler, varigenom utan att nämnda grundsatser åsidosättas avvikelser i viss utsträckning göras från det vanliga förfarandet. Såsom allmän regel synes därför böra gälla, att förfarandet i militära mål under beredskapstillstånd och krig vid såväl allmän domstol som krigsrätt bör följa de regler, som enligt nya RB skola gälla med de av utredningen för fredstid föreslagna avvikelserna. I det följande behandlas huvudsakligen de ytterligare avvikelser som påkallas av de under beredskapstillstånd och krig rådande särskilda förhållandena.

Enligt 21 kap. 5 § nya RB skall till offentlig försvarare förordnas advokat, som finnes lämplig därtill.

För att en koncentrerad huvudförhandling skall kunna genomföras fordras att den misstänkte erhåller tillfälle att under förundersökningen förbereda sitt försvar. Avsteg från reglerna om rätt för misstänkt att anlita försvarare och få sådan förordnad bör därför icke göras. Klart är emellertid å andra sidan, att under beredskapstillstånd och krig mången gång för uppgiften lämpad advokat icke kommer att vara tillgänglig; erfarenheterna under den senaste beredskapstiden bestyrka detta. Det synes därför böra föreskrivas att, där det ankommer på krigsrätt att förordna om försvarare och advokat icke finnes att tillgå, till försvarare må utses även annan lämplig person än advokat; att låta föreskriften gälla även allmän underrätt, som under beredskapstillstånd och krig upptager militära mål, synes icke erforderligt. Om advokat icke är att tillgå, bör givetvis i första hand person med juridisk utbildning förordnas, men möjlighet synes böra finnas att vid behov förordna även annan person.

I fråga om häktning torde anledning icke föreligga att för beredskapstillstånd och krig avvika från den enligt nya RB gällande grundsatsen, att det uteslutande tillkommer domstol att förordna om häktning. Däremot kan det ifrågasättas att för sådan tid utvidga domstolens rätt att förordna om häktning vid utevarobrott.

Av framställningen å s. 82—88 framgår, att enligt RLK häktning obligatoriskt skall ske om officer, underofficer eller någon av manskapet under mobilisering eller krig gör sig skyldig till rymning eller sådant olovligt undanhållande, som skall straffas såsom rymning, samt att processlagberedningen i sitt förslag till ändringar i RLK bibehållit denna regel. I nämnda avsnitt har även omnämnts, att enligt SLK-utredningens förslag i fråga om utevarobrotten gränsdragningen mellan rymning och undanhållande sker efter andra grunder än för närvarande. För att undanhållande skall anses såsom rymning erfordras sålunda att undanhållandet med hänsyn till den tidrymd, under vilken gärningsmannen hållit sig undan eller avsett att hålla sig undan, eller arten av hans tjänstgöring medfört eller kunnat medföra väsentligt avbräck i utbildningen eller annat avsevärt men för tjänsten, varemot för närvarande rymning föreligger, förutom då gärningsmannen uteblir i avsikt att undandraga sig krigstjänsten, när undanhållande utan sådan avsikt varat viss angiven tid.

Enligt SLK-utredningens förslag uppställas strängare strafflatituder för utevarobrott under beredskapstillstånd och krig än i fredstid. För undanhållande under beredskapstillstånd är straffet disciplinstraff eller fängelse. Då riket är i krig må för sådant brott dömas högst till straffarbete i två år. För rymning under beredskapstillstånd är straffet fängelse eller straffarbete i högst två år och för sådant brott då riket är i krig straffarbete i högst tio år. Såsom tidigare framhållits gäller enligt nya RB, att om någon på sannolika skäl är misstänkt för brott, varå straffarbete kan följa, han må häktas, därest med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker

eller annorledes undandraget sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning eller ock anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Om SLK-utredningens förslag till reglering av utevarobrotten genomföres, kan domstol under nu angivna förutsättningar förordna om häktning vid undanhållande då riket är i krig och vid rymning under såväl beredskapstillstånd som krig. Bortsett från undanhållande under beredskapstillstånd kan således häktning äga rum vid utevarobrott så snart detta är påkallat av processuella skäl. Fall kunna givetvis förekomma, där vid utevarobrott under beredskapstillstånd eller krig flykttfara icke föreligger — rymlingen har exempelvis frivilligt inställt sig till fortsatt tjänstgöring — och häktning icke heller eljest är påkallad av processuella skäl men där det av hänsyn till krigslydnaden eller ordningen skulle vara förenat med avsevärd olägenhet att lämna rymlingen på fri fot. För berörda, ur disciplinär synpunkt vådliga situationer bör i stället för häktning lämpligt militärt tvångsmedel ställas till befälhavares förfogande. I annat sammanhang har av utredningen föreslagits, att de nuvarande bestämmelserna i 96 och 97 §§ RLK om förvarsarrest i huvudsak skola bibehållas. Förvarsarrest, varom stadgas i dessa lagrum, är väsentligen avsedd att användas vid disciplinöverträdelser i egentlig bemärkelse eller således framför allt i sådana fall där krigslydnaden äventyras eller ordningen störes genom själva utförandet av den brottsliga gärningen. I regel torde icke vara att räkna med att denna förutsättning för användande av förvarsarrest föreligger vid utevarobrott. Med hänsyn härtill synes böra stadgas, att vid rymning eller undanhållande då riket är i krig ävensom vid rymning under beredskapstillstånd förvarsarrest — vare sig fråga är om förvarsarrest enligt nuvarande 96 § eller 97 § — må tillsägas, därest det av särskilda omständigheter är påkallat.

De forumregler som enligt vad förut angivits skola gälla beträffande de militära mål ha avseende å rättegången vid allmänna domstolar. I den mån rättsskipningen i sådana mål under beredskapstillstånd och krig skall ankomma på krigsrätt erfordras särskilda forumregler. Såsom primär regel synes i detta avseende böra gälla att, om den lagförde tillhör eller tjänstgör vid avdelning av krigsmakten, som lyder under krigsrätt, eller om målet närmast angår sådan avdelning, målet skall upptagas av denna krigsrätt. Motsvarighet torde även böra finnas till den supplerande forumregel, som föreslagits skola gälla beträffande till allmän domstol hörande militära mål. Sålunda bör stadgas att, om enligt den primära forumregeln krigsrätt är behörig domstol, målet må i stället upptagas av allmän underrätt i den ort, där brottet förövats, eller den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, därest det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt. Vidare synes böra gälla, att åtal, som skall behandlas i den för militära mål stadgade ordningen, på grund av de i 19 kap. 3—6 §§ nya RB meddelade särskilda forumreglerna (jfr s. 99) må upptagas av såväl allmän domstol som krigsrätt. Den sist föreslagna regeln innebär, att dels åtal, som tillhör krigsrätts upptagande, kan handläggas vid annan krigs-

rätt eller vid allmän domstol dels ock militärt mål, för vilket allmän under rätt är behörig domstol, i stället må upptagas av krigsrätt. I detta sammanhang må anmärkas att, på sätt framgår av det följande, enligt utredningens förslag under beredskapstillstånd och krig till militära mål skola vara att räkna — förutom mål som enligt de för fredstid föreslagna reglerna skola upptagas i militärmåls ordning och mål angående ansvar jämlikt 27 kap. SL — åtal i övrigt för brott av vilken beskaffenhet som helst som begås av krigsman, i den mån icke Kungl. Maj:t annat förordnar. Vid en begränsning av de militära målen som sålunda enligt bestämmande av Kungl. Maj:t kan ifrågakomma bör beaktas, att vid flerfaldig brottslighet av en och samme person begränsningen kan komma att medföra vissa olägenheter. Om en krigsman begår dels militärt brott, för vilket åtal skall upptagas av krigsrätt, och dels brott, varför åtal icke skall handläggas i militärmåls ordning, kan vid krigsrätten endast upptagas åtal för förstnämnda brott. Krigsrätt blir nämligen icke behörig domstol för andra än militära mål.

Enligt nya RB må i viss utsträckning överflyttning av mål från en domstol till en annan äga rum. Härom stadgas i 19 kap. 7 § att, om allmänt åtal upptagits av viss domstol och även annan domstol är behörig, den förra domstolen äger, om synnerliga skäl äro därtill, på framställning av åklagaren förordna, att målet skall överflyttas till den senare domstolen; beslut eller annan åtgärd av den förra domstolen skall vara gällande, till dess den domstol, dit målet överflyttats, förordnar annat. Av praktiska skäl bör ett militärt mål kunna överflyttas även till annan domstol än sådan som enligt de för militära mål gällande forumreglerna är behörig. Härigenom ernås att om den tilltalade efter målets anhängiggörande överförs till annat förband — exempelvis återförs från fältförband till depåförband — den allmänna underrätt eller krigsrätt som upptager mål från sistnämnda förband kan övertaga målet.

Under fredstid skall enligt utredningens förslag befattningshavare, som bestrider regementschefs eller högre beställning, svara inför hovrätt såsom första domstol för brott som begås i sådan tjänst, varjämte Kungl. Maj:t skall äga meddela enahanda föreskrift i fråga om andra befattningar vid krigsmakten, som med hänsyn till beskaffenheten av därmed förenade tjänsteåligganden anses böra i nu angivna hänseenden vara likställda med nyssnämnda beställningar. Jämväl andra än nu åsyftade befattningshavare skola enligt förslaget i viss utsträckning svara inför hovrätt såsom första domstol. I sådan ordning skall nämligen upptagas åtal på grund av fel eller försummelser i avseende å fullgörandet av tjänsteplikter, som vid utövningen av den disciplinära bestraffningsrätten eller eljest enligt lag eller författning ålagts bestraffningsberättigad befälhavare, även om åtalet icke riktar sig mot innehavare av befattning som nyss nämnts. Anledning torde icke föreligga till erinran mot att hovrätt även under beredskapstillstånd och krig såsom första domstol upptager åtal mot befattningshavare, som bestrider regementschefs eller högre beställning eller befattning som enligt föreskrift av Kungl. Maj:t i förevarande hänseende skall jämföras med sådan beställning. Däremot

torde av praktiska skäl under sådan tid åtal mot andra befattningshavare än nu nämnts för åsidosättande av tjänsteplikter med avseende å judiciella uppgifter böra upptagas av underrätt. Under beredskapstillstånd och krig kan nämligen enligt förslaget en väsentlig utvidgning äga rum av kretsen av bestraffningsberättigade befälhavare. Kungl. Maj:t skall sålunda under sådan tid äga förordna att befälhavare av officers eller underofficers grad skall ha fullständig bestraffningsrätt, i den mån förhållandena föranleda därtill, varemot under fredstid bestraffningsberättigade befälhavare skola vara av lägst regementsofficers grad eller tjänsteklass.

Enligt 46 kap. 11 § nya RB må underrätt, om den finner det oundgängligen nödvändigt för utredningen, uppskjuta påbörjad huvudförhandling. Målet skall därefter inom två veckor från dagen för första förhandlingens avslutande upptagas till slutlig handläggning; i annat fall skall ny huvudförhandling hållas. I yttrande till processlagberedningen har föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer för krigsrätternas del ifrågasatt avvikelse från den nu angivna regeln för fortsatt huvudförhandling. Enligt föreningens uppfattning komme till följd av övningar, kommendering till tjänstgöring å annan ort eller andra liknande omständigheter parter eller vittnen allt emellanåt att bliva hindrade att inställa sig vid huvudförhandlingen, och målet kunde av samma skäl ofta icke utsättas att åter förekomma inom två veckor. Av bland annat detta skäl borde medgivas, att ett mål finge upptagas till fortsatt huvudförhandling, även om längre uppskov erfordrades än som förutsattes i nya RB. Med anledning härav anförde beredningen (SOU 1944: 10 s. 326), att avgörande betänkligheter talade mot att längre anstånd än två veckor medgaves för fortsattande av påbörjad huvudförhandling. Genom att rättens ordförande samrådde med befälhavaren om tid och ställe för rättens sammanträde och, där så erfordrades, bevisning upptoges utom huvudförhandlingen syntes det enligt beredningens mening i allmänhet vara möjligt att övervinna de hinder, som kunde möta för huvudförhandlingens genomförande å utsatt tid. Enligt beredningens åsikt vore det påtagligt, att målen vid krigsrätterna och i all synnerhet vid fältkrigsrätterna borde i största möjliga utsträckning handläggas vid ett enda rättegångstillfälle. Med hänsyn till vad processlagberedningen sålunda anført torde icke heller såvitt gäller rättegången vid de blivande krigsrätterna vara anledning att för militära mål medgiva förlängning av den tid inom vilken mål må utsättas till fortsatt huvudförhandling.

Förutom då sådant eljest i lag är stadgat skall enligt föreskrift i 57 § RLK krigsrätts förhandling hållas inom stängda dörrar, då riket befinner sig i krig eller dess krigsmakt eller del därav för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot och offentligheten anses vara hinderlig för krigsföretagens framgång eller menlig för krigsmaktens säkerhet. Bestämmelsen har med viss formell ändring upptagits i processlagberedningens förenämnda förslag till ändring i RLK. Ett stadgande med i sak samma innehåll avseende rättegången i militära mål vid allmän domstol eller krigsrätt synes böra inflyta i blivande lagstiftning.

Den av utredningen föreslagna sammansättningen av krigsrätterna föranleder en bestämmelse om omröstning i krigsrätt. Enligt stadgande i 60 § RLK skall vid omröstning i fältkrigsrätt fältkrigsdomaren säga sin mening först och därefter de militära ledamöterna. Vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter skall enligt 29 kap. 1 § nya RB den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan såsom de ha säte i rätten. För de blivande krigsrätterna synes böra föreskrivas, att vid omröstning den civile bisittaren skall först yttra sig, därefter den militäre ledamöten och sist ordföranden.

De förhållanden, under vilka de blivande krigsrätterna komma att vara verksamma, torde påkalla särskilda regler om delgivning av krigsrätts dom och slutliga beslut och angående ordningen för talan däremot.

Enligt 30 kap. 7 § nya RB skall, då huvudförhandling ägt rum, samma dag eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Finnes rådrum för doms beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten besluta anstånd därmed. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rätts sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rätts kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande. Talan föres mot dom genom vad och mot beslut genom besvär. Vill part vädja mot underrätts dom i brottmål, skall han enligt 51 kap. 1 § inom tre veckor från den dag, då domen gavs, till underrätten inkomma med vadeinlaga. Om någon vill anföra besvär mot underrätts beslut, skall han enligt 52 kap. 1 § inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärinlaga.

Det synes böra föreskrivas, att krigsrätts kansli skall vara expeditionen vid den stab, till vilken krigsrätten är ansluten. Enär krigsrätterna enligt förslaget skola vara gemensamma för flera förband, kan krigsrätts stationeringsort bliva belägen på relativt stort avstånd från underlydande förband. Särskilt i fråga om fördelningskrigsrätter torde härjämte vara att räkna med att rätts kansli allt som oftast flyttas från en ort till annan. Med hänsyn härtill synes nya RB:s bestämmelser om meddelande av dom och slutligt beslut som ej avkunnas vid huvudförhandlingen för krigsrätternas del böra ersättas med en föreskrift att, om dom eller slutligt beslut ej avkunnas vid huvudförhandlingen, utskrift av domen eller beslutet skall för delgivning med den tilltalade tillställas den befälhavare som i disciplinmål närmast äger utöva bestraffningsrätt över den dömda eller, om han icke tjänstgör vid krigsmakten, Konungens befallningshavande. Bevis om delgivningen bör tillställas krigsrätten. Utskrift av domen eller beslutet bör även tillställas åklagaren. En sådan anordning påkallar, att fullföljdstid i här avsedda fall räknas från den dag då parten erhöll del av domen eller beslutet.

Talan mot fältkrigsrätts utslag eller beslut skall enligt stadgande i 65 § RLK föras genom besvär, som skola avlämnas till den befälhavare, som förordnat krigsrätten, eller, där den klagande i målet hålles häktad, till den be-

fälhavare, som har uppsikt över häktet, dock att det är den klagande tilllåtet att i stället ingiva sina besvär till krigsöverdomstolen. Enligt processlagberedningens förslag skulle den, som ville vädja mot krigsrätts dom eller anföra besvär mot krigsrätts beslut inkomma med fullföljdsinlaga till krigsrättens kansli, som skulle vara expeditionen hos den befälhavare, som hade att föranstalta om krigsrätts sammanträde. I anslutning till vad beredningen sålunda föreslagit torde böra föreskrivas, att fullföljdsinlaga skall tillställas krigsrättens kansli. Med hänsyn till de särskilda förhållanden, som kunna råda i fält, synes en sådan bestämmelse dock böra på det sättet kompletteras, att inlagan även må tillställas den befälhavare, som närmast äger bestraffningsrätt över den dömd. Skyldighet bör stadgas för befälhavare, som mottagit sådan inlaga, att utan dröjsmål översända inlagan till krigsrättens kansli. Vid beräkning av fullföljdstid bör, då inlagan avlämnats till befälhavaren, tidpunkten för detta avlämnande vara avgörande. Processlagberedningen har förutsatt, att i administrativ ordning bör föreskrivas skyldighet för tillsyningsman vid häkte och föreståndare i anstalt att mottaga och vidarebefordra fullföljdsinlaga. I enlighet härmed torde såsom beredningen framhållit i blivande lagstiftning på förevarande område ej böra bibehållas särskilda bestämmelser i här berörda hänseende.

Tiden för fullföljd av talan mot dom i militärt mål bör för undanröjande av fara för rättsförlust vid förväxling av olika fullföljdstider vara densamma vare sig fråga är om dom av allmän underrätt eller av krigsrätt, och anledning torde ej föreligga att i fråga om militära mål avvika från den tid av tre veckor som stadgas i nya RB beträffande dom av allmän underrätt. Detsamma bör gälla i fråga om slutligt beslut av allmän underrätt i militärt mål eller av krigsrätt; klagotiden bör således i detta fall vara fjorton dagar.

Jämlikt 25 kap. 9 § gällande RB skall, då någon av allmän underrätt dömts till döden eller till straffarbete på livstid eller förklarats skyldig att fortsätta honom ådömt straffarbete på livstid, målet underställas hovrättens prövning. I motsvarande fall skall enligt 62 § RLK **u n d e r s t ä l l n i n g** av krigsrätts utslag äga rum. Har hovrätt dömt någon till dödsstraff, skall målet enligt stadgande i 30 kap. 44 § gällande RB underställas högsta domstolens prövning; beträffande krigsöverdomstol meddelas bestämmelse av enahanda innehåll i 74 § RLK. Då dödsstraffet år 1921 avskaffades för fredstid, bibehölls detta straff i vissa av SLK:s straffbestämmelser avseende krigstid (krigsartiklarna). Enligt gällande bestämmelser kan följaktligen dödsstraff ådömas allenast av krigsdomstol. Ändring i detta förhållande gjordes icke vid den utvidgning av tillämpningen av dödsstraffet, som år 1940 företogs i samband med revision av 8 kap. SL; i stället erhöles krigsartiklarna i större utsträckning än tidigare tillämpning å gärningsmän som ej äro krigsmän enligt SLK.

Nya RB innehåller icke bestämmelser om underställning av dom. Processlagberedningen uttalade i motiven till förslaget till ny rättegångsbalk angående detta institut följande (SOU 1938: 44 s. 502): Enligt äldre rätt skulle i ett stort antal fall underrätts dom obligatoriskt underställas hovrätts pröv-

ning. Numera gällde detta, såvitt anginge den allmänna processen, allenast dom, varigenom någon dömts till straffarbete på livstid. Anledning syntes ej föreligga att ens för detta fall bibehålla underställningsinstitutet. Fullföljdsförfarandets syfte, att främja ett materiellt riktigt avgörande, kunde lika väl tillgodoses, därest det tillades parterna att avgöra, huruvida en omprövning i högre rätt borde ske. Därest ej någon av parterna funne anledning att klaga, syntes i regel skäl att göra ändring i underrättens dom ej föreligga. Särskilt gällde detta i mål angående grova brott, i vilka åtalet utfördes av högt kvalificerade åklagare och den tilltalade borde åtnjuta biträde av försvarare. Den prövning, som skulle ske i högre rätt utan att någon part givit anledning därtill, skulle därför bliva av ringa betydelse.

Däremot har processlagberedningen i förslaget till ändringar i RLK utgått från att dom av krigsrätt och krigsöverdomstol skall underställas högre rätts prövning i den utsträckning som enligt gällande ordning skall ske. Beredningen har härvid hänvisat särskilt till att dödsstraff kan ådömas av krigsdomstol.

Enligt utredningens förslag kommer dödsstraff att kunna ådömas av såväl krigsrätt som allmän underrätt. I betraktande av de särskilda förhållanden, varunder framförallt krigsrätterna men även i viss mån de allmänna underrätterna under krigstid kunna komma att vara verksamma synes underrätts dom, varigenom någon ådömts dödsstraff, genom underställning böra bringas under hovrättens prövning. Det bör följaktligen föreskrivas, att om någon av allmän underrätt eller krigsrätt dömts till döden, målet skall i vad det rör honom underställas hovrättens prövning. Det må anmärkas, att enligt SLK-utredningens förslag till lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig dödsstraff icke må verkställas utan att Konungen meddelat tillstånd därtill.

I anslutning till vad processlagberedningen föreslagit i fråga om förfarandet vid underställning av krigsrätts dom bör föreskrivas att, när underrätt meddelat dom i mål som skall underställas hovrätts prövning, akten i målet utan dröjsmål skall insändas till hovrätten; att i underställningsmål part inom tre veckor efter domens avkunnande eller, om domen ej meddelats vid huvudförhandlingen, efter det han fick del av domen äger till hovrätten eller underrättens kansli eller, i fråga om krigsman, vederbörande befälhavare inkomma med de påminnelser, han aktar nödiga; att till underrättens kansli eller befälhavaren inkomna påminnelser utan dröjsmål skola insändas till hovrätten; samt att huvudförhandlingen i hovrätten skall, där ej till följd av åtgärd som i 51 kap. 11 § nya RB omförmäles eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt, hållas inom två veckor efter utgången av den tid, inom vilken part haft att inkomma med påminnelser.

De sålunda föreslagna bestämmelserna om underställning i vissa fall av underrätts dom synas lämpligen böra intagas i den särskilda lag rörande dödsstraff som kan föranledas av SLK-utredningens förslag därom.

Såsom i tidigare sammanhang omnämnts (s. 109) har processlagberedningen, med hänsyn till att under fredstid i regel endast en krigsöverdomstol

finnes, förordat att avgörande av krigsöverdomstol finge ske utan huvudförhandling jämväl i andra fall än då detta är medgivet enligt reglerna i nya RB (51 kap. 21 §). Sålunda skulle avgörande kunna ske utan huvudförhandling om den tilltalade av krigsrätten dömts till disciplinstraff eller till fängelse, ej överstigande sex månader, och anledning ej förekomme att ådöma svårare straff. Enär enligt utredningens förslag de allmänna hovrätterna skola övertaga rättsskipningen i militära mål i andra instans har, såsom i nämnda sammanhang anföres, utredningen icke ansett erforderligt att för fredstid avvika från den enligt nya RB i förevarande avseende gällande ordningen i vidare mån än att huvudförhandling icke behöver äga rum, om underrätten ådömt disciplinstraff och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff.

Enligt processlagberedningens förslag skall, sedan mobilisering ägt rum, krigsöverdomstolen äga en allmän befogenhet att, om särskilda skäl föranleda därtill, utan huvudförhandling avgöra mål, som fullföljts från fältkrigsrätt. Att i anslutning till beredningens förslag för beredskaps- och krigstid tillägga hovrätt en allmän befogenhet att utan huvudförhandling avgöra militära mål torde, efter det de allmänna hovrätterna trätt i stället för krigshovrätten, icke vara av omständigheterna påkallat. Från regeln att huvudförhandling erfordras, om den tilltalade av underdomstolen dömts till vanligt frihetsstraff eller anledning förekommer att i hovrätten ådöma sådant straff, synes av hänsyn till de särskilda förhållandena under beredskapstillstånd och krig dock undantag böra göras såtillvida att hovrätt må avgöra militärt brottmål utan huvudförhandling, när den tilltalade av underdomstolen frikänts för brottet eller dömts till böter eller disciplinstraff eller till fängelse, ej överstigande sex månader, eller fällts till vite och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts.

Med hänsyn till de begränsningar i fråga om möjligheten att erhålla prövning av talan i högsta domstolen, som följa av bestämmelserna om prövnings-tillstånd, torde för de militära målen icke förefinnas behov av något särskilt undantag från reglerna om huvudförhandlings hållande i högsta domstolen. Av processlagberedningen har icke heller vare sig för fredstid eller för krigstid föreslagits någon avvikelse från dessa regler.

Härnäst upptages till behandling spörsmålet om avgränsningen av de mål, som under beredskapstillstånd och krig skola handläggas i den för militära mål stadgade ordningen.

Enligt gällande bestämmelser sker under mobilisering och krigstid utsträckning av krigsdomstolarnas kompetensområde redan därigenom att SLK:s tillämplighetsområde utvidgas. Till krigsmän hänföras sålunda medlemmar av frivilliga för rikets försvar avsedda kårer eller föreningar under den tid, de för sådant ändamål tjänstgöra vid mobiliserad avdelning av krigsmakten. Krigsmän äro även de som tillhöra polisväsendet vid sådan avdelning. Under SLK lyder vidare envar som är tjänstgöringsskyldig vid eller med behörigt tillstånd åtföljer mobiliserad avdelning av krigsmakten,

även om han icke eljest skulle lyda under lagen. SLK skall vidare tillämpas å envar, även om han icke lyder därunder, om han inom riket, å krigsskådeplats utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats, begår vissa i krigsartiklarna upptagna förräderi- och spioneribrott m. m. Svensk man, som ej lyder under lagen, skall vara underkastad straff efter densamma, om han vid krig bär vapen mot riket eller eljest gör tjänst vid fiendens krigsmakt. Härjämte gäller enligt 2 § lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig att polisman, som i enlighet med därom meddelade bestämmelser skall deltaga i rikets försvar, under krig tillhör krigsmakten och att vad i SLK är stadgat om hemvärnspersonal skall äga motsvarande tillämpning å sådan polisman. Konungen äger enligt 4 § i 1943 års lag förordna att vad sålunda sagts om polisman skall äga motsvarande tillämpning å sådan personal som enligt 18 § lagen om polisväsendet i riket förordnats att utöva för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet.

Såsom tidigare nämnts återfinnas i SLK upptagna straffbestämmelser avseende fredstid i 5—9 kap. Därpå följande sex kapitel innehålla krigsartiklar. Dessa äga tillämpning allenast i fråga om brott, som förövas i krigstid eller eljest under tid då rikets krigsmakt är mobiliserad. Jämte särskilda straffbestämmelser rörande vissa under sådan tid föröfvade gärningar innehålla krigsartiklarna i åtskilliga fall skärpta straffsatser för brott som eljest bestraffas enligt de i 5—9 kap. upptagna bestämmelserna. Med de modifieringar som följa härav äga sistnämnda bestämmelser tillämpning under såväl freds- som krigstid. 10 kap. (133—151 §§) innehåller bestämmelser om förräderi, blottställande av krigsmakten, feghet och olovlig gemenskap med fienden, 11 kap. (153—157 §§) rymning och olovligt undanhållande, 12 kap. (158—162 §§) uppror, upplopp och olydnad; så ock misshandel och förolämpning, 13 kap. (163—170 §§) skadegörelse, stöld, rån och förskingring, 14 kap. (173—176 §§) överträdelse eller åsidosättande av tjänsteplikt i vissa fall och 15 kap. (177—183 §§) olovligt krigsbyte samt missbruk av vapenmakten i krig.

Enligt 39 § första stycket 3:o) RLK hör till krigsdomstol mål angående åtal emot dem, som lyda under SLK, för brott av vilken beskaffenhet som helst, då de förövas i fält eller inom fästning, som för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot, eller på sjötåg i krigstid, såvida åtalet anställles medan truppen är i fält eller sjötåget varar eller fästningen fortfarande är ställd på krigsfot. Anmärkas må, att med en »i fält» varande avdelning torde avses varje truppavdelning, som med anledning av inträffat eller befarat krig lämnat sin vanliga förläggningssort. Genom lag den 13 april 1940 har i nyssnämnda 39 § införts bestämmelse därom att, då förhållandena föranleda därtill, Konungen i den omfattning som prövas lämplig äger förordna, att vad under 3:o) stadgas icke skall äga tillämpning.

Jämlikt stadgande i 27 kap. 14 § första stycket SL enligt SLK-utredningens förslag skall under beredskapstillstånd och då riket är i krig, i den mån ej Konungen annorlunda förordnar, såsom krigsman anses envar som är

tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten i annat fall än där krigsmannaskap föreligger enligt 26 kap. 21 § (jfr s. 113). Vidare skall, då riket är i krig, vad som sägs om krigsman äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid krigsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar ävensom å den som har att fullgöra för bevakning av viss egendom erforderlig polisverksamhet och därvid enligt Konungens förordnande tillhör krigsmakten. I andra stycket av förstnämnda lagrum stadgas att den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig åtföljer avdelning av krigsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall anses såsom krigsman.

Av de i SLK-utredningens förslag till 27 kap. SL med särskilda bestämmelser för krig m. m. upptagna straffbestämmelserna ha vissa stadganden rörande krigsförräderi (27: 1 och 2) hämtats från 8 kap. SL enligt det till lagrådet remitterade förslaget om ändring i SL i vad avser brott mot staten och allmänheten. Såsom krigsförräderi anses att någon, då riket är i krig, hindrar, missleder eller förräder rikets krigsmakt eller del därav, förleder därtill hörande krigsfolk till modlöshet eller myteri, fördärvar eller förräder försvarsverk, fabrik, bro, fartyg eller annat som har avsevärd betydelse för försvaret, genom osann framställning sprider sådan misströstan bland allmänheten att försvaret kan avsevärt försvåras, begår annan dylik förrädisk gärning som är till avsevärt men för försvaret eller ock åt främmande makt till men för riket anskaffar krigsfolk, förnödenheter eller understöd. Från 10 kap. SLK ha upptagits stadganden om överlöpande till och olovlig gemenskap med fienden (27: 3 och 4). Vidare har från samma kapitel överförts ett stadgande om falsk ryktesspridning (27: 6). Vissa i nämnda kapitel upptagna stadganden avseende undergrävande på andra sätt av stridsviljan ha sammanförts till en mera allmänt avfattad straffbestämmelse om gärningar som medföra fara i dylikt hänseende (27: 5). Ytterligare ha bibehållits två bestämmelser som angå bristande pliktuppfyllelse vid krigföringen (27: 9 och 10). I ett flertal andra paragrafer i kapitlet avsedda gärningar, som innefatta spioneri eller förräderi, ha av SLK-utredningen kunnat lämnas obeaktade med hänsyn till innehållet i därom meddelade bestämmelser i det till lagrådet remitterade förslaget om ändringar i SL. Vidare har i SLK-utredningens förslag upptagits en bestämmelse, i vilken straff stadgas för krigsmän som obehörigen hålla sammankomst rörande vådan av det läge, vari krigsmakten eller någon del därav befinner sig, eller rörande lämpligheten av åtgärd eller anordning som angår krigsförberedelserna eller krigföringen (27: 7). I 11 och 12 kap. SLK upptagas allenast straffskärpnings för krig beträffande vissa av de brott som avses i 5—7 kap. I SLK-utredningens förslag ha alla erforderliga föreskrifter av dylikt slag införts i straffbuden i 26 kap. SL rörande de brott varom fråga är. Stadgandena i 13 kap. SLK om skadegörelse, stöld, rån och förskingring ha, med hänsyn till de allmänna straffbestämmelserna om krigsförräderi samt om allmänfarliga brott och förmögenhetsbrott, ansetts ej behöva bibehållas. 14 kap. innehåller jämte straffskärpningsföreskrifter för krig en straffbestämmelse om pliktförsum-

melse av befälhavare beträffande krigsförberedelser. En motsvarighet till denna bestämmelse har upptagits i förslaget (27: 8). I 15 kap. intagna straffbud, vilka avse brott mot folkrättsliga regler, ha i förslaget ersatts med en enda bestämmelse. Denna omfattar alla förfaranden vid krigföringen, mot befolkningen å ockuperat område eller i fråga om behandlingen av krigsfångar, som stå i strid mot föreskrifter, vilka Konungen på grund av avtal med främmande makt meddelat, eller mot allmänt erkända folkrättsliga grundsatser (27: 11). Av bestämmelserna i 27 kap. avses de som röra krigsförräderi och bestämmelsen i 11 § skola vara tillämpliga å envar. Övriga straffbestämmelser gälla däremot endast krigsmän. I en del fall ha bestämmelserna allenast avseende å tid då riket är i krig, varemot andra bestämmelser i kapitlet även avse beredskapstillstånd. Enligt stadgande i 16 § andra stycket skall där det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra av krig föranledda utomordentliga förhållanden finnes påkallat Konungen äga förordna, att vad i bland annat 26 och 27 kap. stadgas för det fall att riket är i krig jämväl skall i tillämpliga delar gälla beträffande brott som förövas under annan tid.

Av den nu lämnade redogörelsen för de föreslagna straffbestämmelserna i 27 kap. SL torde framgå att där avsedda brott utan undantag äro av beskaffenhet att åtal för sådant av krigsman begånget brott bör handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. Liksom eljest bör i detta hänseende med krigsman jämsställas den som jämlikt 27 kap. 14 § sista stycket SL i SLK-utredningens förslag är underkastad krigsmannaansvar.

Såsom tidigare nämnts hör för närvarande till krigsdomstol mål angående åtal emot dem som lyda under SLK för brott av vilken beskaffenhet som helst, då de förövas i fält eller inom fästning, som ställes eller är ställd på krigsfot, eller på sjötåg i krigstid, såvida åtalet anställles medan truppen är i fält eller sjötåget varar eller fästningen är ställd på krigsfot. Beträffande denna bestämmelse, som infördes på förslag av 1901 års kommitté, anföres i kommitténs betänkande (betänkandet del II s. 293), att det svårligen kunde anses ändamålsenligt att personer som befunne sig vid avdelning av krigsmakten i fält — även om avdelningen ännu ej blivit förflyttad till krigsskådeplats — i anledning av den begångna förbrytelsen skulle medan fälttåget påginge ryckas från den militära tjänstgöringen och ställas inför allmän domstol, helst det ju under dylika förhållanden när som helst kunde inträffa att avdelningens närvaro å krigsskådeplats erfordrades. Kommittén hade därför ansett mål rörande alla brott, vilka i fält beginges av dem som lydde under strafflagen för krigsmakten, böra tillhöra krigsdomstol, såvida åtalet anställdes medan fälttåget varade. Av huvudsakligen liknande skäl hade kommittén ansett motsvarande regel böra gälla även i krigstid.

Det är uppenbart att av skäl, som angivits i det nu återgivna uttalandet, under beredskapstillstånd och krig åtal mot krigsmän bör kunna upptagas vid militärt forum även i fall då brottet icke har det samband med militära förhållanden, som eljest förutsättes för åtals handläggning i den för militära mål stadgade ordningen. Den utvidgning av begreppet militära mål, som för

sådant ändamål är påkallad, torde dock lämpligen icke kunna ske i enlighet med den princip, som kommit till uttryck i gällande lagstiftning. Numera lär nämligen icke kunna göras den åtskillnad mellan »i fält» opererande eller inom »fästning» förlagda avdelningar och andra delar av krigsmakten, var till utformningen av nuvarande bestämmelser anknutits. Om utvidgningen av begreppet militära mål skall fylla det därmed avsedda syftet, synes denna lämpligen böra ske sålunda att dels i lag föreskrives att under beredskaps-tillstånd och krig i militärmåls ordning skall handläggas, förutom åtal som enligt förut angivna regler skall upptagas i sådan ordning, åtal mot krigsman för brott i övrigt av vilken beskaffenhet som helst och dels, i anslutning till vad för närvarande gäller, Kungl. Maj:t bemyndigas att, i den omfattning som prövas lämplig, förordna att vad i sistnämnda hänseende stadgats icke skall äga tillämpning. Genom en sådan anordning vinnas den möjlighet till anpassning efter skiftande förhållanden som torde vara erforderlig för att överhuvud taget en reglering i förevarande hänseende skall kunna fylla sitt ändamål. Att med den sålunda föreslagna ordningen den för de militära målen i lag bestämda gränsdragningen kommer att innebära en utvidgning i förhållande till vad nu gäller synes icke vara ägnat att ingiva några betänkligheter. Härvid är att beakta, att enligt utredningens förslag även under beredskapsstillstånd och krig rättsskipningen i militära mål i betydande utsträckning fortfarande skall ankomma på de allmänna domstolarna samt att med de föreslagna forumreglerna mål som i första hand tillhör krigsrätt skall under särskilda förutsättningar kunna upptagas även av allmän domstol.

Såsom förut nämnts skola vissa i SLK:s krigsartiklar upptagna straffbestämmelser, avseende huvudsakligen förräderi- och spioneribrott, tillämpas å envar, även om han icke lyder under SLK, därest brottet begåtts inom riket, å krigsskådeplats utom riket eller å område, som av krigsmakten ockuperats. Jämlikt 39 § första stycket 1:o RLK skola i sådana fall åtal upptagas av krigsdomstol. Före lagändring år 1940 voro krigsartiklarna tillämpliga å envar beträffande här i riket begångna brott av ifrågavarande slag endast då brotten förövats i mobiliserad fästning eller å krigsskådeplats. Lagändringen innebar en utsträckt möjlighet att ådöma civila personer dödsstraff; såsom tidigare berörts äger nämligen enligt gällande lagstiftning allmän domstol ej ådöma sådant straff.

Vid behandlingen av ändringsförslaget fäste första lagutskottet (utlåtande nr 32 vid 1940 års riksdag s. 7) uppmärksamheten på att genom lagändringen krigsartiklarna komme att bli tillämpliga å brott av civila inom ett betydligt vidsträckt område än tidigare och att därmed även krigsdomstolarna komme att i ökad omfattning handlägga åtal mot civila. Ur principiell synpunkt kunde enligt utskottets mening göras gällande att, när fråga vore om förräderi- och spioneribrott av civila vilka icke ägde anknytning till krigsmakten, de allmänna domstolarna skulle handlägga målen så länge ej på grund av krigsförhållanden domstolarnas verksamhet stördes. Det syntes utskottet därför erforderligt att en närmare utredning verkställ-

des angående den lämpliga gränsdragningen mellan tillämpningsområdena för allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten.

Enligt SLK-utredningens förslag till lag om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig må den som under krig gör sig skyldig till uppror eller försök därtill eller begår brott, varom förmåles i 8, 26 eller 27 kap. SL, dömas till dödsstraff, därest straffarbete på livstid kan följa å brottet. Även under annan tid må, efter förordnande därom av Konungen med riksdagens samtycke eller godkännande, dödsstraff användas, där det med hänsyn till krigsfara, vari riket befinner sig, finnes påkallat.

Såsom den ovan lämnade framställningen utvisar avses att under såväl beredskapstillstånd som krig allmänna underrätter jämsides med krigsrätter skola upptaga militära mål samt att sådana mål i andra och tredje instans skola handläggas av de allmänna överrätterna. Härigenom komma under alla förhållanden även allmänna domstolar att taga befattning med mål, i vilka ådömande av dödsstraff kan ifrågakomma. Med hänsyn härtill synes anledning icke förefinnas att genom utvidgning av begreppet militära mål åvägbringa att civila tilltalade, som kunna förskylla dödsstraff, i något fall skola svara inför krigsrätt.

I fråga om befälhavares disciplinära bestraffningsrätt uppkommer till en början frågan, huruvida anledning föreligger att under beredskapstillstånd och krig utvidga tillämpningen av det disciplinära förfarandet. Någon sådan utvidgning torde i stort sett icke vara av omständigheterna påkallad. Det är uppenbart att, om någon utvidgning skall ske, därvid i första hand blir fråga om brott, som behandlas i 27 kap. SL i SLK-utredningens förslag. Av dessa brott kunna endast olovlig förbindelse med den som tillhör fiendens krigsmakt eller vistas på fiendens område efter 4 §, falsk ryktesspridning efter 6 §, olovlig sammankomst efter 7 § och folkrättsstridigt förfarande efter 11 § förskylla lindrigare straff än fängelse. Den förstnämnda brottstypen torde i sig inrymma förfaranden, som ofta närmast kunna jämföras med ordningsförseelser. I detta fall torde därför disciplinär beivran böra ifrågakomma. Övriga nu nämnda brottstyper synas däremot ej lämpa sig för behandling i sådan ordning. De brott, som enligt den för fredstid föreslagna ordningen omfattas av befälhavares disciplinära bestraffningsrätt, synas på grund härav för tid, då riket är i krig, böra kompletteras med brott efter 27 kap. 4 § SL i SLK-utredningens förslag.

De befälhavare som enligt de för fredstid gällande bestämmelserna i SLK äga bestraffningsrätt i disciplinmål ha sådan rätt även under krigstid. Enligt 191 § tredje stycket nämnda lag gäller härjämte att, då rikets krigsmakt eller avdelning av krigsmakten för annat ändamål än övning ställes på krigsfot eller särskilda truppförband uppsättas eller då krigsmaktens organisation eljest inrättas för krig, Konungen äger förordna att, i den mån förhållandena föranleda därtill, jämväl annan befälhavare skall äga oinskränkt bestraffningsrätt. Utan särskilt förordnande tillkommer sådan bestraffningsrätt envar befälhavare, som innehar minst underofficers grad och för befäl över

detacherad avdelning, bestående av minst ett kompani eller däremot svarande styrka, såframt avdelningen för annat ändamål än övning ställts på krigsfot. Det må anmärkas att under den senaste beredskapstiden genom kungörelse den 14 juni 1940 förordnades att bestraffningsrätt skulle tillkomma vissa angivna chefer, såsom fördelningsträngchef, etappgruppchef och chef för självständig bataljon, och i de fall då överbefälhavaren så fann erforderligt annan befälhavare av minst kaptens grad.

Mot nu ifrågavarande bestämmelser i SLK synes i sak ej något vara att erinra. Då det knappast kan bliva fråga att uppdraga bestraffningsrätt åt befälhavare av lägre än underofficers grad torde dock befogenheten för Kungl. Maj:t att förordna om bestraffningsrätten böra begränsas i enlighet härmed. Rätt att meddela förordnande som nu sagts synes böra föreligga så snart beredskapstillstånd inträtt.

I fråga om militära tvistemål under beredskapstillstånd och krig erfordras särskild forumregel, som möjliggör upptagande av sådant mål vid krigsrätt. Denna regel bör utformas i anslutning till den för beredskapstillstånd och krig föreslagna primära forumregeln beträffande militära brottmål (s. 229). Såsom supplerande forumregel bör gälla att militärt tvistemål må, därest det med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finnes lämpligt, upptagas av allmän underrätt i den ort, där den mot vilken talan riktas har att svara i tvistemål i allmänhet (jfr s. 183).

Enligt gällande ordning äger befälhavare för avdelning, vid vilken fältkrigsrätt finnes inrättad, icke tillgång till biträde av *a u d i t ö r* vid handläggningen av disciplinmål och mål angående ersättningskyldighet. Enligt bestämmelse i förenämnda kungörelse den 26 april 1940 angående fältkrigsrätter ålåg det emellertid fältkrigsdomare att på begäran av befälhavare vid den avdelning, där krigsrätten var inrättad eller som lydte under krigsrätten, biträda denne i ärenden som krävde juridisk insikt.

Av hänsyn till rättssäkerheten är det uppenbarligen angeläget att befälhavarna även under beredskapstillstånd och krig äga tillgång till rådgivning vid fullgörandet av dem åliggande judiciella uppgifter. Med den plan för krigsrätternas verksamhet, som innefattas i utredningens förslag, samt de föreslagna reglerna om fullföljd av talan i disciplinmål och av befälhavaren avgjorda ersättningsmål är det icke förenligt att lägga den uppgift, varom nu är fråga, å civil ledamot i krigsrätt. Den för fredstid föreslagna ordningen med *auditörer* såsom rådgivare åt befälhavarna vid handhavandet av de judiciella uppgifterna bör därför gälla även under beredskapstillstånd och krig.

Vid depåförband och andra avdelningar av krigsmakten som bestå redan i fredstid torde under beredskapstillstånd och krig den juridiska rådgivningen i regel alltjämt kunna ankomma på de i fredstid tjänstgörande *auditörerna*. Det nu sagda har närmast avseende å såväl marinens och flygvapnets förband som armén tillhörande avdelningar, vilka under tid varom nu är

fråga behålla den ordinarie förläggningssorten. Åt de auditörer som komma att tjänstgöra vid nu åsyftade förband torde lämpligen jämväl kunna uppdragas att lämna biträde åt befälhavarna för lokalförsvarsförband. Såsom tidigare framhållits är det avsett att befattningarna såsom ordförande i de blivande krigsrätterna skola till en del besättas med auditörer, som tillika äro ledamöter i allmän domstol. Det bör tillses att redan under fredstid vice auditörer utses till sådant antal att under beredskapstillstånd och krig ersättare finnas för auditörer som till följd av tjänstgöring i krigsrätt eller eljest bliva förhindrade att uppehålla sina befattningar.

Det antal auditörsbefattningar som skulle erfordras för arméns fältförband torde vara förhållandevis begränsat. Med hänsyn till förbandens rörlighet lär det vara nödvändigt att auditörerna vid dessa förband uteslutande ägna sig åt uppgiften i fråga. Med en på detta sätt ordnad tjänstgöring torde behovet av auditörer vid fältförbanden i huvudsak kunna tillgodoses genom inrättande av en auditörsbeställning för varje fördelning. Åtminstone till en del torde även för dessa beställningar kunna påräknas vice auditörer som lämpligen böra krigsplaceras i befattningarna. Det torde icke möta någon större svårighet att i övrigt fylla behovet genom anlitan av andra för uppgiften lämpliga jurister i värnpliktsåldern.

Det torde vara att räkna med att vid fältförband svårighet kan uppkomma för vederbörande åklagare att biträda vid utredningar i bestraffningsärenden i den utsträckning som eljest är avsedd. Med hänsyn härtill synes det lämpligen böra åläggas vid fältförband tjänstgörande auditör att, därest hans övriga åligganden det medgiva, vid behov övertaga eller taga del i förekommande utredningar i disciplinmål. I den mån auditören icke är i tillfälle att vid behov medverka i det avseende varom nu är fråga, torde möjlighet finnas att för ändamålet anlita värnpliktiga med juridisk utbildning. Den huvudsakliga uppgiften för dessa skulle då bliva att under ledning av åklagaren eller vederbörande auditör biträda vid utredningar i målen. I annat sammanhang har redogjorts för av utredningen verkställd undersökning rörande möjligheten att redan i fredstid anordna särskild utbildning av värnpliktiga juridiska assistenter, vilka skulle ha till huvudsaklig uppgift att biträda vid utredningar i bestraffningsärenden. Denna undersökning har givit till resultat att en för fredstid avsedd assistentorganisation icke kan genomföras. Vad ovan framhållits torde giva vid handen, att det icke kan anses vara av omständigheterna påkallat att uteslutande för krigsbehov genomföra en sådan organisation.

Enligt artikel 42 i Förenta Nationernas stadga äger säkerhetsrådet i händelse av hot mot freden, fredsbrott eller angreppshandling företaga sådant inskridande medels luft-, sjö- eller lantstridskrafter, som må finnas nödvändigt för att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet. Dessa åtgärder kunna innefatta demonstrationer, blockad samt andra operationer av luft-, sjö- och lantstridskrafter tillhörande medlemmar av Förenta

Nationerna. För att bidraga till upprätthållande av internationell fred och säkerhet utfästa sig i artikel 43 Förenta Nationernas samtliga medlemmar att på säkerhetsrådets anmodan och enligt särskilt avtal eller särskilda avtal ställa till rådets förfogande de väpnade styrkor, det bistånd och de förmåner, däribland rätt till passage, som äro nödvändiga för upprätthållande av internationell fred och säkerhet. Detta eller dessa avtal skola fastställa styrkornas numerär och beskaffenhet, beredskapsgrad och allmänna förläggning samt arten av de förmåner och det bistånd, som skola lämnas. I syfte att sätta Förenta Nationerna i stånd att vidtaga brådskande militära åtgärder skola medlemmarna jämlikt artikel 45 hålla förband ur sina luftstridskrafter omedelbart tillgängliga för samordnad internationell tvångsaktion. Dessa förbands styrka och beredskapsgrad ävensom planer för deras samverkan skola, inom de gränser vilka uppdragits i det eller de särskilda avtal som avses i artikel 43, fastställas av säkerhetsrådet med biträde av det militära stabsutskottet.

Den reglering av den militära domstolsrättsskipningen under beredskapsstillstånd och krig, som innefattas i vad ovan förordats, har icke erhållit sådan utformning att densamma utan vidare blir tillämplig, då på grund av Sveriges medlemskap i Förenta Nationerna en styrka ur svenska krigsmakten kan komma att delta i internationell operation mot en främmande makt. Den situationen kan självfallet inträda, att deltagande från svensk sida i sådan operation påkallas utan att riket likväl kan anses vara i krig med den främmande makten eller att ens beredskapstillstånd är för handen. I sådant fall kan icke enligt den föreslagna ordningen krigsrätt inrättas vid den styrka som deltagar i aktionen, och en särskild reglering av hithörande frågor kan följaktligen bli erforderlig. Även om vid deltagandet i sådan operation riket befinner sig i krig eller beredskapstillstånd föreligger kan, om än i mera begränsad omfattning, behov uppkomma av särskilda föreskrifter beträffande rättsskipningen vid förband, som deltagar i operationen. I sistnämnda fall kan visserligen med tillämpning av de av utredningen föreslagna reglerna krigsrätt inrättas för sådant förband och även de regler som enligt förslaget skola gälla beträffande förfarandet vid krigsrätt lära i stort sett kunna tillämpas. I åtskilliga hänseenden torde dock särskilda bestämmelser bli erforderliga, bland annat angående fullföljdsförfarandet. Den särskilda reglering, som i nu angivna situationer kan bli nödvändig i avseende å rättsskipningen i militära mål, torde lämpligen böra upptagas i särskild lagstiftning, vilken synes böra komma till stånd först i samband med att jämlikt artikel 43 i Förenta Nationernas stadga avtal träffas om Sveriges förpliktelser i förut angivna hänseende.

Kostnadsfrågor.

Under förarbetet till det förslag om avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid, som förelades 1933 års riksdag, verkställdes en beräkning av kostnaderna för den militära rättsvården före och efter genomförandet av den

ifrågasatta reformen. Såvitt gällde kostnaderna för den allmänna domstols- och åklagarorganisationens anlitan- de för den militära rättsvården avsågo beräkningarna icke ett fastställande av den andel i den totala kostnaden för domstolarna och åklagarorganisationen som belöpte å de nya arbetsuppgifterna utan endast de merkostnader som bleve en direkt följd av arbetsökningen. Denna metod för beräkningarna blev i avgivna yttranden föremål för den principiella anmärkningen, att jämförelse gjorts mellan å ena sidan den totala kostnaden för den nuvarande krigsdomstolsorganisationen och å andra sidan endast en del av de kostnader som komme att belöpa å de allmänna domstolarnas och åklagarnas sysslande med den militära rättsvården. Då de ekonomiska verkningarna av den nu ifrågavarande reformen torde komma att hålla sig inom en jämförelsevis begränsad ram, lär det icke för ett allmänt bedömande av reformens innebörd i ekonomiskt avseende vara påkallat att räkna med annat än merkostnaderna i nyss angivna mening i jämförelse med kostnaderna för den nuvarande krigsdomstolsorganisationen. En beräkning efter den andra metoden skulle för övrigt erbjuda betydande praktiska svårigheter.

Från annan synpunkt än den nyss nämnda skulle emellertid i vissa fall en beräkning av den totala kostnaden för den militära rättsvården efter reformens genomförande kunna bliva erforderlig. Så blir förhållandet, om städerna kunna anses äga rätt till gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de militära målens handläggning vid rådhusrätterna.

Frågan huruvida någon rätt för städerna i nyss angivna hänseende föreligger har berörts i ett av numera överståthållaren T. Nothin år 1921 på uppdrag av chefen för finansdepartementet avgivet betänkande angående städernas särskilda skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. Med hänvisning till i betänkandet lämnad redogörelse för de lagstadganden, varå städernas skyldigheter i skilda hänseenden ansetts vara grundade, och den tolkning av gällande bestämmelser, som meddelats i olika beslut, anför utredningsmannen i frågan om statens rätt att ålägga städerna särskilda skyldigheter sammanfattningsvis i huvudsak följande: Det måste ihågkommas, att de olika kommunala bildningarna grundade sin existens såsom kommuner enbart på statens vilja. Deras ändamål vore att, envar för sitt område, ombesörja de samhällseliga uppgifter, som staten åt dem överlämnat, och de kunde icke rättsligen undandraga sig handhavandet av och kostnaden för dessa uppgifter. Givet vore däremot, att staten å sin sida måste låta sig angeläget vara att ej lägga olika slags bördor på de skilda kommunerna — en dylik ojämnhet komme att i sista hand verka såsom en obillighet mot de enskilda medlemmarna av de kommuner, vilka fått sig särskilda bördor pålagda — utan borde staten, där så likväl en gång skett, i stället söka så långt omständigheterna det medgäve åstadkomma en rättvis utjämning.

Det må anmärkas att då 1920 års riksdag på sin tid hemställde om utredning rörande krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid första lagutskottet i sitt i samband därmed avgivna utlåtande (nr 24) framhöll att, i den mån rådhusrätterna komme att övertaga den militära rättsskipningen, staten icke

syntes kunna undgå att till städerna utgiva ersättning för den kostnad detta övertagande givetvis måste förorsaka städerna. 1920 års krigslagstiftningskommitté uttalade i frågan om ersättning till rådhusrätterna att det vore självfallet att, såsom lagutskottet sålunda framhållit, staten icke kunde undgå att till stadsdomarna lämna viss ersättning för behandlingen av de militära målen. Av utskottets och kommitténs uttalanden torde icke framgå, huruvida städerna ansågos äga en lagligen grundad rätt till ersättning eller enligt skälighetsprövning borde komma i åtnjutande därav.

I den nu berörda frågan anfördes i samband med 1933 års förslag om avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid i huvudsak följande (proposition nr 225 s. 20).

Skyldigheten att bekosta för rättsskipningen erforderliga organ finge anses tillkomma i första hand staten. Denna skyldighet åvilade emellertid, såvitt anginge första instansen i det svenska domstolssystemet, i flertalet städer på grund av historiska förhållanden kommunerna. De med kommunala medel bekostade stadsdomstolarnas organisation och verksamhet hade dock genom tiderna varit föremål för statlig reglering såväl i lagstiftningsväg som i administrativ ordning. Enighet syntes i stort sett råda därom att städerna vore skyldiga ställa sig till efterrättelse vad statsmakterna beslutade ej endast i fråga om det sätt varpå rådhusrätterna skulle utöva sin dömande myndighet utan även beträffande rådhusrätternas domsområden. Att under vissa rådhusrätters prövning lägga mål och ärenden, vilka tidigare handlagts av andra, statliga domstolar, kunde sålunda icke i och för sig anses stridande mot städernas rätt till egen rättsskipning. Ett från allmänna processuella synpunkter å sistnämnda domstolar överfört tillskott av mål kunde tydligen icke anses utgöra någon giltig grund för ett ersättningskrav. Då rådhusrätterna vore inordnade i det allmänna domstolssystemet, innebure nämligen detta en skyldighet för städerna att svara för de kostnader, som kunde bli en följd av att rådhusrätterna, i likhet med övriga allmänna domstolar, måste organisatoriskt anpassas efter nya processuella lagbestämmelser. Vidare finge väl den förmån, som rätten till egen domstol i första instans kunde anses innebära för städerna, uppväga de olägenheter i ekonomiskt hänseende, vilka kunde bli en följd av att på grund av ändringar i lagstiftningen rådhusrätternas arbetsbörda i ett eller annat avseende ökades. En ändring i gällande forumbestämmelser måste sålunda kunna vidtagas utan att därav följde någon som helst skyldighet för staten att ersätta städerna för de kostnader som en dylik åtgärd tilläventyrs kunde ha till följd. Ej heller syntes bärande skäl kunna åberopas för den i ett av remissyttrandena framförda modifierade ståndpunkten att städerna väl skulle vara skyldiga att bära kostnaderna för en sådan ändring i lagstiftningen, som medförde helt nya bördor för rådhusrätterna, men icke kostnader föranledda av upphävandet av en bestående, av staten bekostad anordning.

I sitt utlåtande med anledning av 1933 års förslag om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid uttalade första lagutskottet, som fann sig icke kunna tillstyrka bifall till förslaget, att utskottet med hänsyn härtill ansett sig icke böra ingå i detaljgranskning av förslaget och ej heller till behandling upptaga det tveksamma spörsmålet, om ersättning borde tillerkännas de städer, som i anledning av reformen skulle åsamkas kostnader.

Det torde — i enlighet med den uppfattning som kommit till uttryck i 1921 års betänkande — kunna anses att städerna icke äga någon lagligen grundad rätt till gottgörelse av staten för kostnaderna för de militära målen handläggning vid rådhusrätterna. Å andra sidan är det, såsom även fram-

hålles i betänkandet, givet att en ojämn fördelning av olika slags bördor å de skilda kommunerna kommer att i sista hand verka såsom en obillighet mot de enskilda medlemmarna i de kommuner, vilka fått sig särskilda bördor pålagda, samt att staten därför måste låta sig angeläget vara att, om fördelningen blivit ojämn, söka i möjligaste mån åstadkomma en rättvist utjämning. På sätt framgår av den tidigare redogörelsen kräver ett ändamålsenligt ordnande av rättsskipningen i militära mål att denna uppdrages åt ett begränsat antal domstolar. En tillämpning av nyssnämnda grundsats föranleder att i fall där militära mål skola upptagas av rådhusrätt vederbörande stad bör under vissa betingelser skäligen kunna göra anspråk på bidrag till de utgifter som i förevarande hänseende åsamkas staden. Gäller det mål, som härröra från förband med förläggning inom staden, torde kunna antagas att i regel förutsättningar för framställande av dylikt anspråk icke komma att vara för handen. Den omständigheten att militär förläggning finnes inom staden måste nämligen obestriddligen medföra att staden därigenom på olika sätt även kommer i åtnjutande av ekonomiska fördelar. Så torde i viss mån kunna vara förhållandet jämväl då till rådhusrätten hänvisade mål härröra från förband, som väl äro förlagda utanför staden men i dess omedelbara närhet. Huruvida bidrag till kostnaderna bör utgå i fall där rådhusrätt får att upptaga mål från förband med förläggning utom staden synes sålunda böra bliva beroende på en prövning av omständigheterna i varje särskilt fall. Någon anledning torde emellertid icke föreligga att i något fall låta staden komma i åtnjutande av ersättning för annat än den merkostnad i förut angiven mening som uppkommer för staden. De beräkningar som verkställts för jämförelse av kostnaderna för den nuvarande krigsdomstolsorganisationen och de militära målens handläggning vid de allmänna domstolarna ha därför såvitt avser de blivande kostnaderna begränsats till av reformen föranledd merkostnad för den allmänna rättsskipningen.

Kostnaderna för den nuvarande krigsdomstolsorganisationen under normala förhållanden torde i stort sett kunna beräknas sålunda:

Arvoden till militära ledamöter i högsta domstolen	4 000: —
Avlöningar till personal i krigshovrätten	60 000: —
Avlöningar till krigsrättspersonal:	
Arvoden åt krigsdomare	60 000: —
Arvoden åt auditörer	138 200: —
Arvoden åt krigsfiskaler	55 000: —
Vikariatsersättningar	30 000: —
Tillfälliga ersättningar åt civil personal vid regements- och stationskrigsrätterna	3 200: —
Ersättning till personal vid särskilda krigsrätter m. m.	50 000: —
Resekostnads- och traktamentsersättningar till krigsrättspersonal	10 000: —
Expenser för auditörer och krigsfiskaler	20 000: —
	<hr/>
	Summa kronor 430 400: —.

Beträffande beräkningarna må följande anmärkas. De belopp som avse arvoden och ersättningar åt krigsrättspersonalen motsvara i avlöningsstaten för budgetåret 1946/47 i sådant hänseende upptagna belopp. I proposition nr 181 till 1946 års riksdag avseende anslag till krigsrätterna framhölls, att arbetsbördan under år 1945 för krigsdomare och krigsfiskaler avsevärt minskat i förhållande till såväl år 1944 som år 1942 samt att för auditörernas del under år 1945 en viss nedgång skett i den totala arbetsbördan i förhållande till år 1944 men en ökning i göromålen i jämförelse med år 1942. Med anledning härav hade arvodena till krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler upptagits med belopp som med respektive 10 200, 12 900 och 7 800 kronor understeg de för budgetåret 1945/46 anvisade beloppen. I propositionen anmärktes vidare, att till 1947 års riksdag en förnyad prövning av arvodena borde ske med ledning av de ytterligare erfarenheter som till dess kunde vinnas. Med hänsyn till att den förstärkta försvarsberedskapen upphörde redan med ingången av budgetåret 1945/46 torde icke finnas anledning att i nu förevarande sammanhang räkna med någon ytterligare nedsättning av arvodsbeloppen.

Såsom förut angivits ha beräkningarna av de framtida kostnaderna ansetts kunna begränsas till de merutgifter för den allmänna rättsskipningen som bliva en följd av den ifrågavarande reformen. Vid ett allmänt bedömande av de ekonomiska verkningarna av reformen torde icke finnas anledning att taga hänsyn till mera oväsentliga kostnadsökningar. Såsom utgifter av beskaffenhet att böra beaktas i detta sammanhang ha därför i första hand ansetts kostnader för utökning av personalorganisationen. Endast i den mån övertagandet av de militära målen i ett eller annat avseende föranleder en utökning av personalorganisationen har hänsyn tagits till sådana jämförelsevis obetydliga kostnader som ökade utgifter för expenser och dylikt. Då enligt vad förut framhållits den ersättning för ökade utgifter, som kan finnas böra tillkomma städerna, helt grundar sig på en skälighetsbedömning, torde någon erinran icke kunna göras mot att på sätt nyss angivits i vissa fall även för rådhusrätternas del helt bortses från endast obetydliga kostnadsökningar.

Vid de verkställda kostnadsberäkningarna ha i enlighet med vad nu angivits sådana fall lämnats å sido, där de nya arbetsuppgifterna bliva av så ringa omfattning, att någon utökning av personalorganisationen kan förutsättas icke komma i fråga. I den mån särskilda undersökningar funnits påkallade har tillfälle beretts domstolar och åklagarmyndigheter att yttra sig angående behovet av personalökning samt kostnaderna härför och övriga av reformen föranledda utgifter. Yttranden ha sålunda avgivits av hovrätterna, häradshövdingarna i Södra Roslags, Västra Göinge, Skövde, Ångermanlands mellersta och Luleå domsagor samt rådhusrätterna i Stockholm, Uppsala, Linköping, Visby, Karlskrona, Göteborg och Östersund. Yttranden ha vidare avgivits av vederbörande stadsfiskaler i Stockholm, Uppsala, Linköping, Visby, Karlskrona, Göteborg, Skövde, Östersund, Umeå och Boden ävensom samtliga landsfiskaler som enligt utredningens förslag skola övertaga åkagarutgifter i militära mål eller landsfiskalerna i följande distrikt, nämli-

gen Solna, Spånga, Norrtälje, Enköpings, Strängnäs, Rönö, Eksjö, Ronneby, Hässleholms, Riseberga, Ängelholms, Grästorps, Söderala och Sollefteå. Yt-randen ha tillika avgivits av landsfogdarna i de län, inom vilka nämnda landsfiskalsdistrikt äro belägna.

Behovet av ökad personalorganisation måste givetvis bedömas med utgångspunkt från de förhållanden som kunna antagas komma att föreligga vid tiden för genomförandet av ifrågavarande reform. Detta innebär att vid bedömandet hänsyn måste tagas till att nya RB då redan trätt i kraft. Såsom även i ett flertal av de avgivna yttrandena framhållits möter svårighet redan vid en uppskattning av den nya rättegångsordningens inverkan på domstolarnas och åklagarmyndigheternas arbetsbörda och de förändringar i den bestående organisationen som därav föranledas. Uppenbarligen är det av hänsyn härtill förenat med än större svårighet att nu beräkna i vad mån de militära målen överslagna å de allmänna domstolarna kommer att föranleda utvidgning av personalorganisationen.

Enligt de av hovrätterna avgivna yttrandena skulle den ifrågavarande reformen föranleda förstärkning av den rättsbildade arbetskraften i samtliga efter nya RB:s ikraftträdande inrättade hovrätter med undantag av hovrätten för Nedre Norrland. Sammanlagt skulle erfordras ytterligare arbetskraft motsvarande ungefär fem ledamöter, tre fiskaler och en aspirant jämte viss icke rättsbildad personal. De årliga kostnaderna för det ökade personalbehovet jämte expenser ha av hovrätterna uppskattats till belopp som sammanlagt uppgå till omkring 130 000 kronor.

Vad härefter angår de häradsrätter, för vilka yttranden avgivits, har i några fall ifrågasatts förstärkning av den biträdande rättsbildade eller icke rättsbildade personalen. Kostnaden härför jämte i visst fall ifrågasatt högre lönetillägg till härads hövdingen torde enligt de lämnade uppgifterna kunna överslagsvis beräknas till 20 000 kronor årligen.

Stockholms rådhusrätt har beräknat, att en förstärkning kommer att erfordras av rådhusrättens ordinarie domarpersonal med tre ledamöter, av den biträdande rättsbildade personalen med en förste amanuens och en notarie samt av kansli- och övrig personal med ett kanslibitråde, ett kontorsbitråde, ett skrivbitråde och två stadstjänare. Avlöningarna till denna personal ha beräknats till 112 500 kronor årligen. För allmänna kontorskostnader har upptagits ett beräknat årligt belopp av 5 000 kronor och för lokalkostnader 18 000 kronor.¹

Beträffande övriga rådhusrätter har utökning av antalet ledamöter ansetts erforderlig vid rådhusrätterna i Linköping, Karlskrona och Göteborg, i vardera fallet med en ledamot. Ökning har vidare ifrågasatts av den icke rättsbildade personalen vid rådhusrätterna i Uppsala, Karlskrona, Göteborg och Östersund. Rådhusrätten i Visby har förutsatt att övertagandet av de militära målen kommer att nödvändiggöra att ledamöterna befrias från vissa

¹ Det må i detta sammanhang anmärkas att efter förfrågan därom hos arméstaben chefen för armén i skrivelse den 9 december 1946 låtit meddela att, såvitt då kunde överblickas, hinder icke föreläge att för domstolssammanträden upplåta vissa lokaler i Fredrikshovs slott, så snart för centrala värnpliktsbyrån beslutad nybyggnad färdigställts.

dem enligt arbetsordningen åliggande uppgifter vid sidan av domstolsverk-samheten. De kostnader, som i angivna hänseenden samt för expenser föran-ledas av reformen vid nu nämnda rådhusrätter, ha av rådhusrätterna upp-skattats till sammanlagt omkring 70 000 kronor om året. Rådhusrätten i Karlskrona har härjämte anmält behov av ökade lokalutrymmen utan angi-vande av kostnaden härför.

Vid underrätterna tillkomma vissa ytterligare löpande kostnader, främst ersättningar till nämndemän och vid vissa domstolar resekostnads- och trak-tamentsersättningar till rättens ledamöter för sammanträden utom domsto-lens område. Dessa kostnader ha i allmänhet ansetts icke kunna för när-varande närmare uppskattas.

Av det anförda framgår att, bortsett från sist omnämnda ersättningar till domstolsledamöter, den årliga kostnadsökningen för de allmänna domstolar-na, i den mån densamma närmare angivits, beräknats till sammanlagt om-kring 355 000 kronor.

Beträffande de förenämnda landsfiskalsdistrikten har landsfiskalen i Solna distrikt, delvis av hänsyn till väntad tillväxt av Solna stad, ansett erforder-ligt att i samband med reformen en biträdande landsfiskalsbefattning inrät-tas i distriktet. Landsfiskalen i Strängnäs distrikt har ifrågasatt utbyte av en kanslibiträdesbefattning mot en befattning såsom landsfiskalsassistent; assistenten skulle dock endast i jämförelsevis ringa utsträckning bliva sys-selsatt med uppgifter avseende militära mål. Utökning av polispersonalen har ansetts bliva erforderlig i sex distrikt, nämligen med en kriminalöver-konstapelbefattning i Solna distrikt, en kriminalkonstapelbefattning i ettvar-t av Norrtälje, Eksjö, Hässleholms och Sollefteå distrikt samt en befattning såsom polisman i Spånga distrikt. Den för Hässleholms distrikt avsedde kri-minalkonstapeln skulle dock endast i begränsad utsträckning taga befattning med utredningar i militära mål. Förstärkning av skrivbiträdespersonalen har ansetts böra ifrågakomma endast i Solna och Spånga distrikt. De årliga kost-naderna för den sålunda ifrågasatta personalförstärkningen jämte expenser och viss tillfällig utökning av polispersonalen inom Enköpings distrikt ha av landsfiskalerna ansetts kunna beräknas till belopp som sammanlagt uppgå till 53 000 kronor. Viss personalförstärkning har ifrågasatts av envar av landsfiskalerna i Ronneby, Riseberga och Ängelholms distrikt, men veder-börande landsfogde har icke ansett att de ökade arbetsuppgifterna nödvän-diggöra sådan förstärkning. Härjämte har lönegradsuppflyttning ifrågasatts beträffande landsfiskalstjänsten i Söderala distrikt.

Förste stadsfiskalen i Stockholm har ansett att reformen kommer att nöd-vändiggöra inrättandet av ytterligare en ordinarie åklagarbefattning i sta-den. De årliga kostnaderna för en stadsfiskal, skrivbiträden, viss lönegrads-uppflyttning av en expeditionsvakt, allmänna kontorskostnader, lokalkost-nader m. m. ha beräknats till sammanlagt omkring 33 000 kronor. Enligt förste stadsfiskalens uppfattning skulle ytterligare förstärkning av åklagar-personalen med en extra stadsfiskal eller amanuens sannolikt bliva erfor-derlig.

Stadsfiskalen i Linköping har ifrågasatt inrättande av dels en extra stadsfiskals- och polisnotariebefattning, dels fyra kriminalkonstapelbefattningar — en befattning för ettvar av de fyra förband, från vilka mål avses skola upptagas av rådhusrätten i Linköping — och dels två befattningar såsom skrivbiträden. Kostnaderna härför skulle med tillämpning av löneplanen för Linköpings stads befattningshavare komma att uppgå till omkring 48 000 kronor. Härjämte har ifrågasatts att stadsfiskalen för de nya arbetsuppgifterna borde erhålla kompensation i form av löneförhöjning.

Enligt de av stadsfiskalerna i Karlskrona, Göteborg och Skövde avgivna yttrandena skulle den ifrågavarande reformen nödvändiggöra inrättande av ytterligare en åklagarbefattning i envar av dessa städer. Ytterligare en kriminalkonstapelbefattning skulle vidare erfordras i Visby, Skövde, Östersund och Umeå. I Karlskrona skulle erfordras två sådana befattningar. Kostnaderna för nu nämnda befattningar jämte avlöning av ett skrivbiträde hos stadsfiskalerna i Göteborg ha upptagits till belopp som sammanlagt uppgå till omkring 75 000 kronor årligen. För åklagarmyndigheten i Karlskrona skulle erfordras ökat lokalutrymme och sannolikt även ytterligare skrivbiträdeshjälp. Stadsfiskalen i Skövde har ifrågasatt en omräkning av hans nuvarande löneförmåner, emedan lönen bestämts med hänsynstagande till att med tjänsten vore förenad befattningen såsom krigsfiskal vid krigsrätterna i Skövde. Vidare har stadsfiskalen i Östersund ifrågasatt om icke till hans förfogande borde ställas en rättsbildad assistent.

Stadsfiskalen i Boden har i sitt yttrande gjort gällande, att reformen skulle föranleda inrättande i staden av en befattning såsom biträdande stadsfiskal och en kriminalkonstapelbefattning. Härjämte har stadsfiskalen, under hänvisning till att i samband med att poliskåren i Boden förstataligades löneställningen för stadsfiskalen bestämdes med hänsynstagande till att han skulle vara skyldig att mot särskilt arvode med tjänsten förena befattning såsom krigsfiskal vid krigsrätterna i Boden, ifrågasatt höjning av stadsfiskalslönen i och med krigsfiskalsbefattningens upphörande. Jämte kostnad för expenser skulle kostnaden för de ifrågasatta nya befattningarna och ytterligare avlöning till stadsfiskalen uppgå till omkring 16 000 kronor om året.

Utöver de årliga kostnader som angivits i de avgivna yttrandena ha i några fall upptagits vissa smärre engångsutgifter avseende kontorsinventarier.

De ökade kostnader, som enligt de hörda myndigheterna antagits komma att föranledas av den ifrågavarande reformen, skulle uppgå till inemot 600 000 kronor årligen. Härtill skulle komma resekostnads- och traktamentsersättningar till domstolsledamöter och ersättningar till nämndemän. Förut har nämnts att ett tillförlitligt bedömande av de ökade kostnader, som komma att föranledas av reformen, försvåras av att det för närvarande icke är möjligt att bilda sig en bestämd uppfattning om den inverkan nya RB kommer att få på arbetsbördan för domstolarna och åklagarmyndigheterna. På grund härav har någon bearbetning av det från de hörda myndigheterna inkomna utredningsmaterialet ansetts för närvarande icke böra ske. Även utan sådan bearbetning av materialet synes dock befogat antaga, att i vissa fall de an-

givna kostnadsökningarna äro för högt beräknade. Å andra sidan kan det givetvis icke uteslutas att behov av personalförstärkning kan göra sig gällande även i andra fall än ovan särskilt berörts. Av vad nu anförts torde även framgå, att de personalökningar som enligt de verkställda beräkningarna ansetts erforderliga icke lämpligen omedelbart böra göras definitiva utan dessförinnan någon tids erfarenhet av reformen avvaktas.

Om de av reformen berörda städerna tillerkännas ersättning för handläggningen vid rådhusrätten av militära mål endast i fall då av reformen föranledes utökning av domstols- eller åklagarmyndighetens personalorganisation och i övrigt under de förutsättningar som ovan angivits, synes fråga om sådan ersättning överhuvud taget knappast kunna uppkomma beträffande andra städer än Stockholm, Göteborg och Linköping. Av rådhusrätterna i dessa städer lär endast Stockholms rådhusrätt komma att i någon mera betydande utsträckning handlägga mål från förband utom stadens område. För den händelse åklagarmyndigheten i Skövde förstärkes kan fråga uppkomma om ersättning jämväl till denna stad. Med hänsyn till vad nyss sagts därom, att någon tids erfarenhet av reformen synes böra avvaktas innan därav föranledda organisatoriska förändringar göras definitiva, bör uppenbarligen även den ersättning som kan finnas böra utgå till städerna bestämmas först i efterhand.

Såsom tidigare omnämnts har anslaget till arvoden åt auditörerna för budgetåret 1946/47 fastställts till 138 200 kronor. De arbetsuppgifter, som enligt utredningens förslag skola åvila auditörerna, bliva av delvis annan beskaffenhet än för närvarande. Sålunda bortfaller ledamotskapet i krigsrätten och därmed förenade åligganden. Å andra sidan tillkommer skyldigheten att närvara då i disciplinmål den tilltalade höres inför den bestraffningsberättigade befälhavaren. Att märka är även att befälhavaren i större utsträckning än för närvarande skall vara skyldig att inhämta yttrande av auditören. Med beaktande av vad nu anförts och då det uppenbarligen är angeläget, att auditörsbefattningarna besättas med personer som äro väl skickade att handhava de därmed förenade uppgifterna, synes det i förevarande sammanhang böra räknas med att för bestridande av auditörsarvoden kommer att åtgå åtminstone det för närvarande anvisade beloppet.

Grundlagsändringar.

I regeringsformen och tryckfrihetsförordningen meddelas vissa bestämmelser, vilka ha avseende å den militära jurisdiktionen. I § 20 regeringsformen stadgas, att de mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola företagas och avgöras i högsta domstolen. Enligt föreskrift i andra punkten av samma paragraf förordnar Konungen tre militärpersoner av högre grad att med domare jäv och ansvar, efter ty i § 22 mom. 1 stadgas, sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta. I § 22 mom.

1 stadgas bland annat att, då i högsta domstolen till prövning och avgörande förekommer mål, som avses i § 20, två av de av Konungen förordnade militärpersonerna böra hava säte i domstolen.¹ I § 96 regeringsformen bestämes militieombudsmannens verksamhetsområde sålunda att han skall hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i vad de skola tillämpas vid krigsdomstolarna samt av ämbets- och tjänstemän med avlöning från de till försvarsväsendet anslagna medel. Enligt § 101 regeringsformen åligger det i vissa fall militieombudsmannen att vid riks rätt anställa åtal mot ledamot av högsta domstolen för fel i domarämbetets utövning med avseende å mål, som från krigsdomstol kommit under högsta domstolens prövning. Slutligen stadgas i § 5 mom. 2 tryckfrihetsförordningen, att vid åtal jämlikt § 4 mom. 14 (för spridande vid trupp eller å flottans fartyg av indragen skrift) mot någon som lyder under strafflagen för krigsmakten skall tillämpas vad om laga domstol i mål rörande åtal jämlikt nämnda lag må vara föreskrivet.

Såsom framgår av det ovan anförda äro krigsdomstolarna uttryckligen omnämnda i §§ 20, 96 och 101 regeringsformen. Så var tidigare förhållandet även beträffande det nuvarande stadgandet i § 5 mom. 2 tryckfrihetsförordningen, som före de år 1937 genomförda, med revideringen av tryckfrihetsprocessen sammanhängande ändringarna i tryckfrihetsförordningen hade sin plats i § 5 mom. 10 och då innehöll föreskrift om att åtal jämlikt § 4 mom. 14 mot den som lydde under strafflagen för krigsmakten skulle tillhöra krigsdomstols upptagande.

Under beredningen och riksdagsbehandlingen av 1933 års förenämnda proposition (nr 223) om avskaffande i fredstid av de nuvarande krigsdomstolarna gjordes gällande skilda meningar rörande innebörden av de grundlagsparagrafer, i vilka krigsdomstolarna omnämndes.² Medan propositionen byggde på den uppfattningen att krigsdomstolarna icke genom de ifrågavarande grundlagsstadgandena erhållit en sådan konstitutionell ställning att deras avskaffande förutsatte ändring i dessa stadganden, hävdades en motsatt mening bland annat i vissa från myndigheterna inkomna yttranden samt i en i första kammaren väckt motion (nr 311).

Även ur en annan synpunkt blev 1933 års förslag föremål för erinringar, grundade på förhållandet till de ifrågavarande grundlagsstadgandena. Förslaget begagnade termen krigsdomstol såsom beteckning icke blott för de särskilda domstolar, som enligt förslaget skulle bibehållas (särskild krigsrätt samt i krigstid fältkrigsrätt och överkrigsrätt), utan även för allmänna domstolar när dessa hade att enligt förslaget handlägga militära mål. Lagrådet framhöll, att meningen vore att den använda terminologien skulle återverka på grundlagens tolkning sålunda att med uttrycket krigsdomstol i grundlagen skulle vara att förstå domstol av vad slag som helst, allmän eller särskild, såframt och såvitt den utövade jurisdiktion i mål, som tidigare hört under

¹ Sistnämnda bestämmelse infördes år 1945 i samband med ändring av § 20 andra punkten. Enligt tidigare lydelse av sistnämnda stadgande hade Konungen att utse endast två militära ledamöter.

² Prop. nr 223/1933 s. 92—100 och motion i första kammaren nr 311/1933; jfr Statsvetenskaplig tidskrift årg. 1933 s. 449.

krigsdomstol. Huruvida detta förslagets syfte, anför lagrådet vidare, skulle genom dess lagfästade förverkligas kunde emellertid på goda grunder vara tvivel underkastat. Den omständigheten att termen krigsdomstol sålunda toges i anspråk för att beteckna något helt annat än vad därmed i äldre och alltjämt gällande författningar förståts syntes icke utan vidare vara avgörande för orubbade grundlagsbudtolkning. Det kunde icke anses förenligt med sunda lagstiftningsprinciper att stifta en lag, vars konsekvenser i tillämpningen på områden av högsta betydelse lagstiftaren icke kunde överblicka och som ställde såväl landets högsta domstol som riksdagens ombudsmän inför ömtåliga och svårlösta konstitutionella problem i fråga om former eller kompetensgränser för deras verksamhet. Lagrådet funne sig därför böra bestämt avstyrka att förslaget förelades riksdagen. I sitt utlåtande (nr 51) med anledning av propositionen förklarade första lagutskottet, att utskottet ansåge de betänkligheter lagrådet i konstitutionellt avseende uttalat mot det remitterade förslaget vara förtjänta av beaktande. I avgiven reservation hemställde sex av utskottets ledamöter, att propositionen måtte av riksdagen bifallas. Beträffande de av lagrådet framförda konstitutionella betänkligheterna framhölls i reservationen bland annat att lagrådets yttrande icke vände sig mot den i propositionen uttalade meningen, att intet av de grundlagsstadganden som omförmälde krigsdomstolarna gjorde detta på ett sådant sätt, att dessa myndigheter kunde sägas vara av grundlag föreskrivna eller skyddade så att de icke utan grundlagsändring kunde avskaffas.

Såsom i annat sammanhang redan omnämnts avsågs propositionen av riksdagen.

Vid 1933 års riksdag framlades även proposition (nr 226) med förslag till ändring av § 20 regeringsformen. Den föreslagna ändringen innebar, att de militära ledamöterna skulle uteslutas ur högsta domstolen.

I sitt utlåtande i anledning av sistnämnda proposition anförde konstitutionsutskottet i huvudsak: Enligt § 83 regeringsformen kunde någon för framtiden gällande förklaring av grundlag icke komma till stånd på annat sätt än som för ändring av grundlag vore stadgat; ej heller kunde genom vanlig lagstiftning avgöras vad med ett i grundlag brukat uttryck borde förstås. Varje försök att genom terminologiska bestämmingar eller på andra vägar söka ernå en viss grundlagstolkning eller grundlagstillämpning måste ingiva allvarliga betänkligheter. Då det genom propositionen nr 223 framlagda lagförslaget i motsats till det utkast, varpå det vore byggt, använde termen krigsdomstol såsom en sammanfattande benämning på de allmänna domstolar, som efter upphävandet av de nuvarande krigsdomstolarna skulle övertaga de militära målens handläggning, förelåge mellan lagförslaget och utkastet endast en terminologisk skillnad. Omläggningen i förevarande hänseende i lagförslaget i förhållande till utkastet hade uppenbart ägt rum för att bryta udden av de erinringar, som ur grundlagssynpunkt riktats mot det senare. Men redan härigenom framstode otvetydigt det nära sambandet mellan grundlagens materiella innehåll och en lagstiftning om de särskilda krigsdomstolarnas faktiska avskaffande i fredstid. Ehuru det icke tillhörde ut-

skottet att bedöma lagförslagets innehåll, kunde utskottet icke underlåta att uttala som sin uppfattning att, därest den tilltänkta lagstiftningen på området ej byggts på en strävan att göra dess ikraftträdande oberoende av sambandet med grundlag, lagförslaget icke skulle ha framlagts i föreliggande form. Under erinran att § 20 regeringsformen byggde på förutsättningen att särskilda krigsdomstolar funnes såväl i fredstid som i krigstid samt att föreskriften i § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen, att vissa tryckfrihetsmål skulle upptagas av krigsdomstol och icke av allmän domstol, måste anses hava erhållit sin utformning med hänsyn härtill funne utskottet sig alltså böra avstyrka den ifrågavarande propositionen om ändrad lydelse av § 20 regeringsformen. Vid sådant förhållande saknade utskottet anledning ingå på det spörsmål, som eljest bort av riksdagen i detta sammanhang upptagas till prövning, nämligen huruvida eller på vad sätt ett avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid borde återverka på bestämmelserna i grundlag om riksdagens militieombudsman.

Mot utlåtandet reserverade sig åtta av utskottets ledamöter, vilka ansågo att propositionen bort av utskottet tillstyrkas.

Jämväl sistnämnda proposition avsågs av riksdagen.

Den 15 februari 1934 tillkallades sakkunniga — professorn C. A. Reuter-skiöld, talmannen i riksdagens andra kammare Aug. Sävström och filosofie doktorn Sigurd Hansson — att inom justitiedepartementet verkställa utredning av frågan om sådana ändringar i grundlagarna att spörsmålet om krigsdomstolarnas avskaffande kunde lösas oberoende av bestämmelser i grundlag om jurisdiktionen i militära mål. De sakkunniga avlämnade med skrivelse den 5 maj 1934 förslag i ämnet. I skrivelsen anfördes bland annat: De sakkunniga hade icke anledning att närmare utreda eller framlägga någon åsikt i den omtvistade grundlagstolkningsfrågan. Deras uppgift vore att föreslå sådana ändringar i grundlagarna, att en reform med avseende å den militära jurisdiktionen, även innefattande krigsdomstolarnas avskaffande, skulle kunna ske utan att från något håll grundlagsändring därför rimligen skulle ifrågasättas. De sakkunniga ville i detta sammanhang endast uttala sin uppfattning, att dylika grundlagsändringar icke kunde anses vara förenade med konstitutionella betänkligheter. Det syntes tvärtom varken erforderligt eller lämpligt att regleringen av den militära jurisdiktionen i de lägre instanserna skulle hava grundlags helgd; grundlagsstiftarna torde ej heller hava avsett en sådan reglering i grundlagarna såsom något självändamål. Enligt sitt begränsade uppdrag hade de sakkunniga upprättat grundlagsändringsförslag, som icke på någon punkt innebure materiell ändring i gällande rätt.

De sakkunnigas förslag innebar i fråga om samtliga de ifrågavarande paragraferna, att termen krigsdomstol skulle uteslutas och ersättas med uttryck, som hänförde sig till det i § 87 regeringsformen förekommande begreppet kriminallag för krigsmakten; däri inbegrepes, framhöllo de sakkunniga, även processlagstiftningen med avseende å mål, som vore att bedöma enligt sådan lag. Mål från krigsdomstolarna betecknades sålunda såsom mål vilka behandlas i särskild i kriminallag för krigsmakten föreskriven

ordning. Bestämmelsen i § 20 regeringsformen om militära ledamöters medverkan i högsta domstolen skulle enligt förslaget kvarstå, dock med tillägg av innebörd att bestämmelsen skulle kunna upphävas om Konung och riksdag så beslöto i den i § 87 mom. 1 stadgade ordningen.

I proposition nr 98 till 1936 års riksdag föreslogs ändring av §§ 20, 96 och 101 regeringsformen i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. I fråga om forumbestämmelsen i § 5 mom. 10 tryckfrihetsförordningen i dess dåvarande lydelse anmärktes i propositionen att såvitt anginge denna bestämmelse de sakkunnigas förslag beaktats vid en inom justitiedepartementet verkställd utredning angående tryckfrihetsprocessens ombildning. Av det ovan anförda framgår, hurusom i denna del en omredigering sedermera genomfördes.

I utlåtande nr 39 hemställde konstitutionsutskottet om avslag å propositionen, därvid utskottet anförde, att reformen av krigslagstiftningen icke vore av så brådskande natur, att spörsmålet om de härför erforderliga ändringarna i grundlagarna borde göras till föremål för prövning redan då. Det vore tvärtom, framhåller utskottet bland annat, av vikt att frågan härom först upptoges till behandling i samband med att ett eventuellt lagförslag angående krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid förelades riksdagen.

Propositionen blev icke antagen av riksdagen.

Det ovan anförda torde visa att — även om krigsdomstolarnas omnämnande i §§ 20, 96 och 101 regeringsformen icke tillägges den betydelsen att därigenom dessa domstolar till sin existens vunnit grundlags bekräftelse — ett avskaffande av krigsdomstolarna helt eller delvis utan åtföljande ändringar i de åsyftade grundlagsbuden skulle vara ägnat att medföra en betänklig osäkerhet i rättstillämpningen.

Såsom förut nämnts stadgas i § 20 regeringsformen, att mål som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning skola företagas och avgöras i högsta domstolen. Enligt utredningens förslag skall handläggningen i andra instans av militära mål såväl i fredstid som under beredskapstillstånd och krig ankomma på de allmänna hovrätterna. Fullföljd av talan i militärt mål kommer således icke heller under tid då krigsrätt är i verksamhet såsom första domstol att i något fall ske från krigsdomstol till högsta domstolen. Då någon anledning icke skulle finnas att i grundlag omnämna att högsta domstolen upptager från allmän hovrätt fullföljda militära mål, i vilket hänseende skola gälla för den allmänna rättegången givna regler, synes det ifrågavarande stadgandet böra helt utgå.

Enligt utredningens förslag skall medverkan av militära ledamöter i högsta domstolen icke ifrågakomma vare sig i fredstid eller i krigstid. Vad i andra punkten av nämnda paragraf stadgas i nu angivna hänseende bör följaktligen jämväl utgå.

I enlighet med vad nu föreslagits skulle § 20 regeringsformen icke till någon del bibehållas. Det lediga rum i paragrafföljden som sålunda skulle uppkomma torde utan olägenhet kunna utfyllas genom uppdelning å två

särskilda paragrafer av de under skilda moment i § 17 upptagna stadgandena.

Av det nu anförda följer att jämväl den i § 22 mom. 1 regeringsformen upptagna bestämmelsen om militära ledamöters deltagande i högsta domstolen bör utgå.

Vad härefter angår det förut omnämnda stadgandet i § 96 regeringsformen, enligt vilket militieombudsmannens tillsyn över lagars och författningars efterlevnad såvitt nu är i fråga begränsats till fall där det gäller deras tillämpande vid krigsdomstolarna, har på sätt förut nämnts i proposition till 1936 års riksdag föreslagits en omredigering av nämnda stadgande i anslutning till § 87 regeringsformen sålunda att militieombudsmannens tillsyn skulle i förevarande hänseende avse lagars och författningars tillämpning i mål, vilka behandlas 'i särskild i kriminallag för krigsmakten föreskriven ordning'. I uttrycket kriminallag för krigsmakten skulle därvid på samma sätt som i § 87 även inbegripas processlagstiftningen med avseende å mål, som skola bedömas enligt sådan lag. I 26 kap. SL i SLK-utredningens förslag stadgas straff för brott av krigsmän. Även det föreslagna 27 kap. innehåller till övervägande del straffbestämmelser i fråga om brott, som begås av krigsmän. Denna avgränsning av de militära brotten har icke varit avgörande för den av förevarande utredning förordade avgränsningen av de mål, som skola handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. Sålunda skola i vissa angivna fall eller under vissa förutsättningar i den för militära mål stadgade ordningen handläggas även åtal för av krigsmän begångna allmänna brott, d. v. s. brott som icke upptagits bland de militära brotten i SLK-utredningens förslag. Såsom framgår av den tidigare redogörelsen sammanhänger detta med att i SLK-utredningens förslag upptagits förutom rent militära brott endast en del av de militärt kvalificerade allmänna brotten. Om de kvalificerade omständigheterna ansetts kunna beaktas inom ramen av den i SL för brottet angivna allmänna strafflatituden har sålunda brottet icke upptagits i förslaget. I den mån av processuella skäl i vissa hänseenden särregler ansetts böra tillämpas vid domstolsbehandlingen skall emellertid åtal för brott tillhörande den sistnämnda gruppen handläggas i den för militära mål stadgade ordningen. Det är uppenbart, att med nu angivna system för bestämmande av militära brott och militära mål den i 1936 års proposition föreslagna avfattningen av ifrågavarande grundlagsstadgande icke kan i tillämpningen giva erforderlig ledning. I stället synes stadgandet lämpligen böra i nu förevarande del givas den avfattningen att militieombudsmannen anges skola hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i mål, som enligt bestämmande på sätt i § 87 mom. 1 regeringsformen stadgas äro att hänföra till militära mål. Det förutsättes härvid, att enligt blivande processlagstiftning för krigsmakten begreppet militära mål kommer att i sig inrymma även disciplinmål.

Omredigeringen av den förut omnämnda bestämmelsen i § 101 regeringsformen angående militieombudsmannens åliggande att i vissa mål anställa åtal vid riksrätt bör givetvis ske i anslutning till vad nu föreslagits beträffande § 96.

Av enahanda skäl som angivits beträffande §§ 96 och 101 regeringsformen bör även omredigering ske av forumbestämmelsen i § 5 mom. 2 tryckfrihetsförordningen. Det torde kunna förutsättas, att denna fråga kommer att upptagas av 1944 års tryckfrihetssakkunniga, som tillkallats för att verkställa en allsidig utredning angående revision av tryckfrihetslagstiftningen och därmed sammanhängande ämnen.

Såsom förut nämnts är det avsett, att de lagförslag som komma att utarbetas på grundval av utredningens förslag skola träda i kraft den 1 januari 1949. En följd av den nya ordningens genomförande innan ändring av § 96 regeringsformen slutgiltigt antagits — vilket icke kan ske förrän vid 1949 års riksdag — blir att under mellantiden militieombudsmannens tillsynsmyndighet icke kommer att omfatta den på allmänna domstolar ankommande rättskipningen i militära mål. Under tiden kommer uppsikten häröver i stället att åligga justitieombudsmannen. Med hänsyn till den jämförelsevis korta tid varom här kan bliva fråga torde nu anmärkta förhållande icke behöva föranleda några nämnvärda olägenheter.

Sammanfattning.

I fråga om domstolsrättskipningen i militära mål i fredstid innebär förslaget att krigsdomstolarna skola avskaffas. De mål som nu tillhöra krigsdomstolarna skola upptagas av de allmänna domstolarna. Dessa skola därvid fungera i sin vanliga sammansättning enligt de domförhetsregler som meddelas i nya RB. Den särskilda domförhetsregel, enligt vilken såväl rådhusrätt som häradsrätt kan i förenklad sammansättning upptaga vissa mindre brottmål, skall tillämpas även i fråga om mål rörande brott, varå icke kan följa svårare straff än disciplinstraff. Den militära sakkunskap, som i speciella fall kan vara erforderlig, införes i rättegången enligt de regler som för den allmänna processen gälla beträffande målens utredande. Endast undantagsvis har hänsynstagande till militära förhållanden ansetts kunna påkalla att vid handläggning av militära mål underrätterna sammanträda på annan plats än i den vanliga domslokalen eller, om domstolen utan olägenhet för egen del finner det lämpligare, i något närliggande kasernetablisement. Särskilt sammanträde för huvudförhandling i militärt mål behöver utsättas endast under vissa angivna förutsättningar. Militära mål, som förekomma till handläggning å dag till vilken jämväl andra mål utsatts, skola uppföras å särskild uppropslista och, om detta icke föranleder särskild olägenhet, utsättas att förekomma antingen före eller efter det samtliga övriga mål blivit handlagda.

Såsom huvudregel skall gälla att militärt mål upptages av allmän under rätt i förbandets ordinarie förläggningssort; dock skall det tillkomma Kungl. Maj:t att, därest ett ändamålsenligt ordnande av rättskipningen det kräver, beträffande viss avdelning av krigsmakten förordna att annan underrätt än nyss nämnts skall vara behörig domstol. Enligt en med tillämpning av dessa bestämmelser uppgjord plan skola för handläggning av militära mål tagas i

anspråk 29 rådhusrätter och 16 häradsrätter. Hovrätt skall vara första domstol i mål mot befattningshavare, som bestrider regementschefs eller därmed likställd eller högre beställning.

Åklagaruppgifterna i militära mål skola handhavas av de allmänna åklagarna. I regel skall såsom åklagare tjänstgöra allmän åklagare vid den underrätt, som har att upptaga målet.

Beträffande behandlingen av de militära brottmålen — till sådana ha i stort sett hänförs samma slag av mål som nu upptagas av krigsdomstolarna — skola, i den mån avvikande bestämmelser icke funnits erforderliga, tillämpas de regler som enligt nya RB gälla för den vanliga processen. Särbestämmelserna avse väsentligen rättegångens förberedande och inledande och äro delvis betingade av att i första hand ett avskiljande måste ske av mål, som skola avdömas av vederbörande befälhavare i disciplinär ordning. Även beträffande mål, som komma under behandling vid domstol, skall sålunda den förberedande utredningen alltjämt i första hand ankomma på militär myndighet. I betydande utsträckning ha dock avsteg gjorts från denna ordning. Sålunda skall under vissa förutsättningar utredningen redan från början ankomma på åklagaren eller i varje fall övertagas av denne så snart omständigheterna giva vid handen att handläggning vid domstol blir erforderlig. I enlighet härmed skall åklagaren övertaga målet då fråga är om brott, som överhuvud taget icke kan beivras i disciplinär ordning. Så skall vidare ske då i andra fall påföljden kan antagas icke komma att stanna vid disciplinstraff eller nöjaktig utredning icke kan åstadkommas vid handläggning i disciplinär ordning. Då krigsman är målsägande beträffande brottet — här är närmast fråga om personliga kränkningar i tjänsten — har möjlighet beretts målsäganden att, oavsett huruvida med hänsyn till brottets svårhetsgrad handläggning vid domstol är erforderlig, påkalla att utredningen verkställas av åklagaren. För att i möjligaste mån begränsa de allmänna domstolarnas befattning med mål av mera bagatellartad beskaffenhet skall det åligga åklagaren att, där utredningen giver vid handen att målet kan avgöras i disciplinär ordning, för prövning härav återremittera målet till befälhavaren. I den mån utredning i domstolsmål enligt de nu angivna reglerna ankommer på militär myndighet, skall utredningen verkställas i den ordning som föreslås skola gälla beträffande utredningen i disciplinmål (se nedan).

I fråga om häktning skola icke vidare gälla några särbestämmelser i militära mål; i sådant hänseende bliva sålunda uteslutande att tillämpa i nya RB meddelade bestämmelser. Detta innebär i motsats till vad för närvarande gäller att häktningsrätt icke skall tillkomma militär befälhavare och att häktning med anledning av utevarobrott må ske endast om för häktning eljest stadgade förutsättningar äro för handen. Däremot skall vederbörande i disciplinmål bestraffningsberättigade befälhavare äga att förordna om anhållande av underlydande ävensom att besluta om användande av annat allmänt tvångsmedel i den mån befogenhet härutinnan ej enligt nya RB skall tillkomma enbart rätten. Det skall åligga befälhavare, som förordnat om anhållande, att omedelbart göra anmälan därom hos åklagaren och samtidigt därmed hänskjuta målet till denne. Det särskilda militära tvångsmedel, för-

varsarrest, som enligt gällande bestämmelser står till militärbefälets förfogande till säkerställande av krigslydnad och ordning, avses skola bibehållas. I vissa hänseenden föreslås dock komplettering av nuvarande bestämmelser, bland annat i syfte att tidsbegränsa det frihetsberövande som förvarsarresten innebär.

Även i militära mål skall rättegången inledas genom stämning enligt vanliga i nya RB givna regler. Särskilda bestämmelser avses skola i vissa hänseenden gälla i fråga om befogenhet för åklagaren att meddela strafföreläggande och att eftergiva åtal.

De förut angivna reglerna om forum i militära mål föreslås skola i åtskilliga avseenden kompletteras med bestämmelser, enligt vilka under vissa förutsättningar militärt mål skall kunna upptagas även vid annan allmän underrätt än den i första hand behöriga.

Beträffande själva domstolsförfarandet skola i såväl underrätt som överrätt i allt väsentligt tillämpas de regler, som enligt nya RB gälla i fråga om den allmänna brottmålsprocessen. Av underrätt eller hovrätt ådömt arreststraff skall, därest icke domstolen förordnar annorlunda, befordras till verkställighet utan hinder av att domen ej äger laga kraft.

Den disciplinära bestraffningsrätten bibehålles. Vid avgränsningen av de mål, disciplinmål, i vilka bestraffning skall kunna åläggas i disciplinär ordning, ha mindre avvikelser gjorts i förhållande till vad nu gäller. Avvikelserna ha huvudsakligen föranletts av i annat sammanhang föreslagna ändringar i den militära strafflagstiftningen och innebära varken i ena eller andra riktningen någon nämnvärd förskjutning i förhållandet mellan befälhavarens bestraffningsrätt och den på domstol ankommande rättsskipningen. Bestraffningsrätt skall icke tillkomma befälhavare av lägre än regementsofficers grad eller tjänsteklass. De undantag från denna princip som enligt gällande bestämmelser äro medgivna ha ansetts icke böra bibehållas.

Vad angår utredningsförfarandet i disciplinmål — såsom förut nämnts få bestämmelserna härom i viss mån betydelse även i mål som komma under behandling vid domstol — skall det liksom för närvarande ankomma på den bestraffningsberättigade befälhavaren att ombesörja erforderlig utredning genom anställande av förhör. Den nuvarande befogenheten för denne att i allmänhet eller för visst fall uppdraga åt annan att fullgöra åliggandet såsom förhørsledare har bibehållits. Bestämmelserna härom ha dock i vissa avseenden blivit föremål för jämkningar. Den för närvarande allt emellanåt tillämpade ordningen att förberedande förhör hålles av kompanichefen eller motsvarande befattningshavare blir icke förenlig med de nya bestämmelserna. Tillfälle skall beredas den tilltalade att innan arreststraff ålägges bliva personligen hörd inför den bestraffningsberättigade befälhavaren. Så skall ske, då anledning förekommer att ålägga arrest i mera än åtta dagar, och även eljest på begäran av den tilltalade. Vid inställelsen inför befälhavaren skall auditören vara närvarande och därvid äga framställa de frågor till den tilltalade, vilka han anser kunna tjäna till upplysning i målet. Skyldigheten för befälhavare att i disciplinmål inhämta yttrande av auditören har väsent-

ligt utvidgats. Det skall sålunda i regel åligga befälhavaren att höra auditören icke blott såsom nu innan bestraffning ålägges utan överhuvud taget innan beslut i disciplinmål meddelas, vare sig beslutet innefattar ett avgörande i sak eller innebär att målet hänskjutes till åklagaren.

Av befälhavare ålagt arreststraff skall icke såsom för närvarande omedelbart verkställas; om beslutet skall gå i verkställighet blir beroende av huruvida den dömde påkallar omprövning av detsamma vid domstol. Omprövning av beslutet kan av den dömde begäras inom fyra dagar, räknade från den dag han erhöll del av beslutet. Talan mot befälhavarens beslut skall upptagas icke såsom nu av överdomstol utan av vederbörande underrätt, där målet behandlas vid muntlig förhandling under medverkan av åklagaren. Jämväl denne äger påkalla omprövning av beslutet, vilket skall ske genom stämning inom viss tid från beslutets meddelande. Om klagoskrift icke i rätt tid inkommit från den dömde, skall den omständigheten att det fortfarande under viss ytterligare tid står åklagaren öppet att påkalla omprövning av beslutet icke utgöra hinder för straffets verkställande.

Gällande bestämmelser angående vilka befälhavare som äga befogenhet att meddela tillrättavisning ha bibehållits i stort sett oförändrade. Särskilda anordningar ha föreslagits i syfte att åstadkomma garantier mot missbruk av tillrättavisningsrätten. Sålunda skall den tillrättavise äga en på uttrycklig lagbestämmelse grundad rätt att hos högre befälhavare, som äger disciplinär bestraffningsrätt över den tillrättavise, påkalla omprövning av beslutet. Tillfälle skall beredas denne att i närvaro av auditören höras inför den högre befälhavaren. Det skall även åligga denne att utöva fortlöpande kontroll över underlydande befälhavares användande av tillrättavisningsrätten. För möjliggörande härav skall i en särskild för tillrättavisningsärenden förd bok, vari införingar verkställas kronologiskt, upptagas en kortfattad redogörelse för vad i ärendet förekommit. Det skall åligga den högre befälhavaren att med kortare tids mellanrum genomgå de i boken verkställda införingarna.

I fråga om den år 1944 tillkomna lagstiftningen om behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningskyldighet till kronan föreslås vissa anordningar i syfte att inpassa detta särskilda förfarande i den rättegångsordning, som blir att tillämpa efter krigsdomstolarnas avskaffande. I övrigt bibehålles förfarandet oförändrat. Rätt att fullfölja talan mot befälhavares beslut om åläggande av ersättningsskyldighet skall alltjämt tillkomma endast den dömde. Talan skall fullföljas icke såsom nu till överdomstol utan till vederbörande underrätt. Beträffande klagotid och fullföljdsordningen i övrigt skall i allt väsentligt gälla enahanda bestämmelser som föreslagits beträffande klagan i disciplinmål. Förfarandets inpassande i den nya rättegångsordningen innebär bland annat att domstolen icke får befattning med frågor rörande ersättningsskyldighet till kronan i andra fall än då klagan föres mot befälhavares beslut eller den som är satt att bevaka kronans rätt genom stämning i vanlig ordning väcker talan i saken. Någon motsvarighet till det undersökningsförfarande, som enligt gällande bestämmelser

utan samband med väckt talan ankommer på krigsdomstol, skall följaktligen icke bibehållas.

Efter krigsdomstolarnas avskaffande komma auditörerna väsentligen att få till uppgift att såsom ansvariga rådgivare åt befälhavarna medverka vid handläggningen av disciplinmål och ärenden angående ersättningskyldighet. Auditör skall icke såsom ledamot i domstol äga deltaga i handläggning och avgörande av militära mål, om han på sätt nyss nämnts deltagit i sakens behandling inför befälhavaren. Auditörstjänsterna avses skola bibehållas såsom självständiga befattningar. Vid tillsättning av auditörstjänst skall företrädesvis ifrågakomma ledamot av allmän domstol.

Vad angår den militära rättsvården under krig och därmed jämförliga förhållanden skall sedan beredskapstillstånd inträtt den på de allmänna underrätterna ankommande rättsskipningen i militära mål kunna i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer övergå å krigsrätt, som skall bestå av två lagfarna ledamöter, därav den ene ordförande, och en militär ledamot av överstelöjtnants eller majors grad. Vidare skall det tillkomma Kungl. Maj:t att i fall då beredskapsövning anbefallts utan att beredskapstillstånd föreligger förordna om inrättande av krigsrätt vid förband, där sådan tjänstgöring fullgöres. Det har förutsatts, att även under beredskapstillstånd och krig rättsskipningen vid depåförband och lokalförsvarsförband till största delen alltjämt skall kunna handhavas av de allmänna underrätterna och att krigsrätterna således komma att ombesörja rättsskipningen huvudsakligen vid fältförbanden och vissa marina avdelningar. Krigsrätt avses skola i första hand inrättas dels vid fördelningarna — fördelningskrigsrätt — och dels för militärområde, där fältförband utan att ingå i fördelning grupperats. I den mån särskilda förhållanden föranleda därtill skola till krigsrätter, som inrättas för militärområden och marina avdelningar — militärområdeskrigsrätter och marindistriktskrigsrätter — även kunna hänvisas depå- och lokalförsvarsförband. Undantagsvis skola mål från sådana förband kunna upptagas även vid fördelningskrigsrätt. Fördelningskrigsrätterna och vissa av militärområdeskrigsrätterna skola vara ambulerande, envar inom sitt verksamhetsområde. Det har förutsatts, att de arbetsuppgifter som komma att åligga dessa krigsrätter ävensom marindistriktskrigsrätterna skola helt upptaga domstolsledamöternas tid, medan i andra fall arbetsuppgifterna icke skola bliva av större omfattning än att med ledamotskap i krigsrätten i regel skall kunna förenas annan tjänstgöring. Vid fullt genomförd krigsorganisation har erforderligt antal heltidstjänstgörande krigsrätter beräknats till högst tjugu och antalet övriga krigsrätter till högst tio.

Förfarandet vid krigsrätterna avses skola i huvudsak följa de regler som enligt nya RB gälla beträffande den allmänna processen med de avvikelser som för fredstid föreslagits i fråga om militära mål. Med hänsyn till de under beredskapstillstånd och krig rådande särskilda förhållandena ha dock i åtskilliga avseenden ytterligare avvikelser föreslagits.

Även befälhavare vid förband, som lyder under krigsrätt, skall på sätt eljest gäller vid handläggningen av disciplinmål biträdas av auditör.

Särskilda yttranden

av herrar *Olsson, Rylander, Siljeström* och *Werner*:

Beträffande organisationen av de särskilda domstolar, som under krig eller beredskapstillstånd skola handlägga militära mål, s. k. krigsrätter, har utredningsmannen föreslagit, att sådan domstol skall bestå av två lagfarna ledamöter, därav den ene ordförande, och en militär ledamot. Antalet krigsrätter har beräknats till högst trettio.

I likhet med utredningsmannen anse vi, att ordföranden i krigsrätt skall vara lagfaren och att det är av betydelse, att militär sakkunskap är företrädd i domstolen. Vid övervägande av olika möjligheter i fråga om rättens sammansättning i övrigt har det synt oss i och för sig önskvärt att, även om man av olika skäl icke kan nå en fullständig likformighet med de civila domstolarna, en viss enhetlighet dock blir rådande i fråga om domstolstyperna. Särskilt synes detta böra gälla beträffande ett så viktigt spörsmål som frågan om medverkan av lekmän vid rättsskipningen. Genom processreformen har, oavsett att häradsrätter och rådhusrätter i övrigt äro väsentligt olika organiserade, så till vida skapats enhetlighet, att det bestämts att vid huvudförhandling i mål rörande ansvar för grövre brott domstolen skall bestå av en lagfaren ordförande och nämnd. Om en sådan sammansättning sålunda ansetts mest lämplig under normala tider, måste detta enligt vår åsikt än mer vara fallet under krig och därmed jämställda utomordentliga förhållanden. Krigsdomstolarna skola tillämpa de strängare straffsatsen, som av SLK-utredningen äro föreslagna att komma till användning för brott, som begåtts sedan Kungl. Maj:t förordnat, att värnpliktiga må inkallas för tjänstgöring till rikets försvar eller säkerhet eller under tid då riket är i krig. Med hänsyn härtill är det av särskild vikt, att dessa domstolar uppbäras av ett obetingat förtroende från allmänhetens sida och att de äro väl förtrogna med rättsuppfattningen hos folket i gemen. Medverkan av nämnd även vid rättsskipningen i krigsrätterna synes oss utgöra den bästa garanti för att så blir fallet. Den militära sakkunskapen kan enligt vår mening på ett tillfredsställande sätt tillföras domstolen genom att en militär får ingå i nämnden. En domstol bestående av två lagfarna ledamöter och en militär ledamot med individuell rösträtt skulle helt avvika från de domstolstyper, som efter processreformen skola förekomma i vårt land, och enligt vår mening föreligger risk för att en sådan domstol redan från början skulle komma att mötas med misstro. Det är emellertid uppenbart att på grund av de speciella förhållanden, under vilka krigsrätterna skola arbeta, man icke kan eftersträva fullkomlig likformighet med avseende å sammansättningen med de domstolar, som i fredstid handlägga grövre brottmål utan måste nöja sig med ett mindre antal nämndemän.

Vi anse, att krigsrätt bör bestå av en lagfaren ordförande och nämnd, bestående av en militär och ett par civila nämndemän, vilka sistnämnda skola utses bland nämndemännen vid de allmänna domstolarna, företrädesvis sådana som från tidigare tjänstgöring ha erfarenhet av militära mål. Även om sålunda med hänsyn till det begränsade antalet nämndemän lekmannaelementets medverkan icke kan bli fullt jämförbar med det deltagande i rättsskipningen, som beträffande grövre brottmål utövas av fulltalig nämnd i såväl härads- som rådhusrätt, anse vi dock, att närvaron av blott ett fåtal nämndemän i krigsrätterna är av väsentlig betydelse för dessas förankring hos den allmänna opinionen. Med hänsyn till det ringa antal civila nämndemän, som det här kan bli fråga om, högst ett hundratal, reserver inberäknade, och den stora nämndemansgrupp, inom vilken dessa skola utses, synas näppeligen svårigheter behöva föreligga att på ett tillfredsställande sätt ordna rekryteringen. Ett icke ringa antal nämndemän torde befinna sig i värnpliktsåldern och för dessa torde en tjänstgöring som krigsrättsnämndeman icke rimligen kunna medföra större svårigheter än fullgörande av den tjänstgöring vid krigsmakten, till vilken de eljest kunna inkallas. Åtskilliga andra åter ha lämnat det egentliga förvärvsarbetet och ägna sig företrädesvis åt kommunala och dylika uppdrag. För dem torde utan svårighet ersättare kunna erhållas. Men även om det i vissa lägen skulle kunna för dem, som utses till dessa befattningar, uppstå olägenheter med hänsyn till deras civila sysselsättningar, få dylika omständigheter under de utomordentliga förhållanden, som skola föreligga för att krigsrätt må inrättas, icke utgöra hinder för en organisation, som ur allmänna synpunkter måste anses vara den av utredningsmannen föreslagna överlägsen. Vi förutsätta, att den som utses till krigsrättsnämndeman skall erhålla ersättning för mistad arbetsinkomst jämte traktamentsersättning.

Av nu anförda skäl ha vi funnit, att krigsrätt bör utgöras av en lagfaren ordförande jämte nämnd, bestående av en militär och två civila ledamöter. På samma sätt som i fråga om häradsnämnd med tre ledamöter skall erfordras enighet inom nämnden för att överrösta ordföranden.

av herr *Rylander*:

Utredningsmannen har beträffande frågan om ersättning av statsverket för kostnaderna för de militära målens handläggning vid rådhusrätt uttalat, att det torde kunna anses, att städerna icke ägde någon lagligen grundad rätt till gottgörelse av staten för dessa kostnader men att å andra sidan vederbörande stad under vissa betingelser skäligen borde kunna göra anspråk på bidrag till de utgifter, som i förevarande hänseende åsamkades staden. I fråga om mål, som härrörde från förband med förläggning inom staden, finge antagas att i regel förutsättningar för framställande av dylikt anspråk icke komme att vara för handen. Huruvida bidrag till kostnaderna borde utgå i fall, där rådhusrätt skulle upptaga mål från förband med förläggning utom staden, syntes böra bliva beroende på prövning av omständigheterna i varje särskilt fall. Någon anledning föreläge emellertid icke att i något fall låta staden

komma i åtnjutande av ersättning för annat än den merkostnad för den allmänna rättsskipningen, som bleve en följd av reformen. Ett tillförlitligt bedömmande av denna kostnadsökning försvårades av att det för närvarande icke vore möjligt att bilda sig en bestämd uppfattning om den inverkan nya RB komme att få på arbetsbördan för domstolarna och åklagarmyndigheterna. På grund härav hade bearbetning av det inkomna utredningsmaterialet ansetts för närvarande icke böra ske. Om ersättning tillerkändes de av reformen berörda städerna för handläggningen vid rådhusrätten av militära mål endast i fall då av reformen föranleddes utökning av domstols- och åklagarmyndighetens personalorganisation och i övrigt under de förutsättningar, som av utredningsmannen angivits, syntes fråga om sådan ersättning överhuvud taget kunna uppkomma endast beträffande ett fåtal angivna städer. Med hänsyn till att någon tids erfarenhet av reformen syntes böra avvaktas, innan därav föranledda organisatoriska förändringar gjordes definitiva, borde enligt utredningsmannen även den ersättning, som kunde finnas böra utgå till städerna, bestämmas först i efterhand.

Enligt min mening måste det starkt ifrågasättas, om skäl föreligga att upptaga frågan om ersättning åt stad för ökade kostnader för den allmänna rättsskipningen på grund av den nu ifrågavarande reformen till övervägande utan samband med den större frågan om städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten, särskilt som ett avgörande av frågan om ersättning av statsmedel i denna begränsade del erbjuder betydande svårigheter och i allt fall icke kan ske förrän avsevärd tid förflutit från reformens genomförande. I detta sammanhang vill jag erinra om att vid ändring år 1944 i förordningen den 16 maj 1884 ang. patent av innebörd att Stockholms rådhusrätt gjordes ensam behörig såsom första instans i alla mål, som avses i patentförordningen, varigenom antalet patentmål som rådhusrätten har att handlägga högst betydligt stegrades, frågan om ersättning av statsverket till Stockholms stad för de ökade kostnaderna på grund av rådhusrättens utvidgade befattning med patentmål icke upptogs, ehuru det ifrågasatts att sådan ersättning skulle utgå. I propositionen uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet, att han ej fann anledning att på denna speciella punkt upptaga till övervägande frågan om skyldighet för statsverket att bidra till avlönandet av stadsdomare. De militära målen överskyddade å de civila domstolarna, varigenom särskilda bördor komma att läggas på vissa magistratsstäder, aktualiserar emellertid ytterligare frågan om städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten, vilken fråga länge pockat på en lösning. Det må nämnas, att vid 1945 års riksdag statsutskottet i sitt av riksdagen antagna utlåtande rörande propositionen nr 382 med förslag till utbyggnad och omläggning av uppbörsorganisationen, varigenom avsevärda utgifter pålades de större magistratsstäderna, under det att med visst undantag de mindre befriades från kostnader, de dittills haft att vidkännas, framhöll angelägenheten av att en utredning rörande denna fråga snarast komme till stånd.

Fördelning å krigsmaktens olika avdelningar av det antal militära mål som beräknats komma att årligen avgöras av de allmänna underrätterna.¹

Truppförband m. m.	Ansvars- mål	Ersätt- ningsmål	Summa mål
Staber, skolor, verk och inrättningar i Stockholm	16	1	17
Livregementet till häst	33	—	33
Chefen för Ostkustens marindistrikt underlydande perso- nal utom Vaxholms kustartilleriregemente	148	31	179
Vaxholms kustartilleriregemente	117	21	138
Kustflottan eller del därav under tid då denna är base- rad inom Ostkustens marindistrikt	79	18	97
Roslagens flygflottilj	21	—	21
Svea flygflottilj	17	8	25
Södertörns flygflottilj	25	2	27
Infanteriskjutskolan	5	—	5
Krigsskolan	10	—	10
Svea livgarde	55	27	82
Svea ingenjörkår	22	9	31
Signalregementet	18	6	24
Svea artilleriregemente	35	16	51
Göta pansarlivgarde	18	—	18
Upplands regemente	42	19	61
Upplands flygflottilj och flygkadettskolan	48	6	54
Stockholms luftvärnsregemente	38	5	43
Södermanlands pansarregemente	37	16	53
Södermanlands flygflottilj	22	—	22
Bråvalla flygflottilj	27	2	29
Livgrenadjärregementet	29	4	33
Östgöta luftvärnsregemente	26	5	31
Svea trängkår	31	1	32
Östgöta flygflottilj	26	4	30
Smålands artilleriregemente	24	6	30
Jönköpings-Kalmar regemente	30	—	30
Göta ingenjörkår	16	2	18
Kronobergs regemente	18	22	40
Kalmar flygflottilj	25	2	27

¹ Angående beräkningarna av målantalet hänvisas till framställningen å s. 21—27. Vid fördelningen av målen ha mål från vissa smärre avdelningar, såsom självständiga kompanier, förråd och vissa skolor, i regel hänförs till närliggande större förband.

Truppförband m. m.	Ansvars- mål	Ersätt- ningsmål	Summa mål
Gotlands infanteriregemente	30	5	35
Gotlands artillerikår	24	5	29
Gotlands kustartillerikår	22	3	25
Chefen för Sydkustens marindistrikt underlydande perso- nal	313	59	372
Kustflottan eller del därav under tid då denna är baserad inom Sydkustens marindistrikt	25	5	30
Blekinge flygflottilj	25	2	27
Norra skånska infanteriregementet	20	1	21
Wendes artilleriregemente	19	6	25
Södra skånska infanteriregementet	39	9	48
Skånska luftvärnskåren	21	6	27
Skånska kavalleriregementet	29	4	33
Krigsflygskolan	24	—	24
Skånska flygflottiljen	25	—	25
Skånska pansarregementet	36	25	61
Skånska trängkåren	11	—	11
Hallands regemente	34	—	34
Hallands flygflottilj	27	—	27
Göta artilleriregemente	44	4	48
Göteborgs luftvärnskår	17	5	22
Chefen för Västkustens marindistrikt underlydande perso- nal	95	21	116
Kustflottan eller del därav under tid då denna är base- rad inom Västkustens marindistrikt	13	2	15
Göta flygflottilj	34	11	45
Älvsborgs regemente	20	4	24
Bohusläns regemente	33	5	38
Skaraborgs flygflottilj	38	3	41
Livregementets husarer	23	—	23
Skaraborgs pansarregemente	34	6	40
Göta trängkår	18	7	25
Karlsborgs luftvärnsregemente	25	5	30
Västgöta flygflottilj	16	2	18
Värmlands regemente	27	1	28
Bergslagens artilleriregemente	21	2	23
Livregementets grenadjärer	40	7	47
Västmanlands flygflottilj	34	8	42
Dalregementet	33	24	57
Hälsinge regemente	34	1	35
Hälsinge flygflottilj	25	2	27

Truppförband m. m.	Ansvarsmål	Ersättningsmål	Summamål
Sundsvalls luftvärnskår	13	7	20
Chefen för Norrlandskustens marindistrikt underlydande personal	24	7	31
Västernorrlands regemente	58	6	64
Norrlands trängkår	40	—	40
Jämtlands fältjägarregemente	40	6	46
Norrlands artilleriregemente	29	3	32
Jämtlands flygflottilj	21	2	23
Västerbottens regemente	35	6	41
Norrlands dragonregemente	30	12	42
Norrbottnens regemente	46	7	53
Norrbottnens artillerikår	18	6	24
Bodens artilleriregemente	19	1	20
Bodens ingenjörkår	16	4	20
Tredje intendenturkompaniet m. m.	10	2	12
Luleå luftvärnskår	20	—	20
Norrbottnens flygbaskår	25	1	26
Arméns jägarskola	12	—	12

*Bilaga B.***De militära målens fördelning å olika brottstyper.**

	1935—1938 %	1942 %
Rymning och olovligt undanhållande	25	20
Lydnadsbrott, misshandel och förolämpning	19	16
Fylleri och förargelseväckande beteende	7	10
Snatteri av krigsmaktens eller annan krigsmans egendom	6	4
Andra förmögenhetsbrott	10	9
Uppsåtliga generella tjänstebrott	5	5
Ouppsåtliga generella tjänstebrott	22	29
Övriga	6	7

De militära målens fördelning å allmänna underrätter.¹

(Avdelningar av krigsmakten med ordinarie förläggningssort utom domstolens domvärjo ha utmärkts med*.)

Domstol. Truppförband m. m.	Förläggningssort
<i>Stockholms rådhusrätt:</i>	
Staber, skolor, verk och andra inrättningar i Stockholm	Stockholm
Befälhavaren för Stockholms försvarsområde underlydande personal (hemvärn m. m.)	—
Livregementet till häst	Stockholm
Första tygkompaniet ²	*
Chefen för Ostkustens marindistrikt underlydande personal (lokalstyrka ur flottan, Stockholms örlogsstation, Hårsfjärdens örlogsdepå* samt Stockholms kustartilleriförsvar* med Vaxholms kustartilleriregemente*)	Stockholm, Hårsfjärdens och Muskö samt Vaxholm
Sjökrigsskolan*	Näsby, Täby
Personal å fartyg utgörande särskild sjökrigsskoleavdelning med undantag av tid då avdelningen uppehåller sig inom Sydkustens marindistrikt	—
Marinens underofficersskola med Stockholms örlogsstations värnpliktskola	Berga, Västerhaninge
Kustflottan eller del därav under tid då denna är baserad inom Ostkustens marindistrikt	—
Roslagens flygflottilj*	Hägernäs, Täby
Svea flygflottilj*	Barkarby, Järfälla
Södertörns flygflottilj*	Tullinge, Botkyrka
Hemvärnets stridsskola*	Vällinge, Salem
Infanteriskjutskolan*	Rosersberg, Norrsunda
<i>Södra Roslags domsagas häradsrätt (tingsställe Haga, Solna):</i>	
Skolor och andra inrättningar i Solna	Solna
Svea livgarde	»
Svea ingenjörkår	»
Signalregementet (utom dess kompanier i Kristianstad, Skövde och Boden)	»
Första intendenturkompaniet	»
<i>Sollentuna och Färentuna domsagas häradsrätt (Haga, Solna):</i>	
Inrättningar i Sundbyberg och Spånga	Sundbyberg och Spånga
Svea artilleriregemente	Spånga
<i>Rådhusrätten i Enköping eller häradsrätt som kan komma att träda i rådhusrättens ställe:</i>	
Göta pansarlivgarde (utom dess kompani på Gotland)	Enköping
Svea trängkårs mobiliseringscentral i Grillby*	Grillby

¹ Se s. 48.

² Slutlig förläggningssort ej bestämd.

Domstol. Truppförband m. m.	Förläggningssort
<i>Rådhusrätten i Uppsala:</i>	
Befälhavaren för Uppsala och Västerås försvarsområden underlydande personal	—
Arméns underofficersskola med försvarets läroverk	Uppsala
Upplands regemente	»
Upplands flygflottilj och flygkadettskolan	»
<i>Mellersta Roslags domsagas häradsrätt (Norrtälje):</i>	
Stockholms luftvärnsregemente (utom dess batteri på Gotland)	Norrtälje
Luftvärnsskjutskolan*	Väddö
<i>Åkers och Selebo tingslags häradsrätt (Strängnäs):</i>	
Befälhavaren för Strängnäs försvarsområde underlydande personal ..	—
Södermanlands pansarregemente	Strängnäs
<i>Jönäkers, Rönö och Hölebo tingslags häradsrätt (Nyköping):</i>	
Södermanlands flygflottilj	Skavsta, Nikolai
<i>Rådhusrätten i Norrköping:</i>	
Befälhavaren för Norrköpings och Linköpings försvarsområden underlydande personal	—
Bråvalla flygflottilj	Norrköping
<i>Rådhusrätten i Linköping:</i>	
Livgrenadjärregementet	Linköping
Östgöta luftvärnsregemente	»
Svea trängkår	»
Garnisonssjukhuset i Linköping	»
Inrättningar å Malmen*	Malmen, Kärna
Östgöta flygflottilj*	»
Svea trängkårs mobiliseringscentral i Valla*	Valla
<i>Rådhusrätten i Jönköping:</i>	
Smålands artilleriregemente	Jönköping
Krigsmaterielverkets lokalförvaltning i Tenhult*	Tenhult
<i>Södra Vedbo tingslags häradsrätt (Eksjö):</i>	
Jönköpings-Kalmar regemente	Eksjö
Göta ingenjörkår	»
Garnisonssjukhuset i Eksjö	»
Skånska trängkårens mobiliseringscentral i Vetlanda*	Vetlanda
<i>Rådhusrätten i Växjö:</i>	
Kronobergs regemente	Växjö
Arméns intendenturförråd i Växjö	»
Krigsmaterielverkets lokalförvaltning i Råppe*	Råppe
<i>Rådhusrätten i Kalmar:</i>	
Befälhavaren för Kalmar och Växjö försvarsområden underlydande personal	—
Kalmar flygflottilj	Kalmar
<i>Rådhusrätten i Visby:</i>	
Staber och inrättningar i Visby	Visby
Gotlands infanteriregemente	»
Göta pansarlivgardes kompani på Gotland	»
Gotlands artillerikår	»
Stockholms luftvärnsregementes batteri på Gotland	»
Gotlands marindistrikt tillhörande personal (Fårösunds förrädsdepå*, Gotlands kustartilleriförsvär* med Gotlands kustartillerikår* m. m.)	Fårösund

Domstol. Truppförband m. m.	Förläggningssort
<i>Rådhusrätten i Karlskrona:</i>	
Staber, skolor och andra inrättningar i Karlskrona	Karlskrona
Chefen för Sydkustens marindistrikt underlydande personal (lokalstyrka ur flottan, Karlskrona örlogsstation samt Blekinge kustartilleriförsvar med Karlskrona kustartilleriregemente)	»
Personal å fartyg utgörande särskild sjökrigsskoleavdelning under tid då avdelningen uppehåller sig inom Sydkustens marindistrikt ävensom det fartyg som utan att ingå i sjöstyrka under vinterhalvåret är rustat för officersaspiranterns utbildning	—
Kustflottan eller del därav under tid då denna är baserad inom Sydkustens marindistrikt	—
<i>Medelsta tingslags häradsrätt (Ronneby):</i>	
Blekinge flygflottilj	Kallinge, Ronneby landskommun
<i>Rådhusrätten i Kristianstad:</i>	
Staber i Kristianstad	Kristianstad
Befälhavaren för Kristianstads försvarsområde underlydande personal	—
Norra skånska infanteriregementet	Kristianstad
Wendes artilleriregemente	»
Signalregementets kompani i Kristianstad	»
<i>Rådhusrätten i Ystad:</i>	
Södra skånska infanteriregementet	Ystad och Revinge- hed, Revinge
<i>Rådhusrätten i Malmö:</i>	
Befälhavaren för Malmö försvarsområde underlydande personal	—
Skånska luftvärnskåren	Malmö
Chefen för Öresunds marindistrikt underlydande personal	»
<i>Rådhusrätten i Hälsingborg:</i>	
Skånska kavalleriregementet	Hälsingborg
<i>Norra Åsbo domsagas häradsrätt (Klippan):</i>	
Krigsflygskolan	Ljungbyhed, Rise- berga
Herrevadsklosterns remontdepå	Ljungbyhed, Rise- berga
<i>Södra Åsbo och Bjäre domsagas häradsrätt (Ängelholm):</i>	
Södra flygbasområdesstaben	Ängelholm
Skånska flygflottiljen	Barkåkra
<i>Västra Göinge domsagas häradsrätt (Hässleholm):</i>	
Skånska pansarregementet	Hässleholm
Skånska trängkåren	»
Skånska trängkårens mobiliseringscentral i Delary*	Göteryd
<i>Rådhusrätten i Halmstad:</i>	
Hallands regemente	Halmstad
Hallands flygflottilj	»
<i>Göteborgs rådhusrätt:</i>	
Staber och inrättningar i Göteborg	Göteborg
Befälhavaren för Göteborgs och Halmstads försvarsområden underlydande personal	—
Göta artilleriregemente	Göteborg
Göteborgs luftvärnskår	»
Chefen för Västkustens marindistrikt underlydande personal (lokalstyrka ur flottan, Göteborgs örlogsstation samt Göteborgs kustartilleriförsvar med Älvsborgs kustartilleriregemente)	»
Kustflottan eller del därav under tid då denna är baserad inom Västkustens marindistrikt	—
Göta flygflottilj*	Säve

Domstol. Truppförband m. m.	Förläggningssort
<i>Rådhusrätten i Borås:</i>	
Älvsborgs regemente	Borås
Göta ingenjörkårs mobiliseringscentral i Borås	»
<i>Rådhusrätten i Uddevalla:</i>	
Befälhavaren för Uddevalla försvarsområde underlydande personal ..	—
Bohusläns regemente	Uddevalla
<i>Åse, Viste, Barne och Laske domsagas häradsrätt (Vara):</i>	
Skaraborgs flygflottilj	Sätenäs, Tun
<i>Skövde tingslags häradsrätt (Skövde):</i>	
Staber, skolor och andra inrättningar i Skövde	Skövde
Befälhavaren för Skövde försvarsområde underlydande personal	—
Livregementets husarer	Skövde
Skaraborgs pansarregemente	»
Andra tygkompaniet	»
Signalregementets kompani i Skövde	»
Göta trängkår (utom dess kompani i Nora)	»
Göta trängkårs mobiliseringscentral i Herrljunga*	Herrljunga
Gudhems remontdepå*	Gudhent
Staber och inrättningar i Karlsborg*	Karlsborg
Karlsborgs luftvärnsregemente*	»
Andra intendenturkompaniet*	»
Västgöta flygflottilj*	»
<i>Rådhusrätten i Karlstad:</i>	
Staber och inrättningar i Karlstad	Karlstad
Befälhavaren för Karlstads försvarsområde underlydande personal ..	—
Värmlands regemente	Karlstad
<i>Rådhusrätten i Kristinehamn eller häradsrätt som kan komma att träda i rådhusrättens ställe:</i>	
Bergslagens artilleriregemente	Kristinehamn
Artilleriskjutskolan*	Villingsberg, Hidinge
Marinförvaltningens förråd i Bofors*	Karlskoga
<i>Rådhusrätten i Örebro:</i>	
Befälhavaren för Örebro försvarsområde underlydande personal	—
Livregementets grenadjärer	Örebro
Göta trängkårs kompani i Nora*	Nora
Krigsmaterielverkets lokalförvaltning i Hallsberg*	Hallsberg
<i>Rådhusrätten i Västerås:</i>	
Skolor och andra inrättningar i Västerås	Västerås
Västmanlands flygflottilj	»
Ridskolan* med Utnäslöts remontdepå*	Strömsholm, Kolbäck
Inrättningar i Arboga*	Arboga
Marinens centrala intendenturförråd i Norberg*	Norberg
<i>Rådhusrätten i Falun:</i>	
Befälhavaren för Falu och Mora försvarsområden underlydande personal	—
Dalregementet	Falun
Krigsmaterielverkets lokalförvaltning i Korsnäs*	Korsnäs
<i>Rådhusrätten i Gävle:</i>	
Befälhavaren för Gävle försvarsområde underlydande personal	—
Hälsinge regemente	Gävle
Norrlands trängkårs mobiliseringscentral i Sandviken*	Sandviken

Domstol. Truppförband m. m.	Förläggningssort
<i>Ala tingslags häradsrätt (Söderala):</i>	
Hälsinge flygflottilj	Östansjö, Söderala
Norrlands trängkårs mobiliseringscentral i Ljusdal*	Ljusdal
<i>Rådhusrätten i Sundsvall:</i>	
Sundsvalls luftvärnskår	Sundsvall
<i>Rådhusrätten i Härnösand:</i>	
Befälhavaren för Härnösands och Sundsvalls försvarsområden underlydande personal	—
Chefen för Norrlandskustens marindistrikt underlydande personal (stab, lokalstyrka ur flottan, Gustavsviks örlogsdepå* samt Hemsö kustartilleriförsvar med Härnösands kustartilleridetachment)	Härnösand och Gustavsvik
Kustflottan eller del därav under tid då denna är baserad inom Norrlandskustens marindistrikt	—
<i>Sollefteå tingslags häradsrätt (Sollefteå):</i>	
Västernorrlands regemente	Sollefteå
Norrlands trängkår	»
Arméhundskolan med arméhundgården	»
Garnisonssjukhuset i Sollefteå	»
<i>Rådhusrätten i Östersund:</i>	
Staber och inrättningar i Östersund	Östersund
Befälhavaren för Östersunds försvarsområde underlydande personal	—
Jämtlands fältjägerregemente	Östersund
Norrlands artilleriregemente	»
Jämtlands flygflottilj*	Frösö
Krigsmaterielverkets lokalförvaltning i Gällö*	Gällö
<i>Rådhusrätten i Umeå:</i>	
Befälhavaren för Umeå och Storumans försvarsområden underlydande personal	—
Västerbottens regemente	Umeå
Norrlands dragonregemente	»
Krigsmaterielverkets lokalförvaltning i Sturuman*	Sturuman
<i>Överluleå tingslags häradsrätt (Boden):</i>	
Staber och inrättningar i Boden	Boden
Befälhavaren för Bodens försvarsområde underlydande personal	—
Norrbottnens regemente	Boden
Norrbottnens artillerikår	»
Bodens artilleriregemente	»
Bodens ingenjörkår	»
Signalregementets kompani i Boden	»
Tredje tygkompaniet	»
Tredje intendenturkompaniet	»
Befälhavaren för Kalix försvarsområde underlydande personal	— ¹
<i>Rådhusrätten i Luleå:</i>	
Övre Norrlands flygbasområdes stab	Luleå
Luleå luftvärnskår	»
Norrbottnens flygbaskår	»
<i>Jukkasjärvi tingslags häradsrätt (Kiruna):</i>	
Befälhavaren för Kiruna och Jokkmokks försvarsområden underlydande personal	—
Arméns jägarskola	Kiruna

¹ Försvarsområdesstabens förläggningssort Nederkalix.

Antal militära mål som vid en fördelning enligt bilaga C
belöper å envar av däri angivna underrätter.

Domstol	Årligt antal mål
<i>(Antalet mål ej överstigande 25.)</i>	
1. Jukkasjärvi tingslags häradsrätt	12
2. Rådhusrätten i Enköping eller häradsrätt som kan komma att träda i rådhusrättens ställe	18
3. Rådhusrätten i Sundsvall	20
4. Jönåkers, Rönö och Hölebo tingslags häradsrätt	22
5. Rådhusrätten i Kristinehamn eller häradsrätt som kan komma att träda i rådhusrättens ställe	23
6. Rådhusrätten i Borås	24
7. Norra Åsbo domsagas häradsrätt	24
8. Södra Åsbo och Bjäre domsagas häradsrätt	25
<i>(Antalet mål överstigande 25 men ej 50.)</i>	
9. Rådhusrätten i Kalmar	27
10. Medelsta tingslags häradsrätt	27
11. Rådhusrätten i Malmö	27
12. Ala tingslags häradsrätt	27
13. Rådhusrätten i Karlstad	28
14. » » Norrköping	29
15. » » Jönköping	30
16. » » Härnösand	31
17. » » Hälsingborg	33
18. » » Gävle	35
19. » » Uddevalla	38
20. » » Växjö	40
21. Åse, Viste, Barne och Laske domsagas häradsrätt	41
22. Rådhusrätten i Västerås	42
23. Mellersta Roslags domsagas häradsrätt	43
24. Rådhusrätten i Luleå	46
25. » » Kristianstad	46
26. » » Örebro	47
27. Södra Vedbo tingslags häradsrätt	48
28. Rådhusrätten i Ystad	48
<i>(Antalet mål överstigande 50 men ej 75.)</i>	
29. Sollentuna och Färentuna domsagas häradsrätt	51
30. Åkers och Selebo tingslags häradsrätt	53
31. Rådhusrätten i Falun	57
32. » » Halmstad	61
33. Västra Göinge domsagas häradsrätt	72
<i>(Antalet mål överstigande 75 men ej 100.)</i>	
34. Rådhusrätten i Umeå	83
35. » » Visby	89
<i>(Antalet mål överstigande 100.)</i>	
36. Rådhusrätten i Östersund	101
37. Sollefteå tingslags häradsrätt	104
38. Rådhusrätten i Uppsala	115
39. » » Linköping	126
40. Överluleå tingslags häradsrätt	129
41. Skövde tingslags häradsrätt	136
42. Södra Roslags domsagas häradsrätt	147
43. Göteborgs rådhusrätt	246
44. Rådhusrätten i Karlskrona	402
45. Stöckholms rådhusrätt	542

Åklagaruppgifternas fördelning å olika distriktsåklagare.

Åklagare	Förbands ordinarie förlägg- ningsort ¹	Disciplin- mål där åklagaren medverkar vid utred- ningen	Samt- liga di- sciplin- mål	Domstolsmål		Summa dom- stols mål
				angäen- de an- svar	angäen- de ers- ättning	
1	2	3	4	5	6	7
Stadsfiskal i Stockholm	Stockholm	65	645	197	32	229
	Vaxholm*	19	194	117	21	138
	Täby*	14	141	25	8	33
	Järfälla*	3	34	17	8	25
	Tullinge*	3	30	25	2	27
	Norrsunda*	2	21	5	—	5
	Hårsfjärden*	2	20	1	1	2
	Ostkustens marindist- rikt (kust- flottan)	16	160	74	9	83
		124	1 245	461	81	542
Landsfiskal i Solna distrikt	Solna	51	506	105	42	147
Landsfiskalen i Spånga distrikt	Spånga	9	92	35	16	51
Landsfiskalen i Enköpings distrikt	Enköping	5	48	18	—	18
Stadsfiskalen i Uppsala	Uppsala	21	208	90	25	115
Landsfiskalen i Norrtälje distrikt	Norrtälje Väddö*	12	118	37	5	42
		1	10	1	—	1
		13	128	38	5	43
Landsfiskalen i Strängnäs distrikt	Strängnäs	10	104	37	16	53
Landsfiskalen i Rönö distrikt	Nikolai	4	42	22	—	22
Stadsfiskalen i Norrköping	Norrköping	4	40	27	2	29
Stadsfiskalen i Linköping	Linköping Kärna*	25	247	86	10	96
		2	24	26	4	30
		27	271	112	14	126
Stadsfiskalen i Jönköping	Jönköping	6	56	24	6	30
Landsfiskalen i Eksjö distrikt	Eksjö	10	103	46	2	48
Stadsfiskalen i Växjö	Växjö	6	57	18	22	40
Stadsfiskalen i Kalmar	Kalmar	7	68	25	2	27
Stadsfiskalen i Visby	Visby Fårösund*	18	176	54	10	64
		2	18	22	3	25
		20	194	76	13	89

¹ Förläggingsort utom åklagarens distrikt har utmärkts med *.

Åklagare	Förbands ordinarie förlägg- ningsort	Disciplin- mål där åklagaren medverkar vid utred- ningen	Samt- liga di- sciplin- mål	Domstolsmål		Summa dom- stols- mål
				angäen- de an- svar	angäen- de er- sättning	
1	2	3	4	5	6	7
Stadsfiskalen i Karlskrona	Karlskrona Sydkustens marindist- rikt (kust- flottan)	78	775	313	59	372
		12	120	25	5	30
Landsfiskalen i Ronneby distrikt	Ronneby landskom- mun	90	895	338	64	402
		4	42	25	2	27
Stadsfiskalen i Kristianstad	Kristianstad	15	147	39	7	46
Stadsfiskalen i Ystad	Ystad och Revinge*	5	51	39	9	48
Stadsfiskal i Malmö	Malmö	4	40	21	6	27
Stadsfiskalen i Hälsingborg	Hälsingborg	10	100	29	4	33
Landsfiskalen i Riseberga distrikt	Ljunghed	7	65	24	—	24
Landsfiskalen i Ängelholms distrikt	Barkåkra	3	26	25	—	25
Landsfiskalen i Hässleholms distrikt	Hässleholm	8	80	47	25	72
Stadsfiskalen i Halmstad	Halmstad	10	99	61	—	61
Stadsfiskal i Göteborg	Göteborg Säve* Väst kustens marindist- rikt (kust- flottan)	25	247	156	30	186
		2	22	34	11	45
		6	60	13	2	15
		33	329	203	43	246
Stadsfiskalen i Borås	Borås	11	112	20	4	24
Stadsfiskalen i Uddevalla	Uddevalla	13	126	33	5	38
Landsfiskalen i Grästorps distrikt	Tun	2	20	38	3	41
Stadsfiskalen i Skövde	Skövde Karlsborg*	25	251	75	13	88
		11	111	41	7	48
		36	362	116	20	136
Stadsfiskalen i Karlstad	Karlstad	9	94	27	1	28
Stadsfiskalen i Kristinehamn	Kristine- hamn Hidinge*	7	72	20	2	22
		1	12	1	—	1
		8	84	21	2	23

Åklagare	Förbands ordinarie förlägg- ningsort	Disciplin- mål där åklagaren medverkar vid utred- ningen	Samt- liga di- sciplin- mål	Domstolsmål		Summa dom- stols- mål
				angäen- de an- svar	angäen- de er- sättning	
1	2	3	4	5	6	7
Stadsfiskalen i Örebro	Örebro Nora*	7	65	38	5	43
		1	10	2	2	4
		8	75	40	7	47
Stadsfiskalen i Västerås	Västerås	8	76	34	8	42
Stadsfiskalen i Falun	Falun	10	98	33	24	57
Stadsfiskalen i Gävle	Gävle	16	163	34	1	35
Landsfiskalen i Söderala distrikt	Söderala	4	40	25	2	27
Stadsfiskalen i Sundsvall	Sundsvall	6	58	13	7	20
Stadsfiskalen i Härnösand	Härnösand	2	24	24	7	31
Landsfiskalen i Sollefteå distrikt	Sollefteå	18	180	98	6	104
Stadsfiskalen i Östersund	Östersund Frösö*	21	206	69	9	78
		4	44	21	2	23
		25	250	90	11	101
Stadsfiskalen i Umeå	Umeå	25	250	65	18	83
Stadsfiskalen i Boden	Boden	50	495	109	20	129
Stadsfiskalen i Luleå	Luleå	13	132	45	1	46
Landsfiskalen i Kiruna distrikt	Kiruna	9	86	12	—	12

Förkortningar.

RLK = Lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 23 oktober 1914.

Nya RB = Rättegångsbalken den 18 juli 1942.

SLK = Strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914.

SL = Allmänna strafflagen.

SOU = Statens offentliga utredningar.

NJA = Nytt juridiskt arkiv, avdelning I.

SLK-utredningen = Utredning angående revision av strafflagen för krigsmakten (betänkande den 16 november 1946 med förslag till strafflagstiftning för krigsmakten, SOU 1946: 83).

Innehållsöversikt.

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet	Sid. 3
---	-----------

Inledning.

Historik	5
Revision av den militära strafflagstiftningen	6
Den militära rättsskipningen enligt gällande bestämmelser	7
Framställningar och förslag rörande krigsdomstolarnas avskaffande	12
Utländsk rätt	18

Utredningens förslag.

Utredningsuppdraget	20
Omfattningen av arbetsuppgifterna för de allmänna domstolarna i militära mål	21
Omfattningen av krigsdomstolarnas arbetsuppgifter s. 21. — Beräkning av blivande arbetsuppgifter för de allmänna underrätterna s. 22 och vid hovrätterna s. 25. — Fördelning av de militära målen å olika brottstyper s. 27.	
Den militära rättsvården i fredstid	27
Domstolarna	27
Fråga huruvida behov av militär sakkunskap föranleder särbestämmelser i fråga om domstolarnas organisation s. 27. — Domstolar i första instans (s. 28—51): Fråga om behov av särbestämmelser angående platsen för domstolens sammanträden och tiden för målens upptagande s. 33; Särbestämmelser beträffande domstolarnas sammansättning s. 42; Fördelning av målen å olika domstolar s. 46. — Domstolar i andra instans s. 51. — Högsta domstolen s. 53.	
Åklagarorganisationen	53
Åklagare vid de nuvarande krigsdomstolarna s. 53. — Den allmänna åklagarorganisationen s. 54. — Åklagaruppgifterna i militära mål efter krigsdomstolarnas upphörande s. 56. — Uppdelning av åklagaruppgifterna mellan distriktsåklagare och landsfogde s. 58. — Fördelning av åklagaruppgifterna å olika distriktsåklagare s. 60.	
Militära brottmål	62
Den förberedande utredningen	62
Gällande bestämmelser s. 62. — Tidigare reformförslag s. 64. — Militär myndighet såsom utredningsorgan s. 72. — Formerna för det militära utredningsförfarandet s. 73. — Fråga i vad mån utredningen bör ankomma på åklagaren s. 76.	

	Sid.
Häktning och andra allmänna tvångsmedel	82
Gällande bestämmelser s. 82. — Befogenhet för befälhavare att förordna om tvångsmedel s. 84. — Fråga om särskilda bestämmelser angående häktning vid rymning och undanhållande s. 86. — Förvaring av anhållen eller häktad s. 88.	
Särskilda militära tvångsmedel	89
Förvarsarrest s. 89. — Tagande i förvar vid fylleri s. 93.	
Åtalets anställande	94
Stämning s. 94. — Strafföreläggande s. 95.	
Eftergift av åtal	96
Forumregler	98
Gällande allmänna bestämmelser s. 98. — Allmän forumregel för militära mål s. 99. — Supplerande forumregler s. 100. — Åtal vid hovrätt såsom första domstol s. 100.	
Förfarandet vid domstolen	103
Förfarandet i underrätt (s. 103—109); Utsättande av särskilt sammanträde för huvudförhandling s. 103; Samråd med befälhavaren s. 103; Särskild oppropslista s. 103; Delgivning genom befälhavarens försorg s. 103; Hämtning till rätten genom befälhavarens försorg s. 103; Förordnande av försvarare s. 104; Särskilda anordningar för underlättande av möjligheten att anlita militär sakkunskap s. 106; Gemensam handläggning av militärt och allmänt mål s. 107; Anteckningar i stället för protokoll och dom i förenklad form s. 108; Översändande av utskrift av dom och slutligt beslut s. 108; Verkställighet av disciplinstraff s. 108. — Förfarandet i hovrätt (s. 109—110); Måls avgörande utan huvudförhandling s. 109; Särbestämmelser i övrigt s. 109.	
Avgränsningen av militära mål	110
Gällande bestämmelser s. 110. — På frågan inverkan straffbestämmelser s. 113. — Principerna för avgränsningen s. 116. — Av krigsmän begångna brott s. 116. — Åtal mot civila tjänstemän för tjänstebrott s. 120. — Åtal mot krigsman för medverkan till brott s. 121. — Civil medverkande till militärt brott s. 122.	
Befälhavares disciplinära bestraffningsrätt	126
Bestraffningsrättens omfattning	126
Gällande bestämmelser s. 126. — Utländsk rätt s. 128. — Avgränsningen av området för bestraffningsrätten s. 130. — Befälsrätt såsom förutsättning för bestraffningsrätt s. 133. — Undantag från denna grundsats s. 134. — Inskränkningar i bestraffningsrätten s. 135.	
Bestraffningsberättigade befälhavare	136
Gällande bestämmelser s. 136. — Utländsk rätt s. 139. — Grundläggande regler s. 140. — Fråga om rätt för chef för fartygsförband att delegera bestraffningsrätten s. 141. — Grundregeln att befälhavare äger utöva bestraffningsrätt endast gentemot personal som står under hans befäl s. 141. — Undantag från denna regel s. 143. — Fråga om behörighet för befälhavare av lägre än regementsofficers grad att ålägga bestraffning s. 143. — Jäv mot befälhavare s. 151.	
Handläggningen av disciplinmål	151
Utredningsförfarandet s. 151. — Tvångsmedel s. 153. — Fråga om biträde av offentlig försvarare s. 153. — Befälhavarens beslut s. 153. — Skyldighet att inhämta yttrande av auditör s. 155. — Särskild ordning vid bestraffning av hemvärnsmän s. 158. — Inställelse inför den dömande befälhavaren s. 159.	
Talan mot befälhavares beslut i disciplinmål och verkställighet av sådant beslut	162
Gällande bestämmelser s. 162. — Utländsk rätt s. 163. — Omprövningens förläggande till överrätt eller underrätt s. 164. — Talerätt för åklagare s. 169. — Behörig domstol s. 170. — Förfarandet inför domstolen s. 171. — Verkställighet av befälhavares straffbeslut s. 171. — Fråga om nöjdförklaring i disciplinmål s. 172.	

	Sid.
Befälhavares tillrättaviseringsrätt	172
Gällande bestämmelser s. 172. — Behörighet att tilldela tillrättaviserings s. 173. — Omprövning av beslut om meddelande av tillrättaviserings s. 174.	
Militära tvistemål	178
Gällande bestämmelser s. 178. — Avgränsningen av militära tvistemål s. 182. — Behörig domstol s. 183. — Fullföljd av talan mot befälhavares beslut om åläggande av ersättningskyldighet s. 183. — Förfarandet vid talan mot sådant beslut s. 183.	
Auditörsinstitutionen	185
Gällande bestämmelser s. 185. — Fråga huruvida auditörens medverkan i disciplin- mål, som bliva hänvisade till handläggning vid domstol, bör utgöra hinder för audi- tören att såsom ledamot i rätten deltaga i sakens behandling vid domstol och där- med sammanhängande frågor s. 186. — Auditörstjänsternas bibehållande såsom särskilda befattningar s. 201. — Kompetensvillkor s. 201.	
Den militära rättsvården under krig och därmed jämförliga förhållanden..	202
Gällande bestämmelser s. 202. — Utländsk rätt s. 205. — Behovet av särskild doms- stolsorganisation i första instans s. 210. — Förutsättningarna för inrättande av krigs- rätt s. 214. — Utformningen av krigsrättsorganisationen s. 216. — Sammansättningen av krigsrätterna s. 220. — Tid och plats för krigsrätts sammanträden s. 224. — Åkla- gare vid krigsrätt s. 224. — Fråga om bibehållande av en mot ständrätten svarande extra ordinär krigsdomstol s. 225. — Domstolar i andra instans s. 225. — Högsta domstolen s. 227. — Förfarandet i militära brottmål (s. 227—235); Försvarare s. 228; Fråga om särskilda bestämmelser angående häktning vid rymning och undanhållande s. 228; Särskilda forumregler s. 229; Fråga om särbestämmelse för huvudförhand- ling s. 231; Förhandling inom stängda dörrar s. 231; Särskilda regler om delgivning av krigsrätts dom och slutliga beslut och angående ordningen för talan däremot s. 232; Underställning av underrätts dom varigenom dödsstraff ådömts s. 233; Måls avgörande utan huvudförhandling i hovrätt s. 234. — Begreppet militära mål s. 235. — Befäl- havares disciplinära bestraffningsrätt s. 240. — Militära tvistemål s. 241. — Auditörs- institutionen s. 241. — Behov av särbestämmelser angående rättsskipningen i militära mål vid svenskt deltagande i internationella aktioner enligt åtagande till Förenta Nationerna s. 242.	
Kostnadsfrågor	243
Grundlagsändringar	251
Sammanfattning	257
Särskilda yttranden	262
Bilagor.	
A. Fördelning å krigsmaktens olika avdelningar av det antal militära mål som beräknats komma att årligen avgöras av de allmänna under- rätterna	265
B. De militära målens fördelning å olika brottstyper	267
C. De militära målens fördelning å allmänna underrätter	268
D. Antal militära mål som vid en fördelning enligt bilaga C belöper å en- var av däri angivna underrätter	273
E. Åklagaruppgifternas fördelning å olika distriktsåklagare	274
Förkortningar	277

59. Betänkande med förslag angående hemvärdet. Beckman. 157 s. I bil. F6.
60. Betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete m. m. Almqvist & Wiksell, Uppsala. 867 s. S.
61. Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken. Del 3. Bilagor. Idun. 149 s. Jo.
62. Betänkande med förslag till lag om tryggnad av byggnadsarbetarens lönefordran m. m. Norstedt. iv, 229 s. Ju.
63. Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m. Marcus. iv, 128 s. Jo.
64. Betänkande med förslag till ny lagstiftning om uppsikt & jordbruk. Beckman. 160 s. Jo.
65. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 2. Arbetsterapi, ett led i sjukvården. Av E. Severin. Statens Reproduktionsanstalt. 54 s. S.
66. Betänkande angående reglering av anställningsförhållandena för viss civil personal inom statsförvaltningen. Del I. Konförspersonal och amanuenspersonal. Marcus. 138 s. Fi.
67. Betänkande med utredning och förslag angående löneställningen för viss statsanställd sjukvårds- och ekonomipersonal m. m. V. Pettersson. 223 s. Fi.
68. Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Del I. Allmänt folkbildningsarbete. Beckman. 254 s. E.
69. Förvaltningsförfarandet. Förberedande utredning angående reglering av förfarandet hos förvaltningsmyndigheter i ärenden rörande enskild rätt och därmed sammanhängande frågor. Av N. Herlitz. Marcus. 221 s. Ju.
70. Utredningen om föreningjordbruk. Betänkande med förslag till lag om sambruksföreningar. V. Pettersson. 198 s. Jo.
71. Betänkande om deltidarbete i allmän tjänst m. m. Marcus. 199 s. Fi.
72. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 7. Radio och film i skolundervisningen. Idun. 64 s. E.
73. Utåtande rörande metoder och materiel vid skogsbrandsläckning. Marcus. 142 s. K.
74. Betänkande angående socialvetenskapernas ställning vid universitet och högskolor m. m. Hægström. 180 s. E.
75. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan befäl och meniga inom krigsmakten m. m. Beckman. 301 s. F6.
76. De medicinska högskolornas organisationskommitté. 1. Organisatoriska åtgärder till främjande av medicinsk forskning. Idun. (2), 235 s. E.
77. Naturvetenskapliga forskningskommittén. 2. Förslag till reformer rörande doktorsavhandlingar och annan publiceringsverksamhet inom naturvetenskaperna. Den marinbiologiska forskningen. Utbildningen av laboratoriebiträden. Idun. 114 s. E.
78. Jordbruksbefolkningens möjligheter till sysselsättning utom jordbruket. Av S. Grundström. Idun. 192 s. Jo.
79. 1945 års statsskatteberedning. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt angående kvarlåtenskapsskatt m. m. Beckman. 456 s. Fi.
80. Utredning angående vissa lägenhetsupplåtelser & kronomark i Norrlands fjälltrakter. Marcus. 87 s. Jo.
81. 1945 års universitetsberedning. 2. Akademiska lärarbefattningar samt anslag till den vetenskapliga utbildningen m. m. Beckman. 202 s. E.
82. Betänkande med förslag angående kommunernas bidrag till folkpensionskostnaderna. Idun. 95 s. S.
83. Betänkande med förslag till strafflagstiftning för krigsmakten. Norstedt. 268 s. Ju.
84. Betänkande angående vissa åtgärder till förbättring av transportförhållandena i Norrland. V. Pettersson. 200 s. K.
85. Betänkande med förslag till en utökad köttkontroll m. m. Idun. 71 s. I karta. Jo.
86. Den tyska propagandan i Sverige under krigsåren 1939—1945. Norstedt. 270 s. S.
87. Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m. Del 2. Hjälpkrafterna. Beckman. 94 s. E.
88. Betänkande med förslag till organisation av tillsynen å arbetarskyddsåtgärder m. m. 2. Almqvist & Wiksell, Uppsala. 221 s. S.
89. Utredning om utbetalningen av barnbidragen. V. Pettersson. 100 s. S.
90. Betänkande med förslag angående den offentliga lönestatistiken. Marcus. 115 s. Fi.
91. Betänkande angående revision av det militära rättegångsväsendet. Norstedt. 280 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars ytre anordning (nr 98) utgavs utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

Statens offentliga utredningar 1946

Systematisk förteckning

(Sliffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Ärvdabalksakkunnigas förslag till föräldrabalk. [49]
Betänkande ang. vissa organisations, utbildnings- och tjänstgöringsfrågor vid domstolarna. [57]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. [10]
1945 års lönekommitté. 1. Betänkande med förslag till statliga löneplaner m. m. [48]
Betänkande ang. reglering av anställningsförhållandena för viss civil personal inom statsförvaltningen. Del I. [66]
Betänkande med utredning och förslag ang. löneställningen för viss statsanställd sjukvårds- och ekonomipersonal m. m. [67]
Förvaltningsförfarandet. Förberedande utredning ang. reglering av förfarandet hos förvaltningsmyndigheter i ärenden rörande enskild rätt och därmed sammanhängande frågor. [69]
Betänkande om deltidarbete i allmän tjänst m. m. [71]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

1943 års jordbruksstaxeringsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser i fråga om taxering

av inkomst av jordbruksfastighet samt lag om jordbruksbokföring. [29]

1944 års skattesakkunniga. 2. Betänkande med förslag ang. idrottsammanslutningars beskattning för inkomst. [56]
1945 års statsskatteberedning. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt ang. kvarlåtenskapsskatt m. m. [79]
Betänkande med förslag ang. den offentliga lönestatistiken. [90]

Politi.

Parlamentariska undersökningskommissionen ang. flyktingärenden och säkerhetstjänst. 1. Betänkande ang. flyktingars behandling. [36]
Den tyska propagandan i Sverige under krigsåren 1939—1945. [86]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Dödfödheten och tidigdödligheten i Sverige. Dess samband med nativitetssminskningen och dess förhållande vid olika former av förlösningssvård samt dess socialmedicinska och befolkningspolitiska betydelse. [2]
Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag ang. allmänna barnbidrag m. m. [5] Bilagor. [6]
Investeringsutredningens betänkande med utredning rörande personal- och materielresurser m. m. för genomförande av ett arbetsprogram enligt av utredningen tidigare framlagt förslag. [13]

(Forts. å omslagets 4:e sida)

Den familjevårdande socialpolitiken. [17]
 Betänkande med förslag rörande den ekonomiska för-
 svarsberedskapens framtida organisation. [19]
 Socialvårdskommitténs betänkande. 12. Utredning och
 förslag ang. moderskapsbidrag. [23] 13. Förslag ang.
 folkpensioneringens administrativa handhavande m. m.
 [37] 14. Utredning och förslag ang. ålderdomshem
 m. m. [52]
 Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkande. 1. För-
 slag till effektiviserad kurators- och arbetsförmedlings-
 verksamhet för partiellt arbetsföra m. m. [24] Bi-
 laga 2. Arbetsterapi, ett led i sjukvården. [65]
 Betänkande med förslag till investeringsreserv för bud-
 getåret 1946/47 av statliga, kommunala och statsunder-
 stödda anläggningsarbeten. [27] Bilagor. [28]
 Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd
 av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 6. Tiden
 juli 1944—juni 1945. [35]
 Sakkunniga ang. arbetsförmedlingens organisation. Del 1.
 Den offentliga arbetsförmedlingen under krigsåren. [44]
 Del 2. Den offentliga arbetsförmedlingens framtida
 organisation. Motiv och förslag. [51]
 Betänkande om befolkningspolitikens organisation m. m.
 [53]
 Betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa
 och olycksfall i arbete m. m. [60]
 Betänkande med förslag ang. kommunernas bidrag till
 folkpensionskostnaderna. [82]
 Betänkande med förslag till organisation av tillsynen å
 arbets skyddslagsstiftningen m. m. 2. [88]
 Utredning om utbetalningen av barnbidragen. [89]

Hälsa- och sjukvård.
 Betänkande ang. den centrala organisationen av det
 civila medicinal- och veterinärväsendet. [20]

Allmänt näringsväsen.
 Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till
 arbetstagares uppfinningar. [21]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.
 Betänkande ang. forsknings- och försöksverksamheten
 på jordbrukets område i Norrland. [16]
 P M ang. utvecklingsplanering på jordbrukets område.
 [18]
 Den svenska växtodlingens utvecklingsbendenser samt
 dess inriktande efter kriget. [39]
 Riktlinjer för den framtida jordbrukspolitik. Del 1. [42]
 Del 2. [46] Del 3. Bilagor. [61]
 Betänkande med förslag till åtgärder för främjande av
 rikdhästaveln m. m. [45]
 Rationalitetsvariationerna inom det svenska jordbruket.
 [47]
 Betänkande med förslag till ny lagstiftning om uppsikt
 å jordbruk. [64]
 Utredningen om föreningsjordbruk. Betänkande med för-
 slag till lag om sambruksföreningar. [70]
 Jordbruksbefolkningens möjligheter till sysselsättning
 utom jordbruket. [78]
 Utredning ang. vissa lägenhetsupplåtelse- & kronomark
 i Norrlands fjälltrakter. [80]
 Betänkande med förslag till en utökad köttkontroll m.
 m. [85]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.
 Betänkande med förslag till ändrade grunder för flott-
 ningslagstiftningen m. m. [3]
 Betänkande med förslag till skogsvårds lag m. m. [41]
 Betänkande med förslag till lag om virkesmätning m. m.
 [63]
 Utlåtande rörande metoder och materiel vid skogsbrand-
 släckning. [73]

Industri.
 Betänkande med förslag till ordnande av kreditgivnings-
 och rådgivningsverksamhet för hantverk och små-
 industri samt bildande av företagarnämnder. [22]
 Betänkande ang. hantverkets och småindustriens be-
 främjande. [40]
 Betänkande med förslag till lag om tryggnad av bygg-
 nadsarbetares lönefordran m. m. [62]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. rundradion i Sverige. Dess aktuella be-
 hov och riktlinjer för dess framtida verksamhet. [1]
 Betänkande med förslag till verkstadsorganisation för
 väg- och vattenbyggnadsväsendet. [43]
 Betänkande rörande utbyggnad av civila flygplatser
 m. m. [58]
 Betänkande ang. vissa åtgärder till förbättrande av
 transportförhållanden i Norrland. [84]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Betänkande ang. tjänstepensioners försäkringsorganisa-
 tion. [26]
 Försäkringsutredningen. Förslag till lag om försäkrings-
 rörelse m. m. 1. Lagtext. [33] 2. Motiv. [34]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag
 till boställsordning för folkskolans lärare m. m. [8]
 1945 års universitetsberedning. 1. Docentinstitutionen.
 [9] 2. Akademiska lärarbefattningar samt anslag till
 den vetenskapliga utbildningen m. m. [81]
 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar.
 IV. Skolpliktstidens skolformer.
 2. Folkskolan. A. Allmän del. [11] B. Förslag till un-
 dervisningsplaner. [15]
 4. Realskolan. Praktiska linjer. [14]
 VI. Skolans inre arbete. Synpunkter på fostran och
 undervisning. [31]
 VII. Radio och film i skolundervisningen. [72]
 Betänkande om tandläkarutbildningens ordnande m. m.
 Del 1. [12] Del 2. Hjälpkrafterna. [87]
 Socialutbildningssakkunniga. 2. Utredning och förslag
 rörande statsvetenskapliga examina m. m. [30]
 Betänkande med förslag till förordning ang. allmänt
 kyrkomöte m. m. [32]
 Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrko-
 musikerbefattningarna m. m. Del 2. [50]
 Utredning ang. reglering av den territoriella försam-
 lingsindelningen i Stockholm. [54]
 Utredning rörande sexualundervisningen i högre skolor
 jämte förslag till handledning i sexualundervisning
 för lärare i högre skolor. [55]
 Betänkande och förslag ang. det fria och frivilliga folk-
 bildningsarbetet. Del 1. [68]
 Betänkande ang. socialvetenskapernas ställning vid
 universitet och högskolor m. m. [74]
 De medicinska högskolornas organisationskommitté. 1.
 Organisatoriska åtgärder till främjande av medicinsk
 forskning. [76]
 Naturvetenskapliga forskningskommittén. 2. Förslag
 till reformer rörande doktorsavhandlingar och annan
 publiceringsverksamhet inom naturvetenskaperna.
 Den marinbiologiska forskningen. Utbildningen av
 laboratorlebiträden. [77]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. uniformspliktens omfatt-
 ning för viss personal vid försvarsväsendet. [4]
 Betänkande och förslag rörande åtgärder för att begrän-
 sa antalet kontraktanställt manskap inom krigsmak-
 ten. [7]
 Betänkande med förslag till lag med särskilda bestä-
 melser om uppfinningar m. m. av betydelse för rikets
 försvar. [25]
 Betänkande med förslag rörande officersutbildningen
 inom armén m. m. [33]
 Betänkande med förslag ang. hemvärnet. [59]
 Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan befäl
 och meniga inom krigsmakten m. m. [75]
 Betänkande med förslag till strafflagstiftning för krigs-
 makten. [83]
 Betänkande ang. revision av det militära rättegångsvä-
 sendet. [91]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.